

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

TURGAY KAYALAK

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN SOĞUK
SAVAŞ SONRASI BALKAN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. HÜSEYİN EMİROĞLU**

KIRIKKALE - 2012

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Amerikan dış politikasının Soğuk Savaş sonrasında dünyanın en önemli kriz bölgelerinden biri olan Balkanlara olan yaklaşımlarını ortaya koymaktır. Bu yapılırken öncelikle Amerikan dış politikasının dönemsel olarak nasıl bir değişim geçirdiği de incelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada, çalışmanın zeminini oluşturan Balkanlar bölgesi de tüm boyutları ile incelenmeye çalışılarak bölgenin hangi dinamikleri bünyesinde barındırdığı açıklanarak, istikrarsızlıklarının kaynakları da tartışılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, Soğuk Savaş sonrası bölgesel bir çatışma olarak başlayan Bosna ve Kosova krizleri örneklerinden hareketle Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikasında nasıl bir yaklaşımın benimsendiği incelenmeye çalışılmıştır. Böylelikle Soğuk Savaş sonrası döneme yönelik Amerikan dış politikasının da ilk işaretleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Amerikan Dış Politikası, Balkanlar, Soğuk Savaş Sonrası Dönem.

ABSTRACT

The aim of this study is to present approaches of American foreign policy toward Balkans that was one of the important crisis regions in post-Cold War era. Principally, the study examined what kind of change American foreign policy underwent during the period. In addition to this, researcher attempted to explore Balkans region which is the basis for the current study along with all dimensions to explain which dynamics are embodied in the region and sources of (political) instability were discussed. In this context, starting from the examples of Bosnia and Kosovo crises that emerged as regional conflict after Cold War, the study attempted to investigate which approach adopted as foreign policy of United States of America. Thus, the first signs of American foreign policy toward post-Cold War era was also attempted to be revealed with this study.

Key words: United States of America, American foreign policy, Balkans, Post Cold War Period.

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Amerika Birleşik Devletlerinin(ABD) Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

ÖNSÖZ

Soğuk Savaşın sona ermesiyle uluslararası ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. Yeni dönem birlikte Amerika Birleşik Devletleri de, dünyanın tek lider ülkesi haline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde karşıt bir gücün varlığı altında şekillenen Amerikan dış politikasının yeni dönemde karşılaşıcağı sorunlar karşısında nasıl bir politika izleyeceği uluslararası ilişkiler çalışmalarının temel ilgi alanlarından birisi olacaktı. Bu noktada; Balkan coğrafyası, soğuk savaş sonrası ürettiği krizleri ile Amerikan dış politikasının temel ilgi alanlarından biri haline gelmişti. Bu bağlamda Amerikan dış politikasının, Soğuk Savaş sonrası nasıl bir dönüşüm geçirdiğini göstermesi bakımından Balkan coğrafyası da tam bir laboratuvar ortamı sağlamıştır.

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programında hazırlanmıştır. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında önerileri ile yol gösteren tez danışmanım, değerli hocam, Sayın Doç. Dr. Hüseyin EMİROĞLU'na teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışmam süresince destekleriyle katkılarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Fikret ÇELİK, Hilal (Büke) SÖKMEN ve kuzenim Kübra ERYURT'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak bu çalışmanın hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen aileme şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
APEC	:	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
AT	:	Avrupa Topluluğu
BH	:	Bosna-Hersek
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMGK:		Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	:	Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü
ÇHC	:	Çin Halk Cumhuriyeti
DB	:	Dünya Bankası
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
EBRD:		Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EIB	:	Avrupa Yatırım Bankası
FBIH	:	Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti
FRY	:	Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ)
FYROM:		Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti
HDZ	:	Hırvat Demokratik Birliği
ICFY	:	Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı
ICTFY:		Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
IFOR	:	NATO Barış Uygulama Gücü
KFOR:		NATO Çokuluslu Kosova Görev Gücü
KVM	:	Kosova Denetleme Misyonu
LDK	:	Kosova Demokratik Ligi
LCY	:	Yugoslav Komünistler Birliği
NATO:		Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
NLA	:	Ulusal Kurtuluş Ordusu-Arnavut
NPT	:	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma
OECD:		Ekonomik İşbirliği ve -Kalkınma Örgütü
PDK	:	Kosova Demokratik Partisi

PDP	:	Demokratik İlerleme Partisi
SALT	:	Stratejik Silahların Sınırlandırılması Antlaşması
SBIH	:	Bosna-Hersek Partisi
SDA	:	Demokratik Eylem Partisi
SDP-BIH:		Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisi
SDS	:	Sırp Demokratik Partisi
SECI	:	Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi
SFRY	:	Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
SNSD	:	Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı
SRS	:	Sırp Radikal Partisi
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UÇK	:	Kosova Kurtuluş Ordusu
UNHCR:		Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNMIK:		Birleşmiş Milletler Kosova Görev Gücü
UNPREDEP:		Birleşmiş Milletler Önleyici Görev Gücü-Makedonya
UNPROFOR:		Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
VP:		Varşova Paktı
YFC:		Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD) DIŞ POLİTİKASI

I. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE BU DÖNEMDEKİ HÂKİM DÜNYA PARADİGMASI.....	4
II. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİN ÖNEMLİ AKTÖRLERİNDEN ABD’NİN DÜNYA POLİTİKASINDAKİ ÖNEMİ.....	12
A-ABD’NİN DÜNYA SİYASETİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	12
1.ABD’ nin Tarihsel Yolculuğu	12
B-AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI.....	14
1.Amerika’nın Dış Politikası: I. Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem	14
2.Amerika’nın Dış Politikası: I. Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş Arası Dönem	23
3.Soğuk Savaş Döneminde Amerikan Dış Politikası	30
4.Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Amerikan Dış Politikası	35
a. Yeni Dünya Düzeni ve ABD Dış Politikası.....	35
b. Yeni Dünya Düzeninin Yeni Lideri:ABD’nin Liderlik Rolü	43
C-ABD DIŞ POLİTİKASINDA BALKANLARIN YERİ.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

BALKANLAR: COĞRAFİ, TARİHSEL VE POLİTİK OLARAK BÖLGENİN ÖNEMİ

I. BALKAN YARIMADASININ COĞRAFYASI	59
II. BALKAN YARIMADASININ TARİHİ	65
A-BALKAN YARIMADASININ TARİHSEL KÖKENİ	65
B-BALKANLARDA OSMANLI DÖNEMİ.....	67
C-İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE BALKANLAR	71
D-SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BALKANLAR.....	74
III. BALKAN COĞRAFYASININ STRATEJİK KONUMU	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE BALKANLAR

I. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKAN SORUNLARINA YAKLAŞIMI	80
A-YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMASI SÜRECİ	80
1.Bosna-Hersek Sorunu: Bir Sorunun Doğuşu	80
2.Bosna-Hersek Sorunu Ve ABD Politikası	85
3.Kosova Krizi	122
4.Kosova Krizi Ve ABD’nin Yaklaşımı	135
II. BALKANLARDAKİ GELİŞMELER.....	152
A-DAYTON ANLAŞMASININ UYGULAMASI VE ABD POLİTİKASI	152
B-KOSOVA’DA BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOL VE ABD’NİN TUTUMU.....	159
C-BALKANLARIN SON KRİZİ: MAKEDONYA KRİZİ VE ABD POLİTİKASI	170
III. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD’NİN BÖLGEYE YAKLAŞIMI	174
SONUÇ.....	180
KAYNAKÇA	184
ÖZGEÇMİŞ.....	211

GİRİŞ

Soğuk Savaş dönemi olarak nitelendirilen ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın her yönüyle iki kutba ayrılmasına sebep olan dönem, uluslararası ilişkiler adına önemli bir yere sahiptir. Bu dönem tüm yönleriyle son on-on beş yıldır ciddi olarak incelemelere tabi tutulmakta ve günümüzde dünyada yaşanan birçok çatışma ile uzlaşmaların da hâlâ ana sebeplerinden biri olduğu görülmektedir. Uluslararası ilişkiler adına böylesi önemli dönem 1991’de sona ermiştir. Bu yıl Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Soğuk Savaş sona ermiş ve uluslararası ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. Soğuk Savaştan galip olarak çıktığı düşünülen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de başlayan yeni dönemin yine lideri olmuştur. Demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi gibi değerlerin öne çıktığı ve yeni dünya düzeni diye tanımlanan bu dönemde, ABD’nin önceliğinin de bu değerlerin tüm dünya üzerinde hâkim kılınması esasına dayandığı ifade edilmiştir. Bunun yanında ABD’nin bir diğer önceliği de, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte elde ettiği mutlak üstünlüğü devam ettirmek olmuş ve bunun için de dünya üzerinde etkinliğini daha da sağlamlaştırmayı amaçlamıştır. Bu anlayışın sonucu olarak ABD, çatışma dinamiklerini bünyesinde barındıran ve her zaman istikrarsızlık potansiyeline sahip bölgeler de varlığını pekiştirmek ve buraları bir şekilde kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Böylece bu bölgelerdeki olası gelişmelerin uluslararası barış ve güvenliğini bozmasına müsaade edilmeyeceği ABD tarafından belirtilmiş ve bunun için askeri, siyasi ve ekonomik tüm olgular göz önüne alınarak ciddi çalışmalar başlatılmıştır.

ABD’nin, bu temelde gelişen algılamalarının yoğunlaştığı bölgelerden biri de şüphesiz ki tarihin her döneminde derin ihtilafların olduğu Balkan coğrafyası olmuştur. Balkanlar, üç kıta arasındaki coğrafi konumu ile tarihin her döneminde stratejik bir bölge olarak dinamik bir alan olarak değerlendirilmiştir. Balkanlar, bu stratejik önemi nedeniyle her zaman kontrol altına alınması gereken bir bölge olarak değerlendirildiği için tarihin her döneminde büyük mücadelelerin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Bu özelliği sebebiyle de bölge, tarihin her döneminde istikrarsızlıkların hüküm sürdüğü bir saha olarak görülmüştür.

Yukarıda dikkat çektiğimiz gibi tarihin her döneminde yoğun mücadele ve çatışmalara sahne olan Balkanlarda görece barış ve istikrarın sağlandığı dönemlerden biri de Soğuk Savaş dönemi olmuştur. Bu dönemde, çatışma üretebilecek olan dinamiklerin kısmen buzdolabına kaldırılmış olmasından dolayı görece olarak bir bahar iklimi oluşmuş ve Balkanlar siyaseten “durağan” bir süreci yaşamıştır. Ancak 1991’den sonra dünya genelinde, özellikle küreselleşme çerçevesinde liberalizasyonun siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda artan gücüyle birlikte, çok kültürlülük tartışmaları ile ulus-devletlerin geleceğine ilişkin yaşanan tartışmalarla birlikte gündeme gelen değişimlerden Balkanlar da etkilenmiş ve o tarihe kadar rafa kaldırılmış olan tüm siyasal ve sosyal sorunlar tekrar birbiri ardına gündeme gelmiştir/getirilmiştir. Böylelikle bölge mazisinde olduğu gibi yeniden önce ihtilafı konuların gündeme geldiği/getirildiği ve ardından da yaşanan kanlı çatışmaların sahnesi haline gelmiş ve yaşanan bu gelişmeler uluslararası politikanın da gündemine taşınmıştır.

Bölgede Yugoslavya’nın dağılması ile sonuçlanan gelişmelerle birlikte başlayan bu sorunlar, daha sonra Bosna-Hersek ve Kosova’da giderek derinleşen ihtilafın da ateşini fitillemiştir. Balkanların bu şekilde her köşesine yayılan ihtilaf ve tartışmalarla birlikte yeni dönemin tek süper gücü olan ABD’nin de dikkatini bölge üzerine yoğunlaştırmasını kaçınılmaz kılmıştır. Çünkü derinleşen çatışmaların, zaman içerisinde sadece o bölgeyle sınırlı olmaktan çıkarak Avrupa’nın da güvenlik ve istikrarını tehdit eder bir hal alması, ABD’nin bu sorunu öncelikleri arasına almasına sebep olmuştur. ABD’nin sorun üzerinde yoğunlaşmasının bir başka nedeni de bölgedeki gelişmelerin, Soğuk Savaşın ardından kendisine dünya genelinde biçtiği rol ve küresel liderliğinin de sınanması anlamına gelme ihtimalinin güçlenmesidir. Böylesi bir risk karşısında ABD, bölgedeki sorunlara daha fazla uzak kalamamış, çözüm sürecine aktif olarak müdahil olmak için tüm siyasi gücünü kullanmıştır.

Bu çalışmada üzerinde durmuş olduğumuz olgular, aktörler ve olaylar üzerinden ABD’nin bölge üzerinde Soğuk Savaş sonrası etkinlikleri ve bölgedeki gelişmelerin de ABD dış siyaset politikası üzerindeki etkileri tarihsel, siyasal ve uluslararası boyutlarıyla incelenmeye ve analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde Soğuk Savaş dönemi ele alınıp, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından

uluslararası politikaya hâkim olan yaklaşımın nasıl ortaya çıktığı incelenecektir. Ayrıca Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerin temel aktörü haline gelmiş olan ABD'nin bu pozisyonu nasıl kazandığı ve dış politikasının nasıl bir çizgi izleyerek önemli bir uluslararası aktör haline geldiği Soğuk Savaş öncesi ve sonrasındaki kimi gelişmelerin perspektifi altında dönemsel olarak incelenecektir. Bu çerçevede ABD'nin, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ve kendisi tarafından yeni bir dünya düzeni diye tanımlanan uluslararası düzendeki konumu ve küresel liderlik rolü bazı örnekler ve değerlendirmeler üzerinden değerlendirilecektir.

İkinci bölümde dinamik bir alan olan Balkan coğrafyası tüm yönleriyle değerlendirilmeye çalışılacaktır. Böylelikle bölgenin hangi dinamikler üzerinde geliştiği, dünya yüzeyinde nasıl istikrarsızlıkların merkezine oturabildiği ve uluslararası politika için ne derece stratejik bir önem taşıdığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümde ise Soğuk Savaş sonrasında yeniden çatışmaların merkezi haline gelmiş olan Balkanlardaki en dinamik çatışmalar olan Bosna ve Kosova örneğinden hareketle, ABD'nin nasıl bir yaklaşım benimsediği incelenecektir. Ayrıca ABD'nin, sorunların çözümde oynadığı rol sadece çatışmalarla sınırlı olmadığı; Kosova'nın bağımsızlık süreci ve Makedonya'daki krizler gibi örneklerin ışığında da bölgedeki gelişmelerin Amerikan dış politikasında önemli olduğu bu bölüm içerisinde analiz edilecektir. Konunun işlenişinde etkileri değerlendirerek yine bu bölümün alt başlığı olarak ABD'de 11 Eylül sonrası dış politikasında yaşanan dönüşümler geniş perspektiften değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD) DIŞ POLİTİKASI

I. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE BU DÖNEMDEKİ HÂKİM DÜNYA PARADİGMASI

7 Mayıs 1945’de Almanya’nın teslim olmasıyla birlikte altı yıldır büyük yıkımlara neden olan İkinci Dünya Savaşı, Avrupa’da sona ermiş ve yeni bir dönemi başlatmıştı. Savaşın ardından başlayan bu yeni döneme uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş dönemi adı verilmişti. Bu yeni dönemin iki gücü ise, savaştan galip olarak çıkmış olan ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) olmuşlardı. Bu iki gücün doldurduğu Soğuk Savaş döneminde ABD kapitalist sistemin liderliğini, SSCB’de komünist sistemin öncüsü olarak iki kutuplu sistemin egemen güçleri olarak konumlanmışlardır.¹ Özellikle bu ülkelerden ABD’nin yeni döneme girilirken savaş sırasındaki mevcut güçlü konumunu devam ettirebilmesinde; hâlihazırda kurulu olan sanayi gücünü ve kapasitesini koruyabilmesi temel etken olmuştu.²

Savaşın ardından başlayan Soğuk Savaş diye tanımlanan ve iki güç merkezinin etrafında şekillenen iki kutuplu dönemde; savaştan büyük yıkıma uğrayarak çıkmış olan Avrupa ülkeleri de, uluslararası ilişkilerin bu iki yeni gücü etrafında kümelenmişlerdir.³ Soğuk Savaş adı verilen bu yeni dönemin temel özelliği dünyanın bu iki ülkenin etrafında “Doğu-Batı” diye ikiye bölünmesi olmuştu. Bu şekilde bölünen dünyanın lider ülkeleri de Batı’da ABD, Doğu’da ise SSCB haline gelmişti. İleriki yıllarda bu

¹ Haluk Ülman, “Dünya Nereye Gidiyor”, **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, Sabahattin Şen (Ed.) İstanbul: Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 31.

² Immanuel Wallerstein, **Amerikan Gücünün Gerileyişi**, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 21.

³ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt: 1–2: 1914–1995)**, Alkım Yayınevi, ss. 419–422.

mücadeleye “ideolojik” faktörlerin de girmesi ile birlikte Soğuk Savaş daha da derinleşmiştir. Böylece dünya bir kez de “kapitalist” ve “komünist” diye ikiye bölünmüştür. ABD ve SSCB’nin savaşın sonrasında ortaya çıkan bu ideolojik ayrışma sonraki yıllarda iki ülke liderliğindeki iki kutuplu mücadelenin de yönünü belirleyecek temel faktör olmuştur. İki blok lideri ülkenin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki işbirliğine karşılık, savaşın sonrasında başlayan Soğuk Savaş döneminde artan derin görüş ayrılıklarını derinleştiren bir diğer etken de, savaş sonrası dünyasının nasıl olması gerektiği yönündeki ABD ve Avrupalılar ile Sovyetler arasındaki düşünce farklılığından kaynaklanmıştır. Batı ve Doğu blokları arasındaki artan bu görüş farklılıklarını derinleştiren neden ise, Almanya’nın geleceği ve statüsünün ne olacağına ilişkin tartışmalar sırasında yaşanmıştır. Savaş sonrasında, Sovyetlerin, Almanya üzerinde kontrol kurma isteği savaş sırasında ABD ile SSCB arasında tesis edilmiş uyumun da yönünü belirlemiştir.⁴

Savaşın ardından başlayan ve uluslararası ilişkiler literatürüne “*Soğuk Savaş*” tanımlaması ile giren bu yeni kavramın ve yeni dönemin ne demek olduğu noktasında çeşitli tanımlamalar getirilmiştir. Yapılan tanımlamalardan birine göre Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bunların çevresinde kümelenmiş küçük devletlerin arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü dönemdir. Bir başka tanıma göre ise; “*Soğuk Savaş, iki blok arasındaki ilişkilerde, blokların ve üyelerin davranışlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı ve ilişkilerde tamamen güce dayanan davranışların başat olduğu bir dönemdir.*”⁵ Soğuk Savaşın ne demek olduğuna ilişkin olarak yapılan tanımlamalardan bir diğeri de Haluk Gerger tarafından yapılan; “*Soğuk Savaş, iki blok arasındaki ilişkilerle, blokların ve üyelerinin davranışlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı, ilişkilerde salt güce dayanan davranışların olduğu bir dönemdir.*” şeklindeki tanımlamasıdır.⁶

⁴ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri**, (Çev: Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. baskı, 1996, s. 437.

⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918–1994**, Ankara: İmge Kitabevi, 1996, s. 202.

⁶ Haluk Gerger, **Soğuk Savaştan Yumuşamaya**, Ankara: Işık Yayıncılık, Mart 1980, s. 29.

İki kutupluluk etrafında şekillenen Soğuk Savaş döneminin temel özelliği, artık ilişkilerin tamamen güce dayanan bir nitelik kazanması olmuştur. Güç olgusunun, Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerde ağırlığının artması ile birlikte ülkeler arasında var olan ilişkilerin bir düzen içerisinde yürütülmesini düzenleyen diplomasinin de etkinliğini kaybettiği bir dönem başlamıştı.

Soğuk Savaş döneminde bu haliyle ABD ve SSCB'nin liderlik ettikleri iki blok etrafında pozisyon alan ülkelere karşın Avrupa'da tam olarak istikrar tesis edilememiştir. Bunun nedeni de söz konusu Soğuk Savaş döneminde ilişkileri düzenleyen kuralların yerini güç ilişkilerinin, işbirliğinin yerini de çatışmanın bir seçenek olarak ilişkilere egemen olmasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle de Soğuk Savaş dönemi uluslararası ilişkilerde o tarihe kadar var olan normların yıkıldığı ve kutuplar arasındaki çatışmanın şiddetlendiği dönemlerden birisi olmuştur.

İki lider ülke ve onların etrafında kümelenmiş küçük devletlerin oluşturduğu iki kutupluluk esasına dayanmış olan Soğuk Savaş döneminin en temel özelliği, birtakım küçük bölgesel çatışmaların dışında, görece olarak istikrarın sağlanmış olmasıdır. Bu yönüyle Soğuk Savaş dönemi, iki kutup lideri ülkenin doğrudan bir çatışmaya girmemeye özen gösterdikleri yoğun bir güç mücadelesinin yaşandığı dönem olmuştur. İki kutup liderinin birbirleriyle çatışmadan sakındıkları bu dönemde yaşanan çatışmalarda ifade edildiği gibi daha çok bölgesel çatışmalar şeklinde ve daha çok ta az gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmıştır. Bu dönemde çatışmaların sınırlı düzeyde kalmasında etkili olan bir faktör de olası bir çatışma maliyetinin iki taraf için de yüksek olacağı endişesi olmuştur. Bu endişenin varlığı sayesinde de gerek ABD gerekse de Sovyetler çatışmaya girmekten kaçınarak tesis edilmiş olan istikrarın sürdürülmesinde fayda görmüşlerdir. İki tarafında bu şekilde statükonun muhafazasını savunmalarının temel nedeni de güvenlik kaygılarından kaynaklanmıştır. Bu kaygıların sonucunda da; ilerleyen zaman diliminde her iki blokta tüm politikalarını ve stratejilerini birbirlerinde gelebilecek olası saldırılara karşı koyabilmeye göre belirlemiştir. Bu endişelerin somut sonucunda her iki bloğun da kendi güvenlik sistemleri olan Kuzey Atlantik Paktı (NATO) ve Varşova Paktını (VP) hayata geçirmeleri olmuştur. Böylelikle iki kutup lideri birbirlerine karşı dengeyi korumaya çalışmışlardır.

ABD ve Sovyetler Birliği'nin mücadeleleri temelinde Şekillenen Soğuk Savaşı adı verilen yirmi yıllık d6nemi Şekillendiren temel fakt6rler ise Şunlardır:⁷

Birincisi, İkinci D6nya Savaşı ardından uluslararası politikanın yapısının değişmiştir. Yeni d6nemin iki yeni akt6r6 ABD ile SSCB olmuş ve uluslararası politikanın yapısı bu iki 6lke tarafından belirlenerek ikili bir yapı ortaya çıkmıştı.

İkincisi, SSCB'nin etkinliği artmasıyla birlikte uluslararası politikanın gündemine “*ideoloji*” unsuru girmiştir.

Üçüncüsü, Soğuk Savaş döneminde s6mürgeciliğin sona ermiş olmasıdır. Bu dönem zarfında Asya ve Afrika'da s6mürgeler bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Soğuk Savaşın devam ettiği yıllarda 1956 yılı itibariyle Afrika'da bağımsız devlet sayısı 6 iken, bu sayı 1990'larda 50'yi bulmuştur.

Dördüncüsü, uluslararası politikanın 1945'e kadar Avrupa ile sınırlı olan alanının geniŐlemiŐ olması olmuştur.

BeŐincisi, uluslararası politikadaki mücadelenin artan rekabetin yansıdığı alanlardan biri de uzay olmuştu.

Altıncısı, ekonominin uluslararası siyasetteki ağırlığının gittikçe artmıŐ olması idi.

Bu bağlamda ABD ile Sovyetler arasında, İkinci D6nya Savaşının hemen sonrasında tesis edilmiş olan işbirliği uzun soluklu olmamıŐtı. Özellikle ideolojik farklılıkların ön plana geçmesi ile birlikte iki 6lke her alanda hızlı bir rekabete girmiŐlerdi. ABD ve SSCB arasında başlayan mücadele, özellikle ABD'nin savaştan sonra uygulamaya koyduğu ekonomi politikası ve SSCB'nin de Doğu Avrupa ve Uzakdoğu'ya yönelik izlediği politikalarının kabul edilmemesi ile derinleşmiştir. Öncelikli olarak, Soğuk Savaş döneminde iki 6lke arasında bu Şekilde başlayan mücadelede ilerleyen yıllarda tüm hızıyla yayılarak önce Avrupa'ya sonra da tüm d6nya coğrafyasında yürütülecek bir mücadeleye d6nüŐmüŐtür. ABD, bu mücadelenin ilk başından itibaren Avrupa'ya tam destek vermişti. Çünkü savaş en çok tahribatı Avrupa'da yapmıŐtı ve Avrupa 6lkeleri tam bir yıkıma uğramıŐlardı. ABD'ne göre, bu

⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 421–422.

durumdaki bir Avrupa'da bu haliyle Sovyetlerin baskılarına karşı koyabilecek durumda değildi. Amerikalılara göre, kıta üzerinde Sovyetlerin denetim kurmasına izin verilmemeliydi ve bunun için de Avrupa özellikle ekonomik açıdan kalkındırılmıyordu. Bu amaç doğrultusunda politikasını Avrupa'nın kalkındırılması üzerine kuran ABD, hızla bölgeye yönelik politikalarını devreye sokmuştur.⁸

ABD ve SSCB liderliğindeki bloklar arasında, Soğuk Savaşın ilk yıllarında başlayan rekabet 1960'lara doğru Avrupa'daki mücadele ile sınırlı olmaktan çıkarak tüm dünya coğrafyası üzerinde yürütülen bir mücadele haline almıştı. İki süper gücün mücadele ettikleri alanlar arasında en dikkat çeken iki bölge Ortadoğu ve Uzakdoğu olmuştu. ABD'nin, bu bölgelere ilişkin politikalarını belirleyen temel faktör ise, Sovyetlerin bölgeye yönelik yaklaşımları olmuştu. Buna göre;1960'larda Amerikan yönetimlerinin temel önceliği bu bölgelerin Sovyetler tarafından desteklenen komünist yönetimlerin kontrolüne girmesini önlemeye dayanıyordu. Bu dönemde ABD ile SSCB bölgede karşı karşıya geldikleri sıcak rekabetler ise şunlardı: Arap-İsrail çatışmaları (1948–1949), Kore Savaşı (1950–1953) ve Süveyş Bunalımı (1956) sırasında yaşanmıştır.

Bu çatışma örneklerinden de anlaşılacağı üzere 1950–1960 arasındaki on yıllık dönem, Soğuk Savaş tanımlaması içerisinde “*çatışma*” dönemi olarak tanımlamak en doğru ifade olacaktır. Çünkü hâlihazırda ifade edilen bu on yıllık zaman dilimi, uluslararası ilişkilerde iki kutupluluğun tam olarak dünya siyasetine hâkim olduğu dönem olmuştu. Bu süre boyunca iki kutbun önderliğini üstlenmiş olan “*süper güçlerin*” aralarında tesis edilen güç dengesini koruyabilmek adına söz konusu sıcak çatışma bölgelerinde karşı karşıya gelmekten de kaçınmamışlardır. Soğuk Savaşın, ilk

⁸ ABD'nin, bu dönemde Sovyetlerin, Doğu Avrupa'da (Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Çekoslovakya) elde ettikleri üstünlüklerini dengelemek için uygulamaya koyduğu ilk politikası 12 Mart 1947'de **Truman Doktrini** ilan etmek ve 5 Haziran 1947'de **Marshall Planını** devreye sokmak olmuştu. ABD'nin, Sovyet tehlikesi karşısındaki ekonomik yardımlarının dışındaki bir diğer katkısı da askeri ve siyasal anlamda NATO (1949) ittifakının kurulmasına önderlik etmesi olmuştur. ABD ve Avrupa ülkelerinin bu şekilde askeri bir ittifak kurmalarına Sovyetlerin yanıtı ise 1955'te Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte Varşova Paktını kurmak olmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Yardımları için bkz. Peter Calvocoressi, **World Politics since 1945**, New York: Longman Inc., 1982, s. 15; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 441–444.

yıllarında tesis edilen; katı iki kutupluluk esasına dayanan ve karşılıklı güç mücadelelerinin en sert ve yoğun olarak yaşandığı on yıllık dönem, 1960'lara gelindiğinde sarsılmış ve uluslararası yapı değişmeye başlamıştır. Yeni dönemle birlikte ABD ve SSCB'nin dışında da çevredeki kimi ülkelerde “*Bağlantısızlık (Non-Alignment) Hareketi*” adıyla örgütlenerek uluslararası sistemin içerisine katılmışlar ve böylece Soğuk Savaşın geleneksel ikili yapısı değişerek çok merkezli bir hal almıştır.⁹ 1960–1970 arasında, Batı bloğunda ABD'nin eski gücünü yitirmesi ve Fransa'nın da 1966'da NATO askeri kanadından ayrılması; Doğu Bloğunda da 1953 yılında Stalin'in ölümü ardından Sovyetlerin o tarihe kadar ki yayılcı siyasetinden vazgeçmesi gibi birtakım gelişmeler neticesinde Soğuk Savaşın mevcut yapısında ciddi değişimlerin yaşandığının göstergesi olmuştur.

Her iki blokta yaşanan bu değişimlerin sonucunda, Soğuk Savaşta yeni bir dönemin kapısı aralanmaya başlamıştı. Bu gelişmelerin ardından artık uluslararası politika sadece iki blok liderinin belirlediği bir sistem olmaktan çıkmış ve “*Bağlantısızlar*”, “*Çin*” ve “*Latin Amerika'nın*” dâhil olduğu yeni siyasal aktörler/merkezleri sisteme dahi oldukları yeni bir döneme girilmiştir. Böylece uluslararası politikada, 1960'lı yıllardan itibaren yeni güç merkezlerinin devreye girdikleri ve giderek uluslararası sisteme entegre olmaya çalıştıkları bir dönem olmuştur. Bu anlamda bu dönem 1970'lerde başlayacak *yumuşama* dönemi öncesinde bir ara dönem niteliği kazanmıştı.

Soğuk Savaş düzeni içerisinde iki blok arasındaki mücadelenin, 1960'lardan itibaren geldiği noktanın, iki blok lideri ülke içinde ne kadar hayati olduğunu gösteren asıl gelişme 1962 Ekim ayında Küba'da yaşanan “*füze bunalımı*” ile ortaya çıkmıştır.¹⁰ Küba krizinde krizin tırmanış göstermesi ve tarafların silahlı çatışmanın eşiğine gelmeleri, 1970'lere gelindiğinde blok liderlerinin aralarındaki anlaşmazlıklarda diyalogu bir seçenek olarak düşünmelerini de ciddi olarak gündeme getirmiş ve bu da

⁹ Bağlantısızlar (Non-Alignment) Hareketi için bkz. John Lewis Gaddis, **The Cold War**, New York: The Penguin Press, 2005, ss. 124-128; Calvocoressi, **World Politics...**, ss. 99-101; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 624-626.

¹⁰1962 Küba füze bunalımı için bkz. Gaddis, **The Cold War**, ss. 75-78; Calvocoressi, **World Politics...**, ss. 26-27; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 602-612.

Soğuk Savaşta yumuşama adı verilen yeni bir süreci başlatmıştır. Bu yönüyle uluslararası ilişkilerde yumuşama dönem, Soğuk Savaş döneminde iki blok arasındaki mücadelenin ve savaş tehlikesinin azalması ve komünist ve komünist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik işbirliğinin arttığı bir dönem olarak tanımlanabilir.¹¹ Bu anlamıyla yumuşama, Doğu ve Batı blokları arasındaki ilişkilerde çatışma ve gerginliğin azaldığı bir süreci de başlatmıştır.

Sovyetler Birliği'nde Stalin'in 1953'de ölümünden sonra sırasıyla yönetime geçen Nikita Kruşçev, Leonid Brejnev ve son olarak ta Mihail Gorbaçov döneminde eski politikalardan değişikliklere gidilmesi, aynı şekilde ABD'de de 1970'lerden itibaren Çin ile diplomatik ilişkilerin kurulması gibi politika değişiklikleri yakalanan yumuşama sürecini hızlandırıcı olumlu gelişmeler olmuştur. Ayrıca bu dönemde tarafların birbirlerine karşı silahlanma yarışında çok fazla kaynak tüketmeleri, tarafların birbirlerine karşı stratejileri olan tırmandırmanın sorgulanmasını da hızlandırmıştır. İki bloğun birbirlerine karşı sürekli silahlanma yarışı içerisinde olmaları ve bunun getirdiği maliyetin artışı da bloklar arasında yakalanan yumuşamanın devam ettirilmesi yönündeki düşünceleri de kuvvetlendirmiştir. Bloklar arasındaki ilişkilerde yakalanan yumuşamanın somut sonucu da; blok üyesi ülkeler arasında çok sayıda ikili ve çok taraflı anlaşmaların imzalanması olmuştur.¹²

Bloklar arasında yumuşama sürecinin gelişmesi ile birlikte ilişkilerde yaşanan olumlu seyir zaman zaman blokların çevrelerinde yaşanan çatışmalarla ** gerginleşse de,

¹¹ Sander, **Siyasi Tarih 1918–1994**, s. 399.

¹² ABD-SSCB arasında imzalanan **iki taraflı** ve **çok taraflı** anlaşmalardan bazıları şunlardır: 1963 tarihli atmosferde ve uzayda nükleer denemeleri yasaklayan **Nükleer Denemeleri Sınırlama Anlaşması**, 1963 tarihli ABD ve SSCB arasında doğrudan iletişim kuran **Telefon Anlaşması**, 1967 tarihli uzayda ve gezegenlerde nükleer ve kitlesel silahların kullanılmasını ve depolanmasını yasaklayan **Dış Uzay Anlaşması**, 1968 tarihli nükleer silah teknolojisinin transferini yasaklayan **Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT)**, 1971 tarihli nükleer savaş çıkmasını önleyecek tedbirleri saptayan **Kaza Önleme Anlaşması**, 1971 tarihli Deniz yatağında nükleer silahların depolanmasını yasaklayan **“Deniz Yatağı Anlaşması”**, 1972 tarihli Biyolojik ve Toksik silahların yasaklanmasını öngören anlaşma, 1972 tarihli **Stratejik Silahların Sınırlanması Anlaşması (SALT I)**, 1973 tarihli **Nükleer Savaşa Engel Olma Anlaşması**, 1974 tarihli **Eşik Anlaşması**, 1979 tarihli **SALT II Anlaşması**. İkili ve çok taraflı anlaşmalar için bkz. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 637-648; Sander, **Siyasi Tarih 1918–1994**, ss. 406–407.

** İki blok arasında, 1962'de Küba Krizi (Füze) ile başlayan yumuşama atmosferine karşılık, 1960'ın ilerleyen yıllarında ve de 1970'li yıllarda iki blok arasında ilişkileri gerginleştirecek kimi çatışmalarda yaşanmıştır. Yumuşama döneminde yaşanan çatışmalardan bazıları şunlardır: Çin Halk

tırmanan gerginliğin iki taraf içinde maliyetinin yüksek olacağını değerlendirilmesi neticesinde daha da ileri noktalara taşınmayarak yakalanan yumuşama ikliminin kaybedilmesine izin verilmemiştir.

İki blok arasındaki ilişkilerde 1970'lerden itibaren yakalanan yumuşamaya karşın sorunların tam olarak çözülemeyerek devam etmesinin maliyetini, 1980'den başlayarak giderek artması iki blok lideri ülke için de ağırlaşmış ve mücadele için harcanan mevcut kaynakları zorlamıştı. İki kutup arasındaki mücadelenin artan maliyeti zaman içerisinde iki blokta da izlenen politikalara karşı toplumsal tepkileri de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zamanla artan toplumsal tepkiler, sonuçları bakımından etkili yansımaları ise Doğu Bloğunun lideri Sovyetler Birliğinde ortaya çıkmış ve bu tepkiler daha sonra siyasal sistemdeki değişim taleplerini de tetiklemiştir. Sovyetler Birliği'ndeki değişim taleplerinin tam olarak karşılanamaması ardından önce 1989'da önce Berlin Duvarının yıkılmış ardından da 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sonuçlanmıştı.

1945'den 1990'ın başına kadar uluslararası politikada kısmen istikrar sağlanmış olmasına karşın, bloklar arasında güvenin sağlanamamış olması nedeniyle istikrar her zaman hassas bir dengeye bağlı olmuştu. Risk unsurunun varlığı bir yönüyle bu etkiyi doğurmuşken bir başka taraftan da ilerleyen yıllarda tarafların çatışmadan uzaklaşmalarına da fırsat verici etkisi de olmuştur. Olası bir çatışma ihtimalinin getireceği yıkımın boyutunun ne olacağını zaman içerisinde taraflarca daha iyi anlaşılması ile ilişkilerde, 1960'lı yıllardan başlayarak yumuşama dönemine girilmesine de fırsat vermiştir. Bu haliyle 1945 sonrası tesis edilen iki kutuplu uluslararası güç yapılanması ve bunun sağladığı görece denge ve de istikrar hali bu şekliyle 1990'ların başına kadar sürdürülebilmişti.

Cumhuriyeti(ÇHC)-Hint Çatışması (1962), Hindistan-Pakistan Savaşı (1965), Arap-İsrail Savaşı (1967), Vietnam Savaşı (1965-1973), Arap-İsrail Savaşı (1973), Lübnan İç Savaşı (1975-1976) İran Devrimi (1979). Bu çatışmalar için bkz. Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 659-779.

II. SOĞUK SAVAŞIN ÖNEMLİ AKTÖRLERİNDEN ABD’NİN DÜNYA POLİTİKASINDAKİ ÖNEMİ

A- ABD’NİN DÜNYA SİYASETİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

1.ABD’NİN TARİHSEL YOLCULUĞU

Bir ülkenin uluslararası politikada nasıl bir konumda bulunduğu anlayabilmenin en iyi yolu, onun nasıl bir tarihsel süreç içerisinde geldiğini bilmekten geçer. Bugün ABD’nin neden uluslararası politikanın temel aktörü olduğunun daha iyi anlaşılabilmesinin de yanıtı buradadır. Çünkü ancak bu yapıldığı zaman o ülkenin nasıl birikimle mevcut olan pozisyonuna eriştiği daha iyi anlaşılacak olacaktır.

ABD’nin bugün coğrafi olarak yerleşmiş olduğu topraklar, dünyanın geri kalan kimi toprakları ile kıyaslandığı zaman insanoğlu için yenidir. Ancak buna karşılık bugün ABD’nin yerleştiği topraklarda yapılan arkeolojik kazılarda kıtanın sonradan keşfedilmiş olmasına karşılık mazisinin çok daha eskilere dayandığı ortaya çıkmıştır. Buna göre de kıtada ilk yerleşimin M.Ö. 12000 yılından öncesine kadar uzandığı ispat edilmiştir. Kıtanın özellikle kuzeyi çok eski dönemlerinde Sibiryaya üzerinden av peşinde gelen insanların akınına uğramıştır. Kıtanın el değmemiş doğal zenginlikleri de bu yeni toprakların insanoğlunun yerleşip kökleşmesine ve yeni uygarlıklar yaratmasına imkân tanımıştır.

Amerikan topraklarına Avrupalıların ilk kez geldikleri tarihi olarak karşımıza çıkan tarih ise 1001’dir ve ilk gelenlerde kıtanın kuzey bölgesine bugünkü Kanada topraklarına yerleşen İskandinavlar olmuşlardır.¹³ 15. yüzyıla gelindiğinde Avrupa’da coğrafi keşiflerinde etkisiyle birlikte yeni kıta önce İspanyolların ardından İngiliz ve Fransızlar ile birçok kâşif ve maceraperestinin akınına uğramıştır. Kıtanın el değmemiş zenginlikleri zaman içerisinde, kıtanın yerli halkı ile bölgeye gelen tüccarlar arasında kurulan temasların ardından ticarete de konu olmuştur. Ancak kurulan ticari ilişkiler ise

¹³ Keith W. Olsan, “Amerikan Tarihinin Ana Hatları”, Maryland: Maryland University, 1998, s. 1.

karşılık mal alım-satımı şeklinde değil de daha çok tarafların ellerinde bulunan birtakım malları takas etmeleri şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁴ Yeni dünya adı verilen Amerikan toprakları üzerindeki mücadele İspanya ile İngiltere arasında olmuş ve 1588 yılında İngiliz donanmasının İspanyol donanmasına karşı zafer elde etmesiyle İngiltere lehine sonuçlanmıştır. İngiltere'nin tek başına olan üstünlüğü ise, 17. yüzyıla kadar devam etmiş, bu tarihten sonraki rekabete Fransa ve Hollanda da dâhil olmuşlardır.¹⁵

Amerika'nın asıl keşfi ise daha sonra 1492'de Kristof Kolomb'un bugünkü Karayip denizindeki adalardan biri olan Bahama'da karaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir.¹⁶ Kıtaya göç edenlerin çoğunluğunu daha çok Avrupa'daki dinsel baskı, yoksulluktan kaçan insanlar oluşturmuşlardır.¹⁷ Hızla göç edenler hızla koloniler kurmuşlardır ve bunun ilk örneği de Britanyalı göçmenlerce 13 Mayıs 1607'de kurulan Jamestown'dır.¹⁸ 1620'den 1635'e kadar ki 15 yıllık zaman diliminde göç edenlerin sayısının artışıdaki en önemli neden ise İngiltere ekonomisinde yaşanan sorunlardan kaynaklanmıştır. 1640'lara gelindiğinde Amerikan topraklarında kurulmuş olan koloniler ve oralarda yaşayan insanların dağılımı ise şöyle olmuştur: İngilizler daha çok New England kıyısından Chesapeake Körfezinde güçlü koloniler kurmuşlar, iki bölge arasında Hollandalılar ve küçük bir İsveçli topluluk, batıda ise Amerika'nın yerlileri olan Kızılderililer yaşamışlardır.¹⁹ Avrupa'dan sürekli artarak devam eden göçler, sadece belirli milletlerin göçü şeklinde gerçekleşmemiş, birçok farklı millet yeni kıtaya göç etmişlerdir. Zaman içerisinde göç eden ve aralarında İngiliz, Alman, Hollandalı, İskoç, İrlandalı, İspanyol, İtalyan, Portekizli ve diğer birçok farklı millet yeni bir Amerikan ulusunu oluşturmuşlardır.

Kıtaya göç edenlerin oluşturdukları koloniler ile özellikle İngiltere arasında 1770'lerden itibaren Anlaşmazlık artmıştır. Kolonilerin, 4 Temmuz 1776 tarihinde

¹⁴ Richard B. Morris, **The Life History of the United States**, Norman P. Ross(Der.), Time Inc, C: I, 1963, s.34.

¹⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, s. 111.

¹⁶ Howard Zinn, **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Ankara: İmge Kitapevi, 2005, s. 8.

¹⁷ **"Amerikan Tarihinin Ana Hatları"**, <http://www.usemb-ankara.org.tr/ABDAnaHatlar/Tarih.htm> (Erişim Tarihi:25.11.2011)

¹⁸ Allan Nevins ve Henry Steele Commager, **ABD Tarihi**, (Çev. Halil İnalçık), Ankara: DoğuBatı Yayınları, 3. Baskı, 2008, s.17.

¹⁹ **"Amerikan Tarihinin Ana Hatları."**

Amerika Birleşik Devletlerinin kurulduğunun ilan ederek İngiltere'den tamamen ayrılmışlardır. Bağımsızlık ilanın ardından hızla topraklarını genişletmeye devam etmiş, Loisia, Florida, Teksas, Oregon ve Alaska gibi kimi yerler parayla satın alınarak Birleşik Devletlere katılmıştır.²⁰ Bu topraklardan Teksas, Meksika ve California'nın Amerikan topraklarına katılması özellikle Amerika'nın Batı'ya doğru genişlemesine de hız vermiştir.

B- AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

1. Amerika'nın Dış Politikası: I. Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem

Bağımsızlığını kazandıktan bu yana 234 yıl geçen Amerika Birleşik Devletleri dünya üzerindeki çoğu devletle - özellikle de bugün kendisiyle birlikte uluslararası politikanın temel aktörleri olan devletlerle - kıyaslandığında oldukça genç bir devlettir. Buna karşılık bugün için uluslararası politikanın baş aktörü konumundadır. Ancak ABD, bugünkü konumuna bir anda ulaşamamış, bağımsızlığının ardından temel mesele bağımsızlığını kuvvetlendirmek ve kendi ayakları üzerinde durabilmek olmuştur. Bu temelde gelişen Amerikan politikaları zaman içerisinde ülkenin dış politikasının da nasıl bir zemin üzerinde geliştiğini de ortaya koymuştur.

Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikası incelendiğinde çok farklı uygulamalar görülmektedir. Kimi dönemlerde ABD daha içe kapanmışken kimi dönemlerde ise daha aktif roller üstlendiği de görülmüştür. Özellikle bağımsızlık ilanını takip eden yıllarda içe kapanıldığı dönemde Amerikan politikalarının daha pasif bir karakter taşıdığı ve Amerikan'ın dışındaki olaylara karşı kendisini yalnızlaştıran bir tutum takındığına şahit olunmuştur. O şekilde bir politika takip edilmesinin sebebi de, Amerikan karar alıcılarının ve kamuoyunun temel önceliğinin yeni kazanılmış olan bağımsızlığın korunması ve de geliştirilmesinden kaynaklanmıştır.

²⁰ Türkkaya Ataöv, **Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu**, Ankara: Doğan Yayınevi, 1970, s. 6.

Geçmişten bu yana ABD'nin dış politikasının nasıl bir yol izlediği ve hangi zemin üzerinde bir gelişme çizgisi takip edildiğinde karşımıza kısaca şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Bağımsızlık ilanı sonrası koloni halklarının temel kaygıları bağımsızlıklarını İngilizlere karşı koruması esasında şekillenmiş, dolayısıyla bu endişe ilk yıllarda Amerikan politikalarını da temel şekillendirici etken olmuştur. O tarihe kadar yalnızca birer koloni halkı olan Amerikalılar artık bağımsız bir halk olmuşlardır. Bu bağımsızlık aynı zamanda Amerika topraklarındaki birbirinden farklı koloni halklarının da ulus olma bilinci edinmelerinin de itici gücü olmuştur. Bağımsızlık savaşının ardından kimi Avrupalı devletin Amerika'nın daha bağımsızlık mücadelesi sırasında bu olaya karışmaları da duyulan endişelerin güçlenmesine de vesile olmuş, ilk Amerikan Başkanı George Washington'dan itibaren Amerikan yöneticileri de politikalarını bu kaygılarla bağımsızlığı korumak temelinde şekillendirmişlerdir.

Bu endişelerin ışığında Amerika Birleşik Devletleri, bağımsızlığının ilk yıllarından başlayarak bağımsızlığına karşı dışarıdan gelecek olan tehditlerinden korunabilmek adına dış politikasında izolasyon (yalnızcılık) politikasını takip etmiştir. Ancak daha birkaç yıl önce bağımsızlığını kazanmış olan bu genç devlet, tüm çabasına karşın Avrupalıların yoğun baskılarıyla da baş etmek durumunda kalmıştır. Özellikle de 1789 Fransız İhtilali'nin ardından, 1793'ten itibaren Fransa'nın Avrupa'daki ülkelerle savaşa girmesi üzerine, ABD, savaşta kendi yanlarında olması için hem Fransızların hem de İngilizler yoğun bir baskı altında kalmıştı. Ancak bu baskı karşısında Amerikan Başkanı George Washington, Alexander Hamilton ve Thomas Jefferson gibi bağımsızlığın önderlerinin de verdiği destekle, 22 Nisan 1793'de Birleşik Devletlerin tarafsızlığını ilan etmişlerdir.²¹ Böylece ABD, Avrupa devletlerinin her türlü baskılarına karşı direnmiş ve onların savaşlarına karışmamıştır. Avrupa ülkelerinin aralarındaki sorunlara karışmaması Birleşik Devletlere diğer taraftan hızla kıta üzerindeki topraklarını genişletme fırsatı da vermiştir. Bu fırsatta kendisini İngiltere ve Fransa arasındaki 1793 yılındaki savaş sırasında ortaya çıkmış, İngiltere ve Fransa'nın tüm

²¹ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997, s.704.

ilgilerini Avrupa'daki mücadeleye vermiş olmalarından yararlanan Amerika kıtadaki etkinliğini de artırmaya devam etmiştir.

Birleşik Devletlerin Avrupa'daki bu savaşta herhangi bir şekilde taraf olmamış olmasına karşın savaşın ardından özellikle Güney Amerika'daki İspanyol sömürgelerinin bağımsızlık mücadelelerinin ortaya çıkması ABD'ni tekrar Avrupa diplomasi ile karşı karşıya getirmiş olacaktı. Böylesi bir durumda da Amerika Birleşik Devletleri de hiç istemediği halde Avrupalıların Amerika kıtası üzerindeki politik oyunlarının da bir parçası haline gelmiş olacaktı.

Savaş ve ardından gelişen olaylar Amerika Birleşik Devletleri'nin, Avrupa'nın sorunlarına karışmamak şeklinde uygulanan politikanın Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikasında daha da yerleşik hale gelmesini hızlandırmıştır. Bu şekilde ortaya konan Amerika'nın izolasyon politikası daha sonra Başkan James Monroe tarafından 2 Aralık 1823'de Kongre'ye gönderdiği mesajı ile ilk kez bir doktrin olarak ortaya çıkmış oluyordu.²² Böylece Amerikan dış politikasının bir asır boyunca takip edeceği temel dış politikası olacak olan izolasyon politikasının da ilkeleri Başkan Monroe tarafından ortaya konuluyordu. Buna göre Amerikan dış politikasının temel ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir.²³

- Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'nın sorunlarına hiçbir şekilde karışmayacak buna karşılık Avrupa devletleri de Amerika kıtalarının sorunlarına karışmayacaktır. Avrupa devletlerinin bu yöndeki her türlü girişimleri Amerika tarafından kendi barış ve güvenliğine karşı bir tehdit olarak sayılacaktır.
- Amerika Birleşik Devletleri, bağımsızlığını kazanmış olan Amerika kıtalarının Avrupa devletleri tarafından sömürgeleştirilmesine yönelik her türlü teşebbüse ve kıtanın Avrupalılarca kontrol altına

²² Seymour Martin Lipset, **The First New Nation – The United States in Historical and Comparative Perspective**, New York: Anchor Books, Double Day&Co, Inc., 1967, s. 71.

²³ Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, s.712.

alınmasına izin vermeyecek ve böylesine herhangi bir girişim Amerika tarafından düşmanca bir hareket olarak karşılanacaktır.

Bu ilkelerin ilan edilmesi ile ABD, Amerikan kıtasındaki bütün toprakları bir şekilde kendisine bağlamaya hakkı olduğunu da ilan etmiş olmuştur.²⁴ Amerika'nın ilan ettiği Monroe Doktrini uygulamada ilk sonucunu Latin Amerika'daki İspanyol sömürgelerinin bağımsızlık mücadeleleri sırasında vermiştir. Amerika'nın bu çıkışı sonucunda Avrupa devletleri İspanya'ya yardım edememişler ve bunun sonucunda sömürgeler 1820–1830 arasında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Böylece ilk sonucunu veren Monroe Doktrini ile ABD; Avrupa'nın, Amerikan kıtasındaki işlere bir şekilde karışmamasını savunması daha sonraki yıllarda izleyeceği dış politikasının nasıl olacağını da ortaya koymuştur.²⁵

Amerika'nın Avrupa işlerine karışmaması ve onlardan uzak kalması ve de Avrupalılarında Amerika kıtalarının sorunlarına müdahil olmamalarını esas alan ve kendisini Monroe Doktrini adıyla tanımlanan yalnızcılık politikası, Amerika Birleşik Devletlerine bu anlamda ciddi derecede hareket kabiliyeti kazandırmıştır. Bu esas üzerine inşa edilen Amerikan dış politikası, İkinci Dünya Savaşına kadar takip edilmiştir.

Böylesine bir zemin üzerinde gelişen yalnızcılık politikası ve bunun bilinen adıyla Monroe Doktrini, ABD tarafından kimi olaylar sırasında da uygulanabilmiştir. Bu uygulamaların sonucunda; Amerika Birleşik Devletleri, uzun yıllar dünya politikasının dışında kendisini tutabilmiştir. ABD bu yaklaşımını İkinci Dünya Savaşına kadar sürdürmüştür. Monroe Doktrininin, uygulamadaki ikinci özelliği, Amerika'nın Latin Amerika üzerinde politikalarında kendisini göstermiştir. Doktrin ile Avrupa devletlerini Amerika kıtalarından uzaklaştıran Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika ülkeleri üzerinde ekonomik ve siyasal nüfuz kurabilmiş, hatta birçok Latin Amerika ülkesinde kendi ekonomik kontrolünü de sağlamıştır. Monroe Doktrininin

²⁴ Ataöv, **Amerikan Emperyalizminin Doğuşu**, s. 7.

²⁵ Henry Kissenger, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim H. Kurt), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, s.19.

uygulamadaki son özelliği de, bu yalnızcılık politikası ile Avrupa'dan ve onun sorunlarından kendisini soyutlayabilen Amerika yeni yayılma alanı olarak Pasifik'te ve Uzakdoğu'da kendisine fırsatlar bulabilmiş ama burada da yine Avrupalılar ile karşı karşıya gelmiştir.²⁶

Tarihsel olarak böylesi bir zeminde gelişen ve uygulamaya konan izolasyon politikasının Amerikan dış politikasında bir seçenek olarak kabul görmesi ve işlerlik kazanmasında etkili olan bir diğer faktör de dönemin Amerikan liderlerinin algılamaları olmuştur. Söz konusu dönemdeki Amerikan liderlerine göre bağımsızlık savaşı sırasında kendilerine destek veren Fransa, İspanya ve Hollanda gibi Avrupalı devletlerin yardımlarının arkasında yatan neden Avrupa'nın kendi iç sorunlarından kaynaklanmaktaydı. Bu üç ülkede İngiltere ile olan düşmanlık ve sorunlarından dolayı Amerikan kolonilerinin bağımsızlık hareketlerine destek vermişlerdi. Yani onların doğrudan doğruya Amerikan kolonilerinin bağımsızlık mücadeleleri ile bir ilgileri yoktu. Amerikan liderlerin geçmişteki bu deneyimleri ilerleyen yıllardaki Amerikan liderleri ve onların izleyeceği politikalarda da önemli bir yol gösterici olmuştur. Amerikan yönetimlerinin özellikle dış politika konusunda nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda Birleşik Devletlerin ilk Başkanı olan George Washington önderlik etmiştir. Washington, 1796 yılında görevini devrederken verdiği Veda Mesajında yaptığı “*Yabancı milletler bakımından bizim için esas davranış ilkesi, bunlarla ticari münasebetlerimizi genişletirken, kendileri ile mümkün olduğu kadar az siyasal bağlantılar kurmak olmalıdır.(...) Onun için, Avrupa politikasının alelade değişikliklerine veya onun dostluk veya düşmanlıklarının alelade kombinezon ve çatışmalarına, yapay bağlarla kendimizi bağlamak akıllıca bir iş olmaz.*”²⁷ açıklaması ile yeni bir ülke olarak Amerika'nın yabancılarla kalıcı ittifaklardan kaçınılmasının ülkelerinin temel dış politika amacı olduğunu ortaya koymuştu.

Amerikan liderlerinin bu yöndeki tutumlarının bir diğer örneği de Thomas Jefferson'dur. Jefferson, Amerika'nın diğer tüm uluslar ile barış içinde yaşamak

²⁶ Monroe Doktrinin uygulamaları için bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 73–76.

²⁷ Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 708–709.

istediğini vurgulayarak Amerikan dış politikasının o dönem için izleyeceği yalnızcılık politikasının temellerini ortaya koymuştur.

ABD'nin, kurucu başkan George Washington'un temellerini attığı ve yaklaşık yüz elli yıl boyunca izlediği yalnızcılık politikasını izleyebilmesini kolaylaştıran bir diğer faktör de coğrafi konumunun kendisine getirdiği avantajdan kaynaklanmıştı. Coğrafi olarak Atlantik okyanusu ile Avrupa'dan, Pasifik ile de Asya'dan uzak kalan konumunun ABD için sağladığı avantajı Washington, “*Bizim kopuk ve uzak durumumuz farklı yol takip etmemizi de sağlar*” sözleriyle de ortaya koymuştur.²⁸ İki kıtadan da kendisini soyutlayan ABD böylelikle iki kıtanın sorunlarından da uzak kalabilmiş ve kendi sorunlarıyla baş başa kalabilmiştir. Böylelikle de kendisini dışarıya kapatacak şekilde bir politikayı esas alan Birleşik Devletler, devletin temellerini daha da sağlamlaştırmış bunun yanında da yeni devlet diğer ülkeler gibi sömürgeler elde etme yoluna gitmeyerek sadece kıta üzerindeki topraklarını büyütmüş, bunun için de Batı'ya doğru genişlemesini devam ettirerek topraklarını genişletmeye devam etmiştir. Ancak bu bütünlük 1861- 1865 yıllarında patlak veren iç savaş ile kısa bir süre bunalım yaşanmış, ancak savaşta Birlik yanlıların galibiyeti ile de bu sorun aşularak ulusal bütünlüğünü korunarak bu iç savaştan çıkılabilmıştır. İç savaşın ardından da hızlı bir şekilde ekonomik kalkınma programı uygulamaya konularak sanayileşme hamlesi içerisine girilmiştir. Bu kalkınma hareketi aynı zamanda Birleşik Devletler için pazar ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Kalkınan Amerikan ekonomisi ve üretilen mallar için pazarlar bulabilme isteği, ABD'nin 19. yüzyılın sonlarında uygulanmaya başladığı ve daha çok içe kapanmayı esas alan politikalarının da değişmesini beraberinde getirmiştir.

1823'den itibaren kendi kıtasında içe kapanan ve Monroe Doktrini ile yalnızcılık politikasını dış politikasında esas stratejisi haline getiren ABD böylece uluslararası sorunlardan kendisini uzunca bir süre uzak tutabilmiştir. Coğrafi konumunun sağladığı bu avantajların getirisiyle ABD, 19. yy. sonuna kadar önceliğini bir taraftan iç

²⁸ Michael Mastanduno, “After Bush: A Return to Multilateralism in U.S. Foreign Policy”, *Nanzan Review Of American Studies*, Vol. 30 (2008), s. 35. <http://www.ic.nanzan-u.ac.jp/AMERICA/kanko/documents/10MASTANDUNO.pdf> (Erişim Tarihi: 17.11.2011)

sorunlarına verebilmiş bir taraftan da topraklarını Kuzey Amerika kıtası boyunca batıya doğru genişletmeyi sürdürmüştür. Bu avantajların sonunda da ülke 19. yy. sonuna kadar büyük bir güç konumuna da yükselebilmiştir. Uluslararası sorunlardan olabildiğince kaçınmayı esas alan Amerikan yaklaşımı, 1898 yılında Amerikan-İspanyol savaşı ile değişmeye başlamıştır. Özellikle de Pasifik'te ve Uzak Doğu'daki bir takım yerleri toprakların Amerikan topraklarına katılması ve Amerika'nın bu bölgelerde genişlemesi o tarihe kadar uygulana gelen izolasyonist politikaların sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü Amerikan topraklarının sayılan bu bölgelere doğru genişlemesi o tarihe kadar Amerikan dış politikasına yön veren izolasyonist politikaların esasını oluşturan Monroe Doktrini ile çelişen bir durumu ortaya çıkarmış oluyordu.

1900 yılların hemen başındaki bu gelişmelerle Amerika Birleşik Devletleri artık sadece bölgesiyle ilgilenen basit bir devlet olmaktan çıkmış ve artık o tarihe kadar uzak durmaya çalıştığı uluslararası politikanın da içerisine girmeye başlamıştır. Henry Kissenger'a göre; Amerika'nın bu dönemde uluslararası sorunlara karşı ilgisiz kalamamasındaki bir başka neden de ABD'nin artık ekonomik bir güç olmaya başlaması ve o tarihe kadar uluslararası sistemin merkezi konumunda bulunan Avrupa'nın da gerilemeye başlamış olmasıdır.²⁹ Artık Avrupa'nın klasik güçleri gerilemekte ve dünya sistemindeki ağırlıklarını kaybetmeye başlamışlardır ve bu sahneyi dolduracak yeni güçler gerekmektedir. Bu güçlerin başında da Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Bu anlamda uluslararası politikada yeni bir dönem başlamaktadır ve bu yeni dönemin aktörlerinden birisi olacak olan ABD'nin o tarihe kadar izlediği dış politika ile yeni döneme hazır olması beklenemezdi.

Değişen dünya şartlarında Amerika'nın artık sadece kendi içine kapalı bir devlet olamayacağı aksine global bir devlet olması gerektiğini ve de bu anlamda dış politikasının yeni döneme uyması gerektiğini ilk gören Amerikan devlet adamı Theodore Roosevelt³⁰ olmuştur. Roosevelt'e göre, uluslararası politikada şartlar yeniden

²⁹ Kissenger, **Diplomasi**, s. 13.

³⁰ Theodore Roosevelt(1901-1909), William McKinley (1896-1901) yönetiminde Donanma Bakanı ve Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. bkz. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/William_McKinley ve http://tr.wikipedia.org/wiki/Theodore_Roosevelt (Erişim Tarihi 22.11.2010)

oluşmakta ve Amerika bu değişen şartlara uygun politikalar üretmeliydi. Ona göre Amerika geleneksel yaklaşımı olan Monroe Doktrini ile bu yeni döneme Amerika ayak uyduramayacaktır. Çünkü Amerika, artık uluslararası sorunlara sırtını dönemeyecek kadar büyük bir ülke haline gelmiştir. Theodore Roosevelt, uluslararası politikadaki bu derin değişimi görmesi ve Amerika'nın buna ayak uydurabilmesinin yolunun da politika değişikliğinden geçmesi gerektiğini görece kadar da öngörü sahibi bir başkan olduğunu daha sonraki uygulamalarıyla da göstermiş oluyordu. Tabii ki Roosevelt'in ABD'ne yeni bir misyon yükleyebilmesi ve buna uygun politikalar izleyebilmesi sadece söz ile olmamış; Amerika'nın da sahip olduğu kimi avantajlar da buna imkan tanımıştır. Bu avantajların başında özellikle Amerika'nın sanayileşme hamlesini gerçekleştirebilmiş olmasıydı. Özellikle ekonomi sahasında kazanılan başarıların başında endüstrinin temel iş kollarından birisi olan demir-çelik sanayinde kendisini göstermiştir.³¹

Theodore Roosevelt gerek bakanlığı görevleri sırasında gerekse de 1901'de başkan olmasından sonra ABD'nin uluslararası siyasette daha aktif bir politika izlemesi gerektiğine ilişkin iddialarını daha işlevsel kılma imkânına da erişmiş, Amerikan dış politikasının yeni girdiği yolda rotasının klasik stratejilerle belirlenemeyeceği iddialarını daha da kuvvetle dile getirmiştir. Başkan Roosevelt'in, Birleşik Devletler için düşündüğü politikaları aktif olarak uygulayabilmesinde uluslararası politikada yaşanan birtakım gelişmelerinde olumlu katkısı olmuştur. Bu anlamda düşünülen politikaların hayata geçirilmesi noktasında beklenen ilk fırsat Başkan Theodore Roosevelt'in başkanlığının ilk yıllarında gerçekleşen Panama'nın bağımsızlığı ve Panama kanalının açılması ile gerçekleşmiştir. Roosevelt, Panama'dan bir kanal açılarak Atlantik ve Pasifik Okyanuslarının birbirine bağlanması gerektiğini ve böylece Amerika'nın Latin Amerika ve Güneydoğu Asya pazarlarını aktif bir şekilde kullanabileceğini 1898 İspanya ile yaptıkları savaşta görmüştü.³² Bu yeni durumun Amerikan çıkarlarına uymayacağını bu anlamda ilk gören Başkan Roosevelt olmuştu. Ona göre Amerika, bu bölgelere artan ekonomik çıkarlarından dolayı kayıtsız kalamayacaktır ve bu çıkarlarını da devam ettirebilmesinin yolu da o tarihe kadar

³¹ Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri...*, s. 250; Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, ss. 254-259.

³² Ataöv, *Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, ss. 86-87.

Amerikan dış politikasına yön veren Monroe Doktrini ile mümkün değildir. Başkan Roosevelt'in bu yöndeki düşüncelerini etkileyen ve daha sonraki politikalarına yön veren diğer bir gelişme de Çin'de yaşanmıştır. Amerika'nın, Çin ve Uzakdoğu ile olan ilgisi 1898 İspanya savaşının ardından Uzakdoğu ve Pasifik bölgesinde kimi toprakları almasıyla birlikte olmuş ve ilerleyen zamanlarda özellikle Çin, Amerika için ciddi bir pazar potansiyeli taşımaya başlamıştır.³³ Amerika'nın Çin'deki ekonomik ve ticari çıkarları zaman içerisinde diğer Batılı ülkelerle karşı karşıya gelmesine de neden olmuştur. Bu durumda Amerika'nın o tarihe kadar izlediği dış politikasındaki temel stratejisi olan izolasyonist politikalarda da farklılaşmayı gösteren "Açık Kapı Politikası"³⁴ gibi birtakım uygulanmasını da beraberinde getirmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı John Hay tarafından 6 Eylül 1899 tarihinde bölgede etkinlik kurmayı amaçlayan İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Rusya ve Japonya'ya verilen notalarla çerçevesi çizilen "Açık Kapı Politikası" ile ABD, bu ülkelerin bölgede kurmak istedikleri nüfuz politikalarına karşı bir cevap verilmiş olmaktadır.³⁵

ABD'nin bu döneme kadar takip ettiği izolasyonist politikalardan uzaklaşma emarelerinin görüldüğü diğer bir ülkede Japonya'dır. 1820'lerde başlayan iki ülke arasındaki ilişkiler özellikle 1846'dan itibaren ilk Amerikan elçisinin bu ülkeye gönderilmesiyle daha da gelişmiş, ilk yıllarda Japonya'nın dünya açılması için karşılıklı dostluk ve ticaret Anlaşmaları imzalamışlardır. İki ülke arasında böylesine pozitif bir zeminde gelişen ABD- Japonya ilişkileri, 1904–1905 Rus-Japon savaşından sonra ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. Özellikle savaşın ardından topraklarına olan ciddi orandaki Japon göçüne karşı Amerikan yönetimi sıkı tedbirler uygulamışlardır. Başkan Roosevelt'in başkanlık döneminde Japon işçilerinin Amerika'ya göç etmesini önleyecek

³³ ABD, 1898 yılındaki İspanya ile olan savaşın ardından Filipinleri, Guam adasını ve Porto Riko'yu almış ve takip eden yıllarda da 1900 yılında da Hawai'yi önce ülke olarak tanımış ardından da 1959 yılında eyalet olarak bünyesine katmıştır. Bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 735–736.

³⁴ **Açık Kapı Politikası (Open door policy)**; 1. Ticaret, göç, vatandaşlık gibi konularda bütün ülkelere eşit haklar tanıma politikası. 2. Bir ülkenin başka kendi pazarında serbestçe ticaret yapma hakkı vermesi politikası. 3.

Bir devletin dış ilişkilerinde tek bir ülkeye değil, birden fazla ülkeye bağımlı hale getirilmesi uygulanması. Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul: Anka Yayınları, Mayıs 2004, s. 326.

³⁵ ABD'nin, Açık kapı politikası ve uygulaması için bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, s.776; Ataöv, **Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu**, ss. 129-131.

centilmenlik Anlaşması imzalanmıştır.³⁶ İki ülke arasında savaşın ardından bu sorunlar yaşanmış iken savaş sırasında, Amerikan Başkanı Roosevelt arabuluculuk girişimlerinde dahi bulunmuştur.

Theodore Roosevelt dönemi Amerikan dış politikasını değerlendirmek gerekirse; söz konusu dönemde Amerikan'ın uluslararası politikaya daha katıldığı bir dönem olmuştur. Bu yönüyle kuruluş döneminden itibaren uluslararası sorunlara mümkün oldukça müdahil olmamak şeklindeki Monroe doktrini ile ifadesini bulan ABD dış politikası temelinden değişmiş oluyor ve artık Amerikan yönetimlerinin olaylara realist bir perspektiften değerlendirmeye başlamıştı. Dolayısıyla ABD'nin,1900'lerin başında Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'daki teşebbüslerinin temelinde de bu realist bakış açısı ve de Amerikan çıkarlarının sağlanması amaçlanmıştır. Başkan Roosevelt döneminde Amerikan'ın uluslararası gelişmeler karşısında daha fazla inisiyatif olarak müdahil olmayı öne alan bir yaklaşım benimsemesiyle birlikte müdahil olmayı öne alan anlayışı, 1796'da George Washington'un sözleri ile teorik altyapısı ortaya konulmuş olan ve daha sonra 1823'de Monroe Doktrinin – ki doktrinde ortaya konulan ilkelerle birlikte- ilan edilmesinden başlayarak bizzat uygulamaya konulmuş olan yalnızcılık politikasının da değişmesi doğrultusunda atılan ilk adımlardır. Bu açılımlar karşılık Washington tarafından ardından gelen Amerikan politik seçkinlerine dış politikada izlemeleri için bir miras olarak bırakılan ve sonradan Monroe doktrini ile de resmen tanımlanmış olan yalnızcılık yaklaşımı bu şekilde yaklaşık 1,5 asır Amerikan dış politikasında Amerikan karar vericilerinin dış politikadaki pusulaları haline gelmişti. Amerikan dış politikasındaki bu durum nihayet 1948'de artık Amerika'nın küresel bir devlet niteliğine erişmesiyle birlikte sona ermeye başlamıştır.

2. Amerika'nın Dış Politikası: I. Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş Arası Dönem

Theodore Roosevelt'in ardından Amerikan başkanlığına gelen Woodrow Wilson dönemi Amerika'nın dünya politikasında daha aktif roller aldığı gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde dünya tarihinde “dünya savaşı” olarak adlandırılan

³⁶ Nevins ve Commager, **ABD Tarihi**, ss. 361–362.

Birinci Dünya Savaşı gerçekleşmiş; ABD’de bu savaşın etkilerinden şüphesiz ki kaçınmamıştır. Dolayısıyla; Woodrow Wilson’un başkanlık dönemi, Amerikan dış politikasında köklü değişikliklerin de yaşandığı bir dönem olmuştur.

ABD, 1914’de patlak veren savaşı ilk başlarda Avrupa’nın bir sorunu olarak algılamış ve dolayısıyla da Avrupa’nın sorununa müdahil olmamaya çalışmış ama zaman ilerledikçe de savaşın etkilerinden kendisini uzak tutamamıştır. Savaşın iki tarafta Amerikan’ın kendi yanlarında savaşa katılması için Amerikan kamuoyu üzerinde yoğun propagandalarına karşılık Başkan Wilson bir taraftan, Amerika’nın tarafsızlığını korumaya çalışmış diğer taraftan da İngiliz ve Almanların Amerikan gemilerine müdahalelerini sert şekilde protesto etmiştir.

Wilson’un Amerika’yı savaştan uzak tutmaya yönelik gayretleri 1915’e gelindiğinde değişmeye başlamıştır. Özellikle Almanya’nın, İngiltere’nin kendisine yönelik ablukasını kırmak için başlattığı denizaltı savaşları sırasında 1915 Mayısında Lusitania, 1915 Ağustosunda Arabic adlı İngiliz gemilerini ve 1916 Martında da Sussex adlı Fransız gemisini batırması ve birçok Amerikanlının ölmesi Amerika’nın savaşa girme sürecini hızlandıran gelişmeler olmuştur.³⁷ Bu gelişmelerin ardından Başkan Wilson, Alman hükümetine verdiği ultimatoma ile Almanların denizaltı savaşını durdurmalarını aksi takdirde Birleşik Devletlerin, Almanya’yla olan ilişkilerini keseceğini ilan etmiş ve Onun bu uyarısı Almanya tarafından kabul edilmiştir. Başkan Wilson’un bu ultimatoma ile Amerika’yı bir süre daha savaş dışı tutmayı başaramış hatta 1916 yılındaki seçimleri de kazanmıştır.

Ancak aradan geçen birkaç ayın ardından, 22 Ocak 1917’de Almanya’nın deniz altı savaşlarını tekrar başlatması ve beş Amerikan gemisini batırması Amerika Birleşik Devletleri’nin savaşa girmeme düşüncesinin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişmelerin hemen ardından da Başkan Woodrow Wilson, Kongre’ye başvurarak savaş ilan etmesini istemiştir.³⁸ Başkan Wilson 2 Nisan 1917’de, Amerikan Kongresi de yaptığı konuşmada savaş ilanı için şöyle konuşmuştur: “*Bizzat uygarlığın geleceği söz*

³⁷ Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 132–133.

³⁸ “**Amerikan Tarihinin Ana Hatlar**”.

konusu olduğundan ülkeyi savaşa, savaşların en müthiş ve en kötüsüne sürüklemek korkunç bir şeydir. Fakat hak, barıştan daha değerlidir ve biz daima kalbimizin en derin yerinde aziz tuttuğumuz şeyler için demokrasi için kendi hükümetlerinde bir oy sahibi olmak amacıyla otoriteye boyun eğen insanların hakkı için küçük ulusların hak ve özgürlükleri için bütün uluslara barış ve güvenlik getirecek ve nihayet bizzat dünyayı özgür yapacak şekilde bağımsız, uluslar birliği aracılığıyla bütün dünyada adaletin geçerli olması için savaşacağız....”³⁹

ABD'nin savaşa katılma kararını alması, Amerika'nın 1823'te ilan ettiği Monroe doktrinden de pratikte de ilk ayrılışı demek olmuştur. Savaşa katılan ABD, müttefiklere asker yardımında bulunmak için Avrupa'ya askerde göndererek Rusya'da Çarlık rejiminin yıkılmasının ardından savaştan çekilmesiyle bıraktığı boşluğu da doldurmuş oluyordu.

İdealist bir kişiliğe sahip olan Başkan Wilson, savaş devam ederken barış düzeninin nasıl kurulacağını ilişkin birtakım ilkeler belirlemiş ve bunları 8 Ocak 1918'de Kongre'ye gönderdiği mesajı ile ortaya koymuştur. Başkan Wilson mesajı barışın temel ilkelerini ortaya koyan ve daha sonra “*Wilson Prensipleri*” diye adlandırılacak olan “*14 İlke*”yi ilan etmekteydi. Bu ilkeler, açık tartışma yoluyla yapılan anlaşmalar olacak, gizli diplomasi ortadan kalkacak, savaşta ve barışta denizlerin serbestliği, bütün ekonomik engellerin kaldırılması, silahların azaltılması, sömürge isteklerinin tarafsız şekilde ayarlanması, bütün devletlerin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini garantiye alacak milletler arası bir teşkilat kurulması gibi maddelerden oluşmaktaydı.⁴⁰

Başkan Wilson ilan ettiği bu on dört ilke ile savaş sonrası uluslararası toplumun nasıl bir zeminde inşa edilmesi gerektiğini de ortaya koymuş oluyordu. O, uluslararası işbirliğini ilerletmek, barış ve güvenliğin geliştirmek konusunda biraz idealist insandı ve ona göre bunun lokomotifi olacak ülke de Amerika Birleşik

³⁹Nevins ve Commager, **ABD Tarihi...**, s. 372.

⁴⁰Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 138–139; Maxime Lefebvre **Amerikan Dış Politikası**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.24.

Devletleri idi. Wilson'a bu idealleri de Amerika'nın o tarihlere kadar ki politikalarından çok farklı bir kulvara girmesi demek olacaktı. Bu yeni dönemle birlikte Amerika artık sadece doğrudan kendisini ilgilendiren sorunlarla ilgilenen ve bir anlamda dışındaki sorunlara karşı içine kapanan bir devlet olmaktan da çıkmış olmaktadır.

Başkan Wilson'un Birinci Dünya Savaşının ardından uygulamaya koyduğu politikalarla ülkesine yeni bir rol biçmekte ve bu anlamda geleneksel politikalarından ülkesini uzaklaştırarak daha evrensel bir pozisyon içerisinde konumlandırmışta oluyordu. Wilson ABD'ne yüklediği yeni dış politika vizyonu ile Amerika'ya kuruluşundan bu yana önderliğini yaptığı anayasal haklar, demokrasi, liberalizm gibi ilkeleri de yayabilme imkânları da sağlamış ve ülkesine bu kavramların liderliğini de üstlendirmiştir.

Uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi idealleri noktasında Amerikan'ın öncü roller üstlenmesi gerektiğinden hareket ederek dış politikasını belirleyen Başkan Wilson'un en büyük umudu da Milletler Cemiyeti (MC) idi. Ancak Wilson'un bu ideali daha başında kendi ülkesinin çıkardığı engellerle karşılaşmıştır. Savaşı sona erdiren Versay Anlaşması ve Milletler Cemiyeti'nin kuruluş tasarıları 1919 Temmuz'unda Amerikan Senatosuna gelmişti. Ancak ABD Kongresi, Başkan Wilson'ın önerilerini Amerikan'ın geleneksel anlayışı olan çok taraflı ittifaklardan olabildiğince kaçınma anlayışını ortadan kaldıracağı endişesiyle sıcak bakmamış ve netice de ülkenin Milletler Cemiyetinin kurulmasını öngören tasarımı Başkan Wilson'un tüm gayretlerine karşılık reddetmiştir. Birleşik Devletlerin büyük bir güç haline gelmiş olmasına rağmen Kongre'nin ret kararı almasının ardında yatan nedeni Michael Mastanduno, ABD'nin o tarihte henüz küresel ekonomik ve uluslararası siyasal sistemin liderliğini üstlenememesinden kaynaklanmış olduğunu ifade etmiştir.⁴¹ Uyguladığı dış politikası ile Amerika'ya yeni bir perspektif kazandırdığını düşünen Başkan Wilson, Senato'nun ret kararı üzerine yaptığı açıklamada şöyle demiştir: “*Şimdi onlar ne kaybettiklerini acı bir tecrübe ile öğreneceklerdir. Dünyanın liderliğini kazanmak için*

⁴¹ Mastanduno, **After Bush:....**, s. 36.

elimize bir fırsat geçmişti. Fakat bu fırsatı kaybettik ve yakında bu kaybın nasıl bir trajedi olduğunu göreceğiz”⁴².

Amerikan Senatosunun bu anlaşmaları reddetmesinin en önemli sonucu, kendi başkanlarının liderlik ettiği ve bir örgüt aracılığıyla kurmayı arzu ettiği uluslararası düzenin de reddedilmesi demektir. Amerikan Senatosu ret kararı ile aynı zamanda savaş sırasında yeni bir yönelim kazanmış olan Amerikan dış politikasının da değişmesine neden olmuş ve Amerika savaş sonrasında tekrar bir anlamda inzivaya çekilerek Monroe Doktrini ile hatları çizilmiş bulunan yalnızcılık politikalarına yönelmiştir.

Sonuç olarak 1913–1921 yılları arasında başkan Wilson tarafından şekillendiren Amerikan dış politikasına yön veren, Başkan Wilson’un da kişiliği ile örtüşen idealizm olmuştur. Dolayısıyla idealist düşünce dünyasından beslenen bir bilgi birikimi ile siyaset üreten Woodrow Wilson’un dış politikasına da bu düşünsel dünyanın izlerinin etkilerinin görülmesi de kaçınılmaz olmuştur. Bunun en canlı örneği de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için bizzat Wilson tarafından ortaya konan MC oluşturulması düşüncesi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ile uluslararası politikada büyük bir siyasal güç olduğunu hissettiren ABD’nin dış politikasında Avrupa gündemin gerilerine düşerken Latin Amerika ve Uzakdoğu coğrafyası ise tam aksine ilgi alanı olmayı sürdürmüştür. Latin Amerika ve Uzakdoğu coğrafyası, Avrupa ile ilişkilerini kesen ABD için dış politikasında yeni etkinlik sahaları olarak dikkatleri çekmiştir.⁴³ Amerika için bu iki bölgenin Amerikan dış politikasındaki ağırlığı da özellikle bölgenin ekonomik ve ticari açılardan ABD için büyük avantajlar sağlamış olmasıyla bağlantılı olmuştur. Savaşın ardından savaştan yıpranarak çıkan devletlerin yerini iki yeni güç olarak Japonya ve Sovyetler Birliği almışlardır. Bu devletlerden özellikle Japonya, Uzakdoğu’da ABD’nin dış politikasında dikkate alınması gerekli bir güç olmuştur. Japonya’nın, ABD dış

⁴² Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, s. 215.

⁴³ Murat Sarıca, **Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa’da Barış Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919–1929)**, İstanbul: İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 216.

politikasında bu dönemde önemli olduğunun somut göstergesi de 1922 yılında Washington’da Deniz Silahsızlanması Konferansının toplanmasıdır.⁴⁴

Savaşın arkasından ABD’nin dış politikasında Avrupa’dan uzaklaşarak içine kapanmasında, 1929 Ekonomik Bunalımı da ciddi derece de etkili olmuştur. Ekonomik krizle birlikte Amerikan ekonomisinin çökmesiyle birlikte ABD daha da içine kapanarak tüm önceliğini ekonomiyi yeniden inşa etmeye vermiştir. Bu amaçla 1932 yılında ABD Başkanlığına gelen Franklin Delona Roosevelt 1933’de “*New Deal (Yeni Uzlaşma)*” adı verilen ekonomik kalkınma programı başlatmıştır.⁴⁵

Başkan F. Roosevelt, Demokrat Partili bir başkan olmasına karşılık dış politika da Cumhuriyetçilerin, Amerikan siyasetine armağan ettikleri izolasyonist politikaları izlemiştir. Roosevelt’in bu politikası özellikle başkanlığının ilk döneminde başarı ile takip edebilmiş ve tüm enerjisini de Amerikan’ın ekonomik buhrandan çıkartılmasına yöneltebilmiştir.

Ancak Roosevelt’in geleneksel Amerikan politikasına dönmesine karşın bu durum da uzun sürmemiştir. Bunun nedeni de 1930’ların sonlarından itibaren başlayan Japonya, Almanya ve İtalya’nın yayılcı politikaları sonucunda dünyanın hızla bir savaşın eşiğine gelmesi olmuştur. 1939 yılında da savaşın başlamasıyla birlikte Amerikan dış politikasında “tarafsızlık” seçeneği uygulamaya konularak Amerikan’ın savaşın dışında kalması amaçlanmıştır. Amerikan Kongresi de bu amacı destekler nitelikte tarafsızlık yasası gibi kararlar alarak Amerika’ya, Avrupa’nın savaşından mümkün oldukça uzak tutmaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasının ardından stratejisini tarafsız kalmak olarak belirleyen ABD, savaş ilerledikçe bu tercihini değiştirecek gelişmelerle de karşı karşıya kalmıştır. Bunlarda özellikle Nazilerin Avrupa’da üstünlük kazanmaya başlamaları ve Pasifik’te de Japonya’nın gittikçe konumunu güçlendirmesi olmuştur.

⁴⁴ Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*, s. 60.

⁴⁵ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel), Ankara: İmge Kitabevi, Kasım 2004, 9. Baskı, s. 779.

Özellikle Avrupa’da Almanya’nın ilerlemesi ve Fransa’nın da düşmesinin ardından Roosevelt tarafsızlık politikasında değişiklik anlamına gelecek olan Ödünç Verme ve Kiralama yasasını Amerikan Kongresinin onayına sunmuştur. Bu yasanın geçmesiyle birlikte ABD, o tarihe kadar devam ettirdiği tarafsızlık politikalarından da uzaklaşarak Almanya karşısında İngiltere ve diğer müttefiklere yardım yapmaya başlamıştır.⁴⁶

Japonya’nın Asya’da süratle yayılması ve Amerikan çıkarlarını tehdit etmesi ve en sonunda da 7 Aralık 1941’de Pearl Harbor’da Amerikan filosuna saldırmasının sonucunda o tarihe kadar savaşa katılmamakta direnen ABD’nin kararını değiştirmesine neden olmuştur. 8 Aralık 1941’de de Birleşik Devletler Japonya’ya savaş ilan ederek İkinci Dünya Savaşına girmiştir. Kongre’nin savaş ilan etmesinin ardından ABD tüm endüstriyel gücünü seferber ederek askeri kapasitesini artırarak savaşa hazır hale getirmeye yöneltmiş; ordunun ihtiyacı olan gemi ve uçakların üretilmesi için yeni teknikler geliştirilmiştir. Tüm bunların yanında Amerikan ordusunun asker ihtiyacı da karşılanmış ve savaşın sonunda 16 milyondan fazla Amerikalı orduya alınmıştır. ABD’nin bu şekilde tüm endüstriyel gücünü savaş için kullanabilmesinde etkili olan bir başka faktörde F.D. Roosevelt’in ekonomik bunalımdan çıkmak için uygulamış olduğu New Deal programıdır. Tüm bu avantajlarla Amerika’nın müttefikler yanında savaşa katılması savaşın gidişatını değiştirmiş; tüm cephelerde Almanya ve Japonya gerilemeye başlamışlar ve 7 Mayıs 1945’te Almanya’nın teslim olmasıyla birlikte savaş sona ermiştir.

Bu şartlar altında savaşa katılan ABD Başkanı Roosevelt, daha savaş sırasında müttefik ülkelerin liderleri ile –kimi zaman üçlü olarak kimi zaman da ikili olarak - bir araya gelmiş ve savaş sonrası uluslararası düzenin nasıl olacağına ilişkin birtakım görüşmeler ve toplantılar düzenlemiştir.⁴⁷ Roosevelt, böylece henüz savaş sırasındaki bu görüşmelerden başlayarak hem savaş sonrasında nasıl bir dünya tasarladığını ortaya

⁴⁶ Nevins ve Commager, **ABD Tarihi**, ss. 404–405; Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, s. 381.

⁴⁷ Savaş sonrası uluslararası düzenin nasıl olacağına ilişkin görüşme ve konferanslar şunlardır: 14 Ağustos 1941 Atlantik Bildirisi, 1 Ocak 1942 BM Bildirisi (BM Teşkilatı için ilk adımdır), 15 Ocak 1943 Casablanca Konferansı, 11 Mayıs 1943 Washington Konferansı, 10 Ağustos 1943 Quebec Konferansı, 1943 Ekim Moskova Konferansı, 1943 Kasım Kahire Konferansı, 1943 Kasım- Aralık Tahran Konferansı, 1944 Ekim Moskova Konferansı, 1944 Ağustos Dumbarton Oaks Konferansı, 1945 Şubat Yalta Konferansı, 1945 Temmuz- Ağustos Potsdam Konferansı. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 389–406.

koymuş oluyor hem de yeni dönemde Amerikan dış politikasının da nasıl olacağını da ilk işaretlerini vermiş oluyordu. Roosevelt'e göre, savaşın ardında öncelikli konu barışın korunması olacaktı ve bunu sağlanması için de önerisi yeni bir uluslararası bir kurum - Birleşmiş Milletler- kurmaktı. Roosevelt bu politikası ile artık ülkesi ABD'nin kendi içine kapanan bir ülke değil de uluslararası sorunlar karşısında etkin rol oynayan ve inisiyatif sahibi olan bir ülke olacağı idi. Bunun sonucunda ABD, oluşmasına önderlik ettiği ve yeni dünya sisteminin temel kurumu olmasını istediği BM Anlaşmasını hemen onaylayarak dış siyasetin de o zamana kadar izlediği yalnızcılığı da kesin olarak sona erdirmiş oluyor ve artık tam anlamıyla bir dünya devleti haline geliyordu.

3. Soğuk Savaş Döneminde Amerikan Dış Politikası

Savaşın ardından dünya sisteminin de merkezi artık Avrupa olmaktan çıkmış ve savaşın galip iki devleti olan ABD ve Sovyetler Birliği haline gelmişler; ancak zaman içerisinde bu iki ülke arasındaki ideolojik farklılıkların belirgin hal almasıyla birlikte savaş sırasında oluşan uyum da ortadan kalkmaya başlamıştır. Savaşın hemen arkasından başlayan bu yeni dönemde artık ülkeler liderliğini ABD ve SSCB'nin yaptığı iki kutuplu bir sistemin çevresinde pozisyon almışlardır. Dünya siyasetinde ABD ve SSCB liderliğini yaptıkları bu yeni dönem “ Soğuk Savaş” denilmiştir. 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen bu yeni dönemde ABD dış politikasının temel konusu artık Sovyetler Birliği oluşturmuş ve Birleşik Devletler tüm politikalarını Sovyet tehdidine göre geliştirmiştir. İki ülke arasında mücadele savaşı ardından daha da derinleşmesine karşın aslında rekabetin temelleri daha savaş sırasında ortaya çıkmıştı. Bunun somut örnekleri de Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Polonya olmuştu.⁴⁸

Sovyetlerin savaşın ardından ABD dış politikasının ana gündemi haline gelmesiyle birlikte Amerikan dış politikası iki ana yaklaşım etrafında şekillenmişti. Bunlardan birincisi bir diplomat olan George Kenan tarafından ortaya *konulan* “Çevreleme (*Containment*) Politikası”dır. Bu politikaya göre Sovyetler Birliği kendi sınırları içerisinde kalması sağlanmalıydı ve bunu sağlamak için de yalnızca askeri

⁴⁸ Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*, s. 187.

argümanlar değil, eldeki ekonomik ve siyasal argümanlarda kullanılacaktı. Kenan'a göre; Amerika savaşın ardından uzlaşmazlığı esas dış politika stratejisi haline getiren Sovyetlere karşı Amerika toleranslı olmamalıydı.⁴⁹

Sovyetlerin çevrelenmesi politikasının devamında Amerikan politikalarını belirleyen ikinci yaklaşım ise Başkan Henry Truman tarafından geliştirilmiştir. Truman'ın bu doğrultudaki hayata geçirilen ilk kararı da 12 Mart 1947'de Türkiye'ye 100 milyon ve Yunanistan'a da 300 milyon dolarlık yardım yapılmasına ilişkin sunduğu ve tarihe *Truman Doktrini* olarak geçen yardım programı olmuştur. Başkan Truman yardım programının Kongredeki görüşmelerinde yaptığı konuşmada dünyanın artık ideolojik olarak tamamen ikiye ayrıldığından bahsetmiştir.⁵⁰ Başkan'a göre Amerika'nın bu yardımları yapmazsa "*silahlı azınlıklara veya dış baskılara esir olmamak için direnen özgür halklara*" karşı küresel bir sorumluluğunu da yerine getirmemiş olacak ve bu ülkeler eskiden olduğu gibi tekrar tehlikeye gireceklerdir.⁵¹ Amerikan dış politikası karşı karşıya kaldıkları Sovyet tehdidi karşısında Avrupa ülkelerine karşı uygulamaya koyduğu bir başka planda Dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı tarafından açıklanan ve onun adıyla anılan Marshall yardım programı olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı George C. Marshall, uygulamaya konulan bu yardımların yapılmasının gerekçesini şu şekilde açıklamaktaydı: "*(...) dünyanın iktisadi sağlığına kavuşması için (ABD) elinden gelen tüm yardımı yapmalıydı. (Aksi takdirde) (...) siyasal istikrar ve devamlı bir barıştan söz etmek mümkün olamayacaktı.*"⁵²

Savaşın arkasından Amerika'nın, Sovyetler Birliği'ne karşı Batı dünyasının liderliği rolünü de üstlenerek bu şekilde aktif bir dış politika izleyebilmesinde birçok devletin aksine savaştan yıpranmış ve de zayıflamış olarak değil de aksine daha da güçlenerek çıkabilmesi de büyük bir avantajı olmuştur. Sahip olunan tüm bu avantajları sayesinde Amerika bu politikalarını rahatlıkla uygulayabilme imkânına da erişebilmiş

⁴⁹ Kissenger, **Diplomasi**, s. 417.

⁵⁰ Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I: 1919–1980, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 2. Baskı, s. 528.

⁵¹ Antony Best, J. M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kristen E. Schulze, **Uluslararası Siyasi Tarih (20. Yüzyıl)**, Ç(ev. Taciser Ulaş Belge / Emel Kurt), İstanbul: Yayın Odası, 2008, s. 220.

⁵² Erhan, **ABD ve NATO'yla İlişkiler**, s. 538.

ve böylece savaşın ardından kurulan yeni dünya sisteminin de başat güç olacağıının ilk işaretlerini de vermiştir.

Savaşın arkasından Sovyet tehdidini önlenmesini dış politikasının birinci önceliği haline getiren ABD, bu politikalarla Avrupa'yı güçlendirerek oradan Sovyetleri çevrelemeye ve kontrol altında tutmaya amaçlamıştır. Ancak Sovyetlerin özellikle Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde etkinliklerini artırmaları, 1948'de Berlin'i ablukaya almaları ve en sonunda da 1948 Şubat'ın da Çekoslovakya'da bir darbe yapmaları Amerika'nın çevreleme siyasetini gözden geçirmesine neden olacaktı. Çünkü bu olaylar gösteriyordu ki çevreleme yalnızca siyasal ve ekonomik politikalarla mümkün olamayacaktı ve bunun yanında artan Sovyet askeri gücü de göz ardı edilemeyecek noktaya gelmiş bulunmaktaydı. Bu yaşanan gelişmeler karşısında ABD, Avrupa ülkelerini de ikna ederek 4 Nisan 1949'da NATO kurulmasına öncülük etmiştir.⁵³

NATO'nun kurulması Amerikan dış politikasında belki de bağımsızlıktan sonra uygulamaya konulan politikalarından da ciddi anlamda ayrılış ifade etmekteydi. NATO gibi bir ittifakı kurarak bu tarihe kadar tüm dış politikasını Monroe Doktrini ilkelerinin çizdiği yolda belirleyerek hiçbir şekilde Avrupa işlerine müdahil olmamak üzerine kuran Amerikan dış politikası, Soğuk Savaş şartlarıyla artık tamamen yeni bir yola girmiş oluyor ve eski geleneklerini de tamamen bir kenara bırakmış oluyordu.⁵⁴ Amerikan yönetiminin kendi önderliğinde bu şekilde bir transatlantik ittifakını kurmuş olması ile de artık kurucu başkan George Washington tarafından ortaya konulan ve bir anlamda Amerikan dış politikasının amentüsü haline gelen ülkenin kalıcı ittifaklara girmemesi şeklindeki ilkesinden de kesin olarak ayrılmış oluyordu. NATO'nun kurulması bu bağlamda bir diğer önemi de ABD'nin barış zamanında Avrupa ülkeleri ile yaptığı ilk askeri ittifak olmasıydı. ABD'nin, NATO'yu kurmasına karşı Sovyetlerin cevabı da 1955 yılında Varşova Paktını kurmak olmuştu. İki bloğun ortaya çıkışı ile birlikte bloklar arasındaki ilişkiler de bir anlamda güç dengesi erişmiş oluyordu.

⁵³ NATO'nun kuruluşu ile Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki yayılması durdurulmuş oluyordu. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, s. 449.

⁵⁴ Çağrı Erhan, "NATO'nun Kuruluşu ve Genişlemesi", Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I: 1919-1980, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 2. Baskı, s. 543.

İkinci Dünya Savaşının ardından Amerikan dış politikası sadece Avrupa merkezli olarak ta gelişmemiştir. Sovyetlerin etki sahalarını geliştirmek istedikleri her bölgede Amerikan ve Sovyet çıkarları karşı karşıya gelmişler ve hatta bazı yerlerde bu iki ülkenin liderliğini temsil ettikleri iki kutup savaşımlardır. Bunun somut örnekleri de ilk kez 1950–1954 yılları arasında Uzakdoğu’da önce Çin’de komünist bir yönetimin kurulması, ardından Kore Savaşı ile ortaya çıkmıştır.⁵⁵ İki ülkenin karşı karşıya geldikleri ikinci alan ise Ortadoğu olmuştur. Bölge, sahip olduğu petrol kaynakları nedeniyle ABD ve SSCB’nin mücadele alanı olmuştur. Sovyetler Birliği, bölge petrolünün Batı’ya serbest biçimde akmasını kontrolünü eline geçirmek isterken; ABD’de Sovyetlerin petrol üzerinde bu şekilde denetim kurmalarına engel olmaya çalışmıştır.

İki ülkenin karşı karşıya geldikleri bir başka saha da Küba olmuştur. Küba, 1959’da Fidel Castro’nun komünist rejimi altına girmişti ve zaman içerisinde Sovyetlerin nüfuz alanı olmuştu. ABD, hemen yanı başındaki bir bölgenin Sovyet nüfuz alanı olmasını engellemek için önce ambargo uygulamış, ardından Kübalı mültecilerin işgalini desteklemiş ve en sonunda bizzat kendisi müdahalede bulunmuş ancak bir sonuç alamamıştır.⁵⁶ Ardından 1962 yılında Sovyet füzelerinin Küba’ya yerleştirildiğinin ortaya çıkması iki ülke arasında Soğuk Savaşın en kritik krizlerinden birinin yaşanmasına neden olmuştur. İki ülkeyi çatışmanın eşiğine getiren gerilim Sovyet füzelerinin kaldırılmasına karşılık ABD tarafından Türkiye’ye yerleştirilen Jüpiter füzelerinin de kaldırılmasıyla aşılabilmektedir.⁵⁷ İki tarafın daha sonra karşı karşıya geldikleri bir başka sıcak alan da Vietnam olmuştur. 1970’lerle Richard Nixon yönetimi ve ardından Jimmy Carter yönetimleri ile birlikte iki kutuplu yapıda yumuşama dönemine girilmiş ve Amerikan dış politikası bu dönemde özellikle nükleer silahların azaltılması konusunda daha aktif bir pozisyon almıştır.

Sovyet tehdidinin varlığı ve Amerikan’ın dış politikasında birincil konu olma önceliği 1980’de başkan seçilen Ronald Reagan döneminde de varlığını korumuş ancak

⁵⁵ Kore Savaşı için bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 454–456.

⁵⁶ John Spanier, **American Foreign Policy Since World War II**, Washington Congressional Quarterly, 1992, s. 126.

⁵⁷ Erhan, **ABD ve NATO’yla İlişkiler**, ss. 682–683.

Reagan kendinden öncekilerden farklı bir yol izlemiştir. Reagan'a göre; Sovyetlere karşı ABD inisiyatifi elinde tutmalı ve her alanda Sovyetlere karşı üstünlüğü elinde bulundurmalıydı. Bunun sağlanması için de Reagan yönetiminin yapması gereken ilk iş, gerileyen Amerikan ekonomisinin toparlanmasını sağlamaktı.

Dış politikada Reagan'ın önceliği, 1970'lere hâkim olan Vietnam Savaşının yarattığı olumsuzluğu sona erdirerek eski gücünü kaybettiğine dair izlenimler veren Amerikan gücünü imajını yeniden tesis edilmesi olmuştur.⁵⁸ Bu önceliğin sağlanması içinde Reagan yönetimi görev süresinin ilk döneminde bir taraftan ABD ekonomisinin yeniden toparlanmasına bir taraftan da Amerikan gücünü göstermek amacıyla askeri harcamaları da artırmıştır.

Başkan Reagan döneminde Amerikan dış politikasının temel amacı “*şer imparatorluğu*” diye tanımlanan Sovyetler Birliği ve komünizmin engellenmesi olmuştur.⁵⁹ Bu amacın gerçekleşmesi için Reagan yönetimi bir taraftan artan maliyetleri nedeniyle silahlanma yarışına son vermek için 1984'ten itibaren Sovyetler ile görüşmeler başlatırken diğer taraftan da Sovyetler ve komünizmin yayılmasına engel olmak adına Orta Amerika*, Lübnan, İran-İrak savaşı ve Afganistan'da müdahaleler gerçekleştirmiştir.⁶⁰

Amerikan'ın bu şekilde Reagan döneminde izlediği atak dış politikası Sovyetleri daha fazla kaynak ayırmaya zorlamış ve bu durum ilerde Sovyetlerin altından kalkamayacağı mali yüklerle karşı karşıya bırakmıştır. Bu anlamda Reagan'ın dış politikası başarıya ulaşmıştır.

⁵⁸ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi, 1999, 1. Baskı, s. 291.

⁵⁹ Stephen E. Ambrose, **Dünya'ya Açılım, 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası**, (Çev. Rucihan Tul), Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları, 1992, s. 270.

* Başkan Reagan döneminde ABD'nin Orta Amerika'da müdahaleler gerçekleştirmiştir. Bu müdahaleler,; Grenada, Nikaragua ve El Salvador'da iktidardaki komünist yönetimlere karşı gerçekleştirilirken, El Salvador, Honduras ve Guatemala'da ise komünist yönetimlerin işbaşına geçmesine engel olmak adına işbaşındaki yönetimlere destek vermek şeklinde olmuştur. ABD'nin Orta Amerika'daki müdahaleleri için bkz. Ambrose, **Dünya'ya Açılım...**, ss. 278–281.

⁶⁰ Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, ss. 295–296.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde Amerikan dış politikasının Soğuk Savaş dönemindeki temel yaklaşımı çok taraflılık benimsenmiş ve böylelikle Amerikan çıkarları temin edilmeye çalışılmış olmasıdır. Bu dönem içerisinde Amerikan yönetimlerinin çok taraflılık anlayışı ile birlikte attığı en önemli stratejik adımlar ise şunlar olmuştur. *Birincisi*, BM gibi uluslararası bir örgütlenmeyi hayata geçirmek; *ikincisi*, Batı Avrupa ile NATO ittifakı kurmak; *üçüncüsü* dünya ekonomisini yeniden inşası ve böylece Amerikan'ın çok taraflı ekonomik kurumların hayata geçirmişlerdir.

Yine bu dönemde Amerikan dış politikasının tanımlanmasında etkili olan bir diğer etken de, Amerikan karar vericilerinin *pragmatik* bir yaklaşımı benimsemişleridir. Bu pragmatik yaklaşım sonucu Amerikan yönetimleri demokratik rejimler ile yönetilmeyen İran ve Suudi Arabistan gibi kimi ülkelerle yakın ilişkiler içerisinde olmuşlardır.

4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Amerikan Dış Politikası

a. Yeni Dünya Düzeni ve ABD Dış Politikası

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1991'de Soğuk Savaş sona ermiş ve uluslararası ilişkilerde iki kutuplu sistem çökmüş ve ABD'nin lideri olduğu tek kutuplu yeni bir dönem başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde bu yeni dönem ABD başkanı George H.W. Bush tarafından "*yeni dünya düzeni*" kavramı ile isimlendirilmiştir. Başkan Bush, 1992'de yaptığı bir açıklamada yeni dünya düzenini diye tanımladığı yeni dönemi şu şekilde tarif etmiştir: "*Soğuk Savaş sonrası yeni bir uluslar ortaklığı düşünüyoruz: Uluslararası ve bölgesel organizasyonlar aracılığıyla danışma, işbirliği ve ortak harekete dayanan bir ortaklık; ilkelerin ve hukukun üstünlüğünün birleştiği; maliyelerin ve yükümlülüğün eşit şekilde paylaşılmasıyla desteklenen bir ortaklık; demokrasiyi, refahı, barışı yaygınlaştırmak ve silahları azaltmak amacıyla olan bir ortaklık*"⁶¹ Yeni dünya düzeni olarak tanımlanan bu yeni dönem Başkan Bush'a göre aynı zamanda uluslararası politikanın tek lideri olan ABD'de yeni sorumluluklar yüklemiştir. Sovyetler

⁶¹ Kissenger, **Diplomasi**, s. 780.

Birliği'nin dağılması ardından başlayan yeni dönemde uluslararası sistemin nasıl ve ne şekilde bir yöne gideceği ABD'nin stratejik önceliği haline gelmişti.⁶² Bu stratejik önceliğin yanında Doğu blok'unun dağılmasıyla komünist rejimlerden kurtulan ülkelere özgürlük getirilmesi de yeni dönemde ABD'nin bir başka temel önceliği olmuştu. Başkan Bush'a göre; yeni dönemde sosyalist rejimlerden yeni çıkmış ülkeler ve Doğu Bloku'nun etkisi altında kalmış olan ülkelerin özgürleştirilmesi hedefi de söz konusu yeni dönem de uluslararası politikanın lider ülkesi olan ABD'ye yeni sorumlulukları yüklemekteydi.⁶³

Bizzat ABD Başkanı George H. W. Bush tarafından *yeni dünya düzeni* kavramsallaştırması ile tanımlanan söz konusu yeni dönemde Amerikan politikalarının nasıl şekilleneceğini de yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştu. Bu çalışmalardan özellikle ikisi Amerikan yönetimlerinin yeni döneme ilişkin perspektiflerini şekillendirmişti. Bu çalışmalarda Francis Fukuyama'nın "*Tarihin Sonu ve Son İnsan*"⁶⁴ başlıklı çalışması, Samuel P.Huntington'un "*Medeniyetler Çatışması*" başlıklı çalışması ve Zbigniew Brzezinski'nin "*Büyük Satranç Tahtası*" adlı çalışmalarıdır. Fukuyama, "*Tarihin Sonu ve Son İnsan*" başlıklı çalışmasına göre; 1990'lara gelindiğinde Soğuk Savaşın sona ermesiyle Batı ve Doğu Blokları arasındaki mücadelenin Batı'nın galibiyeti ile sona erdiğini ve bunun da Batı'nın temsil ettiği liberalizmin zaferi anlamına gelmişti. Liberalizmin, sosyalizm karşısında nihai zafere ulaşması da Fukuyama'ya göre, mağlup olan sosyalist ülkeler/toplumlar için de tek yolun liberalizme geçmek olduğunu ortaya koymuştu. Bu durumda Fukuyama'ya göre, artık tarihin son evresi demektir. Çünkü Soğuk Savaşın sona ermesi ve nihayetinde de Batı ve onun temsil ettiği değerler sistemi liberalizmin karşısında ortaya konan tüm değerler karşısında üstün geldiğinin ispatı demektir.

⁶²Yeni dönemde uluslararası sistem üzerinde muhtemel sonuçlar yaratabilecek gelişmeler olarak değerlendirilen ve bu nedenle ABD'nin temel dış politika önceliklerini belirleyen gelişmeler şunlar olmuştur: Sovyetlerin dağılması sonrası Moskova'daki gelişmeler, Körfez Savaşı, Almanya'nın birleşmesi, NATO'nun durumu. ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında dış politikada öncelikli konular/sorunlar için bkz. George Bush ve Brent Scowcroft, **A World Transformed**, New York: Vintage Books, 1998, ss. 57–60,182–186, 230–231,235–240.

⁶³ Gearoid O. Tuathail ve Timothy W. Luke, "Present at the (Dis)integration: Deterritorialization and Reterritorialization in the New Wor(I)ld Order", ss.383–384, <http://www.nvc.vt.edu/toalg/Website/Publish/Papers/ToalLuke1994.pdf> (Erişim Tarihi: 19.11.2011)

⁶⁴ Francis Fukuyama, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, (Çev. Zülfü Dicleli), İstanbul: Gün Yayınları, 1999.

Yeni döneme ilişkin Amerikan yaklaşımları üzerinde etkili olan bir diğer yaklaşımda Samuel P. Huntington tarafından ortaya konulmuş olan “*Medeniyetler Çatışması*” adlı öngörüsü olmuştur. Huntington’a göre, Soğuk Savaşın sona ermesi ardından uluslararası politika iki kutuplu yapının sona ermesine karşı beklenen istikrara kavuşmamıştı. Aksine uluslararası sistemde yeni bir mücadele dönemine girilmişti. Bu mücadelede Huntington’a göre, geçmişte olduğu gibi ulus devletler arasındaki bir mücadele olmanın ötesine taşacak ve medeniyetlerin aralarındaki savaşım şeklinde yaşanacaktı. Samuel P. Huntington’a göre, gelecekte medeniyetlerin mücadeleleri şeklinde tanımlanacak olan bu mücadele Batı medeniyeti ile diğer yedi medeniyet ailesi arasında yaşanacaktı.⁶⁵

Soğuk Savaş sonrası Amerikan yaklaşımlarını üzerinde etkili olan diğer bir çalışmada Zbigniew Brzezinski’nin, “*Büyük Satranç Tahtası*” adlı çalışmasıdır. Brzezinski, çalışmasında Soğuk Savaş sona ermesiyle birlikte Sovyetlerin dağılması ve tarih sahnesinden çekilmesi ile Birleşik Devletler bu mücadelenin galibi olarak uluslararası sistemin hegemon gücü haline gelmişti. Brzezinski, Soğuk savaşın ardından uluslararası hâkimiyet mücadelesinin yeni alanı olarak ta Avrasya’yı işaret etmişti. Brzezinski’nin analizlerine göre, bu alan üzerinde küresel öncelik mücadelesinin sürdürüleceği bir satranç tahtasıdır. Dolayısıyla da bölge Brzezinski’e göre, yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak eksendir. Bu nedenle bölgeyi kontrol edecek olan aktör; Zbigniew Brzezinski’ e göre, jeopolitik ve jeostratejik açıdan öne çıkacak ve küresel hâkimiyet yolunda avantajlı konuma yükselecektir. Avrasya’nın ne denli önemli olduğu bizzat Brzezinski tarafında yapılan “*Amerika için ana jeopolitik ödül Avrasya’dır*” şeklindeki tespiti ile bizzat ortaya konmuştu.⁶⁶

Soğuk Savaş sona ermesi ardından ortaya çıkan yeni döneme ilişkin yukarıda belirtildiği şekilde yoğun bir düşünsel tartışma iklimi ile giren Amerikan dış

⁶⁵ Huntington’a göre; gelecekte yaşanacağını iddia ettiği medeniyetler arası mücadele şu medeniyetler arasında olacaktır. 1. Batı, 2. Konfüçyüs, 3. Japon, 4. İslam, 5. Hint, 6. Slav-Ortodoks, 7. Latin Amerika ve son olarak ta 8. Afrika. Huntington’un iddiası için bkz. Samuel P. Huntington, **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, (Çev. M. Turhan / Cem SOYDEMİR), İstanbul: OkuyanUs Yayınları, 2005, ss. 31–32.

⁶⁶ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası, Amerikan’ın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere**, (Çev. Ertuğrul Dikbaş / Ergün Kocabıyık), İstanbul: Sabah Kitapları, 1998, ss. 31–32.

politikasının gündemi de doğal olarak daha yoğun olacaktı. Çünkü Soğuk Savaş dönemini kapsayan elli yıllık dönemde, Amerikan dış politikasının gündemi oldukça basitti ve bunu belirleyen faktörler karşıt kutbun politikalarıyla ilişkili olmuştu. Oysa 1990'ların başından itibaren başlayan yeni dönemde Amerikan dış politikasının yeni ortaya çıkan şartlarla birlikte değişmesi artık bir zorunluluk haline gelmişti. Bunun nedeni de ABD'nin alışık olduğu iki kutuplu düzen tamamen yıkılmış olması ve uluslararası ilişkilerin gündemine yeni konular ve yeni sorunlar girmeye başlamış olmasından kaynaklanmıştı. Bu sorunlarda özellikle açlık, terörizm, etnik milliyetçilik, radikalizm ve silahlanma gibi Amerika'nın tek başına mücadele edemeyeceği kadar karmaşıklaşmıştı. Soğuk Savaş dönemi süresince sorunun kaynağı, tehdidin ne olduğu ve kimden geldiği belli iken bu yeni dönemde tehditlerin nereden ve kimlerden geldiği belli değildi.⁶⁷

Yeni dönemde Amerikan dış politikasının gündemi bir taraftan bu sayılan konular nedeniyle fazlaca meşgul olurken bir taraftan da uluslararası politikanın lideri olarak var olan düzen için riskler barındıran Kuveyt, Panama, Yugoslavya ve Somali gibi yerlerdeki gelişmelere de sessiz kalmayarak bu sorunlara müdahalelerde bulunma ihtiyacı duymuştur. Özellikle 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'in, Saddam Hüseyin'in Irak'ı tarafından işgal edilmesine karşı Amerikan dış politikası sorunun en başından itibaren uluslararası kamuoyunu da sorunun içerisine çekecek şekilde bir politika takip ederek en son aşamadaki askeri müdahalesine de bu şekilde bir anlamda meşruiyet zemini de kazandırmıştı.

ABD'nin, Körfez Savaşı temelinde geliştirdiği dış politikasının bir başka yönü de Amerika'nın petrol kaynaklarının olduğu yerlerin Irak örneğinde olduğu gibi askeri bakımdan güçlü devletlerce kontrol edilmesine fırsat vermemek üzerine kurulmuştu. Irak yönetiminin aynı zamanda kitle imha silahlarına sahip olma yönündeki çabalar da bu yeni döneme ilişkin Amerikan politikalarının dayanak noktalarından biri olmuştu, çünkü Amerika bu yeni döneme ilişkin geliştirdiği stratejik hedeflerinin başında bu kaygıları gelmekteydi. Amerikan dış politikasının bu temelde yeni döneme ilişkin temel

⁶⁷ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Derin Yayınları, 2003, s.84.

kaygısı, Saddam Hüseyin ve Irak gibi ülkelere engel olunmazsa bu tip riskler ve tehditler daha da artabilirdi.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ardından başlayan yeni döneme her ne kadar Başkan George H. W. Bush'u ile geçiş yapmasına karşın Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk başkanı 1993'de göreve başlayan William Jefferson Clinton olmuştur. Başkan Clinton sekiz yıl süren görev süresinin ilk yıllarında önceliğini dış politikadan daha çok gerileyen ve büyük açık vermeye başlayan Amerikan ekonomisi toparlanmasına vermiştir.⁶⁸

Yeni başkanın dış politika konusundaki temel stratejisi ise 1995 Şubat'ında açıklanan daha çok *Clinton Doktrini* adını alacak olan "Ulusal Güvenlik Stratejisi" belgesi olmuştur. Genişleme esasına dayanan bu strateji belgesine göre; Amerikan dış politikasının temel önceliği, Soğuk Savaş sonrası bağımsızlığını yeni kazanmış olan ülkelerin demokrasiye ve serbest pazar ekonomilerine geçiş sürecinde her türlü desteğin verilmesi esasına dayanmıştır.⁶⁹ Açıklanan doktrin, ilan edildiği zaman dilimindeki gelişmelere de dikkat edilirse (Bosna savaşının derinleştiği dönemdir) uluslararası politikaya ilişkin yeni Amerikan stratejisinin de nasıl olacağını da başlangıç noktası olarak değerlendirmiştir. Clinton tarafından getirilen ve Amerikan dış politikasına yön verecek bu yeni anlayışı Michael T. Klare, "*The Clinton Doctrine*" adlı makalesinde şu şekilde ortaya koymuştur. Küresel güvenlik giderek istikrarsızlığa sürüklenmektedir ve bu durum Amerika'nın da çıkarlarına değildir dolayısıyla böylesi bir durum ABD'nin çıkarlarını da tehdit etmektedir. Bu noktada ABD'nin temel önceliği küresel istikrarın sağlanması Amerikan dış politikasının temel önceliği olmalıdır. Bunun içinde ortaya konan doktrin ile resmedildiği üzere Clinton yönetimine göre, Amerika olarak kendileri dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkabilecek olası düşmanlara karşı eş zamanlı olarak müdahaleler yapmaya hakkı vardı.⁷⁰

⁶⁸ Theodore Sorensen, "American's First Post-Cold War President", *Foreign Affairs*, Vol 71, No: 5, (Fall 1992), s. 13.

⁶⁹ Douglas Brinkley, "Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine" *Foreign Policy*, Issue 106 (Spring 1997), s. 110; Alain Joxe, **Kaos İmparatorluğu**, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, 2. Baskı, s. 145.

⁷⁰ Michael T. Klare, "The Clinton Doctrine", <http://www.thenation.com/article/clinton-doctrine> (Erişim Tarihi: 10.11.2011).

İlan edilen doktrin ile ABD, yeni dönemde bölgesel ve global taahhütlerine bağlı olduğunu ancak bununla beraber bölgesel çatışmalarda sadece kendi askerlerini kullanarak müdahale etmeyeceğini; bölgesel güçlerin ve diğer bölgesel-uluslararası yapılarında daha fazla sorumluluk üstlenmelerini de öngörmekteydi.⁷¹ Amerikan yönetimine hâkim olan bu yeni anlayışın ilk somut yansıması ise, 1991'den itibaren Yugoslavya merkezli patlak veren Balkan krizleri sırasında ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımının sonucu olarak Clinton ve Amerikan yönetimleri, 1995 yılına kadar ısrarla Yugoslavya'daki çatışmalara müdahil olmayarak; sorun karşısında Avrupalıların sorumluluk almalarını istemek olmuştur.

ABD'nin aktif sorumluluklar altına girmemesi esasına dayanan bu yaklaşıma göre; Clinton yönetimi, bu hedeflere ulaşılması noktasında önceki yönetimlerin yaptığı gibi sadece askeri destek sağlamak şeklinde olmayacağını diğer enstrümanları da aktif olarak kullanacaklarını ifade etmiştir. Böylelikle Clinton, hem demokrasilerin genişletilmesini sağlamayı hem de bu ülkeler nezdinde Amerika'ya duyulan güvenin tekrar kazanılması anlamına gelecekti.⁷² Bu noktada Clinton yönetiminin dış politikadaki önceliklerinden birisi de Amerika olarak yurtdışında daha fazla askeri taahhütler altına girmemeyi amaçlamıştı. Bu yaklaşımın somut göstergeleri de Başkan Clinton'un görev süresince karşılaştığı Bosna, Somali ve Kosova'daki krizlere müdahil olmayarak kaçınmak istemesi ile açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ancak başlangıçta her ne kadar adı geçen ülkelerde patlak veren krizlerden uzak kalmaya çalışan ABD yönetiminin tavrı, ilerleyen süre içerisinde değişmiştir. Bunun nedeni de söz konusu ülkeler/bölgelerdeki krizlerin geldiği noktanın bizzat Amerika tarafından kurulmuş olan düzeni tehdit eder bir hal almasından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla da süreç içerisinde bu stratejik nedenlerden dolayı Başkan Clinton yönetimi çatışmalara karşı uzak duran yaklaşımını değiştirerek inisiyatifini eline aldığı görülmüştür. Bu durumda da Clinton yönetiminin yaklaşımı ise ABD olarak tek taraflı yükümlülükler içerisinde girmekten kaçınarak müttefiklerini ve uluslararası örgütleri de bu süreçlere aktif olarak katılmalarını amaçlayan çok taraflı bir strateji takip etmiştir. Böylece Amerikan

⁷¹ Tayyar Arı ve Ferhat Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", s. 6, <http://www.alternatifpolitika.com/page/docs/mayis-2011-sayi-1/tam-metin/tayyar-ari-ferhat-pirincci.pdf> (Erişim Tarihi: 07.03.2011)

⁷² Stanley Sloan, "The United States and the Use of Force in the Post-Cold War World: Toward Self-Deterrence", <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/94-581s.htm> (Erişim Tarihi: 20.11.2011)

yönetimi dış politikasında diplomasiyi öne alan bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu anlayışın gereği olarak ABD tüm bu amaçları izlerken müttefikleriyle birlikte hareket etmeli ve uluslararası işbirliğini de en üst noktada sağlanmalıydı. Clinton'a göre bunu sağlamak dünyanın lideri olarak ABD'nin görevi haline gelmişti. Çünkü Başkan Clinton'a göre; Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, etnik çatışmalar, göç, yoksulluk gibi sorunlar tüm dünya için bir tehdit olduğu gibi aynı zamanda eskisinden daha fazla Amerika'yı etkilemekteydi.⁷³

Bu dönemde Başkan Clinton ve Amerikan yönetimi, karşılaşılan sorunlarla tek başına mücadele etmek istememiş; müttefiklerini ve uluslararası toplumu da sorunlara müdahil olmalarını amaçlayan bir dış politika takip etmiştir. ABD'nin, bu şekilde uluslararası toplumunda sorumluluğa ortak olmasını amaçlarken bir diğer taraftan da sorunlar karşısında ABD'nin hem karşılaşıacağı büyük maliyetten ve hem de izlediği politikalar nedeniyle maruz kalacağı eleştirilerden de kurtulmuş olabilecekti.

Dış politikada her ne kadar genişleme esasında bir dış politika çizgisi takip etse de zaman içerisinde karşılaşılan sorunların ABD'nin tek başına mücadele edemeyecek kadar karmaşık olması Clinton yönetiminin dış politikasında strateji değişikliğini de beraberinde getirmişti. Buna göre artık Amerikan dış politikasının eğilimi, sorunlar karşısında müttefiklerinin de sorumluluk almalarını sağlamaya yönelmişti. Bunun sağlanabilmesi içinde Clinton yönetimi dış politikasında çok taraflı bir anlayış geliştirmeye çalışmıştı. Bu çabaları sonunda Clinton ve ABD yönetimi, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (APEC) kurulmasını sağlamıştı.⁷⁴

Her ne kadar diplomasi Amerikan dış politikasında Clinton döneminde bir seçenek olarak kullanılmış olmasına karşın Amerikan hegemon gücünün devamı ve yayılmacı politikalarının devam ettirilmesi noktasında Clinton yönetimi sadece

⁷³ Anthony Lake, "From Containment to Enlargement", John Hopkins University, 21 September 1993, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>, (Erişim Tarihi: 21.12.2010)

⁷⁴ Çetin Öngün, **Küresel Rekabet ve ABD: Amerikan Gücüne Tarihsel Bir Yaklaşım**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007, ss. 105–107.

diplomasiye de bağı kalınmamıştır.⁷⁵ Amerikan çıkarlarının gerektirdiği durumlarda Afganistan, Sudan, Irak, Somali ve Kosova örneklerinde olduğu gibi tek taraflı olarak Amerikan askeri gücü kullanılmıştır.⁷⁶ Ancak Clinton yönetimi tek taraflı müdahaleleri sırasında da diplomasiyi bir dış politika seçeneği olarak kullanmaya devam ederek hem operasyonlarına karşı uluslararası toplumdan yükselecek olası muhalefet azaltılmaya hem de gerçekleştirilen eylemlerin haklı bir gerekçesi olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.⁷⁷

Başkan Clinton'un üzerinde durduğu bir diğer dış politika konusu da Çin ve Ortadoğu sorunu olmuştur. Clinton yönetimindeki Amerika, Çin'i uluslararası sisteme dâhil ederek dışarı açılmasına yönelik bir dış politika geliştirmiş ve bunun içinde özellikle ticari ilişkilerini kullanmıştır. Amerika, ticari ilişkilerin artmasıyla birlikte zamanla da Çin daha fazla dışarıya açılmış olacaktır.⁷⁸

Sonuç olarak sekiz yıl süren Clinton döneminin dış politikasını değerlendirme gerekirse, her ne kadar Amerikan çıkarlarının gerektirdiği hallerde askeri müdahalelerde dahil olmak üzere kimi zaman tek taraflı politikalar izlemiş olsa da genel olarak müttefiklerle işbirliğini arayan ve uluslararası organizasyonları da sürece katmayı amaçlayan çok taraflı işbirliğini esas alan anlayış Amerikan dış politikasının temel stratejisi haline gelmiştir. Takip edilen bu strateji ile Warren Christopher, Amerikan yönetiminin dış politikasının üç temel hedef üzerinde yükseleceğini belirtmiştir: *Birincisi*; Amerikan'ın ekonomik güvenliğini yükseltmek; *ikincisi*, karşılaşılabilecek yeni güvenlik sorunlarına cevap verebilecek şekilde Amerikan askeri gücünü yeniden inşa etmek ve *üçüncüsü de* demokrasilerin ve serbest piyasaların tesis edilmesi teşvik etmektir.⁷⁹

⁷⁵ Behlül Özkan, "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası", http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Milli%20Güvenlik/ABD/Soguk_Savas_Sonrasi_ABD_Dis_Politikasi.pdf. (Erişim Tarihi: 25.03.2011)

⁷⁶ Garry Wills, "Bully of the Free World", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No: 2(March-April 1998), s. 58.

⁷⁷ Zbigniew Brzezinski, **Tercih, Küresel Hakimiyet mi?, Küresel Liderlik mi?**, (Çev: Cem Küçük), İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2005, ss. 83–95.

⁷⁸ Steven Erlanger, "Christopher to Go Ahead With Visit to China", *New York Times*, 31 Ekim 1996, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/cristrip.html>, (Erişim Tarihi: 26.12.2010)

⁷⁹ Tuathail ve Luke, "**Present at the (Dis)integration: ...**", s. 386.

b. Yeni Dünya Düzeninin Yeni Lideri: ABD'nin Liderlik Rolü

Bill Clinton'un sekiz yıllık yönetiminin ardından 2000 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi partiden aday olan George W. Bush ABD başkanlığına seçilmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde New York ve Washington'da gerçekleşen saldırıların milat olduğu George W. Bush döneminin en belirgin özelliği, Amerikan dış politikasında muhafazakâr eğilimlerin (yeni muhafazakârların)* önünü açması olmuştur. 11 Eylül saldırılarının ve yeni muhafazakârların da etkisiyle Bush'un selefi Bill Clinton'dan çok farklı olarak Amerikan dış politikasında tek taraflılıkla şekillenen sertlik yanlısı politikalar öne çıkmıştır.⁸⁰ Bu grubun da etkisi altında şekillenen Amerikan dış politikasının temel öncelikleri; ABD füze savunma sisteminin etkinliğinin artırılması, terörle daha sert mücadele edilmesi, enerji kaynaklarının korunması ve bu kaynakların istikrarlı şekilde Batı'ya akışının sürdürülmesi, Çin, İran gibi ülkelerle daha fazla mücadele edilmesi üzerine kurulmuştu.

ABD, 11 Eylül saldırıları ile tarihinde ilk kez kendi topraklarında saldırılara uğraması Amerikan halkının da algılamalarını değiştirerek onların da kendi evlerinde dahi güven içerisinde olamayabilecekleri konusunda endişelerini artırmıştır. Saldırıların gerçekleşmesi Amerikan'ın tüm güvenlik politikalarını kökeninden değiştirmesine neden olmuş ve Amerikan yöneticileri sadece kendi imkânlarıyla tam olarak güvenliklerini sağlayamayacakları fark etmişlerdir.⁸¹

11 Eylül 2001 saldırıları ardından Amerikan dış politikasının nasıl bir yöne gideceğinin en açık işareti, Başkan Bush tarafından saldırıların ardından yapılan ve Birleşik Devletlerin yeni dönemde temel hedefi olan terörizmle mücadelesinin de mihenk taşı olan ve diğer devletleri de bu mücadelede pozisyon almaya zorlayan "ya

* **Yeni muhafazakârlık**, ABD'nin dünyanın küresel lideri olduğu ve dünyayı ancak ABD'nin yaşanabilir kılacağı inancına dayanan siyasal harekettir.

⁸⁰ Tusam Amerika Araştırmaları Masası, "**Dindar Amerika Birleşik Devletleri**", Cumhuriyet Strateji, 22 Kasım 2004, Yıl 1, Sayı 21, s.14.

⁸¹ Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna, Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003, s. 188.

bizimlesiniz ya da teröristlerle” şeklindeki açıklamasıdır.⁸² Doğrudan ABD Başkanının ağzından ifade edilen yeni Amerikan yaklaşımıyla ABD artık terörizmle tüm küre üzerinde mücadeleye başladığını ve artık eskiden daha aktif/agresif bir politika takip edeceklerinin de ilk işaretlerini vermiş oluyordu. Başkan Bush’un sözleriyle bu mücadelede diğer devletleri de bir tercihte bulunma durumunda olduklarını ortaya koymuştu. 11 Eylül saldırıları ile şekillenen yeni Amerikan dış politikası, bir başka açıdan da önemli bir değişimin izlerini taşımaktadır. Buna göre, 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ortaya çıkan yeni durumlar karşısında daha fazla işbirliğini esasına dayanan Amerikan dış politikası, 11 Eylül saldırılarının ardından ciddi bir kırılma yaşamış ve saldırılar sonrasında Amerikan dış politikası daha etkin, baskıcı ve Amerikan liderliğini daha da ön plana çıkartan hal almıştır.⁸³

11 Eylül saldırılarıyla şekillenen yeni Amerikan dış politikası, o tarihe kadar Soğuk savaş koşulları altında “savunma” eksenli olarak şekillenen Amerikan politikalarını da değiştirmiş ve her alanda Amerikan hâkimiyeti kurmayı öne alan politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu yöndeki politikaların ilk somut uygulaması da 11 Eylül saldırılarının ardından terörizmle mücadelenin Amerikan dış politikasının esas gündem maddeleri içerisinde ilk sırayı almasıyla görülmüştür. Bu tarihten itibaren Amerikan’ın yeni hedefi artık 11 Eylül 2001’de Washington ve New York saldırılarını gerçekleştiren El-Kaide terör örgütü ve onu topraklarına yerleştiği Taliban yönetimi altındaki Afganistan olmuştu. Bu amaç doğrultusunda Bush yönetimi ilk olarak Taliban yönetiminden, 11 Eylül saldırılarının arkasındaki isim olduğunu iddia ettiği El-Kaide lideri Usame Bin Ladin’in teslim edilmesini istemiş ancak buna olumlu yanıt alamamıştı.⁸⁴ Bu noktada Amerikan yönetimi, terörizmle başlattıkları mücadelelerine uluslararası destek arayışına da devam etmiştir. Fakat tüm bu çabalara karşın bir taraftan da Başkan Bush’un yaptığı “*ya bizimlesiniz ya da teröristlerle*” şeklindeki açıklamaları ile de bu yöndeki girişimlerinde çok ta mutabakat aramayacağını da göstermişti.

⁸² <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (Erişim Tarihi: 27.12.2010)

⁸³ Brzezinski, **Tercih**, s. 257.

⁸⁴ James M. Lindsay, “George W. Bush, Barack Obama and the future of US Global Leadership”, http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/87_4lindsay.pdf (Erişim Tarihi: 28.12.2010)

ABD'nin, 11 Eylül saldırıları sonrasında başlattığı terörle mücadele eksenindeki dış politikasında bir başka stratejik amacı da NATO'nun bu sürecin içerisine katılmasını sağlayabilmek olmuştur. Bunun içinde Bush yönetimi, gerçekleşen saldırıları ittifak anlaşmasının 5.maddesi* kapsamında olduğunu ileri sürerek kendisinin “*meşru savunma*” hakkını kullandığı tezini ileri sürerek başlattığı mücadelesine NATO'nun da müdahil etmeye çalışmıştır. Bush yönetimi tüm bu çabaları ardından 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'da yerleşmiş olan El-Kaide unsurları ve Taliban güçlerine karşı hava operasyonu başlatarak terörle savaşını başlatmış olmuştur.

Başkan Bush, Amerikan'ın karşılaştığı bu sorunlar karşısında nasıl bir yol izleyeceğinin işaretlerini ilk kez 20 Eylül 2002'de ilan edilen ve daha sonra “*Bush doktrini*” adıyla anılacak olan “*Yeni Ulusal Strateji Belgesi*”⁸⁵ ile ortaya koymuştur. Yeni doktrine göre ABD'nin, ulusal güvenlik tanımlarına “*önleyici savaş*” (*pre-emptive war*) kavramıyla ifade edilen yeni bir yaklaşım ve tanımlama girmiştir. Bu yaklaşıma göre; Birleşik Devletler, herhangi bir olası tehdit karşısında tek yanlı olarak güç kullanarak tehlikeyi bertaraf edebilecekti. Açıklanan yeni doktrin ile Amerikan yönetiminin temel stratejisi, nükleer silahları elinde bulunduran ve terör örgütleri ile işbirliği yapacak olan ülkelere beklemeden müdahale edileceği tezi üzerine kurulmuş oluyordu.⁸⁶ İlan edilen yeni yaklaşıma ile beraber Başkan Bush ve Amerikan yönetimi terörle mücadelede bundan böyle Amerikan çıkarlarının koruma noktasında tek başına da olsa eyleme geçmekten kaçınmayacağını ve teröristlere karşı onlardan önce eyleme geçerek cevap vereceğini de ilan etmişti.⁸⁷ Amerikan yönetiminin tarafından açıklanan

* **NATO Anlaşmasının 5. maddesi** şöyledir: “Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası’nın 51. maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak v korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.” <http://www.nato.int/docu/other/tr/treaty-tr.htm> (Erişim Tarihi: 28.12. 2010)

⁸⁵ Eylül 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi Raporu (The National Security Strategy of the United States of America) metni için, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/> (Erişim Tarihi: 27.12.2010)

⁸⁶Tayyar Arı, “Ortadoğu’nun Değişmeyen Kaderi ve ABD”, <http://www.tayyarari.com/download/eskiyazi/ortadogununkaderi.doc> (Erişim Tarihi: 30.10.2010)

⁸⁷ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

ve Birleşik Devletlerin karşı karşıya kalabileceği olası tehditler karşısında tek başına eyleme geçme tezine dayanan bu strateji, Amerikan'ın müdahaleciliğinin de ilanı demek anlamına da gelmiştir.⁸⁸

Bush tarafından ilan edilen bu yaklaşım ilk uygulama alanı olarak kendisine 2001 Ekimi'nde Taliban yönetimindeki Afganistan ve bu ülkeye yerleşmiş olan El-Kaide unsurlarını ve 2003 Mart ayından itibaren de Saddam Hüseyin'in Irak'ını almıştır. Amerikan yönetimi, Irak konusunda ilk önceleri kitle imha silahları ürettiğini iddialarını araştıran silah denetçileri ile yeterli işbirliğini yapmadığı iddialarını Birleşmiş Milletlerin de gündemine taşımış ve Irak'ı denetçilerle yeteri kadar işbirliği yapmaya zorlayan bir kararı da çıkartabilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte Irak'ın beklenen işbirliğini yapmaması Başkan Bush'un Irak üzerinde baskılarını - Birleşmiş Milletlerdeki baskılarını da aynı şekilde - daha da artırmış ve 2003 Mart'ında da yine ilan edilen yeni stratejisi doğrultusunda tek başına askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Ancak müdahalenin ardından Saddam Hüseyin rejimi yıkılmış, ilk yıllarda Amerikalıların atadığı valilerce yönetilmeye çalışılan ülkenin yönetimi 2005 yılında yapılan seçimlerin ardından Irak'ın yerli unsurlarına bırakılmıştır. Ancak tüm bu çabalara karşılık Amerikan ve diğer müttefik güçlere karşı ülke içerisinde direniş devam etmiş ve bunun sonucunda da bir türlü tam anlamıyla istikrar tesis edilememiştir.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse; 2000–2008 arasında Amerikan başkanlığı görevini üstlenen George W. Bush yönetiminin dış politikasının temelini “çıkart” olgusu oluşturmuştu. Bu yönüyle de söz konusu dönemde Başkan Bush ve yönetim kadroları tarafından takip edilen Amerikan dış politikasını realist bir yaklaşımların perspektifinde belirlenmişti. Böylece Amerikan dış politikasında, Bush yönetiminin temel önceliği Amerikan çıkarlarının sağlanması ve korunması esas olmuştur. Böylesi bir durumda o tarihe kadar Soğuk Savaş şartları altında şekillenen Amerikan dış politikasını da bir anlamda kökten değiştirmişti. Özellikle 11 Eylül saldırıları ve sonrasında 2002'de ilan edilen ulusal güvenlik yaklaşımı ile birlikte bu

⁸⁸ Noam Chomsky, **Amerikan Müdahaleciliği**, (Çev. Taylan Doğan / Barış Zeren), İstanbul: Aram Yayınları, 2003, 6. Baskı, s.18.

tarihlerden sonrası için ABD yönetiminin dış politikasında tek taraflılık temel seçenek haline gelmeye başlamıştır.

ABD’de 2008 yılında yapılan seçimlerle iki dönem süren cumhuriyetçi George W. Bush yönetimi sona ermiş ve Demokrat Partili Barack Obama ABD’nin 44. başkanı olmuştur. Başkan Obama dış politikada önceliklerinin neler olacağını Demokrat partiden başkan aday aday olduğu sırada *Foreign Affairs* dergisinde yayınlanan “*Renewing American Leadership*” başlıklı makalesinde ortaya koymuştu. Obama, makalesinde Amerika’nın, Bush döneminde takip edilen tek taraflı politikalar nedeniyle tüm dünyada prestij kaybetmiş olduğunu; başkan seçilmesi halinde önceliğinin kaybedilen bu prestijin yeniden kazanılması olacağını ve bunun için yoğun bir uğraş içerisine gireceğini ifade etmiştir. Obama’ya göre; Amerikan prestijini yeniden kazanılmasını sağlayacak olan da sadece askeri güç ile mümkün olmayacaktı.⁸⁹ Yine Obama, aynı makalesinde dünyanın karşı karşıya kaldığı ortak tehditler karşısında ortakları ile işbirliği içerisinde olacaklarını da taahhüt etmişti. Obama’ya göre, yeni dönemde Amerikan dış politikasının yoğunlaşması gereken öncelikli konular şunlardı: Ortadoğu’nun istikrara kavuşturulması, nükleer ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, terörizmle küresel düzeyde mücadele edilmesi, demokrasinin yaygınlaştırılması ve demokratik toplumlar inşa edilmesine destek vermektir.⁹⁰

Yine aynı makalesinde Başkan Obama, bu sorunlarla mücadele sırasında ülkesi ABD’nin dış politikada yeniden liderliği üstlenerek özgür dünyaya yol göstermesi gerektiğini de ifade etmiş ve ortaya çıkan yeni tehditlerin ancak ABD liderliğinde ortadan kaldırılacağı vurgulanmıştı. Obama’ya göre ortak güvenlik için Amerikan’ın yeniden liderliği altında ittifaklar, ortaklıklar ve kurumlar oluşturulması sağlanmalıydı. Ancak Obama’ya göre, bunun için de Amerika, Bush yönetimdeki gibi tek taraflı politikalar takip etmeyerek müttefiklerinin de rızasını aramalıydı. Bunun nedeni de Bush yönetimi döneminde takip edilen ve müttefiklerin görüşlerine değer verilmeyen

⁸⁹Barack Obama “Renewing American Leadership”
http://www.realclearpolitics.com/articles/2007/06/renewing_american_leadership.html (Erişim Tarihi: 21.01.2011)

⁹⁰ Obama “**Renewing American Leadership**”.

tek taraflılık politikalarının Irak'ta, Asya'da ve Latin Amerika'da başarısızlığa uğramış olmasıydı.⁹¹

Başkan Obama, seçim kampanyası sırasında da izleyeceği dış politika konusunda Irak'tan asker çekeceğini, Darfur'da yaşanan çatışmalara müdahale edeceğini, Ortadoğu ve İran konusunda daha kararlı bir politika takip edeceğini ve Afganistan'dan askeri ilerleme sağlayacağı konularında vaatlerde bulunmuştu.⁹² Başkan Obama tarafından seçim kampanyası sırasında dış politikada ortaya konulan bu hedefler bir yönüyle de seçim kampanyasını üzerine inşa ettiği “*değişim*” söylemi ile de uyumlu bir nitelik taşımaktaydı. Obama böylece göreve gelmesi halinde dış politikada da, selefi George W. Bush'un politikalarından farklı bir politika izleyeceğinin de ilk işaretlerini vermişti. Buna göre Obama döneminde Amerikan dış politikasında, güç kullanımı yerine müzakere ve diyalogu öne alarak müttefiklerle işbirliği ile tek taraflılık yerine çok taraflılık esasında belirlenen politikalarla şekillenecekti.⁹³

Başkan Obama'nın, selefi Bush'tan farklı olarak dış politika da güç yerine diplomasiyi öne alan bir anlayışla hareket etmesinde etkili olan bir etkende, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası Bush yönetiminin takip ettiği politikaları olmuştur. Bu nedenle Başkan Obama'nın dış politikadaki temel amaçlarından birinin de, Bush'un yönetiminin 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele sırasında izlediği tek taraflı politikaları nedeniyle tüm dünyada oluşan muhalefetin önüne geçebilmek olacağını ilk işaretlerini de seçim kampanyası sırasında ortaya koymuştu. Bu anlayışına göre Başkan Obama'nın dış politika'daki önceliklerinin en başında tüm dünyada tahribata uğramış olan Amerikan imajının yeniden düzeltilmesi olmuştur.

⁹¹ Obama “**Renewing American Leadership**”.

⁹² Ayşe Bahar Hurmi, “Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi”, http://www.int.atilim.edu.tr/news_image/Ayse_Bahar_Hurmi_1298892965.pdf (Erişim Tarihi: 25.01.2011)

⁹³ Meliha Benli Altunışık, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, *Ortadoğu Etütleri*, Temmuz 2009, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 78–79.

20 Ocak 2009'da göreve başlayan Başkan Obama yönetiminde, Birleşik Devletlerin dış politikasının nasıl olacağını Nisan 2009'da* yaptığı bir konuşmada ortaya koymuştu. Başkan tarafından yapılan ve daha sonra “*Obama doktrini*” diye ifade tanımlanacak olan açıklamasında, Amerikan dış politikasının yeni yönünü tekrar tanımlanmıştı. Buna göre de; ABD olarak kendilerinin selefi tarafından Amerikan üstünlüğü iddiasına vurgu yapan tek taraflı yaklaşımları terk ettiği ve diğer ulusları “*eşit*” ortak olarak kabul eden çok taraflılığa dayanan bir yaklaşım benimseyeceğini de ortaya koymuştur.⁹⁴

Başkan Obama'nın göreve başlaması ardından, 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan'ın Müslüman dünyasındaki bozulan imajını tamir etmek için attığı somut adımlardan biri de görevinin birinci yılında gerçekleştirdiği Türkiye(6 Nisan 2009)⁹⁵ ve Mısır (4 Temmuz 2009) ziyaretleridir. Başkan Obama her iki ülkeye yaptığı ziyarette ABD olarak sorunların çözümünde çok taraflı bir anlayışla hareket ederek diyalog ve uzlaşma içerisinde olmak istediklerini belirtmiştir. Başkan Obama, Mısır ziyareti sırasında Kahire Üniversitesinde yaptığı konuşmada, ABD ile İslamiyet arasında bir rekabet/savaş içerisinde olmadığını vurgulayarak 11 Eylül sonrası Müslüman dünyasında ABD hakkında oluşan ön yargıları da ortadan kaldırmaya çalışmıştır.⁹⁶

Seçim kampanyasını değişim sloganı üzerine belirleyen Barack Obama, dış politika da değişim vaat etmişti. Obama, kampanya sırasında Afganistan ve Irak'tan asker çekeceğini, Guantanamo kapatılacağı gibi birtakım vaatlerde bulunmuştu. Ancak göreve başlaması ardından dış politikada özellikle İsrail-Filistin sorununun da somut bir adım atamamış, Afganistan'a ek asker takviyesine karşın çatışmaların önüne geçememiş ve İran'ın nükleer programı konusunda somut ilerlemeler sağlayamamıştır.

* Barack Obama, bu açıklamasını 17–19 Nisan 2009'da Trinidad ve Tobago'da yapılan 5. Amerika Kıtası Zirvesi sırasında yapmıştır.

⁹⁴ Kim R. Holmes ve James Jay Carafano, “Defining the Obama Doctrine, Its Pitfalls, and How to Avoid Them”, <http://www.heritage.org/research/reports/2010/08/defining-the-obama-doctrine-its-pitfalls-and-how-to-avoid-them>, (Erişim Tarihi: 22.11.2011)

⁹⁵“Remarks by President Obama to The Turkish Parliament”, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament, (Erişim Tarihi: 26.01.2011)

⁹⁶“Remarks by The President on a New Beginning”, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> (Erişim Tarihi: 26.01.2011)

Sonuç olarak; değişim ideali ile Amerikan başkanlığına seçilen Barack Obama, dış politikada selefi Bush'un aşırı şekilde Amerikan gücüne güvene dayanan tek taraflı politikalarını değiştirerek diplomasi ve işbirliğini öne alan, uluslararası örgütlerin de daha fazla sürece katılmalarını isteyen çok taraflı bir dış politika anlayışı izleyeceğinin işaretlerini vermiştir.

C- ABD DIŞ POLİTİKASINDA BALKANLARIN YERİ

Balkan yarımadası, Soğuk Savaş dönemi içerisinde stratejik bir bakış açısıyla değerlendirildiği zaman iki kutup arasındaki mücadelenin nispeten sakin bir düzeyde gerçekleştiği bir bölge olmuştur. ABD, Soğuk Savaşın başlangıcında bölge ülkelerinin çoğunda yönetimlerin Sovyet yanlısı komünist iktidarların olması nedeniyle bölgeyi daha çok Sovyet etki sahası olarak algılamış ve bölgedeki gelişmeleri mümkün oldukça uzaktan takip etmiştir. Söz konusu dönemde Amerikan yönetiminin bölge ülke ile ilişkileri ise sadece Yunanistan, Türkiye, Almanya gibi geleneksel müttefikleri ile sınırlı kalmıştır.⁹⁷

Güneydoğu Avrupa ve Balkanlarda, Soğuk Savaşın ilk yıllarında tesis edilmiş olunan bu statü, 1960'lara kadar Amerikan yönetimleri tarafından da zımnen kabul edilmiştir. Ancak bu tarihten itibaren iki kutuplu sistemde başlayan umuşama iklimi, Balkanlara ilişkin Amerikan yaklaşımlarının da değişmesi yönünde ilk işaretlerin gelmesine zemin hazırlayıcı rolü olmuştur. 1961'den itibaren Amerikan yaklaşımların değişmeye başlamasında etkili olan gelişmelerden biri de Bosna-Hersek'li bilim adamı Tufik Burnazovic'e göre; Yugoslavya'nın, Bağlantısızlar Hareketine üye olması ve Arnavutluk'un da Enver Hoca yönetimi ile birlikte Sovyet etki sahasından çıkmasıyla hızlanmıştır. Bu iki ülkenin komünist çevreden uzaklaşmasının ABD için somut sonucu

⁹⁷ Steven Meltz, "The American Army in The Balkans: Strategic Alternatives and Implications", <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub134.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2010)

da Burnazovic'e göre, yıllardan bölgeye girmeye çalışan Amerika için bölgede etki kurabileceği bir alanın ilk kez ortaya çıkmasıdır.⁹⁸

Amerikan yönetimlerinin, Soğuk Savaş şartları altında bölgeyi doğal bir Sovyet etki sahası olarak gören 1960'lara kadar ki yaklaşımı, 1990'dan itibaren kökünden değişmiştir. Bu değişikliklerin ardında yatan temel faktörde, bu tarihte önce 1989'da Berlin Duvarının yıkılması sonra da 1991'de SSCB'nin dağılması ile sonuçlanan baş döndürücü gelişmelerdir. 1990'ların başında Avrupa'da patlayan bu değişim ve dönüşüm dalgasının etkilerinin en fazla ve açık şekilde ortaya çıktığı alanların başında da Balkan yarımadası gelmiştir. Çünkü yaklaşık elli yıl bir şekilde istikrarın hâkim olduğu bölge bu tarihten sonra hızla kanlı çatışmalar ve savaşların patlak verdiği bir cephe haline almıştır.

1990'larda yaşanan değişim dalgası sonucunda, elli yıllık görece istikrarını yitiren Balkan yarımadasındaki çatışmaların en kanlı sahne aldığı ülke ise Yugoslavya olarak karşımıza çıkmıştır. Joseph Broz Tito ile bir "Yugoslav" kimliği altında toplanan birbirinden farklı halklar arasındaki görece "barış ve mutabakat" iklimi, 1990'larda Avrupa'da yaşanan değişimler sonucunda bozulmuş ve ülke hızla dağılma ile sonuçlanacak kanlı çatışmalar içerisine sürüklenmiştir. Özellikle Bosna'da patlak veren krizin tırmanarak savaşa dönüşmesi, Yugoslavya'yı uluslararası ilişkilerin en sıcak gündem maddesi haline getirmişti.

1990'ların başından itibaren Yugoslavya'daki çatışmaların giderek derinleşmesi, Sovyetlerin dağılması ile birlikte uluslararası politikanın lideri olan ABD'nin de, Soğuk Savaş şartları altında şekillenmiş olan Balkan politikasının da aynı şekilde devam edemeyeceğini göstermişti. Sovyetlerin dağılması ardından başlayan yeni dönemde Balkanların, ABD için önemini artıran nedenleri şöyle sıralayabiliriz:⁹⁹

⁹⁸ Tufik Burnazovic, "Bosna Örneğinde ABD'nin Balkan Siyasetini Anlamak", (Çev. Emir Türkoğlu), **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.), Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s.280.

⁹⁹ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II: 1980–2001, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 1. Baskı, s. 274.

- Doğu Akdeniz, Boğazlar ve Orta Doğu suyolları üzerinde stratejik açıdan önemli bir pozisyonda olması;
- Bölge, ABD'nin uluslararası alandaki üstünlüğünü kanıtladığı bir alan olmuştur. Buna göre de Soğuk Savaş sonrasında bölgede patlak veren Bosna (1995) ve Yugoslavya (1999) krizleri Amerika'nın kuvvet kullanımı ile çözümlenen çatışmalardır.
- ABD, bölgede yalnızca askeri varlığı ile değil, barışı koruma, barışı uygulama ve önleyici konuşlanma gibi bölgesel çatışmalar için geliştirilen modellerin uygulama olanağı bulmuştur.

Yeni dönemde bu açılardan Amerika için önem taşıyan Balkanlara ilişkin olarak bölgedeki sorunları Avrupalıların çözüm bulmaları yönündeki geleneksel Amerikan yaklaşımı Yugoslavya merkezli krizler sırasında da ısrarla takip edilmişti. Ancak etnik unsurlar arasındaki çatışmaların giderek daha da derinleşmesi ve Avrupalılar tarafından da çözüm üretilmemesi üzerine o tarihe kadar soruna müdahil olmama şeklinde özetlenebilecek olan Amerikan yaklaşımı değişmeye başlamıştır. Amerikalıların, böylece Avrupa merkezli soruna müdahil olmaları aynı zamanda kendilerinin de bölgeye yerleşmelerine fırsat yaratmış olmuştur, zaman içerisinde askeri varlığıyla da bölgedeki varlığını daha da derinleştirmiştir.¹⁰⁰

Yugoslavya krizleri vasıtasıyla fiili olarak bölgeye yerleşmiş olan ABD için Balkanların bir başka önemi de stratejik konumunun getirileriyle ilişkili olarak gelişmiştir. Askeri varlığı ile bölgede yerleşmiş olan Amerikalılar, bölgenin sahip olduğu stratejik konumu sayesinde Ortadoğu, Avrupa ve Avrasya'da varlığını daha kolay hissettirebilme imkânını da edinmiştir. Balkanların, Soğuk Savaş sonrası değişen dünya dengeleri içerisinde ön plana çıkan bir başka özelliği de stratejik konumunun bir başka getirileri bağlamında ortaya çıkmıştır. Stratejik pozisyonu nedeniyle Balkanların, dünya enerji kaynağı açısından zengin olan bölgelerine olan yakınlığı ile yakından ilişkili idi. Buna göre de bölge enerji politikaları nedeniyle bölge uluslararası ilişkiler

¹⁰⁰ Vassilis K. Fouskas, **Balkanlar Ortadoğu Kafkasya**, İstanbul: Aykırı Yayınları, Şubat 2004, s. 38.

denkleminde ABD için stratejik öncelik alanlarından birisi haline gelmişti. ABD’de stratejik öncelikleri çerçevesinde Balkanlara ve Balkanlarda yaşanan - özellikle de Yugoslavya’nın dağılması sürecinde patlak veren Bosna savaşı ve ardından Kosova sorunu - sorunlara müdahil olarak bölgeye tamamen nüfuz etmeyi de amaçlamıştı.

ABD için Balkanların stratejik değerinin artıran enerji kaynağı zengini bölgelere yakınlığı noktasında bölgede Amerika için öncelik, enerji arzının güvenliğini sürekli kılarak Batı piyasalarına sunulmasını sağlamak olmuştur. Çünkü bölge bu bağlamda, enerji zengini Hazar, Orta Asya ve Orta Doğu’nun Batı Avrupa piyasalarına sunulmasında ana geçiş güzergahı üzerinde idi. Dolayısıyla Balkanlar, Birleşik Devletler için – ve de Avrupalılar için- istikrarın hâkim olduğu bir alan olarak kontrol sağlanması gerekli bölge olmuştur. Bu stratejik konumu ile de Balkanlar, Amerikalılar için “boş” bırakılmaması gereken bir bölge haline gelmişti. Bu stratejik konumunun getirileri nedeniyle Balkanlar, ABD için yerleşilmesi gerekli görülen bir bölgenin bekçisi konumuna yükselmiştir.¹⁰¹

Balkanların, ABD için enerji politikaları bağlamında değerlendirildiğinde artan stratejik öneminin son yıllarda daha da artıran bir başka yönü de; yine bu zenginliklerin dünya piyasalarına güvenli ve istikrarlı şekilde arzının devamlı kılınmasının sağlanması boyutu ile daha da pekişmiştir.

Balkanların, enerji eksenli yaklaşımlar bağlamında ABD için temel önceliklerden biri de, zengin enerji kaynaklarının dünya piyasalarına güvenli ve istikrarlı bir şekilde arzının devamlı kılınması noktasında ortaya çıkmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak, bölgenin enerji nakil hatlarının güzergâhında olmasından dolayı Amerikan petrol şirketlerinin bölgedeki yatırımlarının varlığı da ABD’nin bölgeye olan yaklaşımlarında daha dikkatli olmasını beraberinde getirmiştir. Son yıllarda bölgede yatırım yapan Amerikan petrol şirketlerinin yürüttüğü işlerin boyutunu göstermesi açısından en önemli yatırım örneği Arnavutluk- Bulgaristan ve Makedonya arasında imzalanan “*Burgaz- Vlare Petrol Hattı Anlaşması*” ile Hazar Denizi petrollerini

¹⁰¹ Fouskas, **Balkanlar Ortadoğu Kafkasya**, ss. 328–329.

Karadeniz üzerinden Balkanlara ve Adriyatik'e taşınmasına ilişkin projenin AMBO isimli bir Amerikan petrol şirketinin üstlenmiş olmasıdır.¹⁰² Amerikan yönetimlerinin, bu şekilde bölgeye yönelik geliştirdikleri somut projelerle birlikte amaçladıkları bir başka önemli stratejik hedefi de Rusya'nın enerji kartı ile edindiği stratejik üstünlüğü sınırlamak ve de kırmaktır.¹⁰³ Bu stratejik amaçlarla hareket eden Amerikan yönetimleri Burgaz-Vlare Petrol hattı projesi ve Bakü-Tiflis-Ceyhan-BTC-projelerine aktif katkı vererek hayata geçirilmesini sağlamış; NABUCCO projesine de destek vereceğini de en başından itibaren ilan etmiştir.

Amerikan yönetiminin, Balkanların artan stratejik önemine bağlı olarak bölgeye verdiği önem, sadece enerji eksenli geliştirilen stratejiler bağlamında Amerikan firmalarının bölgede üstlendikleri projeleri desteklemekle sınırlı kalmamıştır. Amerikan yönetimleri aynı zamanda bölgede gerçekleştirilen ulaşım yatırımlarına ya doğrudan destek verme şeklinde ya da planlanan kimi projelerde Amerikan özel sektörünün çeşitli konsorsiyumlarla birlikte iş görmesini teşvik etme şeklinde bir stratejide belirlemiştir. Amerikan firmaları tarafından ortaklık şeklinde gerçekleştirilen projelerden bir tanesi, Arnavutluk'un Durres limanı ile Kosova'yı bağlayacak bölümü olan "*Morina-Durres otoyol projesi*"dir.¹⁰⁴ Bunun yanında Amerikan şirketlerinin ortaklıklar ile üstlendikleri diğer projede 2004 yılında sözleşmesi imzalanan ve 2013'de tamamlanması planlanan Romanya'daki "*Transilvanya Otoyolu*" projesidir.¹⁰⁵ Ulaşım ekseninin de gelişen

¹⁰² 2011 yılında bitirilmesi planlanan proje ile 312 kilometre uzunluğundaki bir hat ile yılda 35 milyon ton ham petrolün taşınması amaçlanmıştır. <http://www.balkanpazar.org/haberler122.asp?id=264>. (Erişim Tarihi:15.04.2011 Ivo Dordevic-Marko Filijovic, "Balkan Energy Corridors As A Source and Potential For Solving Security Problems", s. 172, <http://www.megatrendreview.com/files/articles/015/Djordjevic-Filijovic.pdf> (Erişim Tarihi: 14.04.2011).

¹⁰³ Göktürk Tüysüzöğlü, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkanlar Stratejisi", Uluslararası Balkan Kongresi, 21. Yüzyıl'da Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği(28-29 Nisan 2011), s. 181. uli.kocaeli.edu.tr/balkankongre.pdf (Erişim Tarihi: 11.11.2011)

¹⁰⁴ Kosova-Durres otoyol projesinin, 450 kilometrelik Morina-Durres arasındaki bölümünün tamamlanan ve 500 milyon dolara mal olan 60 kilometrelik kısmını, Türk firması ENKA ile Amerikan firması BENCHTEL üstlenmişlerdir. Projenin tamamlanan 60 kilometrelik bölümü, 25 Haziran 2009 tarihinde Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Arnavutluk Başbakanı Sali Berişa katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır.

<http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=111085950> (Erişim Tarihi:15.04 2011)

¹⁰⁵ Yapımını Amerikalı Benchtel firmasının üstlendiği ve maliyeti 2,2 milyar Avro'yu bulması planlanan 415 kilometrelik olması planlanan projede, Orta Romanya'daki Braşov ile Macaristan sınırındaki Oradea kentlerinin birbirine bağlanması ve böylelikle Avrupa pazarları ile Orta Asya'daki merkezlerin birbirine bağlanması amaçlanmıştır.

Amerikan'ın, Balkanlar yaklaşımlarının bir başka yönü de somut örneklerinden biri de; Kosova'yı Adriyatik Denizine bağlayacak olan "*Vırmaçe-Merdare Otoyolu*" projesi olmuştur.¹⁰⁶ ABD'nin, önce Bosna sonra da Kosova krizleri sonrasında tesis edilmesinde birincil derecede rol oynadığı barış ve istikrarı sonrasında bölgede özel sektörünün enerji ve ulaşım alanlarında yürüttükleri projeler ile bölgedeki varlığını pekiştirmiştir.

ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında bölgede patlak veren siyasi değişimlerin devamında gelen krizlerin çözümünü Avrupalılara bırakan ama onların da çözüm bulamamaları üzerine sorunlara doğrudan müdahil olmuş ardından da sorunların çözüme kavuşturarak siyasi olarak ta bölgeye girmişti. 1990'ların ortalarından başlayarak Balkanlara yerleşen Amerikan yönetimleri için bölgedeki varlığını pekiştiren diğer bir etken de Amerikan firmalarının bölgede yürüttükleri enerji ve ulaşım projelerinin sayılarının son yıllarda sürekli artmasıdır. Amerikan firmalarının, bölgede yürüttükleri ve önemli miktarlar bulan altyapı projelerinin son dönemde sürekli artış göstermesi ile birlikte Amerikan yönetimleri, bölgenin ekonomik ve ticari açılardan da stratejik bir coğrafya olduğu mesajını da uluslararası camiaya vermiştir. Amerikan şirketlerinin yürüttükleri projeler sürekli artış göstermesi ABD'nin, Bosna-Hersek ve Kosova krizlerini çözümlenmesine yardımcı olarak tesis ettiği istikrarın sürdürülebilir kılınmasını daha da önemli kılmıştır.

Amerikan yönetimleri için, Balkanlara yönelik enerji merkezli politikasının temeli Hazar Denizi, Orta Asya ve Ortadoğu petrollerinin Batı'ya sorunsuz ve istikrarlı şekilde aktarılmasını devamlı kılınması olmuştur. Amerikan yönetimlerinin, bunu sağlayabilmesi için takip ettiği bir stratejide askeri varlığını bölgede bulundurabilmesine dayanmıştı. Bu yönde atılan Amerikan adımlarının en önemlisi de Balkanlarda askeri üsler edinmek olmuştu. Bölge ülkeleri ile varılan mutabakatlar sonucunda kurulan Amerikan üslerinin en somut göstergelerinden birisi de Kosova'daki Bondsteel Üssü'dür. Michel Chossudovsky'e göre; bölgede askeri üslerde edinerek askeri varlığını

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/05/31/features-03>.
(Erişim Tarihi: 16.04.2011)

¹⁰⁶Vırmaçe-Merdare otoyolu projesinin maliyetinin yaklaşık 700 milyon Avro'ya malolması tahmin edilmektedir. <http://www.balkangunlugu.comv3/indexphp?option&Itemid=435>.(Erişim Tarihi: 16.04.2011)

da Balkanlar'a konuşlandırmış bulunan Amerika'nın böylece hem bölgeyi coğrafi olarak kontrol altında tutabilmeyi ve etkinliğini pekiştirmeyi amaçladığını hem de bölgede etkinlik kurmak isteyen AB'nin de nüfuzunu da kırmayı hedeflediğini ileri sürmüştür.¹⁰⁷

Amerikan dış politika öncelikleri içerisinde Balkanların artan önemine ilişkin olarak izlediği bir başka politika da, eskiden Varşova Paktı üyesi olan bölge ülkelerini NATO üyesi olmalarını sağlamaktır. ABD, böylece NATO'nun etkisi sahasını da Doğu Avrupa ve Balkanlara doğru genişletmiş olacaktır.¹⁰⁸ Bu stratejik öncelikleri doğrultusunda politikalar takip eden Amerikan yönetimleri; bölge ülkelerinden Romanya ile 2005 yılında, Bulgaristan ile de 2006 yılında ikili askeri anlaşmalar imzalamışlardır.¹⁰⁹ Bu anlaşmalar sonunda elde edilen askeri üsler ve liman kolaylıkları sayesinde bölgede Amerikan varlığı daha da kalıcı hale getirilmesi imkânına kavuşmuştur. ABD'nin bölgeye yönelik bir başka yaklaşımı da, AB'nin bölgeye doğru genişlemesine destek vermesidir. Bu amaçla ABD özellikle Slovenya ve Hırvatistan'ın, AB üyeliklerine destek vermişti. Amerikan'ın, bölge ülkelerinin NATO ve AB'ye entegre olmaları yönünde verdiği destek yalnızca bu iki ülke ile de sınırlı kalmamış; Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya gibi bölge ülkelerine de şamil olacak şekilde bütüncül bir karakter taşımıştır.

ABD dış politikasında Balkanların artan önemi karşısında ortaya koyduğu bir başka yaklaşımı ise bölge ülkelerinin aralarındaki eski düşmanlıkları azaltarak, aralarında işbirliği ve istikrarı teşvik ederek bölgenin AB ile bütünleşmesini sağlamak

¹⁰⁷Michel Chossudovsky, "America at War in Macedonia", http://greatchange.org/ov-chossudovsky,america_at_war_in_macedonia.html (Erişim Tarihi: 05.05.2011)

¹⁰⁸ABD, NATO'nun Balkanları içine alacak şekilde genişlemesi için uygulamaya koyduğu "Açık Kapı Politikası" kapsamında "**Üyelik Eylem Planı**" ve "**Barış için Ortaklık**" programlarını ile Balkan ülkelerinin ittifaka üye olmaları amaçlanmıştır. Bölge ülkelerinden Bulgaristan, Romanya ve Slovenya 2004 yılında, Arnavutluk ve Hırvatistan 2009 yılında NATO'ya üye olmuşlar; Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan, İttifakla 14 Aralık 2006'dan geçerli olmak üzere "Barış İçin Ortaklık" programı belgesini imzalamışlardır. Balkan ülkelerinin, NATO üyelik süreçleri için ayrıntılı bilgi için bkz. Mamoru Sadakate, "The Between the EU and NATO: Focusing On The Farmer Yugoslavia", http://www.ier.ro/documente/rjea_vol6_no3/RJEA_Vol6_No3_The_Balkans_between_the_EU_and_NATO_on_the_Formet_Yugoslavia.pdf (Erişim Tarihi: 08.10.2010)

¹⁰⁹http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=105 (Erişim Tarihi: 18.04.2011)

için 1995'ten itibaren uygulamasına ön ayak olduğu “Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi(SECI)” olmuştur.¹¹⁰

ABD, Soğuk Savaşın sonrasında Balkanlara ilk kez Yugoslavya’da yaşanan ve Avrupalılarca çözüme kavuşturulamayan sorunların çözümüne müdahil olarak adım atmıştı. İlerleyen yıllarda bölgenin stratejik öneminin daha da artmasıyla birlikte ekonomik ve askeri açılardan da bölgedeki varlığını pekiştirmiş olan ABD, böylece Soğuk Savaş döneminde Sovyet etkisi sahasına bıraktığı bölgeye artık “ilgisiz” kalmayacağını ve bölgenin kendisinin stratejik öncelikleri arasında yer aldığının da işaretlerini vermiştir.

Sonuç olarak ABD’nin, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni dönemde Balkanlara yönelik yaklaşımı hem küçük ölçekte sadece bölgeye yönelik olmuş olsa da büyük ölçekli projeksiyonlar da tüm Güneydoğu Avrupa’ya yönelik bir perspektifle şekillendirilmiştir. Buna göre de; ABD’nin, Balkan coğrafyasına da şamil olacak şekildeki politikalarını belirleyen stratejik öncelikleri 6 maddede özetlenecek olursa şunlardır:¹¹¹

1. Bölge ülkeleri ve halkları ile tarihsel, kültürel ve siyasal bağları bulunan Rusya’nın etkinliğini sınırlandırmak,
2. Yeni dönemde bölge ülkelerinde ABD yanlısı yönetimlerin işbaşına gelmesi için tedbirler almak ve siyasal yönetimleri kendi istediği doğrultu da işlemesini sağlamak,
3. Bölgede hem Rusya ve AB’nin kesin şekilde kontrol kurmasını imkan vermemek hem de bölge ülkelerinin aralarında hayata geliştirebilecekleri bağımsız bölgesel girişimlere engel olmak,

¹¹⁰Loic Povlain ve Ilona Teleki, “ US Policy Toward The Western Balkans”, http://csis.org/files/publication/100917_Bugajski_Western_WEB.pdf (Erişim Tarihi: 26.05.2011)

¹¹¹Tüysüzoğlu, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Balkanlar Stratejisi”, ss. 177–178.

4. AB'nin de doğuya doğru genişlemesine olan desteğini devam ettirmek ve böylece de AB'nin de kendisinde bağımsız hareket etmesinin önüne geçmek,
5. Bölgenin enerji nakil yolları üzerindeki stratejik konumundan dolayı bölgeyi kontrol altında olmasını sağlamak,
6. Karadeniz havzasının artan önemi nedeniyle bölgenin coğrafı avantajlarından yararlanmak

İKİNCİ BÖLÜM

BALKANLAR: COĞRAFI, TARİHSEL VE POLİTİK OLARAK BÖLGENİN ÖNEMİ

I. BALKAN YARIMADASININ COĞRAFYASI

Balkanlar ya da Balkan Yarımadası; batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Karadeniz ve Ege Denizi ile çevrili bir coğrafyadır.¹¹² Yarımadanın kuzey sınırını Tuna, Sava ve Kupa nehirlerinin çizdiği hat oluşturmaktadır.¹¹³ Tuna nehrinin oluşturduğu hattın, coğrafi olarak yarımadanın kuzey sınırını oluşturmasına karşın sınır bu hattın ötesine geçmektedir. Ancak siyasal, kültürel etkilerin daha da aşılarak daha da ilerilere gidilmesi Balkanlarda sınırların sadece coğrafi öğelerle tanımlanamayacağını da ortaya koymuştur. Bu noktada Maria Todorova da, Balkanların sınırlarının nereler olduğunu tam olarak belirtmek için coğrafi, iktisadi, tarihi, kültürel, etnik ve dini kıstasların birlikte kullanmak gerektiğini ortaya koymuştur.¹¹⁴ Bunun somut göstergelerinden biri de coğrafi olarak Balkanların sınırları dışında kalan kimi bölgelerin de tarihsel nedenlerle değerlendirildiğinde bu bölgenin içerisinde değerlendirilmesidir. Buna örnek verilebilecek alanlardan biri de Romen ülkelerinin, Orta Avrupa ve Rus ovalarının da tarihsel olarak Balkanlar içerisinde görülmesidir.¹¹⁵ Bu kıstaslarla birlikte değerlendirildiğinde Balkan Yarımadasının ekonomik, siyasal ve kültürel etkileri Tuna nehrinin kuzeyini de içerisine alacak kadar geniş bir bölgeye yayılmaktadır.¹¹⁶

¹¹² Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993, s. 15.

¹¹³ Barbara Jelavich, **Balkanların Tarihi, Cilt:1 (18. ve 19. Yüzyıllar)**, (Çev. İhsan Durdu / Haşim Koç Gülçin), İstanbul: Küre Yayınları, 2006, s.1.

¹¹⁴ Maria Todorova, "Balkans", John Merriman / Jay Winter(Ed. in Chief), **Europe Since 1914**, London, Encyclopedia Of The age Of War And Restruction, Thomson Gale, 2006, s.271.

¹¹⁵ Castellan, **Balkanların Tarihi**, s. 15.

¹¹⁶ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Döneminde Balkanlar", **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları, 1993, s. 41.

Coğrafi olarak sınırları bu şekilde çizilen Balkanlar'da hangi devletlerin Balkan devleti olarak kabul edileceği konusunda siyaset bilimcilerde tam bir görüş birliğine varamamışlardır. Kimi tarihçilere göre Balkan ülkeleri sadece Arnavutluk, (eski) Yugoslavya ve Romanya'dan oluşurken; kimi tarihçiler bu ülkelerin arasında Türkiye ile Yunanistan'ı saymamışlar, kimi tarihçiler ise bundan daha farklı olarak Yunanistan'ı Balkan ülkeleri içerisinde sayarlarken; eski Yugoslavya ve Romanya'yı ise Tuna ve Orta Avrupa ülkesi kabul etmişlerdir.¹¹⁷ Siyasal sınırlarının tam olarak nereleri kapsadığı konusunda tartışma olan Balkanlar'ın siyasi sınırlarını tanımlarken kimileri ise bu coğrafyayı Güneydoğu Avrupa'nın içerisinde ve onun bir alt bölgesi olarak kabul etmişler ve Macaristan ve Slovakya'yı da Balkan ülkeleri arasında saymışlardır.¹¹⁸

Bu tartışmaların ardından çalışmada Balkan ülkeleri olarak; Balkan Yarımadasında ve yarımada komşu bölgelerde yaşayan ülkeler dikkate alınacaktır. Bu ülkeler; Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Bosna-Hersek, Kosova, Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'dir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan Balkanlar ya da Balkan Yarımadasının kuzey sınırını Tuna ve Sava nehirlerinin çizdiği hat kuzey sınırı olarak kabul edilmesi durumunda; Yarımada'nın toplam yüzölçümü 505.000 kilometrekareye erişirken, bu bölgeye dağılan Yugoslavya ve Romanya'yı da dâhil edildiği zaman bölgenin yüzölçümü 788.685 kilometrekareye ulaşmaktadır.¹¹⁹

Coğrafi konumu incelendiğinde yarımada'nın doğu-batı yönünde konumlandığı daha net görülmektedir. Balkan Yarımadasının kuzey-güney doğrultusundaki uzunluğu 1.050 km. iken, doğu-batı yönündeki genişliği 1300 km.dir.¹²⁰ Yarımada'nın kuzey-güney yönündeki konumu daha dar olup; Tuna nehrini, Yugoslavya'nın Fiume limanına

¹¹⁷ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945–1965)**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1969, ss. 1–2.

¹¹⁸ Todorova, "**Balkans**", s. 271.

¹¹⁹ Ramazan Özey, "Balkanların Coğrafi Yapısı", Osman KARATAY / Bilgehan A. GÖKDAĞ(Der); **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1, Çorum: Karam & Vadi, 2006, s. 13.

¹²⁰ Gürkan, "Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye", **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları, 1993, s. 270.

birleştiren ve yarımada'nın kuzey sınırını oluşturan ¹²¹ hat arasındaki uzaklık 1.200 km. iken, Drina nehri¹²² ile Karadeniz arasındaki mesafe 700 km civarındadır.

Balkan yarımadasının en temel coğrafik özelliklerinden biri de dağlık bir coğrafyasının olmasıdır. Zaten Balkan kavramı da kelime anlamı olarak “dağ”, “sıradağ” ve “ağaçlarla kaplı dağ” anlamı gelen Türkçe bir kavramdan gelmekte ve Osmanlılar tarafından bölgeye bu adın verildiği kabul edilmektedir.¹²³ Balkanların bu şekilde adlandırılmasında bölgeye Osmanlılardan çok önce gelmiş olan Kıpçaklar, Peçenekler ve diğer Türk boylarının da etkileri olmuştur. Söz konusu Türk boyları bölgeye “Balkan” adını vermelerinde bölgedeki dağların Hazar Denizi’nin doğusundaki yurtlarının doğu sınırını çizen “Balkhan Dağları” ile olan benzerlikte rol oynamıştır.¹²⁴ Bölgenin genel karakteristiği olan yoğun dağ sistemi; bölgeden iklimden, ulaşım ve üretim imkânlarına kadar birçok sahada derinden etki de bulunmuştur. Bunun yanında bu dağ sistemi bu fiziki sonuçlarının yanında jeopolitik sonuçları da olmuş ve bu doğa şartları tüm bölgeyi etki ve nüfuz altına alabilecek bir jeopolitik gücünde imkân tanımamıştır.¹²⁵ Yüksek dağ sisteminin bir başka belirleyici etkisi de bölgenin ulaşım şartları üzerinde ortaya çıkmış ve bölge insanları ancak bu yüksek dağların kendilerine izin verdiği belli başlı yolları kullanmışlar ve sürekli yeni yollar geliştirmeye çalışmışlardır.¹²⁶ Balkanların dağlık yapısının ve bunun bir sonucu olarak ta ulaşım imkânlarının zor olmasının bir başka sonucu da, bölge içerisinde hareketliliği de kısıtlamasıdır. Kendi içerisinde coğrafyasının yarattığı bu sonuçlarla karşı karşıya kalan Balkan Yarımadası buna karşılık tarih boyunca özellikle kuzeyden ve doğudan gelen birçok kavimin istila ve göç dalgalarına açık bir alan olmuştur. Özellikle Balkanlara yönelik istila dalgası Boğazlar ve Trakya’dan; Güney Rusya ve Aşağı Tuna Vadisinden ve Avusturya ve Macaristan yönünden gerçekleşmiştir.¹²⁷ Bu açıdan bakıldığında akınlar daha çok yarımada'nın kuzey ve doğusundan olmuştur. Bölgenin dağlık yapısı bölgenin yerleşik milletlerinin kendi aralarındaki irtibatını engellediği gibi sonraki yıllarda bölgeye dışarıdan gelen istila ve göçlerin oluşturduğu tehdite karşılık ortak bir

¹²¹ Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye...**, s. 1.

¹²² [http://tr.wikipedia.org/wiki/Drina_K%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC_\(yap%C4%B1\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Drina_K%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC_(yap%C4%B1)) (Erişim Tarihi 28.11.2010)

¹²³ Jelavich, **Balkanların Tarihi**, s. 1.

¹²⁴ Gürkan, “**Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye**”, s. 260.

¹²⁵ Jelavich, **Balkanların Tarihi**, s. 1.

¹²⁶ Koloğlu, “**Osmanlı Döneminde Balkanlar**”, s.41.

¹²⁷ Gürkan, “**Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar...**”, ss. 261–262.

tavrın geliştirilmesine de fırsat tanımamış ve bölge içerisinde siyasi birliktelik kurulmasını da zorlaştırmıştır.¹²⁸

Balkanların temel karakteristiğini belirleyen dağlar şunlardır; Kuzeyde Karpat Dağları, batıdan ve güneye doğru ise, Rodop Dağları, Pindus Dağları ve Dinar Alpleridir. Dinar Dağlar ve Balkan Dağlarıdır. Balkanların Adriyatik kıyılarına paralel uzanan Şar, Pindus ve Peloponnes Dağlarını birleşmesi ile oluşur. Bu dağ sistemi Olympia’da 2916 metreye, Durmitor Tepesinde 2522 metreye ve Şar Dağında 2760 metreye ulaşır.¹²⁹ Karpat Dağları ise, kuzey’de Romanya toprakları içinde bir hat boyunca uzanmaktadır. Karpatlar, Tuna’ya yaklaştığında batı Erdel(Transilvanya) Alpleri adını almaktadır.¹³⁰

Bu yüksek dağ kütlelerinin arasında az sayıda tarıma elverişli ovalarda yer almaktadır. Dağlık alanların çok fazla olması ve bunlar arasında az sayıda tarıma elverişli ovaların bulunmasına karşın dağlık yeryüzü şekilleri ziraat üzerinde de olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır. Balkanların bu dağlık yapısının sonucunda Balkanlardaki tarıma uygun ekili alanlar, Avrupa’da en düşük olan bölgelerin başında gelmektedir.¹³¹

Balkanların fiziki haritasında nehirler de önemlidir. Bölgedeki nehirlerin içerisinde en önemlisini Tuna’dır. Güney Almanya’dan doğan ve Karadeniz’e dökülene kadar 2.888 km. uzunluğuna ulaşan Tuna nehrine geçtiği ülkelerde başka nehirlerde birleşmiştir. Tuna’ya birleşen nehirlerden en önemlileri şunlardır: Inn, Drava, Tisza, Sava, Morava, Olt, Siret ve Prut.¹³² Tuna nehri elektrik enerjisi sağlaması açısından sağladığı ekonomik değerinin yanında tarih boyunca bölgesel katkısının ötesinde katkılar da sağlamıştır.

¹²⁸ Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye...**, s. 2.

¹²⁹ Özey, “**Balkanların Coğrafi Yapısı**”, s. 13; Castellan, **Balkanların Tarihi**, s. 17.

¹³⁰ Halil Akman, **Paylaşılmayan Balkanlar**, İstanbul: IQ Yayınları, 2006, s.26.

¹³¹ Andre Blanc, **Balkan Ülkeleri İktisadı**, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1975, s.8

¹³² Özey, “**Balkanların Coğrafi Yapısı**”, s. 23; Castellan, **Balkanların Tarihi**, s 1.

Diğer önemli nehirlerden bir tanesi de Slovenya'da doğan ve Belgrad'da Tuna Nehri ile birleşen Sava Nehri'dir. Bölgedeki diğer önemli nehirler Ege Denizine dökülen Vardar, Struma ve Mestadır. Bu nehirlerden başka ayrıca Bulgaristan'dan doğan ve daha sonra Meriç Nehri ile bu nehirle birleşen Tunca Nehri, Arda Nehri ve Ergene Nehirleri de diğer önemli akarsulardır.

Balkanlarda, nehirlerinin birbirinden ayırdığı ve dağların aralarında kalmış bulunan vadiler ve platolar geçmişten bu yana bölgenin önemli yerleşim alanları olmuştur. Özellikle tarıma elverişli bu alanlar arasında en önemli alanlar, Tuna Nehri vadisi, Eflak Vadisi, Meriç ve İşkombi Nehirlerinin oluşturduğu ovalardır. Bu alanlar, aynı zamanda Balkanların ulaşım da imkân verdiği için bölgenin ana ulaşım güzergâhlarının da buralardan geçerek gelişmesini sağlamıştır. Balkanların ulaşım hatlarının dışında kalan aralarında Peleponnes ve Attik kıyı vadileri, Ohri ve Preosa çöküntüleri, Bosna vadileri, Karpat Dağları arasında uzanan Transilvanya Havzası gibi alanlar ise bir bakıma korunaklı alanlar olarak kalmışlar ve bu sayede bölgenin kültürel yapısı dışarıdan gelen etkilere karşı da korunmuştur.¹³³

Balkanlar ya da Balkan Yarımadasının dağlık yeryüzü şekillerinin etkisinin görüldüğü bir diğer durumda bölgenin iklim ve hava şartlarında kendi göstermektedir. Bunun sonucunda bölgenin kıyı ve iç kesimlerinde birbirinden farklı iklim tiplerinin etkileri görülmüş; Adriyatik kıyılarında Akdeniz iklimi yaşanırken, içerlerde karasal iklim yaşanmıştır. İklim şartlarının farklı olması tarımda çeşitliği de beraberinde getirmiştir. Akdeniz ikliminin etkili olduğu Balkanların Akdeniz, Adriyatik ve Ege kıyıları boyunca zeytin, üzüm, incir, limon, portakal gibi narenciye ürünleri yetişirken; karasal iklim koşullarının hüküm sürdüğü iç bölgelerde ise daha çok buğday, arpa, mısır yetiştirilebilmiştir. İklim şartlarının değişikliği sonucunda yukarı da sayılan ürünler dışında ayrıca patates, pamuk, tütün, pirinç, ay çiçeği ve şeker pancarı da ekilebilmiştir.

Balkanlara hâkim yeryüzü şeklinin yüksek ve sarp dağlar oluşu bölgenin yol ve ulaşım olanaklarını da derinden etkilemiştir. Bölgenin yol ve ulaşım sistemi; bölgedeki

¹³³ Castellan, **Balkanların Tarihi**, ss. 17–18.

dağların ve nehirlerin böldüğü vadilerin ve havzaların yerleşime uygun alanlar olmasına paralel olarak bu bölgelerden geçerek gelişebilmiştir. Ancak yeryüzü şartlarının tüm zorluklarına karşılık Balkanlarda günümüzde de kullanılan ulaşım ve şehir ağının, ana hatları ile birlikte gelişmesi Halil İncalcık'a göre, bölgenin Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde olduğu dönemlerde oluşmuştur. Hatta bugün Balkanlarda aralarında Filipe, Sofya, Belgrad, Saraybosna, Üsküp, Manastır, Köstence, Ruscuk, Edirne, Selanik, Niğbolu ve Silistre gibi kimi önemli şehir ve başkentte Osmanlı hâkimiyetinden önce küçük birer kasaba veya köy iken Osmanlılarla birlikte büyüyüp gelişerek şehirler halini almışlardır.¹³⁴

Balkanlarda şehir hayatını da geliştiren ulaşım ağı üç ana doğrultuyu izleyen yolu izleyerek gelişmiştir. Birinci yol Karadeniz'in kuzeyinden başlayarak Romanya ve Balkan Dağlarını aşarak Boğazlara kadar uzanır. İkinci yol, Viyana ve Budapeşte'den üzerinden gelerek Niş'den sonra ikiye ayrılarak Sofya üzerinden İstanbul'a ve Selanik'den de Atina'ya kadar inen yoldur. Üçüncü yol, Roma imparatorluğu döneminden kalan Via Egnatia (Via Egnatius) adı verilen antik yoldur.¹³⁵ Adriyatik kıyılarında Draç'dan başlayarak Ohri (Lcyhnidos) ve Manastır'dan (Herakleia) geçerek Selanik'e ve oradan da İstanbul'a kadar uzanan ve adını Makedonya'daki en yüksek Romalı yönetici olan Egnatius'dan aldığı sanılan Via Egnatia adlı antik yolu, aynı zamanda Roma'nın başkenti Roma'yı da Balkanlara bağlayan ana ulaşım hattı idi.¹³⁶

Ana ulaşım güzergâhlarının bu yollar olmasının bir diğer yarattığı sonuçta, Balkanlardaki ticaretin, bu yolların geçtiği güzergâhlar boyunca gelişmiş olmasıdır. Zaman içerisinde de bu ticaret yollarının üzerinde kurulan Edirne, Sofya, Belgrad, Üsküp gibi şehirler önemli ticaret merkezleri haline gelmişlerdir. Zaman içerisinde ticaretin Balkanlarda daha da gelişmesinde özellikle Osmanlılar döneminde bu yolların daha da geliştirilmesi ve de Trakya üzerinden başlayarak Karadeniz'e paralel uzanan

¹³⁴ Halil İncalcık, "Türkler ve Balkanlar", **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları, 1993, s. 22.

¹³⁵ Gürkan, "**Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar...**", s. 262.

¹³⁶ Anna Avramea, " MÖ. 2. Yüzyıl ile MS. 6. Yüzyıl Arasında Via Egnatia'nın Güzergâhı ve İşlevi ", Elizabeth A. Zachariadou(Ed.),Sol Kol, **Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Via Egnatia (1380-1699)**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,1999, s. 4-5.

yeni yollar ile bölgenin Tuna üzerinden daha uzak bölgeler olan Kırım'a ve Kuzey Denizi'ne kadar ulaştırması etkili olmuştur.

II. BALKAN YARIMADASININ TARİHİ

A- BALKAN YARIMADASININ TARİHSEL KÖKENİ

Balkanlar ya da Balkan Yarımadası, kıtaların arasındaki coğrafi konumundan dolayı tarihin her döneminde imparatorlukların buluşma noktası ve aynı zamanda mücadele alanı olmuştur.¹³⁷ Balkanların bu durumu George Castellan tarafından, “köprü” veya “kavşak”, “bir halk salatası” veya “karışım potası”, Avrupa’da “barut fiçisi” veya “düello alanı” olarak tarif edilmiştir.¹³⁸ Kıtalar arasındaki coğrafi konumu yarımadayı zaman içerisinde birçok halkın yerleşebilecekleri bir yurt haline getirmiştir. Balkanlar’ın ilk yerleşik halkları, Morova vadisinin batısından Adriyatik’e uzanan sahada yaşayan İliryalılar ve Ege’den Tuna’nın kuzeyine doğru uzanan topraklarda yerleşmiş olan Trakyalılar idi. Bu halklardan Trakyalıların bir kolu olan Daçyalılar, Romen ulusunun temelini oluştururlarken, İliryalılar ise günümüz Arnavutlarının atalarıydı.¹³⁹ Atalarını İliryalılar oluşturduğu Arnavutlar, günümüzde Arnavutluk, Yunanistan, Makedonya ve Kosova’da yaşamaktadırlar. Arnavutluk’ta yaşayanlar kendi içlerinde ikiye farklı gruba ayrılmışlar ve kuzeyde yaşayanlara Gegler, güneyde yaşayanlara da Tosklar denilmektedir.¹⁴⁰ Trakyalıların bir kolu olan Daçyalılar ise günümüz Romen ulusunun atalarıdır.

Tarihsel olarak milattan önceki yüzyıllara gitmesine karşılık bölgenin başat siyasi ve kültürel güçleri Barbara Jelavich’in tespitine göre, Balkanların merkezinde değil de daha çok güneyindeki Yunan topraklarında ortaya çıkmıştır. Özellikle Yunan medeniyeti, anakaranın etrafında yer alan şehir-devletleri olan Atina, Sparta, Teb, Argos

¹³⁷ Gürkan, “Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar...”, s. 259.

¹³⁸ Castellan, **Balkanların Tarihi**, ss. 15.

¹³⁹ Jelavich, **Balkanların Tarihi**, s. 4.

¹⁴⁰ William M. Sloane, **Balkanlar; Bir Tarih Laboratuvarı**, (Çev: Sibel ÖZBUDUN), İstanbul: Süreç Yayınları, 1987, s. 68.

ve Korint etrafında gelişmiştir.¹⁴¹ Bu şehir-devletleri, daha sonra Makedonya Kralı olan Filip (M.Ö. 359–336) ve oğlu Büyük İskender'in (M.Ö. 336–323) hâkimiyeti altına girmişlerdir.¹⁴²

Balkanlar'ın tarihinde üçüncü önemli güç ise Romalılar olmuştur. Romalıların bölgedeki varlıkları ilk kez M.Ö. 3. yüzyılda Makedon kralı Büyük İskender'in ölümünden sonra başlayan taht kavgalarına müdahil olmaları ile başlamıştır. Bu müdahil olmanın sonucunda Roma orduları Adriyatik'in doğu kıyılarından başlayarak Epire'de, Peleponnes'de ve Makedonya'da görülmeye başlanmıştır.¹⁴³ Romalılar, M.Ö. 148 yılında Makedonya'yı, M.Ö. 150 yılında da Yunan şehirlerinin oluşturduğu Yunan Birliğini (Aegean League) yıkarak Yunanistan'ı tamamen hâkimiyetleri altına almışlardır. Böylece Roma İmparatorluğu'nun sınırları Tuna Nehri'nin güneyine kadar uzamıştır. Roma'nın fetihleri ardından Balkanlar idari olarak; Girit, Ahaya, Epire, Makedonya, Trakya, Maesie ve İliya vilayetlere ayrılmış ve bu şekilde Balkanlar, Büyük İskender'in yönetimi ardından bir kez daha tek bir yönetimin egemenliğine altına girmiştir.¹⁴⁴

Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinin ardından Balkanlar, Doğu Roma İmparatorluğu'nun/Bizans'ın kontrolü altına geçmiştir. İmparator Kostantin'in, 330'da Konstantinopolis'i ele geçirerek imparatorluğun yeni başkenti yapmasıyla birlikte Roma'nın merkezi İtalya'dan Balkanlar'a taşınmış olmuştur. Bölgedeki Bizans hâkimiyeti 6. ve 7. yüzyıllarda Avarların ve Hint-Avrupa kökenli bir halk olan Slavların bölgeye gelmesi ile sarsılmıştır. Bölgedeki bu Slav kökenli halklar modern Balkan devletlerinin de temelini oluşturmuşlardır.¹⁴⁵ Slav halklar arasında da özellikle Sırp bölge tarihinde iz bırakanlar Sırp olmuşlardır. Bölgedeki Sırp hâkimiyeti de 14. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlıların bölgeye gelişine kadar devam etmiştir.

¹⁴¹ Recep Özman, "İlkçağ'da Yunanistan", Osman KARATAY / Bilgehan A. GÖKDAĞ(Der); **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1, Çorum: Karam & Vadi, 2006, ss. 55–57.

¹⁴² Jelavich, "**Balkanların Tarihi**", s. 7.

¹⁴³ Castellan, "**Balkanların Tarihi**", s 30.

¹⁴⁴ Castellan, "**Balkanların Tarihi**", s 30.

¹⁴⁵ Jelavich, "**Balkanların Tarihi**", ss. 14–20.

Balkan tarihinde iz bırakan bir diğerk millet ise Türkler olmuşlardır. İlk kez 6.yüzyıldan Balkanlara gelen Türkler, bölgeye anayurtları olan Asya'dan kalkarak Kuzey Karadeniz stepleri üzerinden gelip yerleşmişlerdir.¹⁴⁶ Bölgeye ilk gelen Türk kavmi 6. yüzyılda gelen Avarlar olmuşlar; onları da 7. yüzyılda Bulgar Türkleri, 10. ve 13. yüzyıllarda da Kumanlar ve Peçenekler izlemişlerdir.¹⁴⁷ Bunlardan kimileri daha ilk yıllarda bölgenin yerli halkları olan Dac, Trak ve Slav kökenli halklarla karışarak ortadan kaybolmuşlar; kimileri de askeri egemen sınıf olarak Kuzey-Doğu Balkanlar'da güçlü devletler kurarak varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Bunlardan özellikle Avar, Peçenek ve Kıpçak (Kuman) Türkleri kurdukları devletler ile bölgeye damgalarını vurmuşlardır. Ancak bunlarda ilerleyen yıllarda zayıflayarak önce devletlerini sonra da Slavlar arasında Hıristiyanlaşarak milli benliklerini de kaybetmişlerdir.

Tarihsel olarak bu kadar gerilere giden bölgedeki Türk varlığı, esas olarak Osmanlı Türkleri döneminde başladığı ifade edilmesine karşılık bunun çok da doğru olmadığı ve Osmanlı öncesindeki Türklerin göz ardı edildiği iddia edilmektedir. Halil İnalçık'ın tespitine göre de; tarihi olarak 12. ve 14. yüzyıllarda Türkler özellikle, Dobruca'dan Akkerman'a kadar ki bölgede yerleşmişler ve hatta Hıristiyanlığı da kabul etmişlerdir, hatta Deliorman ve Varna'dan Tuna'ya kadar giden bölge Osmanlılardan önce gerçek bir Türk yerleşim alanı olmuştur.¹⁴⁸

B- BALKANLARDA OSMANLI DÖNEMİ

Balkanlara bu kadar eski tarihlerde gelmeye başlayan Türkler, ilk yıllarda genel olarak Karadeniz üzerinden kuzeyden bölgeye göç ederlerken, Anadolu'ya yerleşmelerinin ardından ise artık daha çok batı yolunu kullanmaya başlamışlardır. Anadolu üzerinden Balkanlara ilk göç edenler de 1260'da Moğol idaresinden kaçan Türkmenler olmuşlardır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ İnalçık, “**Türkler ve Balkanlar**”, s. 9.

¹⁴⁷ Bilgehan A. Gökdağ, “Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları”, **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, Erhan Türbedar(Der), Ankara: ASAM Yayınları, 2003, s. 287.

¹⁴⁸ İnalçık, “**Türkler ve Balkanlar**”, s. 9.

¹⁴⁹ İnalçık, “**Türkler ve Balkanlar**”, ss. 9–10.

Osmanlı Türklerinin, bölgeyle ilk temasları Orhan Gazi döneminde Süleyman Paşa liderliğinde gerçekleştirilen akınlar sırasında gerçekleşmiştir. Osmanlılar tarafından gerçekleştirilen ilk akınlarda amaç bölgeye yerleşmek gayesi taşımamış daha çok kısa süreli giriş-çıkışlar şeklinde gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda da Osmanlıların Rumeli’de ilk toprak edinmeleri de bu çerçevede olmamış, daha çok Bizans’ın içinde bulunduğu şartların zorlaması sonucunda vuku bulmuştur. Osmanlıların bu anlamda bölge ile ilk temasları Bizans taht mücadelesi sırasında Kantakuzen’e verilen destek sırasında olmuş ve bu sırada ilk kez büyük miktarlarda Osmanlı askeri güçleri bölgeye girip çıkmaya başlamışlardır.¹⁵⁰ Bu geçişler sırasında 1352 yılında Çinbi (Tsympe) kalesini ele geçiren Osmanlılar, iki yıl sonra da Gelibolu’yu tamamen işgal etmiş ve beş yıl içinde Trakya’nın güney bölgesini fethetmişlerdir.¹⁵¹ 1364 yılında da Filipe’yi fethetmişler ve bu fetih ile birlikte ilk kez Anadolu’dan Osmanlı Türk nüfusu Balkanlara iskân edinmeye başlamıştır.¹⁵²

Filibe’nin fethedilmesinin ardından Balkanlarda hız kazanan Osmanlı ilerleyişi o tarihe kadar bir araya gelemeyen Balkan ülkelerini Osmanlılara karşı ittifaklar kurmaya da mecbur kılmıştır. Bölge ülkelerinin bu amaçla da oluşturdukları Haçlı orduları ile Osmanlılar, 1364 Sırp Sındığı Savaşından başlayarak 1371’de Çirmen Savaşı ve 1389’da da Kosova Savaşlarında karşı karşıya gelmişler ancak Osmanlı kuvvetleri karşısında ağır yenilgiler alarak Balkanlardaki Osmanlı ilerleyişini durduramamışlardır.¹⁵³ Özellikle 1389 Kosova Savaşı sonunda Osmanlı karşısında alınan yenilgi ile Balkanlar Osmanlı kontrolü altına girmiştir.¹⁵⁴ Bu tarihten sonra Balkanların yerli unsurlarının, Osmanlı’yı Balkanlardan atmaya yönelik 1396’da Niğbolu ve 1444’de Varna Savaşı da bekledikleri başarıyı sağlayamamıştır. Nihayet 1448 yılında Kosova’da ikinci kez yenilgiye uğrayarak Türkleri Balkanlardan çıkarmaya yönelik tüm umutları son bulmuştur.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Castellan, **Balkanların Tarihi**, ss. 55–56.

¹⁵¹ Halil İncalcık, **Devlet-i Aliyye**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 49.

¹⁵² **Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye’ye Etkileri İle Balkanlar – Türkiye Otoyol Projesi**, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, Mayıs, 1999, s. 12.

¹⁵³ İncalcık, **Devlet-i Aliyye...**, s. 55.s

¹⁵⁴ John Lampe, **Yugoslavia’s Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, ss. 9–10.

¹⁵⁵ Mehmet İnbaşı, “Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlara Yerleşmesi”, **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, Erhan Türbedar(Der), Ankara: ASAM Yayınları, 2003, s. 7.

Kuruluş yıllarında bir zorunluluk sonucu Balkanlarla ilgilenen Osmanlılar İstanbul fethetmelerinin ardından artık bir imparatorluk haline gelmişlerdir. Yükselme döneminde de Balkanlarda Osmanlı ilerleyişi tüm hızıyla devam etmiş 1459'da Sırbistan, 1463'te Bosna, 1468'de Arnavutluk, 1501'de Draç fethedilerek Karadağ ve Dalmaçya kıyıları hariç tüm Balkan toprakları Osmanlı Türk hâkimiyetine girmiştir.¹⁵⁶ Bu fetihlerle gerçekleşen Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti 1683 yılındaki Viyana kuşatmasına kadar devam etmiştir. Viyana kuşatmasının ardından önce duraklama ardından da gerilemeye başlayan Osmanlılar her şeye rağmen 1878 yılına kadar Balkanlardaki topraklarını kaybetmemişlerdir.¹⁵⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1683'den başlayarak Balkanlar'dan gerileyişinde etkili olan bir başka faktörde, 1789 Fransız İhtilalidir. Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerin Osmanlı bünyesindeki Balkan uluslarını etkilemesi ve Balkanlar üzerinde hedefleri olan büyük güçlerin- özellikle de bölgedeki Slav halkları kışkırtan Rusların- de Balkan halklarını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kışkırtmaları Osmanlı'nın bölgedeki gerileyişini hızlandıran bir başka faktördü. Bu gelişmelerin neticesinde Balkan ulusları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ilk ayaklananlar Sırp olmuştur.¹⁵⁸

18.yüzyıldan itibaren gerilemeye başlayan Osmanlıların, Balkanlar'daki en büyük rakibi Ruslar olmuş ve bölgenin kaderi iki ülke arasındaki ilişkilere bağlı olarak gelişmiştir. Rusya'nın, Osmanlı Devletinden topraklarını ele geçirmek amacıyla takip ettiği politikasının en somut göstergesi Balkan coğrafyası olmuştur. Rusya, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında da bu politikasını hayata geçirme doğrultusunda özellikle kendisi gibi Ortodoks mezhebine bağlı Osmanlı tebaası olan Sırp, Rumen ve Yunanlıları Osmanlı Devletine karşı kışkırtmak istemiştir. Savaşın sonunda imzalanan Edirne Anlaşması ile Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıırken, Eflak ve

¹⁵⁶ **Balkanlardaki Gelişmeler...** , s. 31; İnacık, **Devlet-i Aliyye...**, ss. 113–115.

¹⁵⁷ **Balkan Harbinden Günümüze Bakış**, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, Mayıs, 1995, s. 7.

¹⁵⁸ Fransız İhtilalinin Osmanlı Devletine etkisi için bkz. Hüseyin Emiroğlu, "Fransız Devriminin Osmanlı Üzerine Etkisi ve Sonuçları", *Muhafazakâr Düşünce*, Bahar 2007, Yıl:3, Sayı:12, ss. 117–146.

Boğdan'a daha önce tanıdığı özerkliklerini yeniden teyit etmiş oluyordu.¹⁵⁹ Sırbistan'ın hukuken özerkliğinin kabulü ise gerçekte bağımsızlığının Osmanlı yönetimi tarafından kabul edilmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle Sırbistan'ın özerkliğinin kabul edilmesi Osmanlı Devleti için parçalanmayı haber veren ilk ihtar anlamına gelmekteydi.¹⁶⁰ Edirne anlaşması ile Osmanlı Devleti o tarihe kadar yönetimi altında olan Sırp'lara, Eflâklara ve Boğdanlılara çeşitli haklar verdiği gibi Rusların bunların hamisi olma iddialarını da kabul etmiştir. Balkanlar'daki Osmanlı gerilemesinin ikinci önemli aşamasını da 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşları ve sonrasında imzalanan Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları belirlemiştir. Bu anlaşmalardan özellikle Berlin Anlaşması; hem Osmanlı Devleti hem de Avrupa tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Buna göre; bu tarihe kadar Osmanlı toprak bütünlüğünü koruyan iki büyük devlet İngiltere ve Avusturya bu politikalarını terk etmişlerdir.¹⁶¹ Bunun sonrasında da Osmanlı devleti hızla toprak kayıplarıyla karşı karşıya kalmıştır. Anlaşmanın ardından Balkanların statüsü yeniden saptanarak bölge üzerinde denetim kurmaya çalışan Rusya sınırlanarak Balkanlar, Rusya'nın etki sahası olmaktan çıkartılmıştır.¹⁶²

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileyişi ile birlikte Balkanlardaki istikrar bozulmuş ve bölge ülkeleri arasındaki mücadele çatışmalara neden olmuştur. 1912–1913 yıllarındaki Balkan Savaşları sonunda Balkanlardaki 1350'de başlayan ve 5,5 yüzyıl devam eden Osmanlı hâkimiyeti de resmen son bulmuştur.¹⁶³ Bölgedeki istikrarsızlık Birinci Dünya Savaşına kadar da devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda bölgenin kaderini belirleyecek gelişmeler ortaya çıkmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının yanında o tarihe kadar Balkanlarda Katolik Slav halklarının hamiliğini üstlenen bir diğer aktör olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da ortadan kalkmış oluyordu. Savaşın ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na ait topraklar üzerinde Avusturya, Macaristan, Çekoslavakya ve Romanya devletleri kurulmuştu. Böylelikle Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının yıkılmalarının ardından I. Dünya Savaşı sonrası Balkanlarda yeni bir dönem başlamış

¹⁵⁹ Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 183–184.

¹⁶⁰ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul: İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2001, ss. 80–81.

¹⁶¹ Berlin Anlaşmasının sonuçları için bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi...**, ss. 529–531.

¹⁶² İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 1998, s. 18.

¹⁶³ Koloğlu, **“Osmanlı Döneminde Balkanlar”**, s. 52.

olacaktı.¹⁶⁴ 1918 yılında savaş sona erdiğinde Balkanlar için savaşın en açık sonucu; savaşta İtilaf devletleri ile birlikte savaşarak galip çıkan Balkan devletlerinin, savaşta ittifak devletleri yanında yer alarak savaştan yenik çıkmış olan bölge devletlerinin topraklarını kendilerine almalarıydı. Buna göre; Romanya Erdel, Besarabya, Çrişina ve Bukovina'yı almış; Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı Karadağ'ı topraklarına katmıştı.¹⁶⁵

Savaşın arkasından savaştan dağılarak çıkan iki büyük imparatorluğun topraklarında kurulan devletlerden biri de, önce1 Aralık 1918'de Sırp, Hırvat ve Slovenlerin bir araya gelerek kurdukları Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olmuştur.¹⁶⁶

C- İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE BALKANLAR

Birinci Dünya Savaşının Balkanlar için sonucu şöyle bir tablo olarak ortaya çıkartmıştır: Buna göre; savaştan kimileri galip kimileri yenik olarak çıkmışlardır. Bunun sonucunda da bölge ülkelerinden kimileri (Yugoslavya, Romanya hatta Çekoslavakya) savaşın sonunda imzalanan barış anlaşmalarından memnunlarken; kimileri ise (Bulgaristan, Avusturya, Macaristan) savaşın kaybedenleri olarak imzalanan anlaşmalardan hoşnut olmamışlardır.¹⁶⁷

Savaşın ardından Balkanlar, bölgedeki tüm devletleri etkileyecek dört büyük sorunla karşı kaşıya kalmıştır. Bu sorunlar;1. *hem bölge hem ülke içerisinde ulusal mücadelelerin devam etmesi*, 2. *ekonomik sorunlar*, 3. *Bolşevik devrimi ve bunun bölge ülkelerine etkileri ve 4. de Osmanlı-Türk, Alman, Rus ve Habsburg gibi büyük güçlerin ortadan kalkması ve uluslararası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ihtiyacı*.¹⁶⁸ Bu sorunların varlığı neticesinde savaşın ardından da Balkanlarda barış ve istikrar tesis edilememiştir. Bu sorunlara bağlı olarak aynı zamanda Balkan ülkelerinin her birinin

¹⁶⁴ İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003, s.32.

¹⁶⁵ Birinci Dünya Savaşı sonrası Balkanlardaki Barış Anlaşmaları için bkz. Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi (20. Yüzyıl)**, Cilt II, İstanbul: Küre Yayınları, 2006, ss. 129–133.

¹⁶⁶ Bu krallık 1929'da isim değiştirerek Yugoslavya adını almıştır. Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 41; Hugh Poulton, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, London: New Edition, Minority Rights Publication, 1993, s.5.

¹⁶⁷ **Balkanlardaki Gelişmeler...**, s. 57.

¹⁶⁸ Jelavich, **Balkanların Tarihi**, s. 143.

sınırları içerisinde azınlıkların varlığı ve toprak anlaşmazlıklarının çözülememiş olması ve de Avrupalı büyük güçlerin Balkanlardaki farklı çıkarlarının olması da bölgedeki istikrarın tesis edilememesinin ardındaki nedenlerin arasında gelmekteydi. Bu büyük güçlerden özellikle Fransa, Balkanlarda kendi kontrolü altında bir birleşik Yugoslavya'yı isterken Rusya Germanleri Balkanlardan uzaklaştırarak Güney Slavlarını kendi inisiyatifin de birleştirme arzusunda olmuştur. Avrupa'nın büyük güçlerinin kıta üzerindeki bu üstünlük mücadeleleri bu yönüyle özellikle Yugoslavya üzerinden karşı karşıya gelmiştir. I. Dünya Savaşı ardından II. Dünya Savaşına doğru gidilen süreçte Balkan ülkeleri, uluslararası politikada gelişmelerin etkisiyle Almanya'nın başını çektiği revizyonist grup ve Fransa'nın liderliğini yaptığı anti-revizyonist grup çevresinde konumlanmışlardır.

1930'lu yıllarda Balkan ülkeleri uluslararası konjonktürdeki gelişmelere bağlı olarak bir taraftan bu şekilde kamplaşırlarken bir taraftan da aralarında işbirliğini artırmak için de çeşitli temaslarda bulunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Balkan ülkelerinin aralarında güçlü bir birlik oluşturabilmek amacıyla yürüttükleri tüm girişimlere karşın bu çabalar sonuçsuz kalmış ve bölge ülkelerinden bazıları hızla revizyonist Almanya'nın uydusu haline gelerek yaklaşan savaşa sürüklenmişlerdir.¹⁶⁹

Büyük güçler arasındaki çıkar ve politik farklılıklar 1939'a gelindiğinde İkinci Dünya Savaşının patlamasıyla sonuçlanmıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte Balkanlarda bu güçlerin mücadele alanlarının başında gelmiştir. Özellikle Almanya, o tarihe kadar Balkanlarda kurulu olan düzeni kabul etmediğini ve yeniden tespit etmek gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁷⁰ Savaş sırasında Balkan ülkelerinden özellikle Bulgaristan, Arnavutluk ve Yugoslavya Alman politikalarından en fazla etkilenen ülkeler olmuşlardır. Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk, savaş sırasında daha fazla Almanya'nın baskılarına karşı dayanamayarak Almanya'nın safında savaşa katılmış ancak Yugoslavya Almanya'ya tarafına geçmeyince 6 Nisan 1941'de işgal

¹⁶⁹ 2. Dünya Savaşı öncesinde Balkanlardaki işbirliği çabaları hakkında bkz. Sina Akşin ve Melek Fırat, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları, 1993, s. 120–123.

¹⁷⁰ **Balkanlardaki Gelişmeler...**, s. 68.

edilmiştir.¹⁷¹ Yugoslavya'nın işgali ardından Almanların himayesi altında bugünkü Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarında “Bağımsız Hırvat Devleti” kurmuştur.¹⁷² Ancak Sırbistan ve Yunanistan ise itilaf devletleri safında savaşmışlardır. Sırplar özellikle Almanya'nın Yugoslavya'yı işgal etmesinden sonra yerel direniş örgütleri kurarak Almanlara karşı direnmişlerdir. Arnavutluk'ta, daha savaşın başında 1939'da İtalyanlarca işgal edilmiş ve bu işgal yönetimi 1943 yılının Eylül ayında İtalyanların geri çekilişine kadar devam etmiştir.¹⁷³

Mayıs 1945'te Berlin'in düşmesiyle Almanya teslim olmuş ve İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir. Balkanlar açısından değerlendirildiğinde savaşın sonuçları özellikle ittifak devletleri safında savaşan Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk açısından tam bir yıkım olmuştur. Savaşın ardından Balkanlardaki en önemli değişiklik 29 Kasım 1945'de Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna– Hersek, Makedonya ve Karadağ'ın bir araya gelerek federal bir yapı içerisinde “ Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ” kurmaları olmuştur.¹⁷⁴ Bu yeni yapının içerisinde Voyvodina ve Kosova da Sırbistan'a bağlı iki özerk birim olarak yer almışlardır.¹⁷⁵

İkinci Dünya Savaşının ardından Balkanlarda ciddi değişimler yaşanmış ve Yunanistan ve Türkiye dışındaki bölge ülkelerinde 1944–1948 yılları arasında komünist yönetimlerin işbaşına geçmişlerdir. Bu yeni rejimler ilk olarak Yugoslavya ve Arnavutluk'ta kurulmuş, bu iki ülkeyi daha sonra Romanya ile Bulgaristan'da komünist rejimlerin kurulması izlemiştir.¹⁷⁶ Yeni dönemde tüm dünyada olduğu gibi Balkanlarda da Soğuk Savaş sisteminin yarattığı hava hâkim olmuş ve bölgede bir anlamda istikrar tesis edilebilmişti. Bu istikrarlı yapı Sovyetlerin dağılmasına kadar devam etmiş ve bu dönemde bölgedeki sorunlarda bir anlamda uyutulmuş ve tehir edilebilmiştir. Bu dönemin Balkanlar açısından temel özelliği, Balkanların Soğuk Savaş yıllarında ikili

¹⁷¹ Alman işgali sonrasında Balkanlarda savaş yılları boyunca bölgedeki 16 milyon insandan 1,7 milyonu hayatını kaybetmiştir. William T. Johnsen, Deciphering the Balkan Enigma: Using History To Inform Policy”, s. 22. , www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub159.pdf. (Erişim Tarihi: 24.11.2011)

¹⁷² Charles and Barbara Jelavich, **History of the Balkan**, Vol. II, London: Cambridge Univ. Press, , 1985, s. 263.

¹⁷³ Jelavich, **History of the Balkan**, ss. 291.

¹⁷⁴ R. J. Crampton, **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar**, (Çev. Emel Kurt), İstanbul: Yayınodası, Mart 2007, s. 20.

¹⁷⁵ Osman Karatay, **Kosova Kanlı Ova**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998, s. 90.

¹⁷⁶ Jelavich, **History of the Balkan**, s. 304.

güç dengesinde Doğu Bloku ve Batı Bloku'nun arasındaki sınır bölgelerinden birisi olmasıdır.¹⁷⁷

D- SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BALKANLAR

1989'da Berlin Duvarının yıkılışı ve 1991'de de Sovyetlerin dağılmasının ardından uluslararası sistemde yeni bir dönem başlamış oluyordu. Artık SSCB yoktu ve iki kutuplu yapı ortadan kalkmış ve dünya sisteminin baş aktörü ABD olmuştu. Sovyetlerin dağılmasının yarattığı etkilerin en fazla gözlemlendiği alanlardan biri de şüphesiz ki Balkanlar olmuştu. Balkanlarda, Sovyetlerin yıkılmasının ortaya çıkardığı ilk sonuç bölge ülkelerindeki sosyalist rejimlerin çökmesi olarak kendisini hissettirmiştir. Sosyalist rejimlerin yıkılışı ve yeni rejimlerin kurulması Bulgaristan ve Arnavutluk gibi kimi bölge ülkelerinde daha sorunsuz ve fazla çatışmalara neden olmadan gerçekleştirilebilmiştir.¹⁷⁸ Ancak buna karşılık Romanya ve Yugoslavya gibi kimi ülkelerde ise daha farklı yaşanmış, Romanya'da diktatör Nicolae Ceausescu bir halk ayaklanması ile devrilerek ülkedeki sosyalist rejim sona ermiştir. Yugoslavya'da ise bu değişim benzer durumlar daha farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Sovyetlerin dağılmasının ardından ortaya çıkan yeni durum, 1980 ve 1990'ların başında Yugoslavya'nın kendi içerisinde gelen değişim taleplerinin karşılanmamasının yarattığı hoşnutsuzluk ile birleşince ülkenin birliği bozulmuş ve Yugoslavya hızla iç çatışmaya sürüklenmiştir.¹⁷⁹ Yugoslavya'nın dağılmasını getiren sürecin ilk aşaması 1989'da anayasa değişiklikleri ile başlamış, ardından merkezi yönetim kurumlarının zayıflamasıyla ve son olarak ta ülke krizinin uluslararası bir nitelik kazanması ile son aşamasına geçmiştir.¹⁸⁰ Tüm bu gelişmelerin ardından da ülke geri dönülemez şekilde parçalanmaya gitmiştir.

¹⁷⁷ İhsan Gürkan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945–1989)", **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları, , 1993, s. 147.

¹⁷⁸ İlhan Uzgel, "**Doğu Blokunda Sosyalist Rejimlerin Çöküşü Balkanlar ve Türkiye**", TDP Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1980–2001, Cilt II, Baskın Oran(Ed), İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, ss. 480–498, s. 481.

¹⁷⁹ Necmettin Alkan, **Dağılan Yugoslavya Mozağında BOSNA**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1995, s.25.

¹⁸⁰ Crampton, **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar**, s. 231.

Artan iç çatışmaların sonunda birlikten ilk ayrılan iki cumhuriyet 25 Haziran 1991’de bağımsızlıklarını ilan eden Slovenya ve Hırvatistan olmuş, bu iki ülkeyi 17 Eylül 1991’de bağımsızlığını ilan eden Makedonya izlemiştir.¹⁸¹ Birliğe üye üç ülkenin bağımsızlık ilanları nispeten kolay gerçekleşmişken Bosna-Hersek’te ise durum daha farklı ve daha kanlı bir şekilde olmuştur. 29 Şubat 1992’de yapılan ve Sırpların boykot ettiği halkoylamasında %99 oranı ile halk tercihinin Bosna-Hersek’in bağımsızlığı yönünde kullanılmıştır.¹⁸² Halkoylamasının sonucunun ardından Bosna Meclisi, 3 Mart 1992’de aldığı bir kararla Bosna-Hersek’in bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bu sonuç Sırp tarafından tanınmamış ve 1 Mart 1992’de önce Müslümanlar ile yerel Sırp milisleri arasında başlayan sonra da Sırp kontrolü altındaki Yugoslav ordusunun katılmasıyla 6 Nisan 1992’de Saraybosna’yı da içine alacak şekilde iç savaşı da başlatmış olmuyordu.¹⁸³ Dört yıl boyunca devam eden Bosna-Hersek iç savaşı ancak ABD’nin devreye girmesiyle 14 Aralık 1995’de Dayton Anlaşmasının imzalanması ile sona erebilmiştir.¹⁸⁴ Bu anlaşmaya göre Bosna-Hersek, içerisinde Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska) ve Boşnak-Hırvat Federasyonu’nun (FBIH) olduğu yeni bir yapıya kavuşturulmuş oluyordu.¹⁸⁵

Değişen şartlar karşısında Sırp son raddeye kadar dayanarak ayrılmanın önüne geçmeye çalışmışlardır. Sırbistan bu çabalarından ilki; Hırvatistan ve Slovenya’nın bağımsızlıklarının ilanının ardından buna engel olamayacağını anlayınca bu iki ülkeyi gözden çıkarmış ama buna karşılık Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya, Voyvodina ve Kosova’dan oluşacak “Yeni Yugoslavya”yı kurmak olmuştur.¹⁸⁶ Ancak İkinci Yugoslavya girişim ise; 17 Eylül 1991’de Makedonya’nın ve 3 Mart 1992’de de Bosna-Hersek’in bağımsızlıklarını ilan etmeleri nedeniyle başarısız olmuş, geriye sadece iki cumhuriyet Sırbistan ve Karadağ kalmışlar ve bunlarda 27 Nisan 1992’de

¹⁸¹ M. Murat Hatipoğlu, “Kurtuluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti’nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991–2000)”, **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun(Ed), Ankara: Asam Yayınları, 2001, ss. 165–181.

¹⁸² Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 144.

¹⁸³ Crampton, **İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Balkanlar**, s. 247.

¹⁸⁴ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 161.

¹⁸⁵ Yusuf Armağan, “**Balkanlar: Balkanlar’daki Son komşumuz: Amerika!**”, <http://www.dusuncegundem.com/sayi-6/balkanlar-balkanlardaki-son-komsumuz-amerika.html>,(Erişim Tarihi: 26.01.2011); Crampton, **İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Balkanlar**, s. 259.

¹⁸⁶ **Balkanlardaki Gelişmeler...**, s. 102.

anlaşarak bir federasyon kurmuşlardır. Yeni Yugoslavya'nın kurulmasıyla 1944'te kurulan Tito Yugoslavyası'nın siyasi varlığı da sona ermiş oluyordu.¹⁸⁷

Tüm bu gelişmeler ışığında Yugoslavya örneği yakından incelendiğinde yakın dönemimize ilişkin en çarpıcı sonucu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sisteme hâkim olan Soğuk Savaş düzeninin nasıl bir sonuçla kapandığı olmuştur. Çünkü 1945'den 1991'e kadar ki kırk beş yıllık ve daha çok gerginliklerle geçen dönemde temel strateji iki bloğun birbirine karşı üstünlük kurmasının engellenmesi idi. Dolayısıyla bu strateji temelinde izlenen politikalar her iki bloğunda kendi içindeki tüm sorunları görmezden gelmesinin de başlıca sebebi olmuştur. Ancak 1991'de Sovyetlerin dağılması, bu gerçeğin artık göz ardı edilemeyeceği gerçeğini de ortaya çıkarmıştı. Çünkü o tarihe kadar üzeri örtülen sorunlar artık kaçınılmaz şekilde varlığını hissettiriyordu. Artık sorunlar aşırı milliyetçilik, etnik çatışmalar vs. olmakta ve bunların da en fazla varlığını hissettirdiği alanlardan biri de Balkanlar olarak dünya sahnesine çıkmaktaydı. Balkanlar, bu sorunlar yumağı ve çatışmalar neticesinde görece kazandığı istikrarını da yitirmekte ve eskiden olduğu gibi çatışmaların odağı bir alan haline gelmekteydi. Özellikle Yugoslavya ölçeğinde Balkan coğrafyası, Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzeninin en istikrarsız sahası haline gelmekte ve en acı sonuçların yaşandığı ülke olmaktaydı. Yugoslavya'nın dağılmasının sonuçları, kaçınılmaz olarak uluslararası barış ve güvenliği de çok ciddi şekilde etkileyecek boyuta erişmiş ve sorun uluslararası bir nitelik kazanmıştır.¹⁸⁸

III. BALKAN COĞRAFYASININ STRATEJİK KONUMU

Balkanlar coğrafi olarak, Avrupa'nın güneyinde ve Akdeniz'e uzanan üç yarımadadan en doğudan olanıdır.¹⁸⁹ Bölge, bir taraftan Avrupa'nın ortasına diğer taraftan da Akdeniz'e uzanan bu coğrafi konumu ile stratejik bir öneme de sahip

¹⁸⁷ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 136; Crampton, **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar**, s. 247.

¹⁸⁸ Claude Nicolet, "The Interrelationship Between the Evolution of Civil Society and Progress in Regional Security: The Case of the Balkans", www.iews.org/publications.nsf (Erişim Tarihi:27.01.2011)

¹⁸⁹ Osman Metin Öztürk, "Türk Dış Politikasında Balkanlar" Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Coşkun(Der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara: ASAM Yayınları, 2001, s. 2.

bulunmaktadır. Balkanların stratejik açıdan taşıdığı önem herhangi bir dünya haritasına çıplak gözle bakıldığında da görülebilmektedir. Yarımada, bu olağanüstü konumu ile tarihin her döneminde göç, ulaşım ve ticaret yolları üzerinde yer almış ve Avrupa ile Asya arasında ve Orta Avrupa ile Ortadoğu arasında köprü olmuş ve bu niteliği ile de tarihin her döneminde yoğun şekilde göç, ulaşım ve ticaret yollarının kesişme alanı olmuştur. Batı ve Orta Avrupa ile Orta Doğu, Batı Asya ile Orta Avrupa, Kuzey Afrika ile Orta ve Kuzey Avrupa arasında köprü rolü oynamıştır.¹⁹⁰ Bunun sonucunda da bölge tarihin her döneminde büyük güçlerin karşılaşma ve mücadele alanı haline gelmiştir.¹⁹¹ Bu özelliği sonucu olarak bölge de tarihin hiçbir döneminde istikrar yakalanamamış ve bölge sürekli bir çatışmalarla anılmıştır. Bölgenin tarihin her döneminde üzerinde kontrol sağlama mücadelesinin yaşanması bölgede bir türlü istikrarın sağlanamaması her zaman için Avrupa'nın da istikrarını tehdit etmiştir. Bu haliyle Balkanlar; geçmişte doğudan gelen halkların göç güzergâhları üzerinde yer alması, günümüzde ise ürettiği krizlerden dolayı Avrupa'nın güvenliğini yakından etkilemiştir. Bölgenin Avrupa'nın arka bahçesi olmasına karşılık sürekli şekilde çatışmalarla anılıyor olması aynı zamanda bölgenin Avrupa'nın siyasi planlamalarında da göz ardı edilmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de Balkanlar her zaman "*Avrupa'nın çevresi*" olarak değerlendirilmiştir.¹⁹²

Balkanların, stratejik açıdan ne kadar önemli bir pozisyona sahip olduğuna dikkat çeken bir başka açıklama da Ahmet Davutoğlu tarafından yapılmıştır. Davutoğlu'na göre Balkanlar bölgesi, Avrasya kıtasından Akdeniz'e inen kuşakta yer almaktadır ve bu konumu ile de Doğu ve Batı'yı ayırmakta dolayısıyla da jeokültürel açıdan da dünyanın en önemli bölgelerinden birisi haline gelmiştir.¹⁹³

¹⁹⁰ Balkan yarımadası bu coğrafi konumu ile aynı zamanda Batı ve Orta Avrupa ile Ortadoğu'yu, Batı Asya ile Orta Avrupa'yı, Kuzey Afrika ile de Orta ve Kuzey Avrupa'yı da birbirine bağlayan bir köprü olmuştur. Nikola Zeljkovic, "Clash of Interests on Balkans between USA, Russia, Turkey and the EU", 2010 Moscow Conference on Geopolitics Connecting Geography to Politics: 21st Century Issues and Agendas, s. 4. http://rc41.ipasa.org/public/Moscow_2010/Balkans.pdf (Erişim Tarihi: 23.12.2011); Öztürk, "**Türk Dış Politikasında Balkanlar**", s. 3.

¹⁹¹ Gürkan, "**Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar...**", s.259.

¹⁹² Zeljkovic, "**Clash of Interests on Balkans between...**", s. 4.

¹⁹³ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul: Küre Yayınları, Mayıs, 2004, s.120.

Balkanların stratejik açıdan da dünyanın en önemli bölgelerinden birisidir. Balkanlar, jeopolitik ve jeostratejik konumundan dolayı tarihin her döneminde Avrupa'ya giden tüm yolların kavşak noktası olduğu gibi, Karadeniz ve Ege Denizi ile birlikte Orta ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilecek pozisyonu ile de birlikte değerlendirildiğinde bu önemi daha da artmaktadır.

Balkan yarımadasının Soğuk Savaş sırasında Doğu-Batı blokları arasında tampon olma niteliğinden kaynaklanan stratejik önemi, Soğuk savaş sonrasında yeni boyutların devreye girmesiyle birlikte aynı şekilde devam etmiştir. Bu stratejik önemin artarak devam etmesinde etkili olan temel faktör yine bölgenin jeopolitik konumunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Buna göre Balkanlar, coğrafi konumu ile hem Türk boğazları ve Süveyş gibi dünyanın stratejik açıdan en önemli suyollarını kontrol edebilme imkânına sahiptir hem de bu bölgelerin hinterlandında bulunan ve dünyanın en zengin petrol rezervlerine sahip bölgeleri olan Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'nın da hemen yanı başında olabilme imkânı sunmaktadır. Bu açıdan Balkanlar, bu bölgelerde ortaya çıkabilecek istikrarsızlık halinde buralar yapılacak olası müdahaleler için doğal bir üs imkânı da sağlamaktadır. Balkanlar, aynı zamanda söz konusu bölge kaynaklarının Batı piyasalarına arzı noktasında da coğrafi konumunun sonucu olarak doğal bir transit koridor görevi de yapmaktadır.¹⁹⁴

Balkan yarımadasının, Soğuk Savaş sonrasında da yukarı da belirtilen nedenlerle jeopolitik ve jeostratejik önemini koruması; ABD, Rusya ve AB gibi büyük güçlerin dikkatlerini yine bölgeye yoğunlaştırmalarını da beraberinde getirmişti. Bu noktada ABD'nin önceliği; bölgeyi, bölgesel ve küresel rakiplerinin kontrolüne geçmesine engel olunması oluşturmuş; Rusya'nın hedefi de Soğuk Savaş döneminde varisi Sovyetler Birliği'nin olduğu gibi bölgenin yeni dönemde de kendi hâkimiyet alanı altına almak olmuş ve AB de bölgeyi kendi doğal gelişim alanı içerisinde değerlendirerek etkinlik sağlamak istemiştir. AB'nin, ilerleyen yıllarda bölgeye yönelik olarak geliştireceği stratejilerin ardında yatan neden de bu olmuştur.

¹⁹⁴ Dordevic ve Filijovic, “**Balkan Energy Corridors...**”, s. 168.

Balkanların, stratejik önemini 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra da devam etmiştir. Bunun göstergelerinin en başında da; bölgenin, coğrafi konumu ile Türk Boğazları ve Süveyş bölgesi gibi petrol alanları için stratejik öneme sahip olan yerlere yakın olması ve buralara yapılacak olası operasyonlar için de “üs” imkânı sunmasından kaynaklanmıştır.¹⁹⁵

Balkanların, Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikadaki önemini artıran bir başka faktörde; Yugoslavya’nın dağılmasının ardından bölgede önce Bosna-Hersek’te sonra da Kosova’da baş gösteren etnik temelli çatışmalar olmuştur. Yugoslavya merkezli başlayan çatışmaların daha sonra bölgesel barış ve istikrarı tehdit etmekten çıkarak tüm uluslararası sistemi etkileyen bir nitelik kazanması hali bölgenin uluslararası ilişkiler bağlamındaki öneminin devam ettiğinin bir başka işareti olarak algılanmıştır.

¹⁹⁵ Gürkan, “Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar...”, ss. 261–263.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE BALKANLAR

I. ABD’İN SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKAN SORUNLARINA YAKLAŞIMI

A- YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMASI SÜRECİ

1. BOSNA-HERSEK SORUNU: BİR SORUNUN DOĞUŞU

Bosna-Hersek(BIH) , Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyetini (SFRY) oluşturan diğer beş cumhuriyetten daha farklı bir özelliğe sahiptir. BH’in sahip olduğu bu ayrıcı özelliği de diğer cumhuriyetlerden farklı olarak çok etnikli bir toplumsal yapısının olmasıdır. Bu çok renkli nüfusu ve sosyal dokusu nedeniyle Bosna-Hersek(BH), SFRY’nin ülkesel bütünlüğü içerisindeki değerlendirmelerde “küçük Yugoslavya ” olarak kabul edilmiştir.¹⁹⁶ SFRY’nin, etnik bakımından küçük bir örneği olan BH’te üç büyük etnik grup olan Sırlar, Hırvatlar ve Müslümanlar bir arada yaşamışlar ama hiçbir zaman sayısal bakımdan birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardır.¹⁹⁷ Bunun en açık göstergelerinden biri de 1991 yılında yapılan

¹⁹⁶ Milena Spasovski, Dragica Zivkovic ve Milomir Stepic, “The Ethnic Structure of the Population in Bosnia and Herzegovina”, **The Serbian Questions in The Balkans**, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbi-balkan/spasovski-zivkovic-stepic-bosnia.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2011)

¹⁹⁷ Bosna-Hersek’in toplam nüfusu içerisinde, üç farklı etnik grup arasındaki ayrışma bu etnik grupların birbirlerinden ülke içerisinde coğrafi olarak ayrılmalarını beraberinde getirmiş ve bunun sonunda üç etnik grupta ülke içerisinde farklı yerlerde çoğunluk sağlamışlardır. Müslümanlar genelde ülkenin güneyindeki Dalmaçya kıyıları ve kuzeydeki Hersek bölgesi başta olmak üzere kentlerde yaşarlarken; Sırlar, ülkenin doğu ve çoğunluklarda batısında, Hırvatistan sınırında kırlık bölgelerde bulunuyorlardı. Hırvatlar ise, daha çok Hırvatistan’a sınır bölgeleri olan kuzeybatı Hersek’te ve Dalmaçya kesiminde yaşamaktaydılar. Christopher Cviic, **Remaking The Balkans**, London: Royal Institue of International Affairs, 1995, ss.

nüfus sayımı sonuçlarında elde edilen sonuç ile bir kez daha anlaşılmiştir.¹⁹⁸ Ancak ülkedeki bu denge o tarihe kadar Bosna-Hersek ve Yugoslavya'yı bir arada tutan temel dayanak noktası olan Tito'nun 1980'de ölümüyle birlikte sarsılmış ve zaten Tito etrafında ayakta duran zayıf siyasi kurumlarda etnik milliyetçilik dalgasına karşı koyamamış ve ülke hızla çatışmaların içerisine sürüklenmiştir.¹⁹⁹

Toplumsal dokusunun çok etnikli karakteri ile Bosna-Hersek, SFRY'nin minyatür bir örneği olma özelliğini taşımıştı. Bu çok etnikli toplumsal doku, aynı zamanda ülkenin siyasal yaşamında karşılığını bulmuş ve BIH'te faaliyet gösteren siyasal partilerde etnik kimlikler etrafında şekillenmiş ve her etnik grup kendisini temsil edecek siyasal partilerin etrafında siyasal faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ülkedeki siyasal hayat, 1990'ların başında SFRY'nin dağılması sürecinden başlayarak 1992'de bağımsızlığını kazanmasına kadar ki süreçte tamamen federal sistemdeki gelişmelerden doğrudan etkilenmiş ve SFRY'nin kendi siyasal sistemi ve onun lokomotifini olan Yugoslav Komünist Ligi (LYC) tekelinde bir seyir izlemiştir. Yugoslavya'da yaşanan bu durum sadece Bosna-Hersek'le de sınırlı kalmamış diğer federal cumhuriyetlerde de aynı şekilde merkezî yapıdaki gelişmelere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Bosna-Hersek'teki – ki diğer cumhuriyetlerde de aynı durum geçerli idi- bu durum ancak çözülmeye başlaması ile birlikte değişmeye başlamıştır. Yeni döneme girilirken Bosna-Hersek'te de çok partili siyasal yaşama geçilmiş ancak bu geçiş ülkedeki tüm etnik unsurların kendi partilerini kurmalarıyla sonuçlanmıştır.²⁰⁰ Dolayısıyla kurulan bu partilerde, doğal olarak kendi etnik unsurlarını bir araya getirecek şekilde milliyetçilik

74–75; Tanıl Bora, **Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu**, İstanbul: Birikim Yayınları, ss. 132–133.

¹⁹⁸ 1991 nüfus sayımı sonuçlarına göre Bosna'daki üç etnik grubun toplam nüfus içerisindeki oranları şu şekildedir. Müslümanlar % 44, Sırlar % 31 ve Hırvatlar da % 17. Steve J. Woehrel ve Julie Kim, **Bosnia- Former Yugoslavia and U.S. Policy**, <http://www.fas.org/man/crs/91-089.htm> (Erişim Tarihi: 22.10.2011)

¹⁹⁹ Robert M. Kotka, “Sharings Risks, Bundens and Benefits: American Policy in the 1990s”, *Southeast European and Black Sea Studies* 3, No:2, (Mayıs 2003), ss. 187–193.

²⁰⁰ Bosna-Hersek'teki partiler şunlardır. Etnik temelde örgütlenen Boşnak Müslümanların Demokratik Eylem Partisi (SDA), Sırların Sırp Demokratik Partisi (SDS) ve Hırvatların, Bosna-Hersek Hırvatları Demokratik Birliği (HDZ) idi. Bu üç etnik temelde örgütlenen partinin dışındaki iki partide Reformcu Güçler Birliği ve Eski Komünist Partinin devamı niteliğindeki Demokratik Değişim Partisi idi. Susan L. Woodward, **Balkan Tragedy Chaos and Dissolution Ater War**, Washington: The Brookings Instituton, 1995, ss. 190–193.

ekseninde örgütlenmişlerdir.²⁰¹ Bağımsızlık ilan edilmesinin ardından böylesi bir zeminde gelişen BH'teki çok partili siyasal yaşam, ilk sınavını 1990 Kasım ayında yapılan genel seçimlerle vermiştir. Seçimler sonucunda etnik kimlikleri temsil eden partiler, 240 üyeli parlamentoda Müslümanların Demokratik Eylem Partisi (SDA) % 38 oy oranı ile 86, Sırp'ların Sırp Demokratik Partisi (SDS) % 30 oy oranı ile 72 ve Hırvatların Bosna-Hersek Hırvatları Demokratik Birliği (HDZ) % 16 oy oranı ile 44 parlamenter kazanmışlardı. Bu sonuçların ardından üç etnik grup arasında bir koalisyon kurulmuş ve etnik gruplar arasında her iki yılda bir rotasyon sistemine göre seçilecek olan Başkanlık Kurulu'nun ilk başkanlığına da SDA lideri Aliya İzzetbegović seçilmiştir.²⁰² Üç parti arasında varılan anlaşma uyarınca seçimlerde en çok alan SDA lideri İzzetbegović'in Cumhurbaşkanlığına getirilmesi ardından HDZ lideri Jure Pelivan Başbakanlığa ve SDS lideri Momcila Krajsnik de Parlamento Başkanlığına seçilmişlerdir.²⁰³

Seçimlerin ardından BH'te üç etnik grup arasında bir koalisyon kurulmasına karşın, 1991'e gelindiğinde ülkedeki temel gündem Yugoslavya'nın geleceği ve bu gelecek içerisinde BH'in statüsünün ne olacağı üzerinde yoğunlaşmıştı. Zaman ilerledikçe bu konuda üç etnik grubun da farklı görüşleri olduğu daha net olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre; Sırp azınlığın partisi SDS; Bosna-Hersek'in, Hırvatistan ve Slovenya'nın birlikten ayrılmış olmasıyla Sırbistan ve Karadağ tarafından kurulan Yugoslavya içerisinde kaldığı "merkezi federal" modeli savunurlarken; Müslümanların partisi SDA ve Hırvatların partisi HDZ ise, Hırvatistan ve Slovenya'nın önerisi olan ve Yugoslavya cumhuriyetlerinin bağımsız oldukları gevşek bir konfederatif modeli savunmuşlardır.²⁰⁴

Seçimlerin ardından üç etnik grup arasında kurulan koalisyon ile kısmi bir istikrara kavuşan ülkede bu istikrar sadece ülke içindeki gelişmelere bağlı kalmamıştır.

²⁰¹ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 123; Nesrin Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası YUGOSLAVYA**, Yugoslavya Sorunun Ulusal ve Uluslararası Boyutu, Ankara: Palme Yayıncılık, 2005, s. 165.

²⁰² Tanıl Bora, **Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1994, s. 62.

²⁰³ Woodward, **Balkan Tragedy ...**, s. 190; Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s.123.

²⁰⁴ Francine Friedman, **The Bosnian Muslims: Denial of a Nation**, Colorado:Westview Pres, 1996, ss. 213-214.

Bu noktada Bosna-Hersek'te tesis edilen istikrar, özellikle Yugoslavya'nın içerisindeki gelişmelerden ve ülkenin dağılmasına ilişkin tartışmalardan direkt etkilenmiştir. Ülkedeki üç etnik grup arasında kurulan kısmi istikrarı bozan ilk gelişme, 25 Haziran 1991'de Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan etmeleri gerçekleşmiştir. İki ülke aldıkları bu karar ile aynı zamanda Yugoslavya'nın da dağılmasının fitilini ateşlemiş olmuşlardır. Hırvatistan ve Slovenya, bu kararları ile Yugoslavya'nın artık son bulduğunu savunmalarına karşın, Bosna-Hersek ve Makedonya ise bunu reddederek ülkenin gevşek federasyon olarak yaşatılmasını savunmuşlardır.²⁰⁵

Hırvatlar ve Slovenlerin bağımsızlık kararları ardından başlayan Sırp-Hırvat çatışması, Bosna-Hersek'i de etkileyerek ülkede etnik gruplar arasında tesis edilmiş olan istikrarında sona ermesine neden olmuştur. Sırp-Hırvat çatışmaları ile Yugoslavya'daki federal yapının çözülmeye başlamasının ardından, Bosnalı Müslümanlarda Bosna-Hersek'teki birlikteliğin devam edemeyeceği fark etmişler ve artık kendilerinin de bağımsız bir devletlerinin olması yönündeki düşünceleri giderek ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bosnalı Müslümanlar, bağımsızlık dışındaki bir çözümün kendilerinin Yugoslavya içerisinde kalarak yavaş yavaş ölmeleri demek olacağını ve bu durumda Müslümanların tamamen silinip gideceğine inanmışlardır.²⁰⁶ Bosna-Hersek'in bağımsızlık yönünde bir karar alacağından endişe duyan yerel Sırp güçleri, hiçbir şekilde böylesi bir kararı kabul etmeyeceklerini ve kendilerinin Yugoslavya Federasyonu içinde kalmak istediklerini açıklamışlardır.²⁰⁷ Bosnalı yerel Sırp güçlerinin, bu yöndeki kararları Sırbistan yönetiminden destek görmüş ve Sırbistan yönetimi de Bosna-Hersek'in bağımsızlık kararının hiçbir şekilde kabul edilmeyeceği açıklanmıştır. Sırbistan'ın, Bosna-Hersek'in bağımsızlığına hiçbir şekilde müsaade etmeyeceğinin en net ifadesi Slobodan Miloseviç'in, Aliya İzzetbegoviç ile yaptığı bir görüşmede ortaya konmuştur. İzzetbegoviç ile yaptığı görüşmede Sırbistan lideri Miloseviç, bağımsızlık yönündeki bir kararı hiçbir şekilde kabul etmeyeceklerini belirterek şu "tehdit"te bulunmuştur: "*Müslümanlar, Yugoslavya'da ister gönüllü, ister*

²⁰⁵ Misha Glenny, **The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War**, London: Penguin Books, 1992, s. 153.

²⁰⁶ Reco Çauşeviç, **Bosna, Müslümanlara Son Uyarı 1**, İstanbul: Laçın Repro Ltd. Şti, 1994, s. 61.

²⁰⁷ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 124.

silah zoruyla olsun, mutlaka kalacaktır. Bilmeniz gerekir ki, Sırlar silaha sahiptir ve tüm ordu bizimler beraberdir.”²⁰⁸

1991 sonlarına doğru çatışmaların şiddetlenmesinin ardından Bosnalı Sırların, çoğunlukta buldukları yerlerde birbiri ardına “otonom bölgeler” ilan etmeleri ve Eylül ayında da Mostar kentinin kontrolünü de Sırların ele geçirmeleri ülkedeki durumun geri dönülemez bir noktaya getirmesi üzerine Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek Meclisine bağımsızlık ilan edilmesi çağrısında bulunmuştur.²⁰⁹ İzzetbegoviç’in çağrısı üzerine 14 Ekim 1991’de toplanan BH parlamentosunda yapılan görüşmelerde, Sırları temsil eden SDS bağımsızlık kararına karşı çıkmışlar ve Sırların tamamının tek bir devlet içerisinde yaşamayı arzu ettiklerini ve bunun dışındaki tüm çözüm önerilerine karşı olduklarını duyurmuşlardır. Sırların tüm karşı gelmelerine karşın, BH parlamentosu 15 Ekim 1991’de ülkenin egemenliğini ilan etmiştir.²¹⁰ Bosna Meclisinin aldığı bu karara karşı Bosnalı Sırların ilk tepkileri 6 Ekim 1991’de Sırların milli meclislerini kurduklarını duyurmak, ardında da BH Sırp Cumhuriyetinin kurulması ve Yugoslavya’ya bağlanması konusunu halkoylamasına götürmek olmuştur. 9–10 Kasım 1991’de düzenlenen halkoylaması sonucunda, Bosnalı Sırların büyük çoğunluğu BH Meclisinin almış olduğu bağımsızlık kararını reddederek tercihlerinin Yugoslavya’ya bağlanmak olduğunu ortaya koymuşlardır.²¹¹

Bosna Parlamentosunun bağımsızlık yönünde karar alması ve Sırlarında bu kararı tanımaması ardından çatışmaların başlaması sorunu uluslararası toplumun gündemine taşımıştır. Uluslararası toplumunda, bağımsızlık kararına destek vermesi üzerine, 29 Şubat - 1 Mart 1992 tarihlerinde Bosna-Hersek’teki tüm etnik grupların katılabileceği bir referandum düzenlenmiştir. Bosnalı Sırların katılmadığı ve boykot ettikleri referandumda, halkının % 63’ü oy kullanmış ve bu kullanılan oyların da %99,4’ü bağımsızlık lehinde kullanılmıştır. Referandum sonuçlarının bu şekilde yüksel bir oranda bağımsızlık yönünde çıkmasının ardından, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı

²⁰⁸ Çauşeviç, **Bosna, Müslümanlara...**, s. 61.

²⁰⁹ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 124.

²¹⁰ Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, s. 125.

²¹¹ Bosna Meclisinin bağımsızlık kararı üzerine Bosnalı Sırların gösterdikleri tepkiler hakkında detaylı bilgi için bkz. Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 170; Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, ss. 125–126.

Aliya İzzetbegoviç 3 Mart 1992’de ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık kararına Bosnalı Sırp’ların ilk tepkisi, başta başkent Saraybosna olmak üzere birçok şehirde Müslümanlarla çatışmaya girmişlerdir.²¹² Bosnalı Sırp’ların bir başka tepkisi de, 27 Mart’ta da denetimleri altında bulunan ve önceden otonomi ilan ettikleri bölgelerde bağımsız “*Bosna Sırp Cumhuriyeti*”ni ilan etmek olmuştur.²¹³

Referandumun ardından 6 Nisan 1992’de Avrupa Birliği (AB) ve 7 Nisan 1992’de de ABD, Bosna-Hersek’in bağımsızlığını tanıma kararı almışlardır.²¹⁴ AB’nin tanıma kararını aldığı gün, başkent Saraybosna’nın da Sırp’lar tarafından ilk kez hava bombardımanına tutulması olmuştur.²¹⁵ AB ve ABD’nin, Bosna-Hersek’in bağımsızlığını tanımalarının ardından Bosnalı Sırp milislerinin Müslüman ve Hırvat köylerinde başlattıkları saldırılar ile savaş çoktan başlamış oluyordu. Bosna-Hersek’te bu haliyle savaş başlamış olmasına karşılık bir taraftan da bu yeni devlet 22 Mayıs 1992 tarihinde de Bosna-Hersek, Birleşmiş Milletlere (BM) üye olarak kabul edilmiştir.²¹⁶ Bosna-Hersek’in, Slovenya ve Hırvatistan ile birlikte BM üyeliğine kabul edilmeleri ile bağımsızlıklarını yeni kazanan devletler uluslararası toplumunda koruması altına girmişlerdir.²¹⁷

2. BOSNA-HERSEK SORUNU VE ABD POLİTİKASI

1989 yılında Berlin duvarının yıkılışı ve ardından 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla birlikte, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından başlayan Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. Uluslararası politikada yeni bir döneme girilirken en sarsıcı gelişmelerin yaşandığı bölgelerden biri de Güneydoğu Avrupa coğrafyası özelinde de Balkan

²¹² Osman Karatay, **Bosna-Hersek Barış Süreci**, Ankara: Karam Yayınları, 2002, s. 1.

²¹³ Şule Kut, “ Turkish Diplomatic Initiatives For Bosnia-Hercegovina ”, **Balkans – A Mirror Of The New International Order**, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1995, s. 298.

²¹⁴ Kut, **Turkish Diplomatic Initiatives....**, s. 298.

²¹⁵ Şule Kut, “Yugoslavya Bunalım ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990–1993”, **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, Şule Kut(Der), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 56.

²¹⁶ ABD, Bosna-Hersek’in bağımsızlığını tanımasıyla birlikte daha önce bağımsızlıklarını ilan etmelerine karşın hâlâ bağımsızlıklarını tanımadığı Slovenya ve Hırvatistan’ın da bağımsızlıklarını tanıdığıdır. Bu iki devlette, Bosna-Hersek ile aynı tarihte BM üyesi olmuşlardır. Crampton, **İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra....**, s. 247.

²¹⁷ Hüseyin Emiroğlu ve Muhammet Faruk Çakır, “Yugoslavya’nın Dağılması Sürecinde Trans-Atlantik Dış Politika Parametreleri (1990–1995)”, *Avrasya Etüdüleri*, Yıl: 14, Sayı: 33, (2008–1), s. 102.

yarımadası olmuştur. Söz konusu bu coğrafya, bu yeni dönemle birlikte İkinci Dünya Savaşından sonra sağlanmış olan istikrarını kaybetmiş ve hızla çatışmaların içerisine sürüklenmiştir. Kimi ülkelerde yeni döneme geçiş yumuşak bir şekilde olmuşken; Yugoslavya, Romanya’da ise uzun bir zaman dilimi içerisinde ve kanlı bir şekilde olabilmektedir.

Bu yeni döneme girilirken ABD, SSCB’nin dağılması sonrasında uluslararası sistemin tek gücü olarak yerini almıştır. Ancak, bu geçiş sürecinde ABD’de ortaya çıkan yeni sorunlar karşısında nasıl bir pozisyon takip edeceğini tam olarak kestirememiştir. ABD, özellikle bu geçiş döneminin sancılarını en derin yaşayan bölgelerden birisi olan Balkanlar’da nasıl bir pozisyon takınacağını tam olarak kestirememesi ve bölgede yaşanan gelişmeler karşısında pasif bir politika izlemesi uluslararası politikanın temel aktörü konumuna yükselen bu gücün eleştirilmesini de beraberinde getirmiştir. ABD’nin, Balkanlarda bu şekilde pasif kalmasının nedeni, 1991’de yayınlanan “*Ulusal Güvenlik Stratejisine*” de yansıdığı gibi bölgenin Amerikan çıkar değerlendirmelerinde Ortadoğu gibi ilk sıralarda yer almamasından da kaynaklanmıştır. Amerikalılar stratejik değerlendirmeleri ışığında bölgenin kendileri için Ortadoğu kadar öncelikli olmadığını düşünerek; Balkanları Avrupa’nın bir parçası olarak görmüş ve dolayısıyla bölgenin Avrupalılara bırakılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.²¹⁸ Bu temel stratejik düşüncenin yanında bölgeye karşı geliştirilen Amerikan stratejisinin bu şekilde kararsız ve pasif kalınmasında etkili olan bir başka neden de; ABD’nin, Balkanlar ve Yugoslavya’yı Soğuk Savaş döneminden itibaren rakibinin etkisine bırakmış olmasından kaynaklanmıştır. Fakat ABD’nin bu şekilde bölgeyi Sovyet etki sahası olarak değerlendirmesine karşılık özellikle Tito’nun liderliğinde Yugoslavya, ne ABD ne de SSCB’nin liderliğindeki iki bloğa da katılmayarak Bağılantısız bir ülke olarak kalmış, bu konumuyla da aslında bir bakıma ABD’nin etkinlik kurabileceği bir alan olmuştur. Ancak buna rağmen ABD, bu dönemde Yugoslavya özelinde Balkan coğrafyasına çok fazla ilgi göstermemiş, tüm ilgisini en büyük rakibi olan SSCB’nin kontrol edilmesine vermiştir. Bu nedenle ABD, dünyanın birçok yerinde karşı karşıya geldiği SSCB’yle bir de Yugoslavya üzerinden rekabete

²¹⁸ Stanley Hoffmann, “US-Europen Relations: Past and Future”, *International Affairs*, No. 79, Vol. 5, 2003, ss. 1029–1036.

girmemeye ve karşılaşmamaya özen göstermiştir. İki süper güç arasında tesis edilmiş olan bu güç dengesi sayesinde 1945 yılında federal bir devlet olarak kurulan Yugoslavya 1990'lara kadar varlığını ve bağımsızlığını devam ettirebilmiştir.²¹⁹ Soğuk Savaş devam ettiği zaman zarfında ABD'nin, Yugoslavya'ya yönelik yaklaşımı her şeye rağmen tutarlılık içerisinde devam etmiştir. Ancak bu durum 1990'larda Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte azalma sürecine girmişti. Bunu yaratan iki temel faktör ise Warren Zimmermann'a göre, 1980 yılında Tito'nun ölümü ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi idi.²²⁰ Bu değişikliklere karşılık söz konusu süreç içerisinde Amerikan yönetiminin temel stratejisi, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü ve birliğinin devam ettirilmesine dayanmıştı.

1991 yılında önce Sloven ve Hırvatların bağımsız kararı olmaları ve ardından da Sırpların bunlara karşı silahlı mücadele başlatmaları Yugoslavya'da çatışmaların başlangıcı olmuştu. Federal yapının bu çatışmalarla birlikte çözülmeye başlanması ardından Yugoslavya merkezli Balkan krizi, Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikanın tek lideri konumuna gelen ABD'nin de sorun karşısında nasıl bir yaklaşım sergileyeceği göstermesi açısından önemli olmuştu. ABD'nin, Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa'da Sovyetler sonrası ortaya çıkan gelişmeler karşısında dış politikasının nasıl bir yol izleyeceğinin ilk işaretleri Başkan Ronald Reagan döneminde ortaya çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Balkanlar'da Yugoslavya merkezli çıkan sorun karşısında ABD ve Reagan yönetiminin tavrı, ortaya çıkan sorunun bir Avrupa sorunu olduğu ve bundan dolayı da hiçbir şekilde karışmayarak Avrupalılarca bir çözüm bulunması istemek şeklinde gelişmiştir. Susan Woodward da bu dönemde Reagan yönetiminin takip ettiği siyaseti, Amerikan yönetiminin özellikle Sırbistan'daki Miloseviç ve Hırvatistan'daki Tudjman'ın aşırı milliyetçi yönetimlerini anti-komünist rejimler olarak değerlendirdiği ve hatta bu yönetimlerin insan hakları ihlallerini görmezden gelerek bunları kınanmaları yönündeki talepleri de ısrarla reddetmek şeklinde olduğunu belirtmiştir.²²¹ Amerikan yönetiminin sorun karşısında mümkün olduğunca müdahil olmama esasına dayanan politikasının nedenini David Halberstam'a

²¹⁹ Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 123.

²²⁰ Warren Zimmermann, "Chapter 11: Yugoslavia: 1989–1996" http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF129/CF-129.chapter11.html (Erişim Tarihi: 11.10.2011)

²²¹ Woodward, **Balkan Tragedy...**, ss. 47–113.

göre, ABD'nin önceliğinin Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar değil de, Sovyetlerin dağılması sonrası ortaya çıkan yeni dünya düzeni olduğunu ama yönetim içerisindeki sivil ve asker bürokratlar arasından nasıl bir tutum takınılacağına ilişkin tam bir görüş birliğinin olmamasından dolayı tam bir yaklaşım belirlenememiştir.²²²

Reagan ardından göreve yine bir Cumhuriyetçi olan George H.W.Bush geçmiştir. Yeni başkan Bush, göreve başladığında Reagan döneminde Amerikan dış politikasının sıcak konularından biri olan - ki o dönemde Reagan yönetiminin takip ettiği politikanın belirlenmesinde aktif rol alan isimlerden biri de yeni başkan Bush idi - Yugoslavya sorununun daha da ciddi boyuta ulaşarak Avrupa'da barış ve istikrarı tehdit eder bir hal aldığını görmüştür. Ama buna rağmen yeni Başkan Bush da, selefi döneminde ortaya konulan genel yaklaşımı sürdürerek, Yugoslavya sorununa çok fazla karışmama esasındaki genel yaklaşımı devam ettirmek istemiştir.

Amerikalıların, 1990'ların başlarında Yugoslavya'da başlayan çatışmalar karşısında soruna karışmayarak, sorunu Avrupalılara havale ederek onların bir çözüm üretmeleri esasına dayanan bir yaklaşım içerisinde olduğunu gösteren bir açıklama da ABD Dışişleri Bakanlığı Eski Yugoslavya masası sorumlusu Kenneyn tarafından yapılan şu açıklama da görülmektedir: “ *Görevim ABD 'yi aktif bir davranış içindeymiş ve bu durumla ilgileniyormuş gibi göstermek, fakat aynı zamanda ABD'nin konuyla ilgili önemli bir adım atacağı intibainı vermemektir.* ”²²³

Başkan Bush'un bu politikayı devam ettirmek istemesinde etkili olan bir başka faktör de; Yugoslavya'nın, ABD ulusal çıkarları için öneminin azaldığı yönündeki düşüncesi olmuştur. Başkan Bush ve yönetiminde böyle bir algının gelişmesinde belirleyici olan en önemli etken ise, Soğuk Savaşın artık sona erdiğini ve bundan dolayı da Yugoslavya'nın eski önemini kaybettiği şeklindeki düşünce olmuştur. Bu algılamamanın sonucu olarak, 1991-1992 dönemine gelindiğinde Başkan Bush yönetimi Yugoslavya'da ortaya çıkan gelişmeler karşısında ilgisiz kalmışlar ve tüm ilgilerini

²²² David Halberstam, **Barış Zamanı Savaş, Bush, Clinton ve Generaller**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002,ss. 32–34.

²²³ Necmettin Alkan, “Dayton Anlaşması Gölgesinde Bosna-Hersek”, *Avrasya Etüdüleri*, Bahar 2002,Sayı 22, s.33.

SSCB'nin dağılması sonrasında Moskova'da ortaya çıkan gelişmelere odaklanmışlardır.²²⁴

Başkan Bush'un göreve gelmesinin ardından ilk yıllarda Yugoslavya sorunu karışmama şeklinde özetlenecek siyaseti 1989 yılında bu ülkeye büyükelçi olarak Warren Zimmermann'ı atamasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren büyükelçi Zimmermann kanalıyla Belgrat'tan Washington'a gelen bilgiler neticesinde, Yugoslavya'daki sorunun ne kadar ciddi bir aşamaya geldiğini fark edilmiştir. Büyükelçi Zimmermann, Yugoslavya'da dağılma sancuları sonrası yaşanan gerginliklerin sadece bu ülke ile sınırlı kalmayacağını, bunun aynı zamanda Avrupa'nın da istikrarını bozacağını ve buna engel olunması gerektiğine inanması yönündeki düşünceleri de etkili olmuştur. ABD'nin Belgrat büyükelçisi Zimmermann'a göre böylesi bir durumun yaşanmaması içinde yapılması gereken ilk şey de, Yugoslavya'da Ante Markovic liderliğindeki hükümete her türlü siyasi ve ekonomik desteğin verilmesinden geçmekteydi.²²⁵ ABD tarafından Markoviç hükümetine destek verilmesinin ardındaki temel neden ise, Amerikan yönetimi nezdinde Markoviç'in Yugoslavya'yı bir arada tutabilecek demokratik bir figür olarak görülmesinden kaynaklanmaktaydı.²²⁶ Zimmermann'ın tam böylesi bir düşünce içerisindeyken Yugoslavya Başbakanı Ante Markovic, ABD büyükelçisinden ülkesindeki şiddetli enflasyonu dizginlemek ve ekonomisine biraz olsun nefes aldırabilmek için 4 milyar dolarlık bir kredi talep etmiştir. Ancak, Yugoslav başbakanının bu talebi Washington tarafından çok bulunmuş ve kabul görmemiştir.²²⁷ Washington yönetimince, Belgrat'ın kredi talebine olumlu karşılanmamasında, Yugoslavya'nın, SSCB'nin dağılmasının ardından eskiden olduğu gibi tampon olma niteliğini kaybetmesi ve ABD'nin yeni dönemde önceliğini Doğu Avrupa ülkelerine yöneltme isteği de etkili olmuştur.²²⁸ Kasım 1990'a gelindiğinde ABD, Markovic'e yardım vermeyi uygulamaya koymuş

²²⁴ Lester H. Brune, **The United States & The Balkan Crisis, 1990–2005**, Conflict In Bosnia&Kosovo, Claremont, California: Regina Books, 2005, s. 17; Bu çerçevede Bush yönetimi döneminde Başkan Bush ile Gorbaçov ile yapılan zirveler ve Körfez Savaşı (1990–1991) için bkz. Bush ve Scowcroft, **A World Transformed**, ss. 280–283, 292–295, 297–301, 314–324, 451–459.

²²⁵ Woodward, **Balkan Tragedy...**, s. 127; Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 19–20.

²²⁶ Warren Zimmermann, "Chapter 11:Yugoslavia: 1989–1996"

²²⁷ Warren Zimmermann, **Origins of a Catastrophe**, Random House & Times, 1996, ss. 46–52.

²²⁸ Halberstam, "Barış Zamanı Savaş...", s. 81.

ancak bunu da demokratikleşme yolunda ilerleme, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde reformlar yapması ve insan haklarına saygılı olunması şartlarına bağlamıştır.

ABD'nin, bu dönem zarfında Yugoslavya'ya verdiği destekler yalnızca ekonomik yardımlarla da sınırlı kalmamıştır. Belgrat büyükelçisi Zimmermann'ın da önerileri sonucunda hayata geçirilen siyasi desteğin somut göstergelerinden biri de dönemin Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Lawrence Eagleburger'in, Şubat 1990'da Belgrat'a yaptığı ziyaret olmuştur. Bu ziyarette Bakan Yardımcısı Eagleburger, dönemin Yugoslav Başbakanı Markovic ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tudjman ve Slovenya Cumhurbaşkanı Milan Kuchan ile bir araya gelmiş ve yaptığı görüşmelerde, ABD olarak kendilerinin Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ve birliğine desteklediklerini ama Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerinden de endişe duyduklarını dile getirmiştir.²²⁹ Eagleburger ziyaretinde Birleşik Devletler olarak Yugoslavya'nın bütünlüğünden yana olduklarını savunmasına rağmen özellikle görüştüğü Sloven ve Hırvat liderlerinin federasyondan ayrılmaya niyetli olduklarına dair izlenim edindiğini ve ülkedeki sürecin iç acıcı olmadığını şu sözleriyle de ortaya koymuştur: “ (...) bilmenizi isterim ki, işler düşündüğünüzden çok daha kötü ve düşündüğümüzden çok daha fazla kan dökülecek.”²³⁰

Başkan Bush, bu süreçte temel stratejisi; bir taraftan Başbakan Markovic'e destek vererek hem Yugoslavya'nın Soğuk Savaş sonrası yenedünya düzenine uyum sağlayabilmesine yardımcı olmaya çalışmış hem de ülkede patlak veren siyasi krize çok fazla müdahil olmamaya çalışarak, sorunun daha çok Avrupa'nın meselesi olduğunu belirterek Avrupalıların arabuluculuğunda çözüm bulunmasını istemiştir. Ancak, düşünülen bu politikaya karşılık; Avrupalıların sorunun çözümündeki çabalarının başarısız olması üzerine Bush yönetimi, Yugoslavya krizi ile daha derinden ilgilenmek zorunda kalmıştır.²³¹ Başkan Bush'un, Avrupalıların sorumluluk almaları düşüncesinin

²²⁹ Brune, *The United States&The Balkan Crisis...*, s. 20; Warren Zimmermann, “**Chapter 11:Yugoslavia: 1989-1996**”.

²³⁰ Halberstam, *Barış Zamanı Savaş...*, s. 29.

²³¹ Burnazovic, “**Bosna Örneğinde ABD'nin...**”, ss. 280–281.

gerçekleşmemesinde etkin olan bir başka faktör de; 1990'ların başlarında Avrupa'nın henüz kendi arasında da tam bir siyasi ve ekonomik birlik tesis edememiş olmalarıydı.

Başkan Bush'un Avrupa'da patlak veren bu soruna müdahil olmak istememek şeklinde bir düşünce taşıdığıнын bir göstergesi de, 1992 yılının Ocak ayında yaptığı galip gelebileceklerine inandığı halde Amerikalı askerleri böylesi bir savaşa göndermek istemediği yönündeki düşüncesidir.²³²

Yugoslavya'da patlak veren kriz Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık kararı almaları ile yeni bir aşamaya ulaşmıştır. İki cumhuriyetin federal sistemden ayrılma kararı almaları üzerine ABD'nin tutumunun ne olacağı merak edilmiş, bunun ilk işareti de dönemin Belgrat büyükelçisi Zimmermann'ın, Washington'a sunduğu raporuyla ortaya çıkmıştır. Raporunda büyükelçi Zimmermann; iki cumhuriyetin birlikten ayrılmalarının, böyle bir kararı almayan diğer cumhuriyetleri bir anlamda Sırbistan'ın merhametine terk etmek demek olacağını ve böylesi bir durumun ise ABD'nin bölgede tesis etmek istediği demokrasi inşası için çabaları için tam anlamıyla bir kayıp olacağını rapor etmişti. Büyükelçiye göre; böylesi bir durum ortaya çıkma olasılığı karşısında Yugoslavya'nın birliği ancak ABD'nin harekete geçmesi ile korunabilirdi.

Belgrat büyükelçisinin bölgeden gönderdiği raporlar yanında ABD'nin dikkatini Yugoslavya'daki gelişmelere yönlendirmesinde etkili olan bir başka önemli gelişme de Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) tarafından yayınlanan raporu oluşturmuştur. CIA tarafından hazırlanan rapora göre, Sırbistan lideri Miloseviç'in, Slovenya ve Hırvatistan'ın ayrılmasını engellemek için çalışacağını, bu yöndeki çabalarının da ülkede iç savaşı ve etnik şiddeti tırmandıracağını ve böylesi bir durum ortaya çıkarsa da artık ne ABD'nin ne de Avrupalıların Yugoslavya'nın birliğini kurtarabilecekleri ifade edilmiştir.²³³ Stephen Larrabee'e göre Bush yönetimi, CIA'in uyarılarına karşı Yugoslavya'da yaklaşan krize hak ettiği derecede önem vermemiş,

²³² Zimmermann, **Origins of a Catastrophe**, ss. 43–59.

²³³ Zimmermann, **Origin of...**, ss. 126–128.

çatışmaları daha çok yerel düzeyde yaşanan çatışmalar şeklinde değerlendirerek olası daha büyük etkilerini/sonuçlarını görmezden gelmiştir.²³⁴

Sorunun ne boyutta olduğunu gösteren bu raporların kendisine sunulması üzerine Washington yönetimi, bölgeye ilişkin geliştirdiği stratejisini ve politikalarını yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Yapılan değerlendirmelerin ardından Başkan Bush, Yugoslavya'daki krize ilişkin ilk adımı 21 Haziran 1991 tarihinde Dışişleri Bakanı James Baker'ı temaslarda bulunmak üzere bölgeye göndermek olmuştur. Dışişleri Bakanı Baker, ziyareti sırasında federal cumhuriyetlerin başkanları olan Miloseviç, Tudjman, Kuchan, İzzetbegoviç ve Gligorov ile bir araya gelmiş ama ülkedeki tüm tarafların ülkenin geleceği konusunda birbirinden farklı görüşleri savunduklarını fark etmiştir. Bu nedenle Baker, tarafların ülkedeki durumun aciliyetini fark edene kadar ABD olarak soruna fazla müdahil olmayarak beklemeleri gerektiğini savunmuştur.²³⁵ ABD'nin, soruna tam olarak müdahil olmama yönündeki genel arzusuna karşılık yürüttüğü bu tür diplomatik girişimlerinden de tam bir sonuç alamamış olması ve AB'nin de yeteri kadar inisiyatif üstlenememesi durumları federasyondan ayrılarak bağımsız olmak isteyen Hırvat ve Sloven liderlerince, bu yöndeki kanaatlerini güçlendiren zımni anlamda olumlu bir yanıt olarak algılanmıştır.²³⁶

Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker'ın ziyaretinden birkaç gün sonra, 25 Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan, Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. İki ülkenin almış olduğu bağımsızlık kararına Amerikan yönetiminin tavrını gösteren yanıt, Dışişleri Bakanı James Baker tarafından ortaya konulmuştur. Dışişleri Bakanı Baker açıklamasında, ABD olarak kendilerinin tavrını “ *biz (ABD) güçlü bir sindirme ya da güç kullanımına karşı çıkacağız*” sözleriyle ortaya koymuştur.²³⁷ ABD'nin, Yugoslavya'nın birliğine destek veren politikalarının devam ettiğinin bir diğer göstergesi de Slovenya'nın bağımsızlık ilan etmesi ardından Slovenya

²³⁴ F. Stephen Larrabee, “Washington, Moscow, and the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement”, **The Volatile Powder Keg**, (Ed.) F. Stephen Larrabee, Washington: The American University Press, 1994, s. 209.

²³⁵ Richard Holbrooke, **Bir Savaş Bitirmek**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 1999, ss. 47-48.

²³⁶ Brune, “**The United States&The Balkan Crisis...**”, s. 22.

²³⁷ Warren Zimmermann, “**Chapter 11:Yugoslavia: 1989-1996**”.

ile Yugoslavya federal ordusu arasında çatışmaların başlamasının ardından gelmiştir. Dışişleri Bakan Yardımcısı Eagleburger, yaptığı açıklamada çatışmaları kınanması gerektiğini belirterek, ABD olarak isteklerinin Yugoslavya’da yeni bir “konfederasyon” kurulması olduğunu açıklamıştır.²³⁸ ABD’nin, bağımsızlık kararları karşısındaki tutumunu göstermesi açısından verilecek başka bir örnek girişimde bizzat başkan Bush tarafından Hırvatistan Cumhurbaşkanı Stipe Mesiç’e gönderilen mektuptur. Söz konusu mektupta Başkan Bush, Mesiç’ten federal cumhuriyetler için daha fazla özerklik ve egemenlik tanıyan yeni bir anayasa düzenlemeleri yapmalarını istemiştir.²³⁹

Amerikan yönetiminin 1991 Eylül ayında tırmanan şiddet karşısında Dışişleri Bakan Yardımcısı Eagleburger aracılığıyla son bir girişimde daha bulunmuş ve Avrupalılara, Bosna’ya uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını ve Sırp saldırısına son vermek için Amerikan hava gücünü kullanması konusunda müzakere etmeyi önermiştir.²⁴⁰

Yugoslavya merkezli başlayan krizler karşısındaki politikasını en baştan itibaren bu ülkenin birliğinin devamından yana koyan George Bush yönetimi bu yaklaşımını görev süresinin sonuna sürdürerek, askeri seçenekte dâhil olmak üzere hiçbir şekilde soruna müdahil olmamaya dikkat etmiş ve en baştan itibaren soruna Avrupalılarca çözüm bulunmasına destek veren bir tavır içerisinde olmaya devam etmiştir. Yugoslavya’nın dağılması sürecinde ortaya konan bu yaklaşım doğrultusunda Bush yönetimi, ne 1991 Haziran’ında Slovenya ve Hırvatistan’ın federal sistemden ayrılma yönündeki bağımsızlık ilanlarına da olumlu yaklaşmamış ne de Sırpaların dağılmayı önlemek amacıyla tek taraflı girişimlerine de hiçbir şekilde destek vermemiştir. Bu yöndeki Amerikan iradesinin somut ifadelerinden biri de görev süresinin son ayında 25 Aralık 1992 tarihinde Başkan Bush tarafından Sırbistan lideri Slobodan Miloseviç’e gönderilen bir mektup ile de ortaya konmuştur. Söz konusu mektubunda başkan Bush, Kosova’da yaşanan gelişmeler karşısında Sırpalar harekete geçerler ise Birleşik Devletler

²³⁸ David Binder, “Conflict In Yugoslavia; United Yugoslavia Is U.S. Policy’s Aim”, <http://www.nytimes.com/1991/07/01/world/conflict-in-yugoslavia-united-yugoslavia-is-us-policy-s-aim.html> (Erişim Tarihi:11.10.2011)

²³⁹ Warren Zimmermann, “**Chapter 11:Yugoslavia: 1989–1996**”.

²⁴⁰ Halberstam, **Bariş Zamanı Savaş...**, s. 159.

olarak hem Kosova'daki Sırlara hem de Sırbistan'a karşı askeri güçler görevlendirmeye hazır oldukları uyarısında bulunmuştur.²⁴¹

1990'lardan itibaren Avrupa'da Yugoslavya orjinli yaşanan gelişmeler karşısında Başkan George Bush tarafından çerçevesi çizilen ve mümkün olabildiğince soruna müdahil olmama esasına dayanan Amerikan yaklaşımı, Kasım 1992 seçimlerine kadar aynı şekilde devam ettirilmiştir. 1992 yılındaki seçim kampanyasına eş zamanlı olarak özellikle Bosna-Hersek'te çatışmaların şiddetlenmesi Yugoslavya'yı Amerikan seçimlerinin de ana gündem maddelerinden birisi hatta en önemlisi haline getirmiştir. Özellikle Demokrat Parti (DP) başkan adayı olan William Jefferson Clinton, seçim kampanyasında Bosna'da tırmanan trajedinin artış göstermesinde sorunu, Avrupalılara bırakan Başkan Bush'un politikalarının olduğunu ifade ederek, Bosna ve Yugoslavya'yı seçim kampanyasında dış politika tartışmalarının ana gündem maddesi haline getirmiştir. Clinton'a göre, sorunu Avrupalılara bırakan Başkan Bush bu yaklaşımı ile Bosna'da temel insan haklarına ve demokratik değerlere de sırtını dönmüştü. Oysa Clinton'a göre ABD, Bosna-Hersek'te yaşanan krizi görmezden gelemezdi. Ona göre Bosna-Hersek'teki kriz, hem Avrupa'nın da güvenliğine hem de Amerika'nın, Soğuk Savaş sonrası rolü ve konumuna karşı da bir meydan okuma anlamına gelmekteydi.²⁴² Bu nedenlerden dolayı Clinton başkanlığa seçilmesi halinde Bosna sorunu, hızla kontrol edilmesi gereken dış politika önceliklerinden birisi olacaktı.

Seçimleri kazanması ardından göreve başlayan yeni başkan Clinton, Bosna-Hersek'teki çatışmalarda kitlesel bşekilde sivil kayıplarının artması, savaşın Boşnaklara karşı soykırıma dönüşmesi ve ülkenin büyük bir yıkıma uğrayarak maddi olarak tahrip olması ardından o tarihe kadar selefi George Bush tarafından izlenen Amerikan politikasının gözden geçirilmesine ihtiyaç duymuştur.²⁴³ Ancak bu karşın, Clinton yönetimi ve aralarında General Colin Powell'in bulunduğu bazı askerler de Bosna-Hersek'te yaşananları etnik bir savaş olarak görmüşler ve “ *iç savaş*”ın askeri

²⁴¹“Crisis the Balkans;Statements of United States' policy on Kosovo”, <http://www.nytimes.com/1999/04/18/world/crisis-in-the-balkans-statements-of-united-states-policy-on-kosovo.html> (Erişim Tarihi: 15.10.2011)

²⁴² Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 31.

²⁴³ Burnazovic, “**Bosna Örneğinde ABD'nin...**”, s. 281.

müdahaleyle çözülemeyeceği düşüncesinde olmuşlardır.²⁴⁴ Tüm bu değerlendirmelere karşılık Başkan Clinton daha seçim kampanyasında önceliklerinden birisi olacağı sözünü verdiği Bosna-Hersek konusunda tam olarak politikasının ne olabileceğini ortaya koyamadığından BM ve AB'nin Balkanlarda daha fazla risk almaları gerektiği görüşünü benimsemiştir.²⁴⁵

Buna rağmen Bosna'da sivil kayıplarına karşı yükselen kamuoyu tepkisi yeni Başkanı bir şeyler yapma konusunda zorda bırakmıştır. Bunun üzerine Başkan Clinton, 1993'den itibaren Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını önermiş ancak bu önerisine Avrupalılardan beklediği desteği sağlayamamıştı. Amerikan yönetimi bu önerisine özellikle savaşın uzamasına ve bölgede görev yapan BM Koruma Gücü (UNPROFOR)* askerlerini tehlikeye düşürebileceği kaygısıyla İngiltere ve Fransa tarafından destek verilmemiştir.²⁴⁶

Başkan Clinton, bu görüşü savunmasının nedenlerinden biri de henüz daha tam olarak Bosna-Hersek krizi konusunda nasıl bir politika izleyeceğini belirlememiş olmasından kaynaklanmıştır. Clinton'un, politikasını belirleyememiş olmasının ardında yatan önemli neden de o dönemde Başkanın ulusal güvenlik takımı oluşturan Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Savunma Bakanı Les Aspin ve Ulusal Güvenlik danışmanı Anthony Lake arasında sorun üzerinde tam bir görüş birliğinin olmamasıydı.²⁴⁷

O dönemki yetkililerden Dışişleri Bakanı Christopher, Bosna sorununa en başından itibaren temkinli yaklaşmıştı. O, sorunu tarafların aralarındaki eski nefretlerden kaynaklanan bir sorun olduğunu ifade ederek sorunun “*cehennemden gelen bir mesele*” olduğunu ve bu nedenle de çatışmaları sona erdirmenin çok zor olduğunu

²⁴⁴ Nurşin Ateşoğlu Güney, “Bosna-Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci” **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Kemal Saybaşılı ve Gencer Özcan (Ed.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1997, s. 266.

²⁴⁵ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 31.

* **BM Koruma Gücü (UNPROFOR)**, BMGK'nin 21 Şubat 1992 tarihli 743 sayılı kararı ile oluşturulmuştur. BMGK'nin 743 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 01.12.2010)

²⁴⁶ Emiroğlu ve Çakır, “Yugoslavya'nın Dağılması Sürecinde Trans-Atlantik Dış Politika Parametreleri...”, s. 105.

²⁴⁷ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 31.

ifade etmiştir.²⁴⁸ Bu algılamasının sonucu olarak Dışişleri Bakanı Christopher, Bosna’da yaşananlara kuşku ile yaklaşmıştı. Ona göre, bölge ABD’nin stratejik çıkarlarının dışında bir alandı ve bu nedenle ABD bölgeye çok fazla müdahil olmamalıydı. Bu nedenle Dışişleri Bakanı Warren Christopher’a göre; ABD olarak kendileri önceki Başkan Bush tarafından uygulanan “çevreleme” stratejisine devam edilmeliydi.²⁴⁹ Savunma Bakanı Les Aspin de ezici bir güçle nihai bir darbe vurulması gerektiğini ifade etmiş, Ulusal Güvenlik danışmanı Anthony Lake ise, Bosna’da yaşanan insani trajedi nedeniyle çok geç kalmadan müdahale edilmesi taraftarı olmuştu.²⁵⁰ Ancak bu kişiler müdahale yanlısı iken dönemin Genelkurmay Başkanı Paule ise ABD’nin, Bosna-Hersek’e müdahale etmesi fikrine karşı çıkmıştır.²⁵¹ Amerikan karar alıcıları arasındaki görüş farklılıkları 1995’e kadar devam etmiş, ancak bu durum Sırp gaddarlığını ve mezalimini gösteren karelerin haberler aracılığıyla televizyonlara yansımalarıyla birlikte değişmeye başlamıştır.²⁵² Bosna-Hersek’te yaşanan trajedinin bu şekilde medya aracılığıyla Amerikan halkının da dikkatini çekmesiyle birlikte; Amerikan kamuoyu ABD’nin demokrasi ve insan hakları idealleri doğrultusunda Bosna Hersek’teki krize çok daha fazla geç kalmadan müdahale etmesi yönündeki görüşleri daha da güçlendirmiştir.

Amerikan yönetimi içerisinde müdahale edilmesine ilişkin yönetim kademesinde bu şekilde görüş farklılıkları yaşanırken, Başkanın tutumunu değiştirmesine neden olan önemli bir etken de, 1996 yılında yapılacak başkanlık seçimlerinin yaklaşması olmuştu. Çünkü Demokrat Partililere göre, başkanın ilk görev döneminde Bosna’da soruna çok fazla müdahil olmayarak pasif tutum takınmasının seçim kampanyası sırasında yoğun eleştirilere neden olacağını düşünmeleri etkili olmuştu.²⁵³

Bosna-Hersek’teki çatışmalarda Müslümanların soykırımı maruz kalmaları ve bu durum karşısında Batılı ülkelerin ilgisiz kalmalarının bölgede aşırı İslamcı olarak

²⁴⁸Ivo H. Daalder, “The United States, Europe, and the Balkans”, www.brookings.edu/view/articles/Daalder/useurbalkch.pdf (Erişim Tarihi: 15.10.2011)

²⁴⁹Jon W. Western, “U.S. Policy and Human Rights in Bosnia: The Transformation of Strategic Interest”, <http://www.mtholyoke.edu/~jwestern/ps62/bosnia.htm> (Erişim Tarihi: 03.11.2011)

²⁵⁰Brune, *The United States&The Balkan Crisis...*, s. 31.

²⁵¹Burnazovic, “Bosna Örneğinde ABD’nin...”, s. 281.

²⁵²Brune, *The United States&The Balkan Crisis...*, s. 31.

²⁵³Alkan, “Dayton Anlaşması Gölgesinde...”, s. 34.

adlandırılan akımların giderek şiddetleneceği yönünde ABD'ne gelen uyarılarda, Bosna-Hersek'te ki krize daha da fazla geç kalmadan müdahale edilmesi görüşünü savunanların düşüncelerini güçlendirici etkisi olmuştur. ABD, özellikle 6 Temmuz 1995 tarihinde gerçekleşen Srebrenica trajedisinden sonra Bosna-Hersek krizi ile daha da yakından ilgilenmeye başlamıştır. Srebrenica'nın, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşından sonra en fazla sivilin katledildiği yer olması Amerikan yönetiminin bölgeye askere gönderme yönündeki politikasının uygulamaya geçirilmesinde önemli bir eşik olmuştur. Bölgeye asker gönderilmesi noktasında ısrarcı olan Beyaz Saray yönetiminin bu yöndeki politikasını hayata geçirilmesinde etkili olan bir başka faktörde, Amerikan yönetiminin Bosna krizi üzerinden hem NATO içindeki ABD üstünlüğünü gösterme hem de Amerikan siyasal yaşamında başkanın pozisyonu güçlendirme kaygısı olmuştur. Clinton'ın konumunu güçlendirmek için Bosna-Hersek'e asker göndermenin riskli olmadığı konusunda hem ABD Kongresi nezdinde hem de Amerikan kamuoyu nezdinde kanıtlamaya çalışmıştır. Clinton yönetimini, Amerikan Kongresi nezdinde böylesi bir girişimde bulunarak Bosna-Hersek'teki krize müdahil olma yönünde bir irade ortaya koyarak aynı zamanda Avrupa ülkelerine kendisi olmadan karar verme sürecinin bittiği mesajını da vermiş oluyordu. ABD, artık kendisinin Avrupa'da olduğu gibi Balkanlarda da üstün güç olduğunun Avrupalılarca kabul edilmesi gerektiğini, çünkü Avrupalıların önce Hırvatistan ardından da Bosna-Hersek'teki savaşlarda dört yıldır bir şey yapamamış olduğunu dolayısıyla da ancak kendisinin Balkanları yönetebileceğini de belirtmiş oluyordu.²⁵⁴

Clinton yönetimi ve ABD'nin, Temmuz 1995'de Srebrenica'da Müslümanların maruz kaldıkları Sırp katliamının ardından tutumu değişmesine karşın öncesinde de soruna karşı tamamen ilgisiz kalmamıştır. Clinton, 1992'de göreve başlamasının ardından 1995'e kadar ki süreçte de birtakım girişimleri olmuştur.

Başkan Clinton, krizin çözümünde bir taraftan liderlik rolü üstlenmek konusunda çekingen kalırken diğer taraftan ise uluslararası toplumun krizin aşılması çabalarına destek vermeye devam etmiştir. ABD ve Clinton'un bu yöndeki çabalarının başında BM Yugoslavya özel temsilcisi Cyrus Vance ile AB temsilcisi Lord Owen

²⁵⁴ Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, ss. 487-488.

tarafından Bosna-Hersek'in on eyaletten oluşan bir konfederasyona dönüşmesini öneren 2 Ocak 1993 tarihli "Vance-Owen Barış Planı"na²⁵⁵ destek vermek şeklinde ortaya çıkmıştır. Planın açıklanmasının ardından Clinton yönetimi, planla Sırp larca zorla yaratılan fiili duruma onay verilmiş olduğunu iddia ederek plana destek vermemiştir.²⁵⁶ Amerikan yönetiminden gelen bu eleştiriler ile plan daha baştan desteksiz hale gelmiştir. ABD yönetiminin plana getirdiği eleştirilere yanıt ise planın hazırlayanlardan birisi olan Lord Owen'dan gelmiştir. Owen yaptığı açıklamada ABD'yi, Müslümanları cesaretlendirerek uzlaşmazlığa itmek ve askeri müdahale gibi kendisinin de uygulayamayacağı politikalar önermekle suçlayarak ortaya koymuş oldukları planlarının uygulanabilirliğe baştan engel olduğu eleştirisinde bulunmuştur.²⁵⁷ ABD'nin plana bu eleştirilerde bulunurken Owen ile birlikte planın diğer mimarı olan Amerikalı eski Cyrus Vance ise yaptığı açıklamada; sundukları planın taraflar arasında "orta yol" bulduğunu savunmuştur. Cyrus Vance'a göre; bu orta yolun bulunmasının sebebi de Avrupalılar ve Amerikalıların bölgede hiçbir şekilde ciddi bir taahhüt altına girmeyi kabul etmemeleri olduğundan kaynaklandığını ileri sürmüştür.²⁵⁸

Ancak çok geçmeden Clinton yönetimi sorun karşısında daha temkinli bir tutum takınarak ilk önerisini 11 Şubat 1993 tarihinde açıklamıştır. Bu önerisi ile Clinton yönetimi, Bosnalılara insani yardım taşıyan konvoyların yolunu açabilmek için Sırp larca yönelik hava operasyonlarının düzenlenmesini istemiştir.²⁵⁹ Bu öneriden başka bir başka teklifte Bosnalılara uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını istemek olmuştur. Clinton yönetimi bir yandan kendisi bir öneri getirirken diğer yandan da bölge üzerindeki uçuş yasağını ihlal eden Sırp uçaklarının düşürülmesini ve havaalanları ile

²⁵⁵ Plana göre Bosna-Hersek üç kurucu "halk"tan oluşan bir konfederasyona dönüşecekti. Buna göre de üç Sırp, üç Hırvat ve üç Müslüman eyaletine bölünmüşken; Saraybosna'nın statüsü üç toplumlu "açık kent" şeklinde olacaktı. Plana göre; ülkenin %43'ü Sırp larca, %31 Müslümanlara ve %26'sı da Hırvatlarca bırakılmıştı. Vance-Owen Planı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. David Owen, **Balkan Odyssey**, London, Indigo,1996, ss. 94-96; Leo Tindemas, **Barış Çağrı, Uluslararası Komisyon'un Balkanlar Hakkındaki Raporu**, İstanbul: Sabah Kitapları, 1998, s. 79.

²⁵⁶ Ivo H. Daalder, "Decision to Intervene: How the War in Bosnia Ended", http://www.brookings.edu/articles/1998/12balkans_daalder.aspx (Erişim Tarihi:18.10.2011)

²⁵⁷ Owen, **Balkan Odyssey**, ss. 167-170.

²⁵⁸ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 207.

²⁵⁹ Sebastian Barthe ve Charles Philippe David, "Foreign Policy-Making in the Clinton Administration: Reassessing Bosnia and the "Turning Point" of 1995", http://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/foreign_policy.pdf (Erişim Tarihi: 21.10.2011)

yakıt depolarının vurulması gibi çatışmaların daha da tırmanmasını önleyecek askeri seçenekler dile getirmiş ama bu düşüncesi pek de destek bulmamıştır.²⁶⁰

Clinton yönetimi, bu önerileri ile aynı zamanda taraflar üzerinde baskı da yapmak istemiştir. ABD dile getirdiği askeri seçenekler, planı kabul etmek için Bosna–Hersek Sırp Cumhuriyeti Parlamentosunun plana onay vermesini şart koşan Sırp lar üzerinde yoğunlaşmıştır. ABD’nin kararlı tutumu ve Bosna-Hersek’e askeri müdahalede bulunabilme olasılığını dile getirmesi üzerine o tarihe kadar plana onay verme konusunu Bosnalı Sırlara bırakan Sırbistan yönetiminin de kararını değiştirmesine neden olmuştur. Baskılar karşısında planın onaylanmaması halinde istifa edeceğini söyleyen Karadzic’in tutumu o tarihe kadar planı onaylamayı sürüncemede bırakan Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Parlamentosunun tutumunu değiştirmesine ve 20 Ocak 1993’te ilke olarak planı onaylamasına neden olmuştur.²⁶¹

Vance-Owen planına, Clinton ve ABD yönetiminin başlangıçta verdiği destek Bosnalı Sırları plana onay vermelerini sağlamıştı. Ama ilerleyen zaman diliminde Batılıların Sırlara yönelik olası hava akınlarıyla ilgili olarak kararlılık gösterememeleri Bosnalı Sırları da yeniden plana karşı olumsuz tavır takınmaya itmiş ve en sonunda da 25 Mart 1993’de Pale’de bulunan Bosnalı Sırp parlamentosu tarafından reddedilmiştir.²⁶²

Bosnalı Sırların plan reddetmelerinin ardından Başkan Clinton ve ABD yönetiminin, bu yöndeki ilk çabası 1993 Şubat ayında Sırp ambargosu altındaki Bosnalı Müslümanlara yardım taşıyan BM yardım konvoyunun engellenmesi ardından, Clinton yönetimi Bosnalı Müslümanlara C–130 askeri kargo uçakları ile havadan ilaç ve yiyecek yardımı yapılmasını uygulamaya koymuştur. Bosnalı Müslümanlara yönelik ilk kez havadan yardım yapılması şeklinde başlayan Amerikan yardımları daha sonra da aynı şekilde devam etmiştir.²⁶³ ABD ve Clinton yönetiminin, havadan gıda yardımında bulunması etkili olan bir faktörde, o dönemde askeri müdahale yönündeki

²⁶⁰ Bora, **Bosna-Hersek...**, s. 246.

²⁶¹ Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 179.

²⁶² Güney, “**Bosna-Hersek Sorunu...**”, s. 271.

²⁶³ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 32.

düşüncesinden vazgeçmesi üzerine hem ülke içinde hem de uluslararası kamuoyunda uğradığı prestij kaybını da önleme düşüncesinin de payı olmuştur.

Başkan Clinton, Şubat ayında gerçekleştirilen hava yoluyla yardım yapılması önerisinin ardından ikinci bir girişimi de Bosnalı Sırpların Vance-Owen planını Mart ayında kesin olarak reddetmeleri ardında 1 Mayıs 1993 de gelmiştir. Buna göre de söz konusu tarihte Başkan Clinton, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 25 Eylül 1991 tarihinde kabul edilen ve Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanmasını öngören 713 sayılı kararının tek taraflı olarak kaldırılmasından söz etmeye başlamıştır.²⁶⁴ Bu önerisine destek sağlayabilmek için de Dışişleri Bakanı Warren Christopher'i, Avrupa ve Rusya'ya yollamıştır. Amerikan yönetimi bu önerisine sadece İngiltere'den destek bulabilmiş ancak BMGK'nin diğer daimi üyeleri olan Fransa, Rusya ve Çin'den böylesi bir kararın savaşı daha da yayılmasına neden olabileceği itirazıyla karşılaşmıştır.²⁶⁵ Başkan Clinton'ın ikinci önerisi de, BMGK'nin 9 Ekim 1992'de kabul ettiği ve Bosna-Hersek hava sahasında uçuş yasağı getiren 781 sayılı²⁶⁶ kararının genişletilmesi ve bu kararın uygulanmasını sağlamak için de NATO uçakları kullanılmasını istemesidir. Bu önerileri ile Amerikan yönetimi aynı zamanda hem NATO'yu devreye sokabilmiş olacaktı hem de ABD askerlerini BM'nin yönetimi altına vermeme yönündeki düşüncesini uygulayarak Pentagon kanalıyla operasyonun tüm inisiyatifini elinde tutabilmiş olacaktı.²⁶⁷

Başkan Clinton, bu kararlarının ardından 1 Mayıs 1993 tarihinde “*lift and strike*” adı verilen planını/teklifini önermiştir. Bu plana göre “*lift*” stratejisi, Bosnalı Müslümanlara askeri yardım yapılabilmesi amaçlanmıştı. Clinton'ın bu stratejisi aynı zamanda BM tarafından bu ülkeye silah ambargosu uygulanmasını öngören 1991 tarihli 713 sayılı kararının da kaldırılması anlamına geliyordu. Clinton' göre, alınmış olan silah ambargosu kararı Müslümanlar için dezavantaj iken, Bosnalı Sırlara ise avantaj

²⁶⁴ BM Güvenlik Konseyinin 25 Eylül 1991 tarihli 713 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:01.12.2010)

²⁶⁵“**The Yearbook of UNs, 1993**” http://unyearbook.un.org/1993YUN/1993_P2_CH4.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2011)

²⁶⁶ BM Güvenlik Konseyinin 9 Ekim 1992 tarihli 781 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:01.12.2010)

²⁶⁷ Bora, **Bosna-Hersek...**, s.248.

sağlıyordu ve bunun için kaldırılmalıydı. Bunun nedeni de; Sırpların çeşitli ve kolay kaynaklardan bu ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri idi. Başkan'a göre, iki grup arasında Sırpların lehine olan bu durum ortadan kaldırılmalıydı aksi durum Bosnalı Müslümanların kayıplarının devamı anlamına gelecekti. Clinton'a ve danışmanlarına göre bunun önüne geçilmesi için yapılacak tek şey, Müslümanlara ve Hırvatlara askeri yardım yapılmasından geçiyordu. “Strike” stratejisi ise, Clinton'ın Bosnalı Sırpları barışa zorlamak için BM'nin uçuşa yasak bölge uygulamasını daha katı biçimde uygulanması esasına dayanıyordu. Ayrıca strike stratejisine göre; Sırpların uçuşa yasak bölge kararına uymaya zorlamak için gerekli hallerde NATO uçakları devreye girebilecekler ve operasyonlar düzenleyebilecekti.²⁶⁸

Başkan Clinton açıkladığı bu önerisine kendi kabinesi içerisinde de tam bir görüş birliği sağlayamamıştır. Yönetim içerisinde Başkan Yardımcısı Al Gore, Warren Christopher, Les Aspin, Anthony Lake ve Madeleine Albright gibi isimler daha çok diplomatik çözümlerle savaşa çözüm aranmasını savunurlarken, General Colin Powell da planlanan hava saldırılarının hem Sırpları caydırmayacağı hem de Amerika'yı giderek şiddetlenen savaşın içine çekeceği endişesini taşıdıkları için karşı çıkmışlardı. Dışişleri Bakanı Warren Christopher da Başkana bu politikasında destek vermemişti. Yönetim içerisindeki görüş ayrılıkları nedeniyle önerileri üzerinde tam bir görüş birliği sağlayamamasına karşın Başkan Clinton önerisini geri çekmemiş ve nihai kararını ertelemiştir.²⁶⁹

Başkan Clinton bu yeni stratejisine de destek sağlamak için Dışişleri Bakanı Warren Christopher'ı 1993 Mayıs ayında Avrupa'ya göndermiştir. Dışişleri Bakanı Christopher, İngilizler ve Fransızlar ile yürüttüğü temalarında onların da bu böylesi bir teşebbüsün bölgedeki çatışmaları daha da tırmandırabileceği dolayısıyla da BM tarafından yürütülen temasları da tehlikeye düşürebileceği endişesi içerisinde olduklarını ve bundan dolayı önerilerinin pek te kabul görmediğini izlenimi almıştır. Christopher'a göre, Avrupalıların böylesi bir girişime kabul etmemelerinde böylesi bir

²⁶⁸ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 238.

²⁶⁹ Ivo H. Daalder, **Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy**, Washington: Brookings Institution Press, 2000, ss. 11–19.

girişimin bölgede görev yapan UNPROFOR personelinin de hayatlarını riske atacağından endişe duymaları belirleyici olmuştur.²⁷⁰

Başkan Clinton düşündüğü “*lift and strike*” planına, Avrupalılardan da destek bulamaması üzerine 1993 yılının geri kalan döneminde soruna ilgisini geri çekerek, selefi Bush’un takip ettiği politikasına devam etmiş; sorunu BM ve AB’ye bırakarak ve Amerikan askerlerinin UNPROFOR bünyesinde görev alması taleplerini reddetmiştir. Clinton’ın, krize yönelik daha fazla ABD’nin inisiyâtif alma şeklindeki politikası konusunda hevesinin kırılmasının ardından Bosna konusunda yönünü tekrar geçmiş politikalara dönmesinde etkili olan bir başka faktörde 1993 yılının Eylül ve Ekim aylarında ilgisini Somali ve Haiti’de yaşanan sorunlara yöneltmiş olmasıydı.

ABD’nin öncülüğünde uluslararası toplumun bu girişimin ardından barış çabalarının bir diğeri de Lord Owen ve Thornvard Stoltenberg’in 15–16 Haziran 1993 tarihinde ortaya koydukları “*Owen-Stoltenberg Planı*” olmuştur. Bu plana göre, Bosna-Hersek toprakları etnik çoğunluk esasına göre %53’ü Bosnalı Sırlara, %30’u Bosnalı Müslümanlara ve %17’si de Bosnalı Hırvatlara bırakılarak Bosna-Hersek “*esnek bir konfederasyona*” dönüştürülüyordu.²⁷¹ Clinton yönetimi planı olumlu bulmuş, planın kabul edilmesi için taraflar nezdinde yoğun bir ikna çabası içerisine girmişti. Amerikan yönetiminin planı kabul etmesi için ısrarlı tutumu özellikle Müslümanların lideri İzzetbegoviç üzerinde yoğunlaşmış; kamuoyu önünde İzzetbegoviç’e oldukça sıcak davranılırken, müzakereler sırasında ise sürekli tavizler vermeye zorlanmıştır.²⁷² ABD’nin plana yaklaşımı, olumlu olmuş ve taraflar üzerinde baskı yapmıştır. Hatta Clinton yönetimi, özellikle Sırlara planı kabul etmelerini aksi takdirde Temmuz ayında bir hava operasyonu düzenleyeceği tehdidinde de bulunmuş, ama ilerleyen zamanlarda bu düşüncesini ertelemiştir. ABD’nin olası bir hava operasyonundan vazgeçmesinden cesaret alan Bosnalı Sırlar da daha sonra planı reddetmişlerdir.²⁷³ Nurşin Ateşoğlu

²⁷⁰ Daalder, “**Getting to Dayton...**”, s. 12.

²⁷¹ Plana göre Bosna-Hersek esnek konfederasyona göre Sırp Cumhuriyeti ve Herceg-Bosna Devleti olarak ikiye bölünüyor ve Saraybosna da iki yıl süre ile BM yönetimi altına bırakılıyordu. Owen-Stoltenberg Planı için bkz. Owen, **Balkan Odyssey**, ss. 204–211; Tindemas, **Barışa Çağrı...**, s. 82.

²⁷² ABD, İzzetbegoviç’e askeri müdahale ihtimalini aklından çıkarması gerektiğini ve bunun bir seçenek olmadığını vurgulamışlardır. Tanıl Bora, **Bosna-Hersek...**, s. 255.

²⁷³ Güney, “**Bosna-Hersek Sorunu...**”, s. 273.

Güney'e göre, bu planın uygulanması Bosna'nın etnik olarak üçe bölünmesini ve Sırp'larında zor kullanarak elde etmiş oldukları toprak kazanımlarını meşrulaştırmalarını ve de zaten parçalanmış hale gelen Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün de yok edilmesi demek olacaktı.²⁷⁴

1993 Ağustos'unda Owen-Stoltenberg planının reddedilmesi, Sırp'ların Saraybosna'yı bombaları, ülkedeki üç etnik grup arasında anlaşmazlığın derinleşmesi ve ülkeden gelen çatışma haberlerinde etnik temizlik olduğuna ilişkin raporların ve de UNPROFOR personelinin hayatının tehlikeye girmesi gibi gelişmeler, 1994 başından itibaren ABD ve Başkan Clinton'un ilgisini yeniden bölgeye yöneltmiştir. BM ve AB'nin ateşkes sağlanması yönündeki çabalarının sonuçsuz kalması ABD'nin daha etkin rol alması konusunda Başkan Clinton'ın düşüncelerinin yeniden güçlendirmiştir. Bu gelişmelerin ardından özellikle 5 Şubat 1994'de Saraybosna'da bir pazar yerine gerçekleştirilen havan saldırısında 68 kişinin ölümü ve 200'den fazla insanın yaralanması da bu kanıyı güçlendirmiştir.²⁷⁵ Bu saldırılar karşısında NATO'nun yanıtı ise, Sırp güçlerinin Saraybosna'dan 20 kilometre uzaklaşmaları, ağır silahlarını BM'ye devretmeleri aksi halde hava saldırılarının başlayacağı şeklinde tehditler savurmak olmuştur.²⁷⁶

“Vance-Owen” ve “Owen-Stoltenberg” planlarının Bosna'daki çatışmaları durduramaması üzerine çabalarını yoğunlaştıran uluslararası camianın bir başka girişimi de, 22 Mayıs 1993 tarihinde ABD, Rusya Federasyonu, Fransa, İngiltere ve İspanya temsilcilerinin Washington'da yaptıkları toplantı olmuştur. Söz konusu toplantı sonunda kabul edilen “*Eylem Planı*” çerçevesinde beş ülke; BM'nin Müslümanların kuşatma altında tutulduğu Saraybosna, Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac ve Srebrenica'da “*Güvenli Bölgeler*” oluşturmasını ve bunun için de bölgeye ek kuvvetler göndermesi yönünde bir kararı almışlardır. Beş ülke tarafından Mayıs 1993'de alınan bu karar, bir yıl sonra 4

²⁷⁴ Güney, “**Bosna-Hersek Sorunu...**”, s. 274.

²⁷⁵ R. Nation, **War in the Balkans, 1991-2002**, s.179.

ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/215/pub123.pdf. (Erişim Tarihi: 19.10.2011)

²⁷⁶ Merve İrem Yapıcı, “Bosna-Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 8, 2007, s.7.

Haziran 1994'te BMGK tarafından kabul edilerek “ *Güvenli Bölgeler Planı* ”* adıyla Bosna-Hersek'te çatışan taraflara sunulmuştur.²⁷⁷ Planın ortaya konulmasıyla birlikte Amerikan yönetimi de önceki barış önerileri olan “Vance-Owen” ve “Owen-Stoltenberg” planlarından da vazgeçmiş olmuştur.

Bosna'da sunulan barış planlarını tarafların kabul etmemeleri ve ardından da çatışmaların şiddetlenmesi üzerine Amerikan yönetimi, girişimlerini Hırvatlar ve Müslümanlar üzerinde yoğunlaştırarak; onların birbirleriyle savaşmayı durdurmalarını ve Sırlara karşı ortak mücadele etmelerini önermek olmuştur. Bu şekilde Hırvatlar ile Müslümanlar arasında ortak bir zemin arayan Başkan Clinton, taraflar arasında uzlaşmayı sağlamak ve arabulucu rolü oynaması için eski bir diplomat olan Charles Redman'ı görevlendirmiştir. Redman'ın, taraflar arasında yürüttüğü temaslar sonucunda Bosnalı lider İzzetbegoviç ve Hırvat lider Tudjman barış yapmak konusunda ikna olmuşlardır. Amerikan arabuluculuğunda yürütülen görüşmelerin sonunda Müslümanlar ve Hırvatlar, 18 Mart 1994 Washington Anlaşması²⁷⁸ imzalayarak aralarında bir “Bosna-Hırvat Federasyonu” kurmuşlardır. Hırvatlar ve Müslümanlar arasında imzalanan Washington Anlaşmasını; ABD yönetiminin Bosna'da çözüm yolundaki ilk başarılı girişim olarak tanımlamıştır.²⁷⁹ Anlaşma imzalanması öncesinde Müslümanlar ve Hırvatlar arasında yoğun bir çaba gösteren Clinton yönetimi, uzlaşmaya varmaları halinde iki tarafa da ekonomik destek sağlayacağı yönündeki açıklamalarda taraflar üzerinde ikna edici etkisi olmuştur. Federasyon çatısı altında Müslümanlarla bir araya gelen Hırvatlar için bu anlaşma sonunda Amerika'dan sağlanan desteğin somut sonuçlarından birisi de Sırp kontrolündeki Krjina ve Slavonya bölgelerinin tekrar ele geçirilmesi aşamasına ortaya çıkmıştır. Bu destekte ABD'nin, Hırvatlara bu iki

* **Güvenli Bölgeler kararı:** BM'nin, Bosna-Hersek savaşı sırasında altı Bosna kenti için uyguladığı karardır. 16 Nisan 1993'de 819 sayılı karar ile Srebrenica, Mayıs 1993'te de 824 sayılı karar ile de Zepa, Tuzla, Saraybosna, Goradze ve Bihaç güvenli bölgeler ilan edilerek BM koruması altına alınmıştır. BMGK'nin 16 Nisan 1993 tarihli 819 sayılı güvenli bölgeler kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 01.12.2010)

²⁷⁷ Güvenli Bölgeler Planı için bkz. Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, ss. 183-184; **“The Yearbook UNs, 1994”**, ss. 521-530, <http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1994index.html> (Erişim Tarihi:03.02.2012)

²⁷⁸ Washington Anlaşması için bkz. Güney, **“Bosna-Hersek Sorunu...”**, s. 273; **Birleşmiş Milletler Kararlarında Eski Yugoslavya ve Bosna-Hersek**, Çev. Nejat Özdemiroğlu, İstanbul: Dayanışma Vakfı Yayınları, 1996, s. 63.

²⁷⁹ Daalder, **“Getting to Dayton...”**, s. 27.

bölgeden Sırları çıkartmaları noktasında sağlanan diplomatik ve taktik destekle kendisini göstermiştir.²⁸⁰

1994 yılı sonlarında Amerikalıların bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesi için yaptıkları bir başka girişim de; ABD eski başkanı Jimmy Carter'ın tarafların temasları sonunda kabul edilen ve üç ay gibi bir süre geçerliliğini koruyan "Carter Ateşkesi" diye adlandırılan ateşkes başarısı olmuştur. 1995 Mart ayında Sırların saldırılara geçmeleri ile bozulan ateşkesin ardından tarafların ateşkesin yürütülememesinin sorumluluğunu birbirlerine atmaları üzerine tekrar devreye giren ABD bölgeye temaslarda bulunmak üzere eski bir diplomat olan Robert Frasure'yi bölgeye göndermiştir. Belgrat'ta Miloseviç ile bir araya giren Frasure, Sırp liderden, Bosna-Hırvat federasyonu tanımaları istemiş ve bunun karşılığında da BM tarafından uygulanan ekonomik yaptırımların kaldırabileceği önerisini getirmiştir. Ancak Frasure'nin önerileri de Miloseviç tarafından reddedilmiştir.²⁸¹ Miloseviç'in, Frasure tarafından yapılan öneriyi reddetmesi ardından ABD'nin BM temsilcisi Madeleine Albright'ın da ikna etmesiyle birlikte Başkan Clinton, 25 Mayıs 1995'ten itibaren Sırlara karşı hava operasyonu düzenlenmesi ciddi olarak düşünmeye başlamıştı.

Amerikan yönetiminin bu girişimlerine karşılık ABD yönetiminin düşüncelerini değiştiren bir önemli gelişmede 1994 yılının sonbaharında Bihac çevresinde çatışmaların artmasıyla ortaya çıkmıştır. Bihac merkezli çatışmaların artması ABD ve müttefikleri arasında NATO içerisinde derin bir uçurum olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.²⁸² ABD, Bihac'ın düşmesi ardından Sırlara hava operasyonu düzenlenmesini istemişler ama müttefiklerden gerekli desteği bulamamışlardır. Bu desteğin sağlanamaması üzerine de ABD ve Clinton yönetimi o tarihe kadar ısrarla savunduğu ve Sırlara yönelik tek hava operasyonları düzenlenmesi fikrini tamamen terk etmeye başlamıştır.²⁸³ Amerikan yönetiminin Sırlara hava operasyonları düzenlenmesi tezinden vazgeçmesinde etkili olan bir başka faktör de BM Genel

²⁸⁰<http://www.davidchandler.org/pdf/chapters/Disintegration%20of%20Yugoslavia%20chapter.pdf>
(Erişim Tarihi: 24.11.2011)

²⁸¹ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 88.

²⁸² Daalder, "**Getting to Dayton...**", s. 33.

²⁸³ Barthe ve David, "**Foreign Policy-Making...**", s. 8.

Sekreteri Butros Gali'nin önerilerine olumlu yaklaşmaması olmuştur. Genel Sekreterin olumsuz bir tavır takınmasında etkili olan bir faktör de böylesi bir müdahalenin BM tarafından yürütülen barış girişimlerin sekteye uğratacağından endişe etmesinden kaynaklanmıştır.²⁸⁴

1994 yılı içerisinde ABD'de Bosna'ya yönelik yapılabilecekler konusunda atılacak adımlardan birisinin de Yugoslavya'ya yönelik olarak uygulanan silah ambargosunun Bosna'ya tek taraflı olarak kaldırılması düşüncesi olmuştur. Ancak bu düşünce, bölgedeki barış gücünü tehlikeye düşürebileceği, NATO ittifakı içerisinde de bölünmeye neden olabileceği endişeleri nedeni ile hayata geçirilememiştir.

ABD ve Clinton yönetiminin, 1995 başlarındaki bir başka girişimi de artan Sırp saldırılarını durdurmak ve savaşta Sırp'ların lehine olan üstünlüğüne son vermek için Hırvatistan ile bir askeri anlaşma yapmak olmuştur. İmzalanan anlaşma ardından Amerika'dan askeri yardım sağlayan Hırvatlar, Mayıs 1995'te Krajina'da Sırlara karşı saldırıya geçerek Sırp'ları bölgeden çıkartabilmişlerdir. Amerikan yönetiminin Bosna'da çatışmalar devam ederken vermiş olduğu bu askeri desteğinin en önemli somut sonuçlarından birisi de; Bosnalı Sırp'ların savaş sırasında Bosna-Hersek ile Hırvatistan arasında kurmuş oldukları Sırp devletinin ortadan kaldırılması ve Sırp'ların yenilmez olduğu yönündeki düşüncenin de yıkılması olmuştur.²⁸⁵

ABD'nin, Bosna Müslümanları ve Hırvatlar arasında sağladığı federasyon kurlmaları yönündeki çabasının ardından bir başka gayreti de, Rusya, İngiltere, Fransa ve Almanya ile birlikte Nisan 1994'te Temas Grubunu oluşturmalarıdır. Bosna'da barış görüşmeleri sürecini yeniden canlandırmak amacıyla hazırlanan ve 26 Nisan 1994'te açıklanan Temas Grubu planına göre; Bosna-Hersek Müslüman-Hırvat federasyonu ile Sırp Cumhuriyeti oluşturulacak, topraklarının %51 Müslüman-Hırvat federasyonuna, %49'da Sırlara verilecekti. Ancak bu plan Müslüman-Hırvatlar tarafından kabul edilmesine rağmen Bosnalı Sırp'larca reddedilmiştir.²⁸⁶

²⁸⁴ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 89.

²⁸⁵ Alkan, "**Dayton Anlaşması Gölgesinde...**", s. 34.

²⁸⁶ Owen, **Balkan Odyssey**, ss. 274–315; Tindemas, **Barışa Çağrı**, s. 83.

Bosnalı Sırpların, Temas Grubunun girişimini reddetmesi üzerine BMGK, ABD'nin de ısrarlı çabaları sonunda Eylül ayında Bosnalı Sırlara karşı uygulanan ekonomik yaptırımları daha da artırmıştır. ABD'nin Miloseviç nezdinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda Sırp liderde, Bosnalı Sırpların Temas Grubunun planını onaylamaları istemiş ancak Bosnalı Sırpların buna yanıtları ise, planı reddetmek ve UNPROFOR'un güvenlik barikatlarına saldırmak olmuştur. Sırpların, Saraybosna'yı ve BM tarafından güvenli bölgeler olarak ilan edilmiş yerleri hedef almaları karşısında, Başkan Clinton ve Amerikan yönetiminin yanıtı ise çok geç kalınmadan bir an önce hava operasyonunun düzenlenmesini talebi üzerine harekete geçen NATO güçleri 25 Mayıs 1995'te Bosnalı Sırpların mevzilerini bombalamıştır. NATO saldırılarında başta Pale olmak üzere Sırpların önemli askeri merkezlerinin hedef alındığı saldırılara Bosnalı Sırpların bu yanıtı ise, BM barış gücü UNPROFOR'da görevli 300'den fazla askeri rehin almak olmuştur.²⁸⁷

NATO saldırıları daha önceki operasyonlarla kıyaslandığında daha sert ve yoğun olmasına karşın çok uzun sürmemiştir. Bunun en önemli nedeni de Sırpların esir aldıkları Fransız, İngiliz ve Kanadalı askerleri canlı kalkan olarak kullanacaklarına ilişkin görüntüleri televizyonlara yansıtmaları olmuştur.²⁸⁸ Sırlara esir düşen BM barış gücü mensuplarının görüntülerinin televizyonlarda yayınlanmasının ardından, ABD ile Avrupalılar - özellikle de İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar – arasında Sırlara karşı nasıl bir yol izleneceği konusunda ortak bir tavır geliştirilememiştir. Amerikalılar ve Avrupalılar arasındaki görüş farklılıklarının temel nedeni Amerikalı diplomat Richard Holbrooke'a göre; ABD'nin bölgede askeri varlığı bulunmadığından dolayı askeri bir operasyonda bulunması yönündeki herhangi bir öğüt vermesi kabul görmüyordu. Holbrooke, Avrupalıların olası bir müdahaleden kaçınmalarının nedeni olarak, olası bir müdahale halinde hem Sırpların elindeki rehinlerin öldürülmelerine neden olacağından korktuklarını ve onların müdahalenin yerine rehinelerin serbest bırakılmaları için görüşmeler yapılması istediklerini düşünüyordu. Ayrıca, Holbrooke'un, kişisel olarak ta olası bir müdahalenin BM'yi zayıflatıp Sırları kuvvetlendireceğinden korkuyordu.²⁸⁹

²⁸⁷ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 36.

²⁸⁸ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 89.

²⁸⁹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 89-91.

Esir alınan BM askerlerinin görüntülerinin televizyonlar aracılığıyla dünya kamuoyuna yansıtmasının yarattığı şok dalgasına ilk tepki Fransa'dan gelmişti. Fransız askerlerinin görüntülerinin televizyonlara yansması üzerine, göreve yeni başlayan Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın, halefi Mitterrand tarafından izlenen ve Sırlara yakın olan Fransız tutumundan vazgeçerek, Sırlara karşı daha sert bir tutum takınılması gerektiğini ve Sırlarca yaratılan statüko'nun kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.²⁹⁰ Sırların eylemlerine karşı cevap vermek için yapılması gereken ilk şey, Chirac'a göre; UNPROFOR'un taktiklerini yeniden gözden geçirilmeli ve hızlı bir reaksiyon kuvveti oluşturulmalıydı.²⁹¹ Fransız başkanına göre bunun için de hızla dağılık halde bulunan UNPROFOR askerlerini bir araya getirilmeli ve herhangi bir saldırı halinde de barış gücüne ateş etme izni verilmeliydi. Chirac, tarafından ortaya konan bu önerilerin uygulayabilmesi için özellikle ABD'nin ve İngiltere'nin desteğini alması gerekmişti.²⁹² UNPROFOR askerlerinin dağılıktan kurtulması için güvenlik barikatları oluşturmaları ve bunun için de ABD'nin helikopter ve savaş uçakları ile destek sağlaması yönündeki Fransız talebi ABD'nce kabul görmemiş, ancak İngiliz Başbakanı John Major ise önerilere destek vererek bölgeye İngiliz askerlerinin gönderilmesine onay vermiştir.²⁹³

Chirac, Sırlara karşı daha sert bir politika izlenmesi için yaptığı önerilere destek için ABD nezdinde yürüttüğü temaslarını 14 Haziran 1995'te G-7 Zirvesi için gittiği Washington'da sürdürmüştür. Chirac, ABD Başkanı Clinton ile yaptığı görüşmede, ağır silahlarla donatılmış hava gücü ile destekli ve İngiltere'nin de katkıda bulunacağı bir hızlı tepki gücü kurma önerisini ortaya atmıştı. Chirac, Clinton'dan destek istediği önerisine göre BM gücünün hem kararlılıklarının bir göstergesi olacak hem de UNPROFOR'un bölgedeki etkinliği artırılmış olacaktı. Oluşturulması planlanan tepki gücü ile Amerikan askerlerinin bölgeye gelmesi aynı zamanda Chirac'a göre; UNPROFOR birliklerinin de güvenlik endişelerini gidereceği gibi asıl önemlisi de Sırlar üzerinde caydırıcı bir rol üstlenmiş olacaktı. Fransa Başkanı Chirac'ın, ortaya

²⁹⁰ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 307.

²⁹¹ Susan L. Woodward, "Dayton at Midpoint: The United States Leads, Europe Pays", www.tol.org/client/article/2780-dayton-at-midpoint-the-united-states-leads-europe-pays.html?print (Erişim Tarihi: 23.11.2011)

²⁹² Chirac'ın girişimleri için bkz. Holbrooke, **Bir Savaş Bitirmek**, ss. 92–96; Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, ss. 317–320.

²⁹³ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 37–38.

koyduğu önerilerine Amerikan Başkanı Clinton ve Amerikan yönetiminin yanıtı, sadece UNPROFOR birliklerinin yeniden düzenlenmesine destek verebileceklerini ancak bölgede görev alması istenen askeri birlik katkısında ise bulunmayacakları şeklinde olmuştur.²⁹⁴ Amerikan yönetiminin bölgeye asker gönderilmesi önerisini reddetmesine karşın, Fransız ve İngilizler ise hem bölgedeki asker sayılarını artırmışlar hem de ağır silahlarda içerecek şekilde askeri ekipman göndermişlerdir.

Chirac'ın yeni bir tepki gücü oluşturulması ve ABD bölgeye asker gönderilmesi önerilerini reddeden Clinton ve yönetimi ise yeni bir yaklaşım ortaya koymuştu. Buna göre de, Sırp'ların işgal ettikleri ve tüm Bosna topraklarının %70'den fazlasına tekabül eden toprakları terk etmelerini ve %51 (Bosna-Hırvat Federasyonu) - %49 (Sırp) oranında yeniden paylaşılmasını öngörüyordu. Bu yeni amerikan yaklaşımının ardındaki isim dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake idi. Lake, hazırladıkları bu öneriyi Sırp'ların kabul ettirmek için "*havuç-sopa*" strateji çerçevesinde havuç olarak Sırp'lara, BM tarafından uygulanan ekonomik yaptırımların zaman içinde kaldırılabilmesi önerilecekti. Stratejinin mimarı Lake'a göre; bu strateji Batı için son şans anlamına geliyordu. Çünkü Avrupalı müttefikler destek olmazlar ve Sırp'ların önerileri kabul etmeleri sağlanamazsa bu Batının inandırıcılığı için de sonu anlamına gelecekti. Onun için Lake'ın, ortaya koyduğu bu önerilere "*Son Hamle Stratejisi*" adı verilmişti.²⁹⁵

1995 ortalarından Bosna'daki durumun gittikçe kötüleşmesi üzerine BM barış gücüne asker desteği veren çok sayıda ülkenin artık bölgeden geri çekilmeyi açık açık telaffuz etmelerini de beraberinde getirmişti. Aynı şekilde benzer bir tartışmada 2 Haziran 1995'te bir Amerikan F-16 uçağının Bihac yakınlarında Sırp'larca düşürülmesi sonrasında benzer şekilde Amerikan kamuoyunda da tartışmaya başlanmıştı. Ancak Başkan Clinton'ın, Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'ın tüm ısrarlarına karşın Bosna'ya askeri birlik göndermeyeceğini ülkesinin katkısının BM barış gücünün geri çekilişine destek vermek şeklinde olacağını açıklamıştı. Başkan Clinton'ın geri çekilişe destek vereceği şeklindeki kararı üzerine Holbrooke, ABD'nin artık Bosna'nın dışında

²⁹⁴ Brune, *The United States&The Balkan Crisis...*, s. 38.

²⁹⁵ Halberstam, *Bariş Zamanı Savaş...*, s. 327.

kalmasının mümkün olmayacağını, BM birliklerinin çekilmesi halinde etnik temizlik gibi büyük trajedilerin yaşanacağını ve buna izin verilememesi gerektiğini savunmuştu. Ona göre hava saldırıları devam etmeliydi ama bu konuda tam bir görüş birliği yoktu. Holbrooke'un, bir başka öngürüsü de olası bir çekilme sonrasında nasıl bir yol izleneceği noktasında toplanmıştı. Çünkü ona göre BM misyonu çekilirken eğer Amerika, Bosna-Hersek'e asker yollamazsa, bu tam bir felaket olabilir ve ABD kendi yarattığı NATO sürecini daha ilk sınavında ihlal etmiş olacaktı. Holbrooke'a göre de böylesi bir hata, NATO'nun da etkinliğini tartışmaya açarak, varlığının sonunu getirebilecekti.²⁹⁶

BM barış misyonu UNPROFOR'un yeniden yapılandırılması yönünde ABD, Fransa ve İngiltere'nin tüm katkılarına karşılık Bosna-Hersek krizine çözüm çabalarında herhangi bir ilerleme sağlanamamış, Müslümanlar, Sırp lar ve Hırvatlar arasındaki çatışmalar artarak devam etmişti. 1995 yılında artan çatışmalar sırasında Mayıs ayında Tuzla'da 71 kişinin öldürülmesi, Amerikan kamuoyu ve Batı'da Bosna'da yaşananlardan duyulan endişeleri ve Sırp ların bir an önce durdurulması gerektiği yönündeki düşünceyi savunanların fikirlerini daha ısrarlı şekilde bu görüşlerini savunmalarının da önünü açan gelişmeler olmuştu. Sırp ların durdurulması yönündeki artan baskılara karşın uluslararası toplum tarafından yürütülen tüm girişimlere karşılık çatışmalar durdurulamamıştır. Uluslararası toplumun tüm gayretlerine karşılık bir sonuç alınamaması ve durumun değişmemesi yönündeki düşünceyi kökünden değiştirecek olan gelişme ise, 6 Temmuz 1995'de Srebrenica'da yaşanacaktı. Bu tarihte, General Mladić'in emrindeki Sırp kuvvetlerinin, BMGK'nin 1993 yılında aldığı bir kararla "güvenli bölgeler" ilan ettiği kentlerden bir olan Srebrenica'ya saldırıya geçmişler ve 11 Temmuz'da tam bir etnik temizlik harekâtı gerçekleştirerek her yaştan 7000 erkek olmak üzere toplam 8000 insanı öldürmüşlerdir.²⁹⁷ Srebrenica'nın ardından da saldırılarına devam eden Sırp lar, benzeri bir katliamı bu kez 14 Temmuz 1995'de Zepa'da da gerçekleştirmişlerdir.

²⁹⁶ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 92–93.

²⁹⁷ Daalder, "Decision to Intervene..."; Srebrenica ve Zepa'daki katliamlar için bkz. "The Yearbook UNs, 1995", ss. 529–532. <http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1995index.html> (Erişim Tarihi: 03.02.2012)

Mayıs ve Temmuz 1995’de üç kentte ve özellikle de Srebrenica’da yaşanan etnik vahşet Ivo Daalder’e göre, ABD ve müttefik ülkeler arasında Bosna konusunda “uyumlu” bir strateji izlenmesi gerektiği gerçeğini en açık şekilde ortaya koymuştu.²⁹⁸ 1995 Temmuz’un da Srebrenica’da yaşanan trajedi, Amerikan yönetimi içinde bir anlamda milat olmuş ve o tarihe kadar sorunu BM ve Avrupalılara bırakmış olan Başkan Clinton’un da fikirlerini kökten değiştirmiştir. Srebrenica’da yaşanan vahşetin ardından Başkan Clinton’un arabulucusu Richard Holbrooke, Washington’dan Sırlara karşı tekrar bir hava operasyonu düzenlenmesi önerisinde bulunduğunu ama bunun hem Bosna’da askerleri bulunan ülkeler tarafından hem de kendi Savunma Bakanlığı Pentagon’un karşı çıkmasıyla reddedildiğini ifade etmiştir.²⁹⁹ Holbrooke’un bu önerisine karşı çıkan ülkelerin başında da Bosna’da askerleri bulunan Hollandalılar gelmiştir. Onların, uluslararası camianın olası her türlü eylemine karşı çıkmalarının nedeni sadece bölgede askerlerinin bulunması değil Srebrenica’da 400 civarında askerlerinin Sırlar tarafından esir alınmış olmasıydı.³⁰⁰ Holbrooke’ın hava gücü kullanılarak Sırlara müdahale edilmesi yönünde Washington’a telkinleri, Hollandalıların askerleri Bosna’dan ayrılmadan herhangi bir saldırıya izin vermeyi reddetmesi nedeniyle karşılık bulamamıştı.

1995 yazında Srebrenica ve Zepa gibi BM tarafından güvenli bölge ilan edilmiş iki kentte yaşanan trajedi, o tarihe kadar sorunu Avrupalılara ve BM bırakmış olan Amerikalılarınca düşüncelerini kökten değiştirmiştir. Amerikalı karar vericilere göre, bu iki kente yaşanan insanlık trajedisi Bosna’da o tarihe kadar yaşanan savaşta karşılıklarına yeni bir durumu ortaya çıkartmıştı. Amerikalı yetkililere göre yeni durum, BM ve NATO’nun da güvenilirliğini de tehdit etmekte eder bir durum yaratmakta ve bu durumda aynı zamanda temel Amerikan çıkarlarını da tehdit eder kılmaktaydı.³⁰¹

Srebrenica’da yaşanan trajedi sonrasında Başkan Clinton, Srebrenica sonrasında artık Bosna topraklarının %51 (Bosna-Hırvat Federasyonu) -%49 (Sırp) oranında

²⁹⁸ Daalder, “**Decision to Intervene...**”

²⁹⁹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 96.

³⁰⁰ David Rohde, “**A Cautionary Tale For US before It Enters Bosnia**”, <<http://www.columbia.edu/itc/journalism/nelson/rohde/p-10131.html>> (Erişim Tarihi 16.04.2011).

³⁰¹ Jon W. Western, “**U.S. Policy and Human Rights in Bosnia:...**”

paylaşılmasını öneren Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake'ın önerisine daha da yakınlaşmıştı. Clinton'ın böylesi düşünmesini hızlandıran bir gelişme de, Srebrenica'da yaşananlarla doğrudan ilişkili olarak; Kongre'nin ve Amerikan kamuoyunun Birleşik Devletlerin bir an önce geçilmesi ve liderliği üstlenmesine yönelik baskılardı. İçerden ve dışardan gelen – bu eleştirilerin başında 13 Temmuz'da Fransız askerlerinin Amerikan helikopterleri ile bölgeye indirilmesini isteyen Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'tan gelmişti. Holbrooke'a göre, Başkan Clinton'ın önerilere destek vermeyi düşündüğünü belirtmişti. Holbrooke'a göre; Başkan Clinton'un düşüncelerini değiştirmesinin nedeni ise, İngiltere ve Pentagon'un karşı çıkması ve bir de Fransız ordusunun da Cumhurbaşkanı Chirac'ın askeri birlik indirme önerisine muhalefet etmelerinden kaynaklandığını ifade etmiştir.³⁰²

Başkan Clinton, hem ülke kamuoyundan hem de özellikle Fransa'nın başını çektiği müdahale yönündeki yoğun baskılar karşısında, uluslararası kamuoyunda doğan havanın ABD'nin liderliğinin sorgulanmasına ve güçlü pozisyonuna ABD'yi aciz gösterdiğini ifade ederek; *“Durumumuz savunulamaz; ABD'nin dünyadaki güçlü konumuna darbe vuruyor bu.”* Sözleriyle ortaya koymuştu. Bosna'daki krizin ulaştığı noktada Başkanın açıklamasının bir benzerini de Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake yapmış; *“Bu mesele Bosna'dan daha büyük. Bosna, ABD dış politikasının bir sembolü oldu”* demişti.³⁰³

Srebrenica sonrası girişimlerini artıran Amerikan yönetiminin bir diğer girişimi de, 22 Temmuz tarihinde Hırvat lider Tudjman ile Bosnalı lider İzzetbegoviç'i bir araya getirerek aralarında askeri işbirliği anlaşması yapmalarını sağlamak olmuştur. Bu anlaşma ile Hırvatlar ile Müslümanlar aralarında ilk kez askeri ittifak tesis etmişler ve ardından da karşı saldırıları ile de Bihaç, Donji Vakuf ve Jayce kentlerini geri almışlardır.³⁰⁴

³⁰² Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 97.

³⁰³ Halberstam, **Bariş Zamanı Savaş...**, s. 332.

³⁰⁴ Alkan, **“Dayton Anlaşması Gölgesinde...”**, s. 34.

6 Temmuz'da Srebrenica'da yaşanan Sırp vahşetinin ardından 19 Temmuz'da Krajina'daki Sırp'ların yine bir Müslüman bölgesi olan Bihaç'a saldırımları, Avrupalılar ve Amerikalıların neler yapılması gerektiği yönündeki endişeleri ve tartışmaları daha da artırmış, Srebrenica'nın ardından Bihaç'ın da kaybedilmesi bir kez daha Amerikalılar ile İngiliz ve Fransızlar arasındaki yaklaşım farklılıklarını ortaya çıkartmıştı. Fransa lideri Chirac, açıkça Sırp'lara müdahale edilmesi gerektiğini savunarak; *"BM kuvvetlerinin orada yalnızca gözlemci olarak kalmasını ve bir bakıma, olaya suç ortaklığı yapmasını aklımız almıyor. Eğer durum buysa, çekilmek en iyisi."* Sözleriyle Fransa'nın yalnız kaldığını ifade etmiştir.³⁰⁵ İngiltere Başbakanı John Major ise müdahale fikrine karşı çıkarak, 21 Temmuz'da Londra'da uluslararası toplantı düzenlenmesini önermiştir. Major'un önerisi üzerine Londra'daki toplantıya ABD Genelkurmay Başkanı John Shalikashvili, Dışişleri Bakanı Warren Christopher ve Savunma Bakanı Bill Perry düzeyinde katılmıştır.³⁰⁶ Amerikan yönetimi toplantıda; Sırp'ların, Goradze ve benzeri yerlere saldırırlarsa hava gücünün kullanılacağını ve bunun kullanılması konusundaki kararında NATO'ya devredilmesi gerektiği düşüncesini savunmuştur.³⁰⁷ Londra'da düzenlenen konferansın sonucunda Amerikalılar, Avrupalı müttefiklerini yoğun ve teknolojik bombardıman diye tanımlanan *"hali bombardımanı"* ile Sırp'lara müdahale edilmesine ikna etmişlerdi.

ABD'nin, soruna daha aktif ilgi gösterdiği sırada 4 Ağustos 1995'te Hırvatlar, Krajina bölgesinde Sırp'lara yönelik karşı saldırıya geçmişlerdir. Krajina'da Hırvatların karşı saldırıları ile başlayan çatışmaların savaşın yayılması olasılığı karşısında Başkan Clinton saldırıların durdurması için Hırvatlara baskı yapılmasını düşünmüştü. Ancak Başkan, arabulucusu Holbrooke'un, olası bir Hırvat taarruzunun hem Krajina'daki Hırvat-Sırp azınlık arasındaki sorunlarını ortadan kaldıracağı hem de Miloseviç'i barış masasına oturmaya zorlayacağı için Hırvatlara saldırılarına son vermeleri yönünde herhangi bir baskı yapılmaması yönündeki telkinini dikkate almıştı.³⁰⁸ Holbrooke'un, Başkan Clinton'u böylesi bir telkinde bulunmaya iten neden de Hırvatların iyi şekilde silahlanmış olmaları ve Sırp'ları yenilgiye uğratacaklarına inanması idi. Böylesi bir

³⁰⁵ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 97.

³⁰⁶ Daalder, **"Decision to Intervene..."**

³⁰⁷ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 342.

³⁰⁸ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 99-100.

başarı aynı zamanda Holbrooke'a göre; Miloseviç'in, 1995'e kadar geçen zaman diliminde sahip olduğu avantajını kaybettiğine inandıracak ve barış müzakerelerine başlatmaya zorlayacaktı. Ona göre, eğer Miloseviç bundan da etkilenmezse Ağustos sonlarında NATO devreye girecek ve hava gücünü ilk kez kullanacaktı. Hırvatların Krajina'da Sırlara karşı başarılar kazanması Başkan Clinton'un barışın tesis edilmesi için uygulamayı düşündüğü yedi maddelik yeni Bosna politikasını da ilan etmesini kolaylaştırmıştı. ABD Başkanı Bill Clinton'un yedi maddelik yeni Bosna politikası şu şekilde idi: “ (1) “ *Kapsamlı barış çözümü*”, (2) *Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslav Federal Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ) arasında üçlü tanıma*, (3) *çözümüne varılabilirse Yugoslavya'ya karşı tüm ekonomik yaptırımların tümüyle kaldırılması ve çözüm durumunda Amerikan destekli bir programla Hırvat-Müslüman ve Federal kuvvetlerin teçhizatlandırılıp eğitilmesi*; (4) *Hırvatistan'ın Sırp sınırında bulunan ve Sırlar tarafından alınan, petrol rezervlerine sahip küçük Slavonya'nın, Hırvatistan'a barışçı biçimde iade edilmesi*; (5) *ateşkes sağlamaya ya da her türlü saldırgan harekâta son verme yolunda güçlü bir çaba*; (6) *1994 Haziran'ında ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya Dışişleri Bakanlarının kabul ettiği, Temas Grubu Planı adıyla bilinen, Bosna'yı iki kimlik halinde bölüp %49'unu Sırlara, %51'ini Hırvat-Müslüman Federasyonuna veren belgenin yeniden onaylanması ve desteklenmesi* ve (7) *kapsamlı bir bölgesel ekonomik onarım programı.*”³⁰⁹ Başkan Clinton bu yeni politikasını Avrupalı devletlere anlatmak ve AB desteğini de almak için Ulusal Güvenlik danışmanı Lake'i, ateşkesi görüşmelerini müzakere etmek içinde Bosna arabulucusu Richard Holbrooke'u da Belgrad, Zagreb ve Saraybosna'ya göndermiştir.³¹⁰

Başkan Clinton, bölgeye gönderdiği temsilcisi Lake vasıtasıyla, NATO üyelerinden aktif tavır almalarını ve ortaya koydukları yedi maddelik çözüm stratejisini kabul etmeleri için Müslümanlar, Hırvatlar ve Sırp liderlerini bir araya gelmeleri yönünde iknacı olmalarını istemiştir. Başkan, Avrupalı müttefiklerinden istediği destekle bir taraftan Bosna'daki üç etnik grubu bir araya getirmeye çalışırken, bir taraftan da arabulucusu Holbrooke bu etnik grup liderlerine ateşkesi ve ardından da

³⁰⁹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 100–101.

³¹⁰ Lake ve Holbrooke'un Ağustos ve Ekim 1995 arasında yürüttüğü temaslar için bkz. Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 112–120.

barış koşullarını kabul etmeleri halinde ABD'nin kendilerine ekonomik yardımlar aktaracağını da iletliyordu.

Clinton ortaya koyduğu bu yedi maddelik önerisi ve ardından 14 Ağustos'ta Hırvatların Krajina'da başlattıkları saldırı sonrası NATO hava gücünün devreye girmesini ısrarla savunan Holbrooke'un önerilerini kuvvetlendiren en önemli gelişme, Bosnalı Sırp'ların 28 Ağustos 1995 tarihinde Saraybosna'da bir pazar yerine düzenledikleri ve 38 kişinin ölmesi ve 85 kişinin de yaralanması ile sonuçlanan havan saldırıları olmuştur. Saldırıların ardından BM yayınladığı ultimatomla Bosnalı Sırp'lara, Saraybosna'ya düzenledikleri bombardımanı kesmelerini, güvenli bölgelere yapılan saldırılara son vermelerini, Saraybosna kuşatmasındaki ağır silahlarını geri çekmelerini ve Saraybosna'da hava ve kara yolunu açarak şehre girişlere izin verilmesi talep etmiştir.³¹¹

BM bu şekilde sert bir ultimatomla yanıt verirken ABD ve Clinton yönetiminin politikası ise, Bosnalı Sırp'lara nasıl bir şekilde karşılık verileceği noktasında toplanmıştı. Saldırı sonrasında Holbrooke; *"Üç yıl önce yapmamız gereken şeyi yapmak için beklenmedik bir son şans"* şeklindeki açıklaması ile artık Batı'nın da hazır olduğunu ve ABD'nin NATO'yu yönlendirmeye hazır olması gerektiğini ifade etmiştir.³¹² Holbrooke'a göre, başlatılmasını savunduğu NATO hava saldırılarına derhal başlamasını ancak bu saldırıların daha önce düzenlenen operasyonlardan farklı olarak mümkün olduğu kadarıyla uzun süreli olması gerektiğini de savunmuştur Amerikalı arabulucu Holbrooke, ayrıca bu hava operasyonlarının çok geç kalınmadan bir an önce yapılmasını istemişti. Çünkü ona göre bu saldırı, Bosnalı Sırp'ların Batı politikalarına yönelik ilk meydan okumaları değildi ama zamanlaması açısından dikkate alındığında tam da Amerikanın çabalarını yoğunlaştırdığı ve mekik diplomasisine³¹³ hız verdiği döneme denk gelmişti.³¹⁴ Ancak Clinton yönetiminin tüm diplomatik girişimlerine karşı

³¹¹ Yapıcı, **"Bosna-Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahale..."**, s. 9.

³¹² Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 364.

³¹³ **Mekik Diplomasisi (Shuttle Diplomacy)**; bölgesel sorunların tırmanarak genel bir çatışmaya dönüşmesinin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde önlenmesi amacıyla, çatışan taraflar arasında, arabulucu bir başka ülkenin temsilcisi tarafından art arda seri görüşmeler yürütülmesi. Bkz. Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi...**, s. 398.

³¹⁴ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 120.

bir sonuç alınamamıştır. Srebrenica'nın düşmesi ve ardından başlatılan tüm çabalar bir kez daha göstermiştir ki, Bosna'daki savaş Sırlara karşı düzenlenecek sınırlı hava saldırıları ve diplomatik girişimlerle çözülemeyeceğini göstermiştir. Yürütülen tüm çabalara karşılık Bosnalı Sırlar 30 Ağustos'ta BM'nin isteklerini reddettiklerini açıklamışlardır. Sırların bu kararlarını açıklamalarının ardından aynı gününün gecesi NATO, Sırlara karşı “*Kararlı Kuvvet*” operasyonu başlatmış ve 1 Eylül 1995 Cuma gününe gelindiğinde ise ara verilmişti.³¹⁵ Operasyona ara verilmesi üzerine Clinton'ın arabulucusu Holbrooke, ABD'nin operasyona ancak Bosnalı Sırların Saraybosna'ya uyguladıkları kuşatmayı kaldırmaya razı olmaları halinde destek vereceğini aksi halde operasyonun yeniden başlayacağı uyarısında bulunmuştu.³¹⁶

NATO operasyonu ardından inisiyâtifi kesin olarak eline alan ABD, askeri operasyona paralel şekilde diplomatik girişimleri de devam ettirmiştir. Amerikan yönetimi tarafından yürütülen diplomatik çabaların geldiği noktayı göstermesi bakımından en net göstergelerinden biri de Ulusal Güvenlik danışmanı Anthony Lake'in müdahale ardından Avrupa'ya gerçekleştirmiş olduğu ziyaretlerde görülmektedir. Söz konusu temaslar çerçevesinde Lake, başta Londra, Paris, Bonn, Roma, Soçi ve Madrit'e olmak üzere Avrupa'ya 192 kez ziyaret gerçekleştirmiştir.³¹⁷ Anthony Lake, Avrupa'daki temaslar sırasında, ABD olarak kendilerinin 1994 yılında Temas Grubunca önerilen ve Hırvat-Müslüman federasyonu ile Sırp cumhuriyeti şeklinde ikiye siyasi birime bölünmüş üniter bir Bosna-Hersek planını desteklediklerini ifade etmiştir.

ABD bu süreçte NATO'yu devreye sokarak savaşı önlemekte ısrar etmesindeki temel amaçlardan biri de Bosna'daki savaşın giderek yayılarak komşu ülkelere de sıçramasını ve daha büyük bir savaşın ateşini tutuşturmasını engel olmaktır. 1995 yazında başlayan NATO operasyonu ile birlikte diplomatik gelişmelerde yeni bir dönem başlamış; BM ve AB'nin yerini Başkan Clinton'ın arabulucusu Richard Holbrooke

³¹⁵ NATO'nun Bosnalı Sırlara karşı 30 Ağustos–1 Eylül 1995 tarihlerinde düzenlediği “*Kararlı Kuvvet Operasyonu*”nun ayrıntıları için bkz. Holbrooke, **Bir Savaş Bitirmek**, ss. 130–140.

³¹⁶ Holbrooke, **Bir Savaş Bitirmek**, ss. 143.

³¹⁷ Ulusal Güvenlik danışmanı Anthony Lake bu kapsamda 1995 Ağustos'un ikinci haftasında ziyaret ettiği başkentlerden biri de Ankara'dır. Nation, **War in the Balkans...**, ss. 191–192.

almıştır. Holbrooke, operasyonlar sonrasında 5–8 Eylül tarihlerinde Cenevre’de ve 18–26 Eylül tarihlerinde de New York’ta yapılan müzakereler sonucunda tarafları Bosna-Hersek’in kurumsal ve toprak bütünlüğü konusunda uzlaşabilecekleri yeni bir barış planı sunmuştur.³¹⁸ Holbrooke’un önerileri ardından; 5 Ekim’de Başkan Clinton, Yugoslavya’nın “*acılı tarihinde önemli bir ana*” geldiğini ifade ederek, Saraybosna’ya gaz ve elektrik verilmesinin ardından 5 gün sonra yürürlüğe girecek ve 60 gün geçerli olacak “ateşkes” ilan edileceğini açıklamıştır.³¹⁹ Clinton’un önerisinin 11 Ekim’den geçerli olacak şekilde ateşkesin kabul edilmesi ardından, girişimlerine hız veren Amerikalı arabulucu Holbrooke taraflar arasında ülkesi ABD’nin de olacağı müzakerelere başlanması için üç koşul ortaya koymuştur.

Bu koşullara göre:

- Hür üç Cumhurbaşkanı, ABD’ye Anlaşma imzalama konusunda tam yetki vereceklerdi,
- Taraflar Anlaşmaya varıncaya kadar görüşmeleri yürüteceği ABD’de kalacak ve görüşmeleri terk etme tehdidinde bulunmayacaklardı,
- Yine taraflar basın ve dışarıdan kişilerle konuşmayacaklardı.³²⁰

Richard Holbrooke tarafından sunulan şartların taraflarca kabul edilmesinin ardından, üç tarafın temsilcileri 1 Ekim’den itibaren ABD yönetimince barış müzakerelerinin yapılacağı yer olarak belirlenen Dayton*, Ohio’da bir araya gelmişlerdir.

³¹⁸ 26 Eylül 1995’de Bosna’da demokratik seçimlerin yapılması, yerlerinden edilenlerin hakları, konuşma ve basın özgürlüğü, insan haklarının korunması ve kamu kurumlarının yeniden tesis edilmesi gibi temel ilkeler üzerinde mutabakata varılmıştır. 5-8 Eylül Cenevre ve 18-26 New York müzakereleri ve varılan mutabakatın BM’de yansımaları için bkz. “**The Yearbook UNs, 1995**”, ss. 542-543; Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 189.

³¹⁹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 240.

³²⁰ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 241.

* Dayton Barış Görüşmelerine katılanlar şunlardır: Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Milošević, Boşnak-Hırvat Federasyonu Cumhurbaşkanı Alija İzzetbegović, Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tuđman,

Amerikan yönetiminin ev sahipliğinde başlayan müzakerelerde Amerikan yönetiminin temel stratejisi iddialı bir argümana dayanmıştı. Amerikalılara göre, taraflar Dayton'da her konu ele alarak çözüme kavuşturmalı ve hiçbir sorun sonradan görüşmek üzere geriye bırakılmaması esasına dayanmıştı. Amerikan yönetimi bir taraftan bu anlayışla tarafları bir araya getirirken, diğer taraftan da Avrupalıları nezdinde de girişimlerini sürdürmüştür. Buna göre de; Avrupalıları, NATO nezdinde oluşturulmasını önerdiği çok uluslu barış gücü için kuvvet verme konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Amerikan yönetiminin bu konuda çalışırken ikna etmek için çabalarını yoğunlaştırdığı ülkelerin başında da Rusya gelmişti. Clinton yönetimi, bir yandan Rusya'nın oluşturulacak güce katılmasını desteklerken, diğer yandan da Rusya'nın oluşturulacak gücün NATO komutasında değil de BM veya özel bir koalisyonun önderliğinde olması gerektiği yönündeki taleplerini dizginlemeye çalışmıştır.³²¹

Bosna krizi örneğinde Başkan Clinton ve Amerikan yönetiminin, Rusya'yı da barış gücüne katılması yönündeki ısrarla çaba göstermesinde etkili olan bir başka faktörde; NATO'nun genişlemesi bağlamında Rusya'nın genişlemeye engel tutumunun önüne geçme isteği olmuştur. Rusya'yı ikna etmek noktasında çabalarını yoğunlaştıran Başkan Clinton, 23 Ekim 1995'de BM Genel Kurul toplantıları için New York'a gelen Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin ile yaptığı görüşmede; Rusya'nın da 2000 kişilik bir tabur ile çok uluslu barış gücüne katılarak NATO komutası altında görev alması konusunda mutabakat sağlamışlardır.³²²

Dayton'da müzakereleri devam ederken Holbrooke, Amerika olarak, çok etnikli bir devlet oluşturulması yönündeki girişimlerinin hedefe ulaşması noktasında gerçekçi olmadıkları yönünde eleştirilere uğradıklarını ama kendilerinin müzakerelerin başarısız olmasına hiçbir şekilde müsaade etmeyecekleri savunmuştur. Ona göre, Amerika olarak başlattıkları girişimin sonuçsuz kalması halinin Orta ve Doğu Avrupa'da yepyeni etnik ve sınır temelli çatışmaların başlamasına neden olabilirdi. Dolayısıyla hiçbir şekilde buna müsaade etmeyeceklerdi. Amerikan yönetimi, Avrupalılardan gelen bu eleştirilere

ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke ve AB'ni temsilen Carl Bildt.

³²¹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 248–249.

³²² Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 255.

yanıt verirken, bir taraftan da taraflar arasında birbirinden farklı konularda mutabakat sağlamaya çalışmıştır. Richard Holbrooke'a göre, Amerikan yönetiminin, taraflar arasında mutabakat sağlaması gereken konular şunlardı: *Federasyon, Bosna'nın iç sınırları, Anayasal çerçeve, Seçimler, Üç kişilik Cumhurbaşkanlığı, Ulusal Meclisin kurulması, Doğu Slavonya, Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesinin kararlarına uyulması, Mültecilerin evlerine dönme hakları ve seyahat özgürlüğü ve uluslararası bir polis gücünün oluşturulması.*³²³

Müzakerelerin başlaması ile birlikte Amerikalı arabulucu Richard Holbrooke, üç hafta süre ile taraflar arasında birbirinden farklı talepler konusunda mutabakat sağlayabilmek için yoğun bir mekik diplomasisi yürütmüştür. Bu yoğun görüşme trafiği içerisinde Amerikalı arabulucu kimi zaman taraflar ile tek tek görüşürken kimi zaman da iki etnik grup arasında talepleri iletme için mekik dokumuştur. Bu görüşmeler sırasında Holbrooke'un çözümlenmesi için yoğunlaştığı konular özellikle Sırp lar ile Müslümanlar arasındaki; toprak anlaşmazlıkları, Sırbistan'a uygulanan yaptırımlar ve etnik unsurların askeri varlıklarının azaltılması sorunları olmuştur. Bu sorunların aşılabilmesi noktasında taraflar arasında temasları yürüten Holbrooke'un baskısını Sırp lider Miloseviç'in üzerinde yoğunlaştırmış ve Dayton'da anlaşmaya varamamaları halinde, Sırbistan'a uygulanan yaptırımların kalkmasına Amerikan Kongresinin asla izin vermeyeceğini ve bu şekilde Sırp ların "izole" durumlarının devam edeceği uyarısında bulunmuştur.³²⁴

Dayton'da Başkan Clinton'un özel temsilcisi Richard Holbrooke'un gözetiminde üç hafta süren müzakereler, 20 Kasım 1995 tarihinde *Genel Çerçeve Anlaşması* üzerinde mutabakata varılması ile tamamlanmıştır.³²⁵ 20 Kasım 1995'de Dayton'da barış için Genel Çerçeve Anlaşması üzerinde tarafları anlaşmaya vardiyan Amerikan yönetimi, nihai anlaşmanın imzalanacağı 14 Aralık tarihine kadar ki süreçte

³²³ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 293.

³²⁴ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 354–356.

³²⁵ Tarafların üç hafta sonunda vardıkları Genel Çerçeve Anlaşması yanında Anlaşma 11 Ek'ten oluşmuştur. EK-1- A-B: Askeri Ekler, EK-2: Harita, EK-3: Seçimler, EK-4: Anayasa, EK-5: Tahkim, EK-6: İnsan Hakları, EK-7: Mülteciler ve yerinden edilmiş insanlar, EK-8: Ulusal Anıtlar, EK-9: Kamu hizmetleri, EK-10: Sivil uygulamalar, EK-11: Uluslararası Polis Kuvveti. Dayton Anlaşması hakkında bkz. Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 353; "Summary of The Dayton Peace Agreement", <http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/dayton.html> (Erişim Tarihi:17.04.2011)

de girişimlerini devam ettirmiş ve anlaşmanın uygulanmasına yönelik liderlik rolünü sürdürmüştür. Amerikan yönetimi, bu bağlamda sürdürdüğü liderlik rolünün en önemli göstergesi Aralık ayı boyunca toplanmasına önderlik ettiği ve “konferanslar süreci” diye tanımlanan toplantılar dizisi olmuştur. Bu konferanslardan *birincisi*, 5–6 Aralık 1995’de bölgeye gönderilmesi düşünülen NATO birliklerine ilişkin Brüksel’de düzenlenen *NATO Dışişleri Bakanları* konferansı; *İkincisi*, 7 Aralık 1995’de Bosna’da yapılması planlanan genel seçimlere ilişkin *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)* üyesi ülkelerin *Dışişleri Bakanlarının* konferansı ve *Üçüncüsü de* 8 Aralık 1995’te düzenlenen Londra’daki Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı(ICFY) kapsamında yapılan uygulama konferansıdır.³²⁶

Amerikalı arabulucu Richard Holbrooke, ABD’nin bu girişimleri sonunda Bosna-Hersek’te barışın yaşatılması noktasında uygulama sürecinde sadece BM ile sınırlı olmayan ve içerisinde NATO, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), AGİT, AB, DB (WB) ve Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) da sorumluluk sahibi olduğu geniş tabanlı bir yapı kurulmasını da amaçlamıştı. Böylece, Holbrooke Dayton Anlaşmasının uygulanması noktasında tek kişi veya tek bir kurumun sorumluluk altında kalmasını önlemiş ve birden fazla tarafında sorumluluk altında olduğu bir mekanizma oluşturulmasını amaçladıklarını ifade etmiştir.³²⁷

Amerikan yönetiminin anlaşmanın imzalanacağı 14 Aralık tarihine doğru bir taraftan uluslararası toplum nezdinde girişimlerini sürdürürken diğer taraftan da ülke içerisinde Kongre’den, Bosna-Hersek’e asker gönderilmesi kararını geçirmekle meşgul olmuştur. Kongre’den, bu kararı çıkartmak isteyen Clinton yönetimi, mimarı olduğu Dayton Anlaşmasının uygulanmasında önemli bir aşama olan asker katkısı noktasında herhangi bir sorunla karşılaşmamak için Kongre üzerinde yoğun bir baskı uygulamıştır. Beyaz Saray’ın çabaları sonucunda; Amerikan askerlerinin bölgeye gönderilmesine

³²⁶ Bu konferanslar sürecinde 8-9 Aralık 1995 tarihli Londra’daki Barış Uygulama Konferansı’nda BM, Bosna-Hersek’te görev yapacak Çok Uluslu Barış Uygulama Gücü (IFOR) oluşturulması öncelikli konu olarak değerlendirilmiştir. Konferanslar süreci için bkz. Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 389; Dayton Anlaşmasının uygulaması noktasında BM rolü için bkz. “**The Yearbook UNs, 1995**”, ss. 546–553.

³²⁷ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 390.

ilişkin karar, Senato'da 30'a karşı 69 oyla, Temsilciler Meclisi'nden de 141'e karşı 287 oyla geçmiştir.³²⁸

Üç liderin üzerinde mutabakat sağladıkları Dayton Barış Anlaşması son şekli ile ABD, AB, İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya temsilcilerinin de gözlemci sıfatıyla hazır buldukları törenle Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuğman ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç tarafından 14 Aralık 1995 tarihinde Paris'te imzalanmıştır. Dayton Barış Anlaşması ile Bosna-Hersek, %51'i Boşnak ve Hırvatların oluşturduğu Bosna-Hersek Federasyonuna, %49'u da Bosna Sırp Cumhuriyetinden oluşan federal bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu federal devlet aynı zamanda uluslararası alanda toprak bütünlüğü tanınan egemen bir devlet olmuştur.³²⁹

Dayton Barış Anlaşması, her ne kadar savaşı sona erdirmiş olsa da bir takım eleştirilerle de karşılaşmıştır. Amer Kapetanovic'e göre; anlaşma, barışı sağlamış ancak dünyanın en karmaşık hukuki ve siyasi sistemini de beraberinde getirmişti.³³⁰ Ayrıca, anlaşma şartları taraflarca belirlenmediği ve ABD'nin baskısı ile imzalandığı için tarafların hiçbirini tatmin etmemişti.³³¹

Barış Anlaşmasının imzalanması ardından Clinton yönetiminin önceliği, mimarı olduğu bu anlaşmayı uygulanabilir kılmak üzerine yoğunlaştırmıştır. ABD başkanı Bill Clinton ve yönetimi, anlaşmanın uygulanmasını sağlamak için ilk yapılması gereken de Bosna'da görev yapan BM barış gücünün yetki ve sorumluluklarını içerisinde Amerikan askerlerinin de bulunduğu 60.000 kişilik NATO Barış Uygulama Gücüne (IFOR) devredilmesi olmuştur. Ancak Başkan Clinton; ABD'nin bölgede görev alacak NATO gücü IFOR'a asker göndermesi yönündeki politikası ülke içerisinde ciddi eleştirilerle

³²⁸ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 391.

³²⁹ Pınar Yürür, "Balkanlara Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna-Hersek Örneği", **Balkanlar Özel, Avrasya Dosyası**, Ankara: ASAM Yayınları, Cilt 14, Sayı: 1, 2008, s. 164.

³³⁰ Amer Kapetanovic, "Bosna-Hersek'in On Yıllık Dış Politika Tecrübesi" Çev, Emir Türkoğlu, **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.), Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 193.

³³¹ Dusan Lazic, "Dayton- Two Years Later: Belgrad's Self-Isolation", <http://www.reocities.com/CapitolHill/2890/css22lazic.html> (Erişim Tarihi:17.04.2011)

karşılaşmıştır.³³² Yapılan kamuoyu araştırmalarında Amerikan halkının %70 gibi büyük bir çoğunlukla askerlerinin bölgeye gönderilmesi fikrine sıcak bakmamıştı. Artan kamuoyu baskılarına karşı, Clinton yönetimi, bunun mimarı oldukları barışın yaşatılması noktasında ahlaki bir sorumlulukları olduğunu ve bölgede görev yapacak olan Amerikan askerlerinin herhangi bir çatışmaya karışmayacaklarını sadece barış anlaşmasının sürdürülebilir kılınmasında Bosnalılara yardımcı olacaklarını açıklamıştır.³³³ Başkan Clinton, Amerikan'ın bölgeye asker göndermesi yönündeki görüşlerini savunurken bunun aynı zamanda müttefikleri Avrupa'nın da güvenliği ile doğrudan ilişkili olduğuna da vurgu yapması Amerikan kamuoyunun desteğini alabilmesinde etkili bir argümân olmuştur.³³⁴

3. KOSOVA KRİZİ

Kosova, 10.908 kilometrekarelik yüz ölçüme ve 2,1 milyon nüfusa sahip bir ülkedir.³³⁵ Coğrafi olarak Balkan yarımadasının tam ortasında ki konumu ile Kosova tarihin her dönemi stratejik bir öneme sahip olmuş, bu özelliği ile üzerinde yerleşmiş olduğu Balkan yarımadası ile aynı kaderi paylaşmış ve her zaman bir mücadele alanı olmuştur.³³⁶ Bölge bu özelliğine karşın bugün verileri incelendiğinde toplumsal yapısı itibariyle demografik olarak oldukça homojen bir sosyal dokuya sahiptir. Buna göre ülkede nüfusun % 92'si Arnavut, % 5,3 Sırp ve % 2,7'si de diğer etnik gruplardan oluşur.³³⁷

Kosova'da 1389 Kosova Savaşı ile başlayan Osmanlı hâkimiyeti yaklaşık beş asır devam etmiştir. Bu beş asırlık dönem Maria Todorova'ya göre de Kosova tarihinde

³³² Ülke içerisindeki eleştirilere karşın Clinton yönetimini, Dayton Anlaşması çerçevesinde bölgede görev yapacak olan IFOR'a 15000 gibi büyük bir asker desteği vermiştir. Bu Amerikan katkısı, Bosna'daki görev gücünün AB'ne geçeceği 2005 yılından itibaren düzenli olarak azalmış ve 263'e inmiştir. Tim Kane, "Global U.S Troop Deployment 1950-2005", <http://www.heritage.org/Research/Reports/2006/05/Global-US-Troop-Deployment-1950-2005> (Erişim Tarihi:06.03.2011)

³³³ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s 387-389.

³³⁴ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, ss. 45-46.

³³⁵ <http://rks.gov.net/en-US/Republika/Kosova/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi:23.11.2010)

³³⁶ Kosova'nın stratejik önemi için bkz. Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası...**,s. 125.

³³⁷ Kosova'da yaşayan diğer etnik gruplar şunlardır: Valahlar, Çingeneler, Türkler, Yahudiler, Çerkezlerdir. Kosova'daki azınlıklar için bkz. Noel Malcolm, **Kosovo: Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul: Sabah Kitapları, 1998, ss. 256-271.

barış ve istikrarın sağlandığı tek dönem olmuştur.³³⁸ Bu uzun dönemli istikrar ortamı, 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı hâkimiyetinin zayıflaması ile bozulmaya başlamıştır. 1912’de Sırp işgaline uğrayarak Sırpların denetimine giren Kosova, bu tarihten itibaren yoğun şekilde Sırp nüfusunun yerleşim alanı olmuştur. Böylece yoğun şekilde Sırp nüfusun bölgeye gelmesi ile birlikte başlayan Sırp denetimi ile o zamana kadar çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu Kosova ve Makedonya’nın kimi bölgelerinde var olan istikrar bozulmaya başlamış ve bu da daha sonra bölgede ortaya çıkacak olan Kosova sorununun da başlangıcını oluşturacaktır.³³⁹

Kosova, 1 Aralık 1918’de Sırp-Hırvat ve Slovenlerin bir araya gelerek oluşturdukları ve resmi adı “*Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı*”nın içerisinde Sırp krallığının bir parçası olarak Sırpların kontrolü altında bir bölge olarak bu yeni devlete katılmıştır.³⁴⁰ Sırp hâkimiyeti altına girildiği bu dönemde özellikle 1928’den itibaren Kosova yeniden yoğun bir şekilde Sırbistan devlet otoritelerince organize edilen Sırp göçlerine maruz kalmıştır.³⁴¹ Kosova’da uzun yılları alan Osmanlı hâkimiyeti sonrasında kurulan Sırp hâkimiyetine karşın asıl dönüşüm İkinci Dünya Savaşı ile beraber yaşanmıştır. Savaşla birlikte bölgeye giren Mihver güçleri bölgede kendileriyle işbirliği yapacak topluluk olarak o tarihe kadar Sırp denetiminde olan Arnavutları görmüşlerdir. Arnavutlar da bu işbirliği ile birlikte Kosova’yı da içine alacak bir Arnavutluk kuracaklarını düşünmüşler ve bunun sonucunda da hem milliyetçi Sırp Çetnikler hem de Yugoslav komünist partizanlarla silahlı çatışmalara girmişlerdir.³⁴² Kosova’da zamanla Arnavutlar ve Sırpalar arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi bölgede sonuçları açısından önemli neticeler de ortaya çıkartmıştır. Ortaya çıkan sonuçların en önemlisi de bölgedeki birçok yerleşik Sırp’ın, Arnavutların baskıları sonucu bölgeden göç etmek zorunda kalmış olmasıdır. Sırp kaynaklarına göre, çatışmalar sonucunda bölgeyi terk etmek zorunda kalan Sırpaların sayısı 150.000’i bulmuş, bunların yerine de

³³⁸ Kemal Karpat, “**Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**”, Ankara: İmge Kitapevi, 2004, s.19; Maria Todorova, “Balkanlar’daki Osmanlı Mirası” **İmparatorluk Mirası, Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Mirası**, L. Carl Brown(Der), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 70–113.

³³⁹ Aydın Babuna, “Kosova Sorunu Üzerine”, http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/ababuna_p.htm (Erişim Tarihi: 24.11.2010)

³⁴⁰ Malcolm, **Kosovo:...**, s. 322.

³⁴¹ Noel Malcolm, **Kosovo: A Short History**, New York University Press, 1998, s. 282.

³⁴² Nuray Bozboru, “Arnavutluk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri, *Avrasya Dosyası*, Ankara: ASAM Yayınları, 2008, s. 143.

80.000–100.000 civarında Arnavutluk’tan gelen Arnavut bölgeye yerleştirilmiştir.³⁴³ Buna karşılık savaşın ilerleyen aşamalarında Tito, Enver Hocaya birlikte hareket etmeyi önermiş; karşılığında da Arnavutların, Kosova Arnavutları ile birleşmelerine destek vereceğini sözünü vermiştir ama savaşın ardından bu sözden vazgeçilmiştir.³⁴⁴ Ocak 1946 yılında da kabul edilen yeni Federal anayasaya göre de Kosova, Sırbistan’a bağlı “özerk” birim haline getirilmiştir.³⁴⁵ Ancak buna rağmen anayasa ile Sırbistan’a bağlanan Kosova’nın resmi adı da “ Kosova-Metohija” olarak değiştirilmiştir.³⁴⁶ Kosova’nın, Belgrat yönetimine bırakılmasının ardından Sırpların; Arnavutların topraklarını ellerinden almaları ve göçe zorlayarak bölgeyi Sırplaştırmak yönündeki politikaları ile bölgede istikrar bozulmaya başlamıştır. Bölgede demografik açıdan üstün pozisyon sahibi olmak için Sırp, Sırbistan içerisinden birçok insanı Kosova’ya yerleştirmişler ve böylece bölgedeki Arnavutların sayıca üstünlüklerine de son vermeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla Belgrat yönetimince de teşvik edilen göçlerin sonunda Sırbistan’a göç edenlerin sayısı 1961–1981 arasında 80–100 bin civarındadır.³⁴⁷

Yugoslavya’da 1963 yılında yapılan anayasa değişikliği Kosova’nın statüsü ne kadar “özerk bölge” kazanmış izlenimi gösterse de aslında söz konusu anayasa ile değişiklikleri özerk bölge oluşturma yetkileri aynı zamanda federe devletlere bırakılmıştı. Dolayısıyla Kosova’nın kazanmış olduğu statü de ortadan kalkmış ve netice de bölgenin statüsünü geleceği de Sırbistan’a devredilmiş oluyordu.³⁴⁸ 1963 yılında yapılan anayasa değişiklikleri -ki 1946 yılındaki değişikliklerinde bölgenin statüsü özerk birim idi- ile Kosova’ya, Sırbistan içerisinde özerk bölge statüsü tanınmış olmasına karşın diğer özerk bölge olan Voyvodina ile karşılaştırıldığında çok daha sınırlı bir özerklik olmuştur.³⁴⁹

³⁴³ Emir Türkoğlu, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, **Balkan Diplomasisi**, Ömer Engin Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.) Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 110.

³⁴⁴ Karatay, **Kosova Kanlı Ova...**, ss. 87–88.

³⁴⁵ Malcolm, **Kosovo...**, s. 375.

³⁴⁶ Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara: Orient Yayınları, 2006, s. 81.

³⁴⁷ Kosova’ya olan Sırp göçleri sonunda bölgedeki Sırp nüfusunun sayısını gösteren en önemli delillerden biride 1981 tarihli nüfus sayımıdır. Bu sayıma göre; Kosova’ya, Sırbistan’ın diğer bölgelerinden gelen Sırpların sayısı 110.675’dir. Bölgedeki göçler için bkz. Malcolm, **Kosovo...**, ss. 388–389.

³⁴⁸ Gary Dempsey, “Washington’s Kosovo Policy: Consequences and Contradictions”, s. 3.

<http://www.cato.org/pubs/pas/pa321b.pdf> (Erişim Tarihi:01.11.2011)

³⁴⁹ Hüseyin Emiroğlu, “Kosova’nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları”, *Global Strateji Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 8, (Kış 2007), s. 66.

1974 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Yugoslavya altı federe cumhuriyet ve iki özerk bölgeden oluşan federasyon modeline geçilmişti. Bu yeni model ile her bir federe cumhuriyetin eşit statü de birer temsilci göndereceği kolektif başkanlık tesis edilmişti.³⁵⁰ Anayasa değişiklikleri sırasında Kosovalı Arnavutlar kendilerine de “cumhuriyet” statüsü verileceği yönünde bir beklenti içerisine girmelerine karşın bu beklentileri karşılayamamışlar ve bölge yine Sırbistan içerisinde özerk bölge olmaya devam etmiştir. Bu anayasa değişikliği ile birlikte Kosovalılara cumhuriyet statüsü verilememişse de kendi polis kuvvetlerini oluşturabilmeleri ve federasyon kurumları arasında içerisinde eşit temsil edilebilme ve oy hakkına erişebilmişlerdir. Kosovalı Arnavutların bu hakları kazanabilmelerine karşın cumhuriyet statüsüne erişememiş olmaları üzerine artan itirazlarına ve hoşnutsuzlukları karşın Tito’nun 1974 Anayasasıyla ulaşmak istediği temel amacı, ülkede 1960’larda olduğu gibi etnik temelli krizlerin ortaya çıkmasını önlemek isteğidir.³⁵¹ Kosovalı Arnavutların beklentilerine karşı 1974 anayasasında cumhuriyet statüsünün verilmemiş olmasının nedeni ise Kosova’daki Arnavutların, federal sistemi oluşturan diğer altı cumhuriyeti oluşturan halklardan farklı olarak Yugoslavya’nın dışında anavatanlarının olmasındandı.³⁵² Anayasa tadilatının ardından Kosova’nın statüsü özerklik düzeyine yükseltilmiş olmasına karşın Sırbistan yönetimi benzer şekilde sertlik içeren politikalarına devam etmiştir. Bu dönem Belgrat yönetimi eskiden olduğu gibi hem bölgedeki Arnavutları göçe zorlamış ve onların yerlerine Sırpı ve Karadağlıları iskân etmiş hem de merkezi bütçeden Kosova’yı ayrılmış payları kısıtlayarak Kosova’ya devlet yatırımlarından mahrum bırakmıştır.

Sırpların tüm sertliklerine karşılık Tito’nun varlığı etrafından tesis edilmiş olan istikrar 4 Mayıs 1980 yılında Tito’nun ölümü ile sarsılmıştır. Özellikle 1980’lerde Sırp, Hırvat ve Sloven talepleri ile başlayan bunalım Kosova’yı da derinden etkilenmiş ve ilk çatışmalarda burada yaşanmıştır. 1981 yılının Mart ayında Priştine Üniversitesinde okuyan örgencilerin eğitim koşullarının iyileştirilmesi amacıyla başlattıkları protestolar

³⁵⁰ Her bir federe birimden seçilecek 1’er temsilci, cumhuriyet ve özerk bölgelerin kendi meclislerinde gizli oyla ve 4 yıllık bir süre için seçileceklerdir. Misha Glenny, **Balkanlar 1804–1999**, (Türkçesi: Mehmet HARMANCI), İstanbul: Sabah Kitapları: Birinci Baskı, 2001, s.499; Christopher Cviic, “Yugoslavia: The Unmaking of a Federation”, **The Volatile Powder Keg**, (Ed.) F. Stephen Larrabee, Washington: The American University Press, 1994, s. 94.

³⁵¹ Şule Kut, **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 149.

³⁵² Şule Kut, “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, *Foreign Policy*, Güz 1998, Sayı 3, ss. 56–57.

ile patlak veren kitlesel gösteriler Nisan ayında Kosova'nın diğer önemli kentleri olan Podujevo, Gjilan, Gjakova, Vuçit'm, Ferizaj ve Mitroviça'yı da içine alan ve Kosova'nın statüsünün cumhuriyete dönüştürülmesi yönündeki taleplerin dile getirildiği protestolar gösterilerine dönüşmüştü. Artan kitlesel gösteriler karşısında Belgrat yönetimi, Yugoslavya'nın başka bölgelerinden özel güvenlik güçleri getirmiş, sokağa çıkma yasağı ve son olarak ta bölgede olağanüstü hal ilan etmiştir.³⁵³ 1989'a kadar ki geçen süreç içerisinde Sırlar, bir taraftan sıkıyönetim karşıtı düzenlenen gösterilere karıştırdıkları iddiası ile birçok Arnavut'u hapse atmışlar, bir taraftan da Sırbistan'ın başkenti Belgrat'ta Kosova'daki Sırlara destek gösterileri düzenlemişlerdir.³⁵⁴

Tito'nun ölümü ardından Kosovalı Arnavutların, Sosyalist Yugoslavya içerisinde cumhuriyet statüsü elde etmek için başlattıkları protestolar Yugoslav ordusu tarafından şiddetli biçimde bastırılmıştır. Federal ordunun gösteriler karşındaki bu teşebbüsü ardından, Arnavutların artan taleplerine karşı ikinci bir girişimde Sırbistan yönetiminden gelmiştir. Buna göre de Sırp yönetimi 27 Şubat 1989'da bölgeye ilişkin olarak birtakım özel önlemleri uygulamaya koyarak bölgeye Sırp askerlerini yerleştirmeye başlamıştır.³⁵⁵ Alınan bu önlemlere karşın artan kitlesel olaylar karşısında Miloseviç yönetiminin yanıtı Mart 1989'da bu kez Kosova'nın -Voyvodina ile birlikte – özerklik statüsüne son vererek bölgede merkezîyetçilik esasına dayanan bir model kurmak olmuştur.³⁵⁶ Miloseviç yönetimi, Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırmakla aynı zamanda, Sırbistan'da türdeşliği de sağlamak yolunda ilk adımı atmış oluyordu.³⁵⁷ Alınan bu karar ile Kosovalı Arnavutlar, artık Sırbistan içerisinde azınlık haline getirilmiş oluyorlardı.³⁵⁸ Sırp yönetiminin Kosova'nın özerkliğini kaldıran bu kararı, SFRY'nin hukuki varlığı devam ettiği sırada almasından dolayı aslında hukuki olarak hükümsüz bir karar olmuştur. Ancak buna karşın uygulamaya bakıldığında ise artık bu kararlar, Kosova her bakımdan Sırp hukukuna bağlanmış bir hale getirilmiş

³⁵³ Malcolm, **Kosovo...**, ss. 392–393.

³⁵⁴ Türkoğlu, “**Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği**”, ss. 113–114.

³⁵⁵ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 96.

³⁵⁶ Bora, **Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu...**, s. 172.

³⁵⁷ Ivo Banac, “Sırbistan'da Milliyetçilik”, (Çev. Gencer Özcan), **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Kemal Saybaşılı / Gencer Özcan (Ed.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1997, s. 110.

³⁵⁸ Kut, “**Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü**”, s. 54.

oluyordu.³⁵⁹ Fakat netice de Sırbistan yönetimi ve Miloseviç'in 1989'da almış olduğu bu karar, Yugoslavya içindeki dengeler bozarak ülkenin parçalanmasına giden süreçte en önemli dönüm noktası olarak kabul edilmiştir.³⁶⁰

Özerklik statüsünün kaldırılmasının ardından Kosova tamamen Sırp kontrolü altına girmiştir. Miloseviç ve Belgrat yönetimi, okullarda Arnavutça'yı yasaklamak gibi bir takım uygulamaları ile Kosova üzerindeki baskısını daha da artırmıştır. Miloseviç, Kosova üzerinde demir yumruğuyla Arnavutlar üzerindeki baskılarını artırarak hem onları göçe zorlamış hem de bölgeye Sırbistan'dan Sırp nüfus aktararak nüfus dengesini lehine çevirmeyi amaçlamıştır. Miloseviç ve Sırbistan yönetimin bu politikasına karşın Arnavutların cevabı sık sık grevler ve toplu gösteriler yapmak olmuştur. Kosovalı Arnavutların gerçekleştirdiği gösterilere Sırp yönetimine yanıtı ise yine demir yumruk politikasının en katı uygulamaları ile kendisini hissettirmiştir. Bu yönde Sırp yetkililerce atılan adımlardan biri de, bölgeye ilk kez 1989 Şubat'ında yerleştirilen federal ordu birliklerince gösterilere katılan Kosovalı Arnavutlara karşı 20 Şubat 1990'dan itibaren güç kullanabileceklerine ilişkin özel bir emir verilmesidir.³⁶¹ Kosova'da bu şekilde Arnavutlar ile Sırp lar arasındaki güvensizliğin derinleşmesi üzerine; kapatılan Kosova Meclisinin, 123 Arnavut üyesinden 114'ü, 2 Temmuz 1990'da Meclis binasının önündeki sokakta yaptıkları toplantıda Kosova'yı “ *Yugoslav federasyonu çerçevesinde eşit ve bağımsız bir bütün*” ilan eden bağımsızlık kararını almışlardır.³⁶² Arnavutların aldıkları bağımsızlık kararına Sırp ların yanıtı ise; Sırp Meclisinin 5 Temmuz 1990 tarihinde Kosova Meclisini tamamen feshetmek ve Kosova hükümetini dağıtmak ve Kosova'nın yönetimi üzerine almak şeklinde olmuştur. Kosovalı Arnavutların, Sırp ları verdikleri yanıtları ise yine protesto gösterileri düzenlemek olmuştur. Bu gösteriler karşısında Sırp lar ise Kosova radyo-televizyon yayınlarını yasaklamışlar, Arnavutça eğitim-öğretim yapan okulları kapatmışlar ve devlet dairelerinde görev yapan

³⁵⁹ Mark Weller, “Rambouillet Conference on Kosovo”, *International Affairs*, Vol. 75, No. 2, April 1999, s.216.

³⁶⁰ İlhan Uzgel, “Yeni Dünya Düzeni, Yeni Yugoslavya ve Miloseviç Döneminin Sonu”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt XXIV, Sayı 225, s. 112. http://www.mulkiyederigi.org/?option=com_rokdownloads&view=file&Itemid=63&id=731:yeni-duenya-duezeni-yeni-yugoslavya-ve-Miloseviç-doeneminin-sonu-dr&fontstyle=f-smaller(Erişim Tarihi:26.11.2010)

³⁶¹ Hüseyin Emiroğlu, “Soğuk Savaş Sonrasında Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler”, *Avrasya Etüdleri*, Yıl: 12, Sayı: 29-30 (2006), s. 70.

³⁶² Malcolm, *Kosovo...*, s. 403.

Arnavutları işlerinden çıkarmışlardır.³⁶³ Tüm bu tedbirlere karşılık Arnavutlar ve Sırlar arasında gerginlik sürekli bir tırmanma eğilimi göstermiştir. Bu tırmanışın bir başka nedeni de Sırbistan lideri Miloseviç'in, Arnavutların tüm bu tedbirlere karşın bağımsızlık dışında başka bir çözüm önerisini kabul etmeyeceklerini tahmin edememiş olmasıydı.³⁶⁴

Sırlarca dağıtılan Kosova Meclisinin Arnavut üyeleri 7 Eylül 1991'de Kosova'nın Kaçanak şehrinde yaptıkları toplantıda Kosova cumhuriyetinin anayasasını ilan etmişlerdir.³⁶⁵ Kosova Meclisi üyelerinin bu kararlarına 26 Eylül'de toplanan Sırp Meclisinin yanıtı ise anayasada değişikliğe giderek Kosova'nın-ki aynı zamanda Voyvodina'nın da- özerkliğini feshetmişlerdir.³⁶⁶

Tüm bu gelişmeler olurken bir yandan da ülkede federal yapının sona ermesi yönündeki taleplerinde gittikçe artmasına paralel şekilde Kosovalı Arnavutlarda 26–30 Eylül 1991'de bağımsızlık için referandum düzenlemişler ve % 87'i düzeyinde bir oy kullanmışlardır. Referandumda çıkan sonuç aynı zamanda Kosova Arnavutlarının statü sorununa ilişkin tartışmalara bakışlarını da ortaya koymuştur. Buna göre de Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık yönündeki iradeleri ile Kosova'nın statüsü tartışmalarında yapılacak herhangi bir değişikliğin özerkliğin restorasyon niteliğinde olacağını dolayısıyla da bunun kendileri için Yugoslavya bütünlüğü içerisinde kalmaya devam anlamına geleceğini ve bunun da kendileri için rasyonel bir yönünün olmadığından yapılacak değişikliklere muhalefet etmişlerdir.³⁶⁷ Bu sonuçların ardından toplanan Kosova Parlamentosu, 19 Ekim 1991'de Kosova Cumhuriyetinin bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık kararı sonrası 14 Mart 1992'de düzenlenen ilk genel seçimlerde ise Kosova Demokratik Partisi(LDK) 130 üyeli Kosova Meclisi'nin çoğunluğunu kazanmış, parti lideri İbrahim Rugova'da ilan edilen cumhuriyetin başkanlığına seçilmiştir. Sırp yönetiminin, düzenlenen seçimlerin ardından gelen tepkisi ise seçimleri

³⁶³ Malcolm, **Kosovo...**, s. 405.

³⁶⁴ L. Doğan Tiliç, **Kosova**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1999, s. 20–21.

³⁶⁵ Hugh Poulton, **Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, (Çev: Yavuz Alagon), İstanbul: Sarmal Yayınları, 1999, s. 86.

³⁶⁶ Fatma Taşdemir ve Pınar Yürür, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi İ.İ.B.F Dergisi*, 3/99, s. 143. http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/1/3/12.pdf (Erişim Tarihi: 4.11.2011)

³⁶⁷ Emiroğlu, "**Kosova'nın Statüsü Sorunu...**", s. 67.

yasadışı ilan etmek ve son olarak ta 1992 Haziran'ın da Kosova Meclisini askeri birliklerle kuşatmak olmuştur.

Kosova'da Arnavutlar ve Sırlar arasındaki bu durum kendi içsel etmenlerinin dışında Yugoslavya'nın bütünüyle ilişkin gelişmelerden de bağımsız değerlendirilemeyecektir. Özellikle 1991'den itibaren Slovenler ve Hırvatların ardından da Bosna-Hersek'in bağımsızlık kararları ile sorun artık bir iç sorun olmanın ötesinde bir niteliğe kavuşmuş oluyordu.

Bu süreçte İbrahim Rugova önderliğindeki Kosovalı Arnavut seçkinler, Sırp yönetimine karşı kendilerine “sivil itaatsizlik” stratejisini politika olarak benimsemişlerdir. Böylece şiddetten uzak, barışçıl yöntemlerle uluslararası toplumun nezdinde yoğun bir propaganda faaliyeti içerisine girmişlerdir. Ancak 1995 yılına gelindiğinde Bosna Savaşını sona erdiren Dayton Anlaşmasında, Kosova konusunda herhangi bir çözüm getirememiş olması Kosovalı Arnavutlar arasında Rugova'nın önderlik ettiği şiddetten uzak durmayı esas alan “sivil itaatsizlik” politikasının sorgulanmasını başlatmıştı. Bunun sonunda da Arnavutlar arasında bağımsızlığın³⁶⁸ ancak Sırlara karşı silahlı direnişle olacağını savunan Kosova Kurtuluş Ordusu (KLA-UÇK) daha fazla destek bulmaya başlamıştır. Toplumsal destek kazanan UÇK'nın, 1996'da Sırlara karşı saldırılara başlaması üzerine Miloseviç yönetimi UÇK'yı terör örgütü olarak ilan etmiş ve Sırp ordusunu UÇK'nın üzerine göndermiştir. UÇK'nın kurulması ve aktif hale gelmesinin bir başka sonucu da Kosova'daki Sırp askeri gücünün sayısının daha da artırması olmuştur.³⁶⁹ 1997'den itibaren UÇK'nın, Sırp güçlerine karşı saldırılarını artırmak istemesindeki bir amacı da Kosova sorununu uluslararası gündeme taşıyarak Batılı ülkelerin desteğini sağlamak olmuştur.³⁷⁰ Sırp güçlerine karşı saldırılar düzenleyen UÇK'nın, 1998'deki bir saldırıda 2 Sırp polisini öldürmeleri ile birlikte bağımsızlığın kazanılmasında en önemi ümitleri olmuştur. Artan bu ümitle birlikte çok sayıda ılımlı Kosovalı Arnavut daha fazla UÇK'ya destek vermeye başlamışlar hatta onun saflarına katılarak Sırlara karşı savaşa da

³⁶⁸ Glenny, **Balkanlar 1804 – 1999**, s. 521.

³⁶⁹ USAK Balkan Studies, “**Independence of Kosovo and its Aftermath**”, <http://www.usak.org.tr>. (Erişim Tarihi: 28.11.2010)

³⁷⁰ Türkoğlu, “**Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği**”, s.119.

katılmışlardır. Bunun sonucunda da UÇK'nın elindeki asker sayısı 1999'a gelindiğinde 30 bine yükseltmiştir.³⁷¹

Kosova'da etkinliğini artıran UÇK güçlerine karşı Şubat 1998'de düzenlenen operasyonda aralarında liderlerinin de olduğu çok sayıda UÇK militanı öldürülmüştür. Ancak buna karşılık; operasyonlar sırasında çok sayıda sivilin de ölmesi birçok Arnavut'un Kosova'dan ayrılarak mülteci durumuna düşmüşlerdir.³⁷² Sırp askerlerinin saldırısı ardından oldukları bölgeleri terk ederek dağlara ve ormanlara sığınan Arnavut göçmenin durumu uluslararası toplumunda dikkatini bölgedeki gelişmelere yöneltmesini sağlamıştır.

Sırp ile Kosovalı Arnavutların arasındaki çatışmaların artması üzerine BM soruna daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. BM, 20 Ekim 1997'de aldığı bir kararla çatışmalarda insan hakları ihlallerinde bulunulmasını, Arnavut okullarının kapanmasını ve Sırp polislerinin barışçıl gösteriler düzenleyen Arnavutlara karşı güç kullanmasını kınamıştır.³⁷³ UÇK'nın saldırıları ardından Sırp, Temmuz 1998'de büyük bir saldırı başlatmışlar ve saldırılarda 800 insan ölürken 200.000 insan da evlerinden göç etmek zorunda kalmışlardır.³⁷⁴ BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin tahminlerine göre; Nisan 1999'da mültecilerin 226.000'i Arnavutluk'a, 125.000'i Makedonya'ya ve 33.000'i de Karadağ'a sığınmıştı. Bu verilere göre, Mayıs ayında Kosova nüfusunun %90'ı yerlerinden edilmiş; 225.000 Kosovalı kaybolmuş, 5000 kişi de hayatını kaybetmiştir.³⁷⁵

UÇK saldırıları ardından Sırp tarafından bu çaptaki büyük bir saldırı sonunda çok sayıda insanın hayatını kaybetmesi ve büyük bir insan kitlesinin de mülteci durumuna düşmesi uluslararası toplumun da dikkatini çekmiştir. Uluslararası toplum, saldırılar karşısındaki ilk tutumu Sırp'ları kınamak ve bir an önce operasyonların

³⁷¹ Yusuf Küpeli, **Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD**, Ankara: Öncü Kitabevi, 2000, s. 102.

³⁷² Kut, "**Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik**", s. 153.

³⁷³ Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 244.

³⁷⁴ Michael Mccgwire, "Why Did We Bomb Belgrade?", *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 1, January 2000, s.4.

³⁷⁵ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (Erişim Tarihi: 30.11.2010)

durdurulması çağrısı yapmak olmuştur. Ancak uluslararası toplumun tüm bu kınama çağrılarına karşın, Yugoslav hükümeti, Kosova'daki durumu “kontrol altındaki bir iç sorun” olarak tanımlanmış ve kınama taleplerini reddetmiştir. Kosovalı Arnavutlar ve Sırlar birbirlerine karşı saldırılara devam ettikçe hukuki ve ahlaki olarak saldırgan eylemelere son vermedikçe suç işlemeye devam etmiş olmuşturlardır.³⁷⁶

Çatışmaların artması üzerine çözüm yönünde ilk girişim Temas grubundan gelmiştir. Temas Grubu tarafından 9 Mart 1998’de ortaya konulan plana göre; Sırlar kuvvetlerini Kosova’dan çekecek ve Sırlar ile Kosova Arnavutları arasında müzakerelerin başlatılacaktı. Ancak, Temas grubu tarafından sunulan teklif kabul görmemiş ve çatışmalar sona ermemiştir.

Temas Grubunun çalışması ardından çatışmaların tırmanması üzerine çözüm için ikinci girişim 31 Mart 1998’de 1160 sayılı kararını kabul eden BMGK’den gelmiştir. Karar ile BM; hem Sırbistan’ın, Kosova’da göstericilere karşı sert kullanımını hem de UÇK’nın gerçekleştirdiği eylemleri kınanmış ve taraflara sorunun çözümünü diyalog ile aramaları çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Güvenlik Konseyi almış olduğu kararda, Yugoslavya Federal Cumhuriyet’inden (YFC), Kosova’daki federal polis güçlerinin geri çekilmesini ve sivil halka karşı gerçekleşen eylemlerin de sona erdirilmesini istemiştir. Yine aynı kararda Kosova dâhil olmak üzere Yugoslavya’nın tamamına silah satışının yasaklanması da kabul etmiştir.³⁷⁷

1160 sayılı kararının işletilememesi üzerine tekrar devreye giren Güvenlik Konseyi bu kez 23 Eylül 1998’de 1199 sayılı kararı kabul etmiştir. ABD tarafından da desteklenen kararında Güvenlik Konseyi, taraflardan önkoşulsuz olarak ateşkes yapmalarını ve çözümü federal devletin toprak bütünlüğü içerisinde aramalarını

³⁷⁶ William W. Hagen, “The Balkan’s Lethal Nationalism”, *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 4, July-August 1999, s. 55.

³⁷⁷ BMGK 1160 sayılı kararı ile Yugoslavya’nın, Temas Grubu ile işbirliği yapması ve Temas grubu temsilcilerinin ve AGİT misyonlarının bölgeye girişine izin verilmesi gerektiği de kabul edilmiştir. BM Güvenlik Konseyinin 31 Mart 1998 tarihli 1160 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-n.yun.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:01.12.2010)

istemiştir.³⁷⁸ BMGK'nin 1199 sayılı kararı sonrasında uluslararası toplumda tekrar devreye girerek çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu çözüm girişimlerinden en önemlisi de Miloseviç ile ABD'nin temsilcisi olan Richard Holbrooke'un 14 Eylül 1998 tarihinde yaptıkları görüşme olmuştur. 15 Ekim 1998'de varılan mutabakat ile sağlanan ateşkes sonunda Sırp lider, Kosova'daki askeri operasyonlarına son vermeyi, Kosova için bir çeşit otonomi düzenlemesi yapmayı, bölgedeki askeri varlığını azaltmayı, uluslararası görevlilere hareket özgürlüğü sağlamaya söz vermişti.³⁷⁹

1160 ve 1199 sayılı kararların ardından BMGK tarafından Kosova sorununa ilişkin olarak alınan iki kararı da 24 Ekim 1998 tarihli 1203³⁸⁰ ve 17 Kasım 1998 tarihli 1207 sayılı³⁸¹ kararlardır. Bu iki karar ile Güvenlik Konseyi, daha önce kabul ettiği iki kararına vurgu yaparak; taraflardan insan haklarına uymalarını ve soruna diyalog ile siyasal bir çözüm bulmaları istemiştir. BMGK'nin kararlarına karşın çatışmaların durmaması üzerine NATO'da devreye girmiş ve Federal Yugoslavya Cumhuriyetinden (FRY)*, 1199 sayılı karara uymasını aksi halde tek taraflı askeri müdahale de bulunabileceği tehdidinde bulunmuştur.³⁸² Özellikle Aralık 1998'de Arnavutluk sınırından Kosova'ya girmek isteyen 140 UÇK militanı ile Sırp askerleri arasında çıkan çatışmanın ardından Sırp güçlerinin Raçak'ta aralarında 45 sivil Arnavut'un ölmesine neden oldukları operasyon, uluslararası toplumun Kosova sorununa müdahil olmasını hızlandırmıştır.³⁸³

³⁷⁸ BMGK 1199 sayılı kararının oylamalarında Rusya karara destek verirken, ÇHC ise çekimser kalmıştır. BM Güvenlik Konseyinin 23 Eylül 1999 tarihli 1199 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 01.12.2010)

³⁷⁹ Kenar, *Bir Dönemin Perde Arkası...*, s. 245.

³⁸⁰ Karar ile bölgede görev yapmak üzere iki misyon kurulması kararlaştırılmıştır. Bu iki misyon; AGIT Kosova Denetleme Misyonu (Kosovo Verification Mission-KVM) ve NATO Hava İzleme Misyonu'dur. BM Güvenlik Konseyinin 24 Ekim 1998 tarihli 1203 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:01.12.2010)

³⁸¹ BM Güvenlik Konseyinin 17 Kasım 1998 tarihli 1207 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/357/01/PDF/N9835701.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:02.10.2010)

* Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Sırbistan ve Karadağ'ın bir araya gelerek 1992'de oluşturdukları federal birliktir. Bu adı ile kurulan birlik 2003 yılında ortadan kalkmış ve devletin yeni adı "*Sırbistan-Karadağ*" olmuştur. Sırbistan ve Karadağ'ın, Yugoslavya'nın dağılması sonrasında başlayan arasındaki bu birliktelikleri, Karadağ'ın 21 Mayıs 2006'da yapılan referandum ardından (oyların %55,5 bağımsızlığı tercih etmiş) 3 Haziran 2006'da Karadağ'ın resmen Sırbistan-Karadağ'dan ayrılması ile sona ermiştir.

³⁸² Kenar, *Bir Dönemin Perde Arkası...*, s. 245.

³⁸³ Türkoğlu, "*Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği*", s.121.

Racak'ta yaşanan gelişmelerin üzerine uluslararası toplum bir kez daha devreye girmiş ve çatışan tarafları 6 Şubat 1999'da Fransa'nın başkenti Paris yakınlarındaki Rambouillet'te bir konferansta bir araya getirmişlerdir.³⁸⁴ İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook ve Fransız Dışişleri Bakanı Hubert Vedrin'in başkanlık yaptıkları konferansta Arnavut heyetinin içerisinde, bağımsızlık ilan etmiş olan Kosova'nın Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, Kosova'daki muhalefet liderlerinden Birleşik Demokratik Hareket'inin lideri Recep Qosja, UÇK'nın siyasi müdürlüğünün başı olan Haşim Taçi yer almışlardı.³⁸⁵ Konferansta Kosova Arnavut temsilcilerinin liderliğini seçilmiş başkanları olmalarına karşın UÇK lideri Taçi üstlenmiştir.³⁸⁶

Rambouillet'deki müzakerelerde taraflara 19 Şubat'a kadar üzerinde anlaşmaya ulaşmaları için Temas Grubunca hazırlanan 24 sayfalık bir barış planı sunulmuştur. Sunulan çözüm planına göre; Kosova'nın, mevcut özerklik statüsü yeniden restore edilecek, bölgedeki Yugoslav askerleri ve paramiliter güçleri Kosova'dan çekilecek, 3 yıllık geçiş döneminin sonunda Kosova'nın geleceği referanduma götürülecek, UÇK silahsızlandırılacak ve taraflar arasında varılan ateşkese denetlemek üzere NATO barış güçleri de görevlendirilecekti.³⁸⁷ Soruna çözüm bulunması için Rambouillet'e de yürütülen müzakerelerde taraflara sunulan bu öneriler, Kosovalı Arnavutlar tarafından kabul edilmesine karşın, Yugoslav delegelerince kabul edilmeyerek reddedilmiştir. Sırp tarafının Rambouillet'e deki müzakereler sırasında siyasi bir çözümü kabul etmeyeceklerinin bir göstergesi de daha müzakereler devam ettiği sırada Kosova ve çevresinde ciddi bir askeri yığınak içerisinde olmaları ile görülmüştür.³⁸⁸ Yugoslav delegelerin çözüm önerisini reddetmesi üzerine Rambouillet'e de yürütülen müzakerelerde 19 Mart 1999'da kesilmiş ve barış sağlanması için yürütülen uluslararası çabalardan da bir sonuç alınmamış olmuştur.³⁸⁹

³⁸⁴ USAK Balkan Studies, "**Independence of Kosovo and its Aftermath**".

³⁸⁵ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 185.

³⁸⁶ Weller, "**Rambouillet Conference on Kosovo**", s. 277.

³⁸⁷ Rambouillet Anlaşması için ayrıntılı bilgi için bkz. "Rambouillet Agreement, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo", http://www.state.gov/www/region/eur/ksvo_rambouillet_text.html (Erişim Tarihi: 03.12.2010)

³⁸⁸ Emiroğlu, "**Kosova'nın Statüsü Sorunu...**", s. 70.

³⁸⁹ <http://www.kosovo.mod.uk/natokosovo.htm> (Erişim Tarihi: 03.12.2010)

Rambouillet'teki müzakerelerin sonuçsuz kalmasının ardından Kosova'da UÇK güçleri ile Sırp askerleri arasındaki çatışmalar tekrar başlamıştır. Bunun üzerine NATO, Kosova'daki çatışmalarda Yugoslav güçlerinin insan haklarını ihlal ettiklerini gerekçe göstererek müdahale etme kararı almış ve 24 Mart 1999'da 78 gün sürecek olan Sırbistan, Karadağ ve Kosova'ya yönelik hava operasyonlarını başlatmıştır. Düzenlenen bu askeri harekât NATO içinde bir ilkti. Buna göre ittifak ilk kez egemen bir devlete karşı ve üstelikte kendi bölgesi içerisinde bir harekât düzenlemiştir. NATO hava saldırılarının ardından Yugoslavya yönetimi 6 Nisan 1999'da tek taraflı olarak ateşkes ilan etmiş; NATO'nun buna yanıtı ise ateşkesin ancak Yugoslav askerlerinin bölgeden geri çekilmeleri ve mültecilerin de terk ettikleri yerlere dönüşlerine izin verilmesi halinde mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

Savaş devam ederken Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTFY), aldığı bir kararla FRY Devlet Başkanı Miloseviç'i, Kosova'da Sırp güçlerince gerçekleştirilen şiddette rolü olduğu gerekçesiyle savaş suçlusu ilan etmiştir.³⁹⁰ Miloseviç, bu kararın alınmasının ardından ateşkes için yapılan tüm önerileri hakkındaki alınmış olan kararın kaldırılması şartıyla kabul edeceğini ifade etmiş; ancak NATO saldırılarıyla ülkesinin altyapısı tamamen çökünce bu karardan vazgeçerek 3 Haziran 1999'da ateşkes şartlarını kabul etmek durumunda kalmıştır. Sağlanan ateşkese göre; tüm Sırp güçleri 11 gün içerisinde Kosova'yı terk edecek ve BM'de Kosova'ya sivil bir hükümet kurması konusunda yardımcı olacak, NATO bölgeye barış gücü askerleri yerleştirecekti.³⁹¹ Ayrıca, operasyonlar nedeniyle evlerine terk eden mültecilerin tekrar eski yerlerine dönmeleri sağlanacak, Kosova'da Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla özerk bir yönetim kurulması çalışmaları başlatılacak ve UÇK'nın silahsızlandırılması da hedeflenmiştir.³⁹²

Sırp yönetiminin ateşkesi kabul etmesinin ardından BMGK 10 Haziran 1999 tarihinde 1244 sayılı kararını³⁹³ kabul ederek, Kosova'daki askeri müdahale kesin

³⁹⁰ Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası...**, s. 245.

³⁹¹ USAK Balkan Studies, "**Independence of Kosovo and its Aftermath**".

³⁹² Taşdemir ve Yürür, "**Kosova Sorunu: ...**", s. 148.

³⁹³ Güvenlik Konseyinin 10 Haziran 1999 tarihli 1244 sayılı kararı için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 01.12.2010)

olarak sona ermiştir. Bu kararın ardından Haziran 1999'dan itibaren BM'nin idaresine bırakılan Kosova'ya BM'nin Kosova'daki Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) güçleri yerleştirilmiştir.³⁹⁴ BM geçici yönetimi ile operasyon öncesinde Sırbistan'ın vesayeti altında olan Kosova, artık bu vesayetten kurularak BM'nin vesayeti altına girmiş olmuyordu.³⁹⁵

Kosova'nın bu şekilde BM denetiminde UNMIK idaresine bırakılması ardından, askeri açıdan da bölgeye çoğu ABD askerlerinden oluşan ve 50.000 kişilik bir Kosova Gücü (KFOR) yerleştirilmiştir.³⁹⁶

4. KOSOVA KRİZİ VE ABD'İN YAKLAŞIMI

ABD, Kosova'da 1990 sonrası başlayan çatışmalar karşısındaki tavrı, sorunun Yugoslavya'nın federal bütünlüğü içerisinde ve müzakereler yoluyla çözülmesini savunmuştur. Amerikan yönetimi, bu politikasının gereği olarak ta çatışmaların başladığı ilk andan itibaren bağımsızlık fikrine destek vermeyeceğini de göstermişti. Ancak buna karşın ABD, çatışmaların şiddetlenmesi üzerine Bosna'da yaşamış olduğu tecrübenin de etkisiyle daha hızlı ve kararlı bir biçimde hareket ederek soruna müdahil olmuştu.

Amerikalıların, kriz karşısında bu şekilde kararlı bir tavır almalarında etkili olan diğer bir etken de; Bosna'daki tecrübesinden hareketle sorunun çözümünü Avrupalılara bırakılmayacağını görülmüş olması ve Kosova'nın stratejik açıdan bulunduğu pozisyondan kaynaklanmıştı. ABD'ye göre, Kosova'daki soruna geç kalmadan müdahil olması aynı zamanda küresel liderlik pozisyonunda gösterilmesi anlamına gelecekti.³⁹⁷

³⁹⁴ Kosova'nın BM vesayeti altına alınması için kurulan UNMIK misyonu yapısı gereği 4'lü bir yönetim mekanizmasına sahipti. Buna göre; bölgedeki sivil yönetimden BM, kurumsal yönetimden AGİT, mültecilerin geri dönüşünden UNHCR, yeniden yapılandırmadan AB sorumlu olacaktı. Arı ve Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında...", s. 14.

³⁹⁵ Bilgin Çelik, "Vesayetten Bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor", <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2011)

³⁹⁶ <http://www.nato.int/issues/kfor/evolution.html>; <http://www.nato.int/docu/review/> (Erişim Tarihi: 07.12.2010)

³⁹⁷ Arı ve Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında...", s. 15.

ABD'nin, Kosova'ya ilgisi 1992'de Kosovalı Arnavutların, bağımsızlık ilan etmeleri ve ardından da çatışmaların patlak vermesi ile başlamıştır. Bölgede çatışmaların başlaması üzerine ABD'nin verdiği ilk tepki, dönemin Amerikan başkanı olan George Bush'tan gelmiştir. Başkan Bush, Sırbistan lideri Slobodan Miloseviç'e gönderdiği mektubunda, Kosova'daki çatışmalara Sırbistan'ın olası bir müdahalesinin çatışmaları daha da artıracığını ve olası bir Sırp girişiminin kabul edilemez gördüklerini ve böylesi bir müdahale gerçekleşirse Amerika olarak tek taraflı müdahale edecekleri uyarısında bulunmuştur.³⁹⁸ Ancak Bush yönetiminin bu çıkışına karşın Amerikan yönetimi temel politikasından çok fazla uzaklaşmamış ve soruna fazlaca müdahil olmamak şeklindeki yaklaşımını sürdürmüştür.

Yugoslavya'nın dağılması sonrası, önce Bosna savaşı ardından da Kosova'da patlak veren çatışmalar karşısında politikasını sorunlara çok fazla müdahil olmamak ve sorunun çözümünü Avrupalılara ve yerel dinamiklere bırakmak şeklinde George Bush tarafından belirlenen Amerikan politikası, 1993'de göreve başlayan Bill W. Clinton tarafından da ilk yıllarda takip edilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1992'de Kosovalı Arnavutların bağımsızlık kararı almalarından 1995'e kadar ki çatışmaların yaşandığı dönemde Clinton yönetiminin soruna yaklaşımı "kısmi ilgisizlik" şeklinde devam etmiş ve soruna sadece diplomatik düzeyde müdahil olmuştur.

Sorun karşısındaki 1992–1995 yıllarında tarafların aralarında müzakereler yoluyla sorunu çözmelerini esas alan Amerikan politikası, 1998'den itibaren değişmeye başlamıştı. Bunun nedeni de o tarihe kadar sorunun çözülmesi noktasında Sırbistan'dan beklenen katkının gelmemesi hatta Sırp'ların, Kosovalı Arnavutlara karşı etnik temizliğe varan şiddet uygulamaları olmuştu. Bu gelişmeler üzerine Başkan Clinton, sorunla ilgilenmesi için bölgeye özel temsilci olarak Richard Gelbard'ı atamıştı. Sırp'ların çatışmaları artırmaları ve bölgeye özel temsilci atmasına karşın Amerikan yönetimi sorunun hâlâ Yugoslavya'nın bütünlüğü içerisinde çözüm bulunmasını teşvik etmiştir. Hatta bunu sağlamak için Başkanın Özel Temsilcisi Gelbard, 23 Şubat 1998'de Belgrad'a gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında Priştine'de yaptığı açıklamada Sırp'lara bir

³⁹⁸ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 114.

takım tavizler verilebileceğini açıklamıştır.³⁹⁹ Gelbard ayrıca açıklamasına Amerika olarak kendilerinin de UÇK'yı terörist bir grup olarak tanımladıklarını ve de gerçekleştirdiği eylemlerin terörist eylemler olarak gördüklerini belirterek eylemleri şiddetle kınadıklarını açıklamıştır. Amerikan Başkanının özel temsilcisi tarafından yapılan bu açıklama ile Amerikan tarafının da UÇK'yı terörist bir örgüt olarak kabul ettiklerini açıklaması, Belgrat yönetimi tarafından Kosova'daki eylemlerinin dozunu daha da artırmalarında oldukça etkili olmuştur.⁴⁰⁰

Amerikan yönetiminin, birtakım tavizler verilmesini de öneren girişimlerine karşılık Sırp'ların şiddeti tekrar artırmaları ve özellikle 5-6 Mart 1998'deki gerçekleşen Sırp saldırıları sonucunda çok sayıda sivilin ölmesi üzerine Amerikan yönetimi Kosova politikasını kökten değiştirmeye başlamıştır. Saldırılarda çok sayıda sivilin öldürülmesi üzerine 10 Mart'ta Priştina'yı ziyaret eden Amerikanın Özel Temsilcisi Gelbard yaptığı açıklamada, orantısız güç kullandıkları gerekçesi ile Sırp'ları suçlamış ve UÇK'yı da saldırıları engellemesi için teşvik etmiştir.⁴⁰¹

Saldırıları sonrasında politika değişikliğine giden Amerikan yönetimi, bundan sonra Sırp'lar üzerindeki baskıları artırmaya başlamış ve bu yöndeki uluslararası destek sağlama arayışına girmiştir. Ancak bu yöndeki ilk girişimi olan 25 Mart 1998'de Temas Grubu toplantısında, Sırp'lara karşı doğrudan eyleme geçilmesi yönündeki önerisine destek bulmamıştır. Toplantıya katılan Amerikan Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Kosova'da sorunları diyalog ve uzlaşma yoluyla çözümlenebilmek için Sırp'ları zorlayabilmek adına Kosova'daki eylemlerinden dolayı cezalandırılmalıydı ve bunun için de acil eyleme geçilmeliydi.⁴⁰² Dışişleri Bakanı Albright'a göre, aksi her durum baştan beri zaman kazanmayı amaçlayan Miloseviç'e yarar sağlayacaktı.⁴⁰³

³⁹⁹ ABD tarafından Belgrat yönetimine bulunulabilecek tavizler şunlardı: Bosna-Hersek'teki Sırp Cumhuriyetindeki yeni ılımlı hükümete Yugoslavya'nın desteğinin tanınması, ABD'nin Yugoslavya'ya New York'da bir konsolosluk açmasına izin vermesi, ABD'de akredite Sırp diplomatik temsilcilerin sayısının artırılması, Yugoslavya'nın Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimine katılmaya davet edilmesi, ekonomik kalkınma için ABD sponsorluğunda bir organın oluşturulması gibi bir takım tavizlerdi. Tavizler için bkz. Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, ss. 110–111.

⁴⁰⁰ Tim Judah, **Kosovo: War and Revenge**, New Haven University Press, 2000, s. 138.

⁴⁰¹ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 114.

⁴⁰² Christopher Layne, "Blunder in the Balkans, The Clinton Administration's Bungled War against Serbia", Policy Analysis, May 20, 1999, s. 4. www.cato.org/pubs/pas/pa345.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2011)

⁴⁰³ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 127.

Bu şekilde Kosova konusunda tutumunu değiştiren Clinton yönetiminin bir başka politikası da, Sırları uluslararası toplumdan izole etmek ve böylece müzakere masasına oturmaya zorlamak olmuştur. Bunun için de Amerikan yönetiminin girişimleri sonucunda 1 Nisan 1998’de BM, Yugoslavya’ya silah ambargosu uygulanması kararı almıştır. Bu kararın ardından da yine Amerikan yönetiminin girişimleri sonucunda Temas Grubu toplantısında Rusya hariç diğer ülkeler Sırbistan’ın ülke dışındaki malvarlığı dondurulması kararı alınmıştır.⁴⁰⁴

Başkan Clinton uyguladığı politikalarla, bir taraftan uluslararası camianın desteğini sağlamaya çalışırken diğer taraftan da müzakerelere oturması için Miloseviç’i ikna etmeye çalışmıştır. Bu amaçla da özel temsilcisi Robert Gelbard ile birlikte Bosna Savaşının sona erdirilmesi müzakerelerinde başarılar kazanmış olan Richard Hollbrooke’u da Belgrat’a müzakereleri yürütmesi için göndermiştir. Bu iki isim, temasları sonunda 13 Mayıs 1998’de Sırbistan lideri Miloseviç’i, Kosovalı Arnavutların lideri İbrahim Rugova ile bir araya gelmeye ikna etmişlerdi. Amerikan diplomatlarının sağladığı bu görüşmelerin ilk 15 Mayıs tarihinde Belgrat’ta gerçekleştirilmiştir. Amerikan tarafının tarafları görüşmeler yapmaya ikna etmesinin sonucunda, Sırlar tarafından Kosova’ya uygulanan gıda ambargosu da 18 Mayıs 1998’de sona erdirilmiştir.⁴⁰⁵ Ancak taraflar arasındaki 22 Mayıs’a kadar süren müzakerelerde Kosovalı Arnavutların lideri Rugova, Sırp liderin Kosova’da Sırp kontrolünü sınırlanmasına sıcak bakmadığını ve konu da herhangi bir taviz vermeye niyeti olmadığından müzakerelerde bir ilerleme sağlanamadığını açıklamıştır.⁴⁰⁶

Amerikan yönetiminin Mart ve Mayıs ayındaki iki girişiminden de sonuç alınamamıştı. Christopher Layne’a göre, Amerikan yönetiminin bu çabalarına karşın Miloseviç’in müzakere masasına oturmaya ikna edilememesinin iki temel nedeni vardı. *Birinci neden*, Kosova’nın geleceğine ilişkin olarak Belgrat ve Kosovalı Arnavut liderler arasındaki derin görüş farklılıkları idi. Buna göre de Belgrat yönetimi, Kosova üzerindeki egemenlik yetkisinden feragat etmeyi düşünmezlerken, Arnavutlar ise tam

⁴⁰⁴ Emiroğlu, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, s. 129

⁴⁰⁵ Emiroğlu, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, s.136.

⁴⁰⁶ Marc Weller, “*The Crisis in Kosovo 1989–1999*”, *International Documents&Analysis*, Vol.1, 1999, s. 262.

aksine bağımsızlık konusunda ısrarcı idiler. *İkinci neden ise*, Kosova konusunda Washington yönetiminin net ve tutarlı bir politikasının olmamasıydı. Layne'a göre, Amerikan yönetimi çatışmalar sırasında net bir tutum geliştirememiş, bir taraftan Kosovalı etnik Arnavutların bağımsızlık taleplerine karşı çıkarken diğer taraftan da Arnavutların taleplerine karşı sert bir tutum takınmış olan Yugoslav hükümetini de eleştirmiştir.⁴⁰⁷

ABD'nin, bu dönemde çözüm yönündeki girişimlerini artırmasının temel nedeni de çözümsüzlük uzadıkça gerilim sürekli tırmanıyordu ve bu da UÇK'nın, Kosovalı Arnavutlar arasında toplumsal taban bulunmasını kolaylaştırıyordu. Bu da soruna dış faktörlerin müdahalelerine neden oluyor ve süreci uzatıyordu. Haziran 1998'deki Sırp saldırıları sonucunda, bir taraftan UÇK büyük kayıplar vermişken diğer taraftan da yaklaşık 60.000 Kosovalı evlerinden ayrılarak mülteci durumuna düşerek komşu ülkelere kaçmışlardır. Çatışmaların bu şekilde insani bir trajediye dönüşmesi üzerine ABD'nin başını çektiği uluslararası toplum Sırp lar üzerinde baskılarını daha da yoğunlaştırmışlardır. Bu yöndeki ilk girişimde ABD'nin öncülüğünde 13 Haziran 1998'de Temas grubundan gelmiştir. Temas grubu yaptığı çağrısında; tarafların derhal ateşte bulunulmasını, Kosova'daki bütün Yugoslav ve Sırp güvenlik güçlerinin bölgeden geri çekilmesini ve müzakerelerin yeniden başlatılmasını istemiştir.⁴⁰⁸ Çatışmaların durdurulması yönündeki ikinci bir girişim de NATO'dan gelmiştir. NATO, kararlılık göstergesinin bir ifadesi olarak 15 Haziran 1998'de Arnavutluk ve Makedonya üzerinde "*Kararlı Şahin Harekâtı*" düzenlemiş ve ABD'de bu tatbikata, Avrupa'daki üslerinden 15 savaş uçağı göndererek destek verdiğini göstermiştir.⁴⁰⁹

ABD'nin, Haziran 1998'deki tüm girişimlerine karşılık Sırp lar, UÇK ile mücadele ettikleri iddiasıyla saldırılarına devam etmişler ve müzakere masasına oturmamak için sürekli bahaneler üretmişlerdi. Sırp ların, UÇK'yı hedef aldıkları iddiasıyla başlattıkları operasyonlar ve ardından da diplomatik süreci bir şekilde devam ettirmek şeklinde devam eden politikaları, ABD tarafından sürekli bir kısır taktik adım

⁴⁰⁷ Layne, "**Blunder in the Balkans**", ss. 4-5.

⁴⁰⁸ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 140.

⁴⁰⁹ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 89.

olarak değerlendirilmiş ve samimi bulunmamıştı. Amerikan Dışişleri Bakanı Albright'ta, Miloseviç'in, UÇK'ya düzenlediği operasyonların "rasyonel" olmadığını savunarak; *"Eğer zeki olsaydı, bir yandan UÇK'nın (KLA) ikmal hatlarını kesmeyi, UÇK üyelerini tutuklamayı, sivilleri korumayı ve saldırılara karşılık vermeyi amaçlayan disiplinli güvenlik harekâtları gerçekleştirirken, bir yandan da Kosovalıların kendi özerk kurumlarının kontrolünü kendi ellerine alma isteklerini kabul ederek, dünyayı gerillaların aleyhine çevirebilirdi. Uluslararası toplum, bu yola karşı çıkmazdı, hatta, bir yandan insan haklarını korurken bir yandan da şehre özerklik kazandıran bir anlaşmayı alkışlardık."* sözleriyle Miloseviç'i eleştirmiştir.⁴¹⁰ Temmuz ayında UÇK güçleri ve Sırp lar arasında şiddetin tırmanması üzerine barış çabalarında tekrar bir artış yaşanmıştır. Bu süreçte Amerikan yönetiminin ilk girişimi yine Richard Holbrooke'u bölgeye göndermek olmuştur. Holbrooke, 4-6 Temmuz 1998 tarihlerinde soruna müzakerelerle çözüm bulunması amacıyla Miloseviç ile görüşmüştür.⁴¹¹

ABD'nin, 1998 Temmuz ayındaki ikinci girişimi ise, Makedonya'daki büyükelçisi Christopher Hill'den gelmiştir. Büyükelçi Hill, Kosovalı Arnavutlarla yaptığı müzakereler sonucunda, Sırp askeri yetkilileriyle müzakereleri yürütecek bir takım oluşturmaları konusunda aralarında geçici bir anlaşma yapmalarını sağlamıştır. Böylece sorun için yoğun temaslar yürüten Amerikalılar, ilk kez diplomatik başarı da yakalayabilmişlerdir. Arnavutların aralarında birliktelik sağlanması ardından ABD büyükelçisi Hill'in girişimleri ile bir araya gelen Kosovalı Arnavutlar ile Sırp lar, ilk kez Kosova'nın yasal statüsü üzerindeki tartışmaların uzun süre ertelenmesinin garanti altına alınması noktasında bir mutabakat sağlayabilmişlerdir.⁴¹²

ABD'nin girişimlerinde sağlanan tüm ilerlemelere karşılık çatışmalar bir taraftan devam etmiştir. Özellikle 1998 Eylül'ündeki Peç kenti yakınlarındaki 40.000 mülteciye yardım götüren BM konvoyunun Sırp lar tarafından engellenmesi bardağı taşıran noktası getirmiştir.⁴¹³ BM konvoyunun engellenmesi üzerine BMGK, 23 Eylül 1998'de

⁴¹⁰ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s.144.

⁴¹¹ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s.144.

⁴¹² Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s.152.

⁴¹³ Wesley K. Clark, **Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, And The Future Combat**, New York: Public Affairs, 2001, ss. 118-120.

Kosova'daki sorunun gittikçe derinleştiğini, bunun da bölgedeki barış ve güvenliği tehdit ettiği ve tarafların yaşanacak insani felakete engel olmaları için gerekli tedbirleri almalarını sağlamak için ateşkes yapmaya çağırın 1199 sayılı kararını almıştır.⁴¹⁴ BM'nin bu kararı üzerine Başkan Clinton, 2 Ekim 1998'de Miloseviç'e, Yugoslav askerlerini ve Sırp polis birliklerini Kosova'dan çekmesi ve BM'nin 1199 sayılı kararını derhal kabul etmesi için iki haftası olduğu içeren bir ultiimatom vermiştir.⁴¹⁵

BMGK'nin bu kararı ardından NATO, Yugoslavya'ya karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuştur. NATO'nun, bu şekilde soruna doğrudan müdahil olmasında, ittifakın gündeminin belirlenmesinde etkin rol oynayan ABD'nin önemli bir rolü olduğu iddia edilmiştir.⁴¹⁶ Kararın alınması ardından, karara uyma yönünde herhangi bir girişimde bulunmayan Sırbistan yönetiminin tutumunu değiştirmek üzere 1 Ekim 1998'de Güvenlik Konseyi bir toplantı yapmıştır. Bu toplantı sonrasında NATO, Sırbistan'a karşı olası bir füze saldırısı için üst düzey hazırlık durumuna geçmiştir.⁴¹⁷ NATO'nun devreye girmesi ve daha fazla öne çıkacağını gösteren bir açıklamada Başkan Clinton tarafından 6 Ekim 1998 tarihinde düzenlenen IMF-DB yıllık toplantısının açılışı sırasındaki konuşmasında ortaya konulmuştur. Başkan Clinton söz konusu toplantıdaki konuşmasında, Sırp lider Miloseviç'in BM çözümlerine saygı göstermezse NATO harekât için hazırlanacaktı. Başkan Clinton gelinen noktayı şu sözleriyle ortaya koymuştur: "*Şimdi Kosova'da şiddeti sona erdirme zamanıdır.*"⁴¹⁸ NATO'nun olası bir operasyonda sorumluluk üstlenmesi konusunda, dönemin NATO Genel Sekreterinin 9 Ekim 1998'de yaptığı açıklaması da ittifakın tutumunu ortaya koymuştur. Genel Sekretere göre, Yugoslavya'nın Güvenlik Konseyi kararlarına uymadığı, Kosova'daki sorunun barışçıl şekilde çözüm bulmak üzere somut önlemler almaması nedeniyle bölgede insani felaketler yaşanması ve durumun daha da kötüleşmesi halinde ittifak kuvvet kullanabilecekti ve bunun da meşru temelleri vardı.⁴¹⁹

⁴¹⁴ **The Yearbook UNs, 1998**, ss. 377–379. <http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1998index.html> (Erişim Tarihi: 01.12.2010)

⁴¹⁵ Weller, "**The Crisis in Kosovo...**", ss. 190–191; Clark, **Waging Modern War...**, ss. 133–135.

⁴¹⁶ Julide Karakoç, "ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi", s. 231. http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/8/1/13.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2010)

⁴¹⁷ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 161.

⁴¹⁸ "**Crisis in the Balkans...**"

⁴¹⁹ Gökçen Alp kaya, "NATO Müdahalesi Üzerine" <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/kosova.htm> (Erişim Tarihi: 11.12.2010)

Güvenlik Konseyi'nin kararına uygulanması için Yugoslavya üzerinde ABD'de baskısını artırmaya başlamıştır. Bu bağlamda Birleşik Devletlerden gelen ilk somut teşebbüs Savunma Bakanı William Cohen'in, iki hafta içinde Sırbistan'a karşı NATO'nun bir operasyon yapacağı yönündeki açıklaması olmuştur.⁴²⁰ Olası bir NATO operasyonu öncesinde bir girişimde daha bulunan Amerikalı diplomat Richard Holbrooke, Miloseviç'e, Sırp kuvvetlerini Kosova'dan çekmesi ve uluslararası gözlemcilerin bölgeye girişine izin vermesi önerilerini getirmiştir. Ancak Sırbistan lideri Miloseviç; Holbrooke ile yaptığı görüşmede, herhangi bir NATO saldırısının BM Anlaşmasına ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederek Holbrooke'un önerisini kabul etmemiş oluyordu.⁴²¹

Eylül ve Ekim aylarında Sırp'ların saldırılarının ardından Kosova'da çatışmaların artması üzerine Başkan Clinton devreye girerek özel temsilcisi Richard Holbrooke'u Belgrad'a göndermiştir. ABD'nin, bu girişimi ardından Holbrooke - Miloseviç arasında 13 Ekim 1998'de bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Holbrooke, Miloseviç'i, Kosova'daki askeri operasyonlarına son vermeye, Kosova'daki Sırp askeri varlığını azaltmaya ve silahsız uluslararası gözlemcilere hareket özgürlüğü sağlamaya ikna etmişti.⁴²² Miloseviç, başlangıçta bölgedeki askeri varlığını azaltmayı kabul etmişse de bir süre sonra tam tersine adımlar atmış ve bölgedeki Sırp askeri varlığını daha da artırarak Holbrooke ile vardıkları mutabakatı ihlal etmişti.

Amerikan temsilcisi Holbrooke'un yürüttüğü temasların somut bir başka sonucu da Belgrad yönetiminin, 15 Ekim 1998'de NATO ile 16 Ekim 1998'de de AGİT ile anlaşma yapabilmesini sağlaması olmuştur. Bu anlaşmalardan AGİT ile yapılanına göre; Kosova'ya AGİT kontrolünde Kosova Gözlem Misyonu (Kosovo Verification

⁴²⁰ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 161.

⁴²¹ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 162.

⁴²² Ivo H. Daalder ve Michael E. O'Hanlon, "The United States in the Balkans: There to Stay", *The Washington Quarterly*, Autumn 2000, s. 163. http://www.brookings.edu/views/articles/daalder/2000autumn_TWQ.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2011)

Mission-KVM) adında bir misyonun yerleştirilmesi ve NATO'ya ait silahsız uçaklar tarafından gözlem uçuşları düzenleme hakkının verilmesi karara bağlanmıştır.⁴²³

Anlaşmanın ihlal edilmesi ardından uluslararası toplum ve ABD'nin, anlaşmaya uyması yönündeki uyarıları Sırbistan tarafından çok fazla dikkate alınmamış ve Kasım ayı içerisinde yer yer paramiliter Sırplarla UÇK militanları arasında bölgesel çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde taraflar arasında yürütülen müzakerelere uluslararası gözlemci statüsüyle ABD'de katılmıştır.

Sorunun çözümü için yürütülen temaslar sırasında, ABD ile Batılıların soruna çözüm bulunması yolunda harekete geçmesine yol açacak gelişme, 15 Ocak 1999'da Racak kasabasında 45 sivil Arnavut'un Sırplarca vahşice katledilmeleri ile olmuştur.⁴²⁴ Racak'ta yaşanan vahşetin ne kadar ileri bir düzeyde olduğunu bölgedeki Amerikan elçisi William Walker'dan öğrenen Amerikan Dışişleri Bakanı Albright, bu olayın ardından Kosova'daki çatışmaların daha da şiddetleneceğinden endişe duyduklarını belirterek; *"Bu yıl ilkbahar Kosova'ya erken gelmiş."* şeklinde kinayeli bir açıklama yapmıştır.⁴²⁵ Katliamın ardından ABD ve Batılı ülkelerin Sırbistan üzerindeki baskıları daha da yoğunlaşmıştır. Ancak, ABD başta olmak üzere uluslararası toplumdan gelen baskılara karşılık Sırp yönetimi, hem AGİT gözlemcilerinin bölgede denetim yapmalarına izin vermemiş hem de tekrar UÇK'ya karşı saldırılarına başlamışlardır.⁴²⁶ Sırbistan yönetiminin gösterdiği tepkilerin yoğunlaştığı ülkelerin başında Birleşik Devletler gelmiş ve Sırp yönetimi, 18 Ocak 1999'da aldığı bir kararla AGİT gözlem misyonunun başında bulunan Amerikalı diplomat William Walker'ın, 22 Ocak 1999 tarihinde saat 05.00'a kadar ülkeyi terk etmelerini istemişlerdir.⁴²⁷ Racak'ta yaşanan trajedinin ardından uluslararası toplum ile Yugoslavya arasında barış için yürütülen girişimler de son bulma noktasına gelmiştir.

⁴²³ AGİT tarafından Kosova'da görev yapacak olan misyon 2000 kişilik bir görev gücüdür. Diana Johnstone, **Ahmakların Seferi** Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları, (Çev. Emre Ergüven / Ergin Bulut), İstanbul: Bağlam Yayıncılık, Haziran 2004, ss. 318-320.

⁴²⁴ Bill Woodward, **Madeleine Albright**, Ankara: Elips Kitap, Aralık 2004, s. 443.

⁴²⁵ Woodward, **Madeleine Albright**, s. 443.

⁴²⁶ Brune, **The United States&The Balkan Crisis...**, s. 91.

⁴²⁷ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 180.

Racak katliamı sonrası ortaya konan ABD yönetiminin girişimlerden biri de NATO Yüksek Müttefik Kuvvet Komutanı General Wesley Clark ile Askeri Komite Başkanı Klaus Naumann'ın 19 Ocak 1999'da Miloseviç ile görüşme yapmak üzere Belgrat'ta gitmelerini istemesi olmuştur. Clark ve Naumann, yaptıkları görüşmede Miloseviç'ten, Uluslararası Savaş Mahkemesinin Racak'taki katliamı soruşturmasına izin vermesini, Kosova'da görev yapan AGİT misyonunun başkanı Walker'ın bölgeye tekrar dönüşüne izin vermesini ve Kosovalı Sırpların eylemlerini durdurmalarını sağlaması istemişler; taleplerin karşılanmaması halinde NATO'nun güç kullanacağı uyarısında bulunmuşlardır. Ancak iki komutan, Miloseviç'i, Kosova'da Sırp eylemlerini durdurmaları ve diğer taleplerin yerine getirilmesi konusunda ikna edememişlerdir.⁴²⁸ ABD'nin, NATO'nun devreye gireceği tehdidi ile bir taraftan Sırp'ları müzakerelere katılmaya zorlarken bir taraftan da tek taraflı girişimlerini de devam ettirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda ABD'nin Makedonya büyükelçisi Christopher Hill, 25 Ocak 1999'da Kosovalı Arnavut liderleri bir araya getirmiş ve onları Fransa'da Rambouilet'e de 6 Şubat'ta başlaması planlanan barış müzakerelerine katılarak sorunun çözümü için Miloseviç ile doğrudan görüşmeleri için baskı yapmıştır.

Rambouilet'e görüşmeleri başlamadan önce ABD ve diğer Temas Grubu üyeleri, bu müzakerelerden sonuç alınması noktasında taraflar üzerinde baskılarını artırma yoluna gitmişlerdir. Bu noktada daha müzakereler başlamadan 4 Şubat'ta Başkan Clinton, yaptığı açıklamada müzakerelerde bir sonuç alınması halinde bölgede görev yapacak olan NATO barış gücü misyonuna asker desteği vereceğini açıklayarak tarafları müzakereler öncesinde teşvik etmeye çalışmıştır.⁴²⁹ Amerikan Başkanı Clinton, bu açıklamasıyla tarafları müzakerelerden bir sonuç alınması için teşvik ederken diğer taraftan da olası bir Anlaşmama sağlanamaması halinde düzenlenmesi düşünülen NATO operasyonunda kullanılması için 51 ağır bombardıman uçağını bölgeye göndermiştir.⁴³⁰ Clinton'ın, bu kararı ile aynı zamanda Sırp lider Miloseviç'e müzakerelerden sonuç alınamaması halinde operasyon konusunda ne kadar kararlı olduklarını göstermeyi amaçlamıştır.

⁴²⁸ Woodward, **Madeleine Albright**, s. 443; Clark, **Waging Modern War...**, ss. 159–161.

⁴²⁹ Bölgeye gönderilmesi planlanan NATO barış gücü tahmini olarak 35000 askerden oluşacaktı. ABD, bu birliğe 2000–4000 asker vereceğini açıklarken, İngiltere 8.000 asker ve Fransa'da 5000 askerlik bir katkı da bulunacaklardı. Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 185.

⁴³⁰ Bill Clinton, **My Life**, London: The Random House Group Limited, 2004, ss. 848–849.

Amerikan yönetiminden müzakereler öncesinde gelen bu açıklamaların bir başka örneği de müzakereler devam ettiği sırada Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'tan gelmiştir. Albright, 14 Şubat 1999'da yaptığı açıklamada, Sırpların Rambouilet'e de Temas Grubu tarafından ortaya konan barış planını⁴³¹ kabul etmelerini istemiştir. Albright yaptığı açıklamada, “*Eğer Sırplar bir tıkanmaya neden olurlarsa NATO(hava) harekâtı düzenlemeye kararlıyız*” diyerek ABD olarak kararlılık mesajı da vermiştir.⁴³²

Tarafları Rambouilet'e de çözüm masasında bir araya getirmeyi başaran Amerikan yönetiminin, görüşmelerin olumlu yönde sonuçlanması için gösterdiği gayretler içerisinde Dışişleri Bakanı Albright devreye girmiş ve Sırbistan Devlet Başkanı Milan Milutanovic'te Paris'te bir araya gelmiştir. Albright, görüşmede Rambouilet'e de sunulan önerilerinin Sırbistan içinde iyi olduğunu ve Sırplar önerilerini kabul ederlerse; kendilerinin de Kosova'nın, Yugoslavya'nın içerisinde tutacaklarını, Yugoslav ordusunun sınırda devreye gezmesine de izin verilebileceklerini ve UÇK'ın silahsızlandırılmasını sağlayabileceklerini önermiştir.⁴³³

Kosova sorununa, Rambouilet'e de çözüm bulunması yönünde devam eden Amerikan girişimlerinden bir diğeri de sürecin bu noktaya gelmesindeki rolü ile baş müzakereci konumuna gelen ABD Makedonya büyükelçisi Christopher Hill'in, 16 Şubat 1999'da Belgrat'a giderek Sırbistan lideri Slobodan Miloseviç ile görüşmesi olmuştur. Bu görüşmede büyükelçi Hill, Sırp lideri müzakerelerde Anlaşma sağlanması için 20 Şubat'ın son tarih olduğuna ikna etmeye çalışmıştı.⁴³⁴ Müdahale seçeneğini son seçenek olarak düşünen ve diplomasiye şans verilmesini savunan Amerikan yönetiminin bu yöndeki politikalarının bir yansıması da, 20 Şubat 1999'da sona eren Rambouilet müzakerelerinin ardından da devam ettirmiştir. Bu noktada Başkan Clinton, Rambouilete de anlaşmadan masadan ayrılan tarafları son bir çaba göstermeye teşvik

⁴³¹ Temas Grubunun 6 Şubat 1999'da Rambouilet'e müzakerelerinin resmen başladığında taraflara sunduğu plana göre; üç veya beş yıl içerisinde Kosova'ya özerklik getirilecek, uluslararası toplumunda yardımlarıyla seçimler yapılacak ve demokratik kurumlar kurulacak ve bölgeye NATO'nun yerleşmesi öngörülmüştü. Woodward, **Madeleine Albright**, s. 447.

⁴³² Christopher Layne, “Miscalculations and Blunder Lead to War”, **NATO's Empty Victory**, Ted Galen Carpenter, (Ed.) Washington: CATO Institute, 2000, s. 15.

⁴³³ Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 447-448.

⁴³⁴ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s.187.

etmek için 23 Şubat'a kadar süre verilmesi önerisi getirmiş ve bu önerisi de Temas Grubunca kabul edilerek süre uzatılmıştır.⁴³⁵

ABD'nin müzakerelere verdiği destek sonucunda UÇK, Temas Grubu tarafından getirilen barış planını 8 Mart tarihinde kabul edilmesi sonrasında Başkan Clinton, son bir girişimde bulunarak özel temsilcisi Richard Holbrooke'u, Miloseviç'i ikna etmesi için Belgrat'a göndermiştir. Holbrooke, UÇK tarafından kabul edilen planı kabul etmesi konusunda Miloseviç'i ikna etmeyi başaramamış ve 11 Mart'ta yaptığı açıklamasında herhangi bir sonuca ulaşma konusunda artık ümidinin kalmadığını ifade ederek Belgrat'tan ayrılmıştır.⁴³⁶ Rambouillet'teki müzakerelerin ardından Holbrooke'un da girişiminin sonuçsuz kalması üzerine Amerikan yönetiminin, Miloseviç'in çözümsüzlüğü direten yaklaşımına cevabı; bölgede görev yapan uluslararası barış gözlem misyonunu 20 Mart 1999 tarihi itibariyle bölgeden ayrılmasını sağlamak olmuştur.

Amerikan yönetiminin, Mart ayı boyunca Rambouillet'e de yürütülen ve kendisinin de aktif destek verdiği müzakerelerin sonunda Temas Grubunca hazırlanan barış planının, Sırbistan lideri Miloseviç tarafından kesin olarak reddedilmesi üzerine artık elde halen tek politika seçeneğinin "*müdahale*" kararını daha fazla gündemine almaya başlamıştır. ABD yönetiminin bu son seçeneği gündemine almasında etkili olan bir başka etken de, bölgeden gelen istihbarat bilgileri olmuştur. Bölgeden CIA'nın elde ettiği bilgilere göre; uluslararası barış gözlem misyonununun 19–20 Mart tarihinde bölgeden ayrılmasının ardından Sırp karış saldırıya geçmişlerdi ve bunun üzerine çok sayıda insanın evlerini terk etmek zorunda kalmıştı. Kosova'dan, CIA kanalıyla gelen bu son bilgiler Amerikan yönetimi içerisinde müdahale yanlısı olanların daha da ön plana çıkmasına da fırsat vermişti. Bunların içerisinde özellikle ön plana çıkan isim Dışişleri Bakanı Madeleine Albright idi. Albright'a göre de; artan Sırp vahşetinin önüne geçilmeliydi ve bunun için yapılacak bir NATO harekâtı soruna çözüm getirmezse de en azından Sırp karış zayıflatacaktı. Albright, müdahale edilmesi gerektiği konusunda verecekleri kararın otokrasi ile demokrasiler arasında bir seçim anlamına da geldiğini ve

⁴³⁵ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 189.

⁴³⁶ Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, s. 192.

şimdi Sırlara karşılık vermezlerse, daha sonra Makedonya belki de Bosna'da bunu yapmak durumunda kalabileceklerini savunmuştur.⁴³⁷

Rambouillet'e de müzakerelerden sonuç alınması için tarafları bir araya getiren Amerikan yönetiminin bir başka amacı daha olduğu Michael İgnatief tarafından ortaya konulmuştur. İgnatief'e göre; Amerikan yaklaşımı olan ve Avrupalıların, kurbanları suçlayan ve Kosovalı Arnavutları, terörist ve uyuşturucu kaçakçısı olarak gören tutumlarını değiştirmektir.⁴³⁸

ABD'nin, Rambouillet müzakerelerinden bir sonuç çıkmaması üzerine son bir diplomatik girişimde daha bulunmuş; Sırbistan lideri Miloseviç'i ikna etmek ve Rambouillet'e de önerilen barış planının kabul etmesi için Başkan Clinton özel temsilcisi Richard Holbrooke'u 22 Mart'ta Belgrat'a göndermiştir. Holbrooke, Miloseviç'le yaptığı müzakerelerde Sırları önce ateşkes ilan etmeye ardından da NATO liderliğinde bir barış gücünün Kosova'ya yerleştirilmesi konusunda ikna çabaları sonuçsuz kalmış ve ABD'nin bu son diplomatik girişiminden de bir sonuç alınamamıştır.⁴³⁹ Miloseviç'in, bu şekilde Holbrooke'un önerilerini de reddederek barışı değil savaşı seçmiş olmuştur. Son diplomatik girişimlerin de sonuçsuz kalması üzerine 23 Mart 1999 tarihinde NATO Genel Sekreteri Javier Solana, General Wesley Clark'a operasyona başlanması emrini vermesi ile birlikte Yugoslavya'ya yönelik NATO harekâtı 24 Mart 1999 tarihinde başlamıştır.⁴⁴⁰

ABD'nin müdahale öncesinde diplomatik süreçlerle soruna çözüm bulma yönündeki kararlı tutumu, NATO operasyonu devam ederken de aynı şekilde devam etmiştir. Bu kararlı tutumun en açık göstergesi de, operasyon devam ederken Fransa tarafında yapılan operasyona ara verilmesi yönündeki teklifin reddedilmesi sırasında da kendisini göstermiştir. Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, ABD olarak Fransa'nın önerisine karşı çıkmalarının nedeni olarak, Miloseviç'in dört hedefine engel olmak istediklerini açıklamıştı. Albright'a göre engel olunması gereken Miloseviç'in dört

⁴³⁷ Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 457–458.

⁴³⁸ Michael İgnatief, **Sanal Savaş, Kosova ve Ötesi**, İstanbul: Everest Yayınları, Ağustos 2000, s. 54.

⁴³⁹ Clinton, **My Life**, ss. 849–850.

⁴⁴⁰ Clark, **Waging Modern War ...**, ss. 209–210.

hedefi şunlardı: UÇK'yı yok etmek, Kosova'yı tnik dengesini kalıcı olarak istediği gibi yapılandırmak, Kosova'da kalan Arnavutları korkutarak teslim olmaya zorlamak ve bölgedeki istikrarsızlığı devam ettirerek insanlık krizini tırmandırmak şeklindeki politikasını uluslararası toplumun kabul etmeye zorlamaktı.⁴⁴¹

24 Mart itibariyle NATO operasyonunun başlaması üzerine Amerikan Başkanı Clinton yaptığı açıklamada; yürütecekleri operasyonda üç hedefleri olduğunu belirtmiştir. *Birinci* hedef, Miloseviç'e etnik temizlik harekâtını durdurmaya kararlı oldukları mesajını vermek; *ikincisi*, sivillere karşı saldırıların sona erdirilmesini sağlamak ve üçüncüsü de Miloseviç'in ve Sırbistan'ın askeri kapasitesini tahrip etmektir.⁴⁴²

Sırların, önce Ramboulliet'e de önerilen barış planını kabul etmemeleri ve sonra da Hollbrooke'un girişimini reddetmelerinin ardından tekrar saldırıya geçerek Kosovalı Arnavutlara karşı etnik temizlik harekâtına başlamaları, bölgedeki istikrarsızlığı daha da artırıcı bir hale getirmiştir.⁴⁴³ Sırların, UÇK militanlarına karşı saldırılarının daha sonra sadece bir saldırı niteliğini aşarak Arnavutlara karşı sistemli bir etnik temizlik harekâtına dönüşmesi, uluslararası aktörlerin gelinen bu noktada buna müsaade etmemeleri gerektiği yönündeki algılamalarının değişmesine de neden olmuştur. Bu noktada da başta ABD olmak üzere uluslararası aktörlerin, Sırların bu aşırılıklarına karşı ciddi bir iradenin ortaya konulması gerektiği yönündeki düşüncelerinin daha da fazla tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Başkan Clinton, Sırların müzakerelerde çözüme yanaşmaması üzerine Şubat 1999'dan itibaren NATO çatısı altında askeri seçeneğin devreye sokulmasından yana bir tutum içerisinde olmuştur. Başkan Clinton, bu noktada da Amerika olarak NATO bünyesinde oluşturulacak olan ve sayısı 20.000 olan barış gücüne 4000 kadar Amerikan askerini göndermek istemiştir.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 459–460.

⁴⁴² Clinton, **My Life**, s. 851.

⁴⁴³ Clinton, **My Life**, s. 851.

⁴⁴⁴ Weller, “**The Crisis in Kosovo...**”, ss. 446–447.

Amerikan yönetiminin operasyon devam ederken ki kararlı tutumunu gösteren bir yaklaşımı da, Kosova'nın bölünmesi, UÇK'nın silahlandırılması ve Amerika olarak operasyona ara verilmesi yönünde önerileri reddederek ortaya konulmuştur. Dışişleri Bakanı Albright, bu isteklerden UÇK'nın silahlandırılması önerisine ittifak içerisinde bölünmelere neden olacağına ilişkin kaygıları belirleyici rolü oynarken; Kosova'nın bölünmesi fikirlerine de böylesi bir durumun kabul edilmesinin benzeri etnik temelli çatışmaların çözüme kavuşturulmasında kullanılacak iyi bir yöntem olacağına düşünülmesi olmuşken, operasyonlara ara verilmesi fikrine karşı çıkmalarının nedeni olarak ta böylesi bir ara verme kararının zayıflık işareti olacağını düşüncesi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁵

Amerikan yönetiminin operasyona ara verilmesi gibi önerilere olumsuz yaklaşıma tavır alması ardından ortaya koyduğu tutumu ise, hızlı şekilde sonuca varması için hava saldırısının yoğunlaştırılmasını ve hedef alınan çevrenin de genişletilmesi olmuştur. Amerikan yönetimi operasyonun şiddetinin artırılması kararı yanında bir taraftan da Yugoslavya'nın komşularına insani yardımlarını artırmış ve Miloseviç'i de savaşı Arnavutluk ve Makedonya'ya yaymaması konusunda da uyarılarda bulunarak, Sırlar üzerinde baskı yapmaya çalışmıştır.⁴⁴⁶

Sırlara karşı nasıl bir iradenin ortaya konulması noktasında ilk adım Amerikan Senatosunda ve Temsilciler Meclisinde yapılan oylamalarda kararlı bir şekilde ortaya konularak; askeri kuvvet kullanılması ve yurt dışına asker gönderilmesi kararı alınmıştır.⁴⁴⁷ 23 Mart 1999'da Başkan Clinton, Kongrenin ilk kanadından asker kullanılmasına onay veren kararın çıkmasının ardından yaptığı açıklamada, böyle bir yetkiyi istemelerinin nedeni olarak; Sırbistan yönetiminin Kosova'nın özerkliğini ortadan kaldırdığını, Arnavutların kendilerini yönetme haklarından mahrum bıraktığı ve

⁴⁴⁵ Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 462.

⁴⁴⁶ Amerikan'ın politikaları için bkz. Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 462–463.

⁴⁴⁷ Amerikanın, Kosova'da asker kullanılmasına ilişkin ABD Başkanına yetki verilmesine ilişkin kararın Kongre'de yapılan oylamada; Senato'da 191'e karşı 219 oy, Temsilciler Meclisi'nde ise 41'e karşı 58 oyla destek verilmiştir. Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 457–458.

bu nedenle de uluslararası toplum olarak buna hiçbir şekilde müsaade edilemeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁴⁸

ABD’de Clinton yönetimi, Kongre’nin Kosova’ya yönelik olası bir müdahale konusunda askeri müdahale seçeneğini de içeren desteğin verilmesine zemin hazırlayan etkenlerden biri de Amerikan Kongre üyeleri arasındaki Sırp karşıtlığı olmuştur. Özellikle Senato üyesi kimi senatörlerin Kosova’daki çatışmalarda Sırp’ların etnik temizliğe varan şiddet içeren politikaları karşısında Arnavutlar lehinde pozisyon almaları da Amerikan kamuoyunda Kosova lehinde bir havanın oluşmasına fırsat vermiştir. Bu süreçte öne çıkan ve Arnavutlar lehinde olan Senatörlerin başını ise eski bir Kongre üyesi olan Robert Dole çekmiştir. Dole, Kosovalı liderlerle bir araya gelerek, onlara ABD’nin Kosova’nın özerkliğini desteklediği konusunda bilgi vermiştir.⁴⁴⁹

Amerikan yönetiminin, 24 Mart 1999’da NATO’nun düzenlediği askeri müdahalesine destek vermesinin ardındaki temel politik gerekçesi, Sırp’ların hiçbir şekilde soruna müzakerelerle çözüm bulunmasına yanaşmamaları ve Arnavutlara karşı müdahalelerinin etnik bir temizliğe dönüşmesi olmuştur. Clinton ve Amerikan yönetiminin, etnik temizliğe varan Sırp saldırılarına karşı artık NATO’nun devreye girmesi yönündeki kanaati güçlendiren bir başka etken de dönemin NATO Genel Komutanı olan Wesley K. Clark’ın açıklaması olmuştur. General Clark açıklamasında, NATO operasyonunun, Sırp’ları cezalandırmayı amaçlamadığını amaçlarının Kosova’da etnik temizlik boyutuna varan saldırıları sona erdirmek olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵⁰

Altı hafta planlanan hava operasyonunda, Sırp’ların hava savunma sistemlerini zayıflatmayı başaramaması üzerine Amerikalı Genel Clark, hava harekâtının ne tek başına Sırp’ların etnik temizliğini durdurabileceğini ne de sivil kayıplarının artmasını önleyemeyeceği; bundan dolayı da harekâtın kara unsurları ile de desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak, bölgedeki en üst seviyedeki askerlerinin bu önerisi

⁴⁴⁸ Clinton, *My Life*, s. 851.

⁴⁴⁹ Brune, *The United States & The Balkan Crisis...*, s. 93.

⁴⁵⁰ Clark, *Waging Modern War ...*, ss. 325–330.

Amerikan Savunma Bakanlığı Pentagon ve Genelkurmayı tarafından asker kayıplarını artıracığı ve savaşın genişlemesine neden olacağı kaygılarından dolayı kabul görmemişti. Amerikan yönetiminin, kara harekâtına sıcak bakmamasında içerden gelen bu eleştirilerin yanında Avrupalı müttefikleri arasında da müdahale konusunda tam bir mutabakat sağlayamamış olmaları da etkili olmuştur.⁴⁵¹

ABD, NATO operasyonu devam ederken ki kendi içerisinde operasyonun kara birliklerinin de katılması gerektiği yönünde tartışmalar devam ederken bir taraftanda kararlı tavrını sürdürmeye devam etmiştir. Amerikan yönetiminin bu konudaki kararlılığın diğer bir göstergesi de, Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in operasyonun durdurulması yönündeki gayretleri sırasında ortaya çıkmıştır. Buna göre de; Başkan Clinton ve Amerikan yönetimi kararlı tutumlarını sürdürerek NATO harekâtının ancak ortaya koydukları üç maddelik önerilerinin Miloseviç tarafından kabul edilmesi halinde durabileceğini açıklamıştır. Buna göre Miloseviç'in yerine getirmesi gereken üç madde şunlardır:⁴⁵²

- Yugoslavya, Kosova'daki kuvvetlerini geri çekecek,
- NATO ve Rusya askerlerinin oluşturacağı bir barış gücü misyonu bölgeye yerleşecek,
- Kosova'nın yönetimi uluslararası bir yönetime bırakılacak.

ABD'nin, NATO harekâtının durdurulması için önerdiği bu şartların Mayıs ayı içerisinde Miloseviç tarafından kabul edilmesi üzerine Sırp lar ile barış anlaşması müzakereleri başlayabilmiştir. AB ve BM adına Kosova özel temsilcisi Finlandiya Devlet Başkanı Martti Ahtisaari ve Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'in temsilcisi Viktor Chernomyrdin tarafından yürütülen barış müzakereleri sonunda bu iki temsilcinin adıyla anılan "*Ahtisaari-Chernomyrdin Barış Anlaşması*"nın 3 Haziran 1999 tarihinde

⁴⁵¹ ABD'nin, olası kara harekâtına Avrupa'da sadece İngiltere sıcak bakmış; Rusya şiddetle karşı çıkmış ve Fransa'da BM Güvenlik konseyi kararı alınır sa destek vereceğini açıklamıştır. Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, ss. 466–468.

⁴⁵² İgnatief, **Sanal Savaş, Kosova...**, s. 107.

Miloseviç tarafından kabul edilmesiyle birlikte bölgedeki çatışma durumu sona ermiştir.⁴⁵³

Sonuç olarak değerlendirildiğinde ABD, Kosova'daki çatışmaların başlamasından itibaren politikası, BM kararlarında da ortaya konulduğu gibi; sorunun Yugoslavya'nın federal sistemi içerisinde ve taraflar arasında müzakereler yoluyla çözümlenmesi olmuştur. Ancak ABD, bu şekilde çözüm aranırken Kosovalı Arnavutların haklarının da göz önünde tutulması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Amerikan yönetimi, bunu sağlaman için de yukarıda da belirtildiği gibi hem tek taraflı hem de çok taraflı diplomatik girişimleriyle çözüm sürecine destek vermiştir.

II. BALKANLARDAKİ GELİŞMELER

A- DAYTON ANLAŞMASININ UYGULAMASI VE ABD POLİTİKASI

14 Aralık 1995'te Paris'te varılan mutabakatın ardından ABD ve uluslararası toplumun önceliği Dayton Anlaşmasının uygulanabilirliğini sağlamak olmuştur. ABD, kendisinin mimarı olduğu anlaşma ile Bosna'daki savaşı bitirmiş ve yıllarca birbiriyle savaşan üç halkı yeniden çok-etnikli, çok-dinli ve çok kültürlü bir ülke inşa etme etmeleri için uzlaşmaya vardırırmıştı. ABD'ne göre; bu amacın gerçekleştirilmesinin yolu da Dayton'da varılan mutabakatın hayata geçirilmesine bağlı idi.

Anlaşmanın ardından uygulama aşamasında, Amerikan tarafının desteğinin şekillenmesinde rol oynayan temel etken, Amerika'da 1996 yılında yapılan Başkanlık seçimler olmuştur. Amerikan yönetimi, 1995 yılının sonunda Dayton anlaşmasının imzalanmasının ardından tüm önceliğini yaklaşan başkanlık seçimleri nedeniyle iç politikaya yöneltmesi nedeniyle Bosna konusu Amerikan karar vericilerinin gündem maddeleri içerisindeki önceliğini yitirmişti. Seçim kampanyası süresince bölgeye yönelik bu şekilde belirlenen Amerikan yaklaşımı, 1998'den itibaren Kosova'da çatışmaların artmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Amerika'nın dış politikasında

⁴⁵³ Woodward, **Madeleine Albright**, ss. 468–472.

Balkanların yeniden önem kazanmasının bir başka göstergesi de Dışişleri ve NATO bünyesinde yapılan atmalarla da kendisini göstermiştir. Buna göre Dışişleri Bakanlığına Madeleine Albright, NATO Genel Komutanlığına Wesley Clark ve bölgeye ilişkin Başkanın özel temsilcisi olarak Robert Gelbard getirilmiştir. Bu üç isimde, Miloseviç'e karşı güç kullanımını savunan isimler olmalarından dolayı Amerikan yönetiminin Balkanlar politikasında daha katı politikalar izleyeceğinin işareti olarak algılanmıştı.⁴⁵⁴ Bu atamalardan özellikle Clark'ın, NATO komutanlığına getirilmesini Holbrooke, Başkan Clinton'ın Dayton anlaşmasının uygulanması noktasındaki kararlılığını göstermesi bakımından önemli bir işaret olarak değerlendirmiştir.

1996 yılındaki Başkanlık seçimlerinden galip çıkarak 2. kez başkanlık koltuğuna oturan Başkan Clinton'ın, dış politika kadrosunu ve Bosna çalışmalarının da koordinatörünü değiştirmesi ardından, Başkan'ın odaklandığı temel dış politika önceliklerinden birisi de mimarı olduğu Dayton Anlaşmasının şartlarını hayata geçirilmesine katkı vermek olmuştur. Bu yöndeki Amerikan çabalarından ilki yeni Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın ayağının tozuyla 31 Mayıs-1 Haziran 1997'de Bosna, Hırvatistan ve Sırbistan ziyareti olmuştur. ABD'nin yeni dışişleri bakanı tarafından gerçekleştirilen ziyaretinin önemi, James Baker'ın 1991'de Belgrat'a yapmış olduğu ziyaretten sonra, Belgrat'a ABD'nden Dışişleri Bakanı seviyesindeki ilk ziyaret olmasından kaynaklanmıştır. Gezisi sırasında Zagreb'te Hırvat lider Franjo Tudjman ile bir araya gelen Albright, Hırvat lider ile yaptıkları ortak basın toplantısında; Hırvatistan'ın, Dayton Anlaşması ile üzerinde anlaşmaya varılan mültecilerin evlerine geri dönüşleri ve savaş suçlularının tutuklanarak uluslararası savaş suçları mahkemesine teslim edilmeleri konusunda ayak sürüdüğü ve anlaşmadaki taahhütlerini yerine getirmemesini kınamıştır.⁴⁵⁵ Bu girişimin ardından Amerika tarafından bölgeye verilen önemin göstergesi olabilecek ikinci bir girişimde bizzat dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın beraberinde Kongre'deki muhalefet partisi Cumhuriyetçi Partinin üyeleri ile birlikte 22 Aralık 1997'de Bosna'ya yapmış olduğu ziyarettir. Gezisi sırasında Saraybosna ve Tuzla'da temaslarda bulunan Başkan Clinton, tüm etnik gruplara Dayton Anlaşmasının yerine getirilmesini için bir arada çalışmaya davet ederek ABD ve

⁴⁵⁴ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 424.

⁴⁵⁴ Halberstam, **Barış Zamanı Savaş...**, s. 406.

⁴⁵⁵ <http://www-cgi.cnn.com/WORLD/9705/31/Albright.nato/index.html> (Erişim Tarihi: 07.02.2011)

uluslararası toplumun da onların çabalarına tam destek vereceklerini söylemiştir. Clinton, Birleşik Devletler olarak kendilerinin de Dayton Anlaşmasının uygulanması noktasında kendi üzerlerine düşen sorumluluklarının da bildiklerini ve yerine getirecekleri konusunda kararlı olduklarını ve aynı kararlılığı tüm Bosnalılardan da beklediklerini ifade ederek, bu konuda somut katkılarının örneklerinden birinin de barış koruma misyonunda görev alacak askerler arasında Amerikan güçlerinin yer alması olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵⁶ Söz konusu iki Amerikan girişiminden başka şu üç gelişmede Amerikan'ın bölgeye ilgili kararlı tavrının aynı şekilde devam ettiğini ve de tarafları da aynı kararlılıkla imzaladıkları barışın uygulanması noktasındaki tavrının göstermesi açısından önemli girişimlerdi. Bu üç girişim sırasıyla; Mayıs 1997'de toplanan NATO Dışişleri Bakanları toplantısına Bosnalı üç liderin katılması, 7 Ağustos 1997'de Richard Holbrooke ve iki önemli asker olan Generaller John Shalikashvili ve Wesley Clark'ın birlikte gerçekleştirdikleri Tuzla ziyareti ve son olarak ta bu geziyi müteakip olarak 8 Ağustos 1997'de Holbrooke'un, Saraybosna'da üç etnik liderle bir araya geldiği ve devamında da Belgrat'ta Miloseviç'le yaptığı görüşmedir.

Amerikan yönetiminin bu temaslarla bir taraftan Bosnalıları Dayton Anlaşmasının uygulanması için teşvik ederken bir taraftan da anlaşmanın uygulanması noktasında karşılaşılan bir takım sorunların çözülmesinde de aktif rol oynamıştır. Anlaşmanın imzalanması ardından uygulama aşamasında karşılaşılan ilk sorun Saraybosna'nın kontrolünün devri sırasında ortaya çıkmıştı. Anlaşmaya göre Saraybosna'nın federasyon kontrolüne bırakılmıştı. Saraybosna'nın federasyon yönetimine bırakılması ile hem Saraybosna'nın parçalanmışlığı giderilebilecekti. Ancak kentin yönetiminin federasyona bırakılması sırasında Bosnalı Sırpların kenti terk ederken kontrolleri altındaki bölgelerde yangınlar çıkartarak mülklere zarar vermeleri; bunun karşısında IFOR birliklerinin de herhangi bir müdahalede bulunmamaları ve olaylara karşısında Amerikan yönetiminin de sessiz kalması daha başlangıçta Dayton Anlaşmasının uygulanmasına ilişkin eleştirilerin artmasını da beraberinde getirmiştir.

⁴⁵⁶Linda D. Kozaryn, "Clinton Salutes U.S. Forces in Bosnia", <http://www.defense.gov/News/NewsArticle.aspx?ID=41531>; Jim Garamone, "Clinton Asks Bosnians to Opt for Peace", <http://www.defense.gov/News/NewsArticle.aspx?ID=41177> (Erişim Tarihi:07.02.2011)

Bu eleştiriler üzerine Amerikan yönetimi gerekirse NATO'nun eyleme geçirilmesi gerektiği savını uluslararası toplum nezdinde gündeme taşımıştır.⁴⁵⁷

Dayton Anlaşmasının uygulamasına yönelik Amerikan yaklaşımlarını, anlaşmanın bazı bölümleri üzerinden değerlendirebiliriz:

Dayton Anlaşmasının, uygulama aşamasında yerine getirilmesi gereken en önemli maddelerden birisi de, savaş sırasında evlerinden zorla çıkartılan ya da göç etmek durumunda kalan mültecilerin tekrar evlerine serbestçe dönebilmeleri haklarının verilmesi olmuştur. Anlaşmanın imzalanması ile bu durumda olan insanların, hangi etnik kimlikten olursa olsun evlerine geri dönme haklarının olduğu kabul edilerek mültecilere geri dönüş yolu açılmıştır.⁴⁵⁸

ABD için savaş sırasında evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınan mültecilerin durumu, Dayton'da müzakerelerin en girift konularından birisi olarak değerlendirilmiştir. Daha müzakereler devam ederken Amerikan Başkanı Clinton'ın özel temsilcisi Richard Holbrooke'a göre, mülteciler konusu yalnızca evlerinden edilen insanların, evlerine dönmeleri ile çözülebilecek konu olarak görmemiştir. Ona göre, bu insanların evlerine dönmeleri konusunda taşıdıkları kaygıları giderilemedikçe bu insanlar anavatanlarına dönmeyeceklerdi ve böylesi bir durumda onlar için ne kadar kabul edilemezse onlara kapılarını açmış olan ülkeler için de büyük bir sorun olarak kalmaya devam edecekti. Holbrooke'a göre, mültecilerin durumları bir çözüme kavuşturulamazsa bu durum ortaya çıkacak olan anlaşmanın da uygulanmasını zora sokacaktı. Mülteciler konusu aynı zamanda, bir başka konunun da uygulanması ile ilişkili olarak Anlaşmanın devamı dolayısıyla da barışın sağlanması ile ilişkili idi ve o da seçimler meselesi idi. Çünkü O'na göre; mülteciler sorunu daha sonra düzenlenmesi düşünülen seçimlerde bunların statülerindeki belirsizlik nedeniyle ciddi açmaz olarak değerlendirilmişti.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 409–410.

⁴⁵⁸ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 339.

⁴⁵⁹ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 341.

Mülteciler konusunda Amerikan yönetimi bir taraftan da Sırp'ların önerisi olan mültecilerin seçmen statüsüne ve buldukları yerde fiilen kayıt olmaları ile Bosnalı Müslümanların savunduğu ve herkese 1991'de savaştan önce yaşadıkları yerde oy kullanabilmelerine izin verilmesine imkân verecek şekilde bir düzenleme yapılması yönündeki istekleri arasında bir uzlaşma sağlamayı da amaçlamıştır.⁴⁶⁰

Amerikan yönetimi, mültecilerin eski yerlerine dönmeleri ve seçmen hakkına sahi olma hakkı tanınması ile Bosna-Hersek'in savaştan önceki gibi çok kültürlü ve çok dinli yapısına tekrar kavuşturulabileceğini savunmuştur.

Anlaşmanın imzalanması, taraflar arasındaki çatışmaları sona erdirmiş ve taraflar silahlı güçlerini Anlaşma ile belirlenen sınırların gerisine çekmişler ve ellerindeki esirleri de bırakmışlardır. Dayton'a göre, taraflar aynı zamanda askeri açıdan bölgede NATO'ya bağlı olarak görev yapacak 60.000 personelli çok uluslu IFOR gücünün de oluşturulmasını da kabul etmişlerdi. Anlaşma ile taraflar aynı zamanda her bir etnik unsurun kendisine ait bir ordusu olmasını da kabul etmişlerdi. ABD'nin askeri yükümlülüklerle ilgili tutumunu daha anlaşmanın müzakereleri sırasında ortaya koymuştu. Buna göre tarafların askeri açıdan uymaları gereken kısıtlamaların başında ağır silahlı birliklerin silahsızlandırılması ve silahlanma kontrolü görüşmeleri için ortak bir askeri komisyon kurmaları idi. Amerikan tarafının anlaşma da böylesi bir madde ile tarafların ağır silahlarını bölgelerindeki kışalarına geri çekilmesi yönünde ısrarcı olmuştu.⁴⁶¹

Amerikan yaklaşımına göre, savaş sırasında askeri açıdan Sırp'lar karşısında oldukça zayıf olan Boşnakların anlaşmanın sonrasında da aynı şekilde güçsüz bırakılmayacağı esasına dayanmıştı. Amerikalıların iddiası, eğer Boşnaklar, Sırp'lar karşısında askeri açıdan desteklenip aleyhlerine olan askeri denge dengelenemezse bu ileride yine aynı şekilde Boşnakların, Sırp baskısına maruz kalmalarına da neden olabilecekti. Böylesi bir ihtimalin varlığının tesis etmeye çalıştıkları barışı çökertebilme olasılığı karşısında Richard Holbrooke, Boşnakların askeri açıdan desteklenmesi

⁴⁶⁰ Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, s. 357.

⁴⁶¹ Alkan, "**Dayton Anlaşması Gölgesinde Bosna-Hersek**", ss. 40–41.

gerektiğini ve bu amaçla da ABD'nin "eğit-donat" modeli ile Boşnak ordusuna askeri destek verebileceğini savunmuştur.⁴⁶²

ABD tarafından anlaşmanın müzakereleri sırasında verilen bu destek uygulama aşamasında da devam etmişti. Anlaşmanın uygulanması sırasında verilen Amerikan katkısının bir şekli de, askeri yardım şeklinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede ABD, Bosna-Hırvat federasyonu ordusunun modern silah donatılması ve federasyon ordusunun eğitim kapsamında bölgeye askeri uzmanlar gönderilmesini içeren 100 milyon dolarlık bir program ve yine federasyon ordusunun silahlandırılması için de 400 milyon doları bulacak bir Amerikan askeri araç-gereç ve ekipman destek programı başlatmıştır.⁴⁶³ Amerikan yönetiminin, federasyona askeri açıdan verdiği destek sadece maddi araçlarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda Amerikan askeri akademilerinden de eğitim alabilmelerine imkân tanınmıştır. Amerikan yönetiminin tüm bu katkıları yanında diğer bir başka katkısı da, Dayton Anlaşması çerçevesinde bölgede görev yapacak çok uluslu barış gücü İstikrar Gücü'ne (SFOR) askeri birlik katkısı vermesi olmuştur.

Dayton Anlaşmasının uygulama aşamasında yerine getirilmesi gereken en önemli amaçlardan biri de; federal yapının kurulması olmuştur. Bunun tesis edilebilmesi için de temel öncelik Dayton'da taraflar arasında varılan mutabakata göre seçimlerin yapılması idi. Taraflar arasında varılan uzlaşının gereği olarak savaşın ardından ilk serbest seçimler 14 Eylül 1996* tarihinde yapılmıştı. Seçim sonuçlarının ortaya koyduğu tek gerçeklik, ülkedeki siyasal yaşamının da etnik milliyetçilik etrafında bölünmüşlüğüne tıpkı savaşta olduğu gibi savaştan sonra da aynı şekilde devam

⁴⁶² Holbrooke, **Bir Savaşı Bitirmek**, ss. 344–345.

⁴⁶³ ABD tarafından bu kapsamda yapılan askeri araç desteği kapsamında ilk etapta, 45 tank, 80 nakil tankı, 15 helikopter, 15 zırh delici top ve 1000 adet silah ve çok sayıda mühimmat Federasyona aktarılmıştır. Alkan, "**Dayton Anlaşması Gölgesinde Bosna-Hersek**", s. 67.

* Bosna'daki önemli partiler 14 Eylül 1996 tarihinde yapılan seçimlerin sonuçları itibarıyla şu şekildedir. %45 SDA (Boşnakların, Demokratik Eylem Partisi), %21 SDS (Sırpların, Sırp Demokrat Partisi) ve %19 HDZ (Hırvatların, Hırvat Demokrat Partisi). Diğer küçük partiler ise; SBIH (Boşnak-Muhafazakâr, Bosna-Hersek Partisi), SDP-BIH (Boşnak, Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisi), SNSD (Sırp, Bağımsız Sosyal Demokratlar Partisi), PDP (Sırp-Muhafazakar, Demokratik İlerleme Partisi), SRS (Sırp-Milliyetçi, Sırp Radikal Partisi).

Bu üç partinin üçlü devlet başkanlığı seçimlerinde aldıkları oyların dağılımı ise şu şekildedir: SDA % 80.33, HDZ % 88.72 ve SDS % 67.39.

etmesiydi. Ülkenin siyasal yaşamının bu şekilde etnik kimlik temelinde bölünmüş olmasını Dayton Anlaşmasının mimarı Richard Holbrooke şu şekilde yorumlamıştı: *“Bosna-Hersek halkının çoğunluğu milli partileri seçmekle devletin bölünmesine karar vermişlerdir. Batılı devletler ileride uygulayacakları siyasetlerini, seçim sonuçlarından hareket ederek belirlemelidirler.”*⁴⁶⁴ 1996 yılında savaşın ardından yapılan ilk seçimlerin ortaya çıkardığı bir başka sonuçta, partilerin tamamen kendi etnik gruplarının çıkarlarını temsil eden bir hal almaları nedeni ile demokratikleşmenin de önüne engel olarak görülmüştü.

Dayton Anlaşmasının, uygulama aşamasında bir diğer önemli konu da, savaş suçlarına ilişkin maddenin uygulanması olmuştur. Savaş suçları sorunu, Bosna’da savaş sırasında çatışmaların şiddetlenerek, boyutunun sivillere karşı soykırıma varacak şekilde etnik temizliğe dönüşmesi ile dikkatleri çeken bir konu haline gelmişti. Çatışmalarda özellikle Sırlar tarafında gerçekleştirilen saldırıların sivil Boşnakları hedef alması üzerine BMGK daha çatışmalar devam ederken 808 sayılı kararı ile bu duruma müdahale ederek Milletlerarası Savaş Suçları Mahkemesini kurmuştur. Güvenlik Konseyi, mahkemenin görev alanını da 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren işlenen suçlara kadar genişletmiştir. Anlaşma ile varılan mutabakat ile taraflara bu konu da şu yükümlülük getirilmiştir. Buna göre; taraflar, savaş suçlusuz olabilecek zanlıları siyasi hayattan ve resmi görevlerinden el çektirecekler ve bu kişilerin yargılanması için Lahey’de 1993’ten kurulmuş olan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi ile de işbirliği içerisinde olacaklardır.⁴⁶⁵

Amerikan yönetiminin bu konuda müzakereler sırasındaki zorlayıcı bir tutum takınmasına karşın, uygulamada 2000’li yılların başına kadar bu konuda herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Özellikle Sırlar ve Hırvatlar, savaş suçlusuz iddia edilen isimlerden hiçbiri yakalanarak uluslararası mahkemeye teslim edilemediği gibi kimileri de görevlerinden de el çektirilmemiştir.*

⁴⁶⁴ Alkan, *“Dayton Anlaşması Gölgesinde...”*, ss. 45–46.

⁴⁶⁵ Alkan, *“Dayton Anlaşması Gölgesinde...”*, s. 59.

* Savaş suçu iddiası ile adı geçenlerden bazı önemli isimler şunlardır: Slobodan Miloseviç (28 Haziran 2001 mahkemeye teslim edilmiş, 11 Mart 2006’da Lahey’de hapiste ölmüştür.), Radovan Karadžić (30 Temmuz 2008’de mahkemeye teslim edilmiş ve mahkemesi devam etmektedir), Ratko Mladić (26 Mayıs

Bu gayeye ulaşılması için, ABD’de taraflara her türlü desteği vermiş ve anlaşmanın uygulanmasına aktif katkı da bulunmuştur. Amerikan yönetimin bu şekilde davranmasının ardında yatan temel düşünce, mimarı olduğu anlaşmanın başarısız olmamasını sağlamak ve liderlik rolünün başarısını da tüm dünyaya bir kez daha göstermekti.

B- KOSOVA’DA BAğIMSIZLIğA GİDEN YOL VE ABD’NİN TUTUMU

ABD, Kosovalı Arnavutların 1998 ve 1999 yılında bağımsızlık talepleri ve buna engel olmak isteyen Sırp güvenlik güçleri arasındaki tırmanan şiddeti iki açıdan değerlendirmişti. Amerikan yaklaşımına göre çatışmalar sıradan bir talepler ve buna karşı direnen merkezi yönetim arasındaki çatışmalar olmaktan çıkarak sivil halka karşı etnik temizliğe varan bir boyut kazanmış ve bu nedenle göz ardı edilemeyecek bir hal almıştı. Amerikan yönetiminin değerlendirmelerine göre artan çatışmalar sadece Sırbistan ile sınırlı kalmayabilir ve bölge ülkelerini de içine çekebilme potansiyeline sahipti. Böylesi bir ihtimalin ortaya çıkması da tüm Balkanları ve dolayısıyla da Güneydoğu Avrupa’nın da dâhil olduğu coğrafyada Soğuk Savaş sonrasında tesis edilmiş olan istikrarı ve dengeyi de yıkabilirdi. Dolayısıyla böylesi bir ihtimalin olma olasılığı ABD’yi – bölgedeki müttefiklerini- ciddi şekilde korkutmuştu ve böylesi bir duruma müsaade edilmemesi gerektiğine ilişkin kaygıların sonucunda, Mart 1999’da Sırbistan’a askeri müdahale geręekleřtirilmiřti.

Müdahale ardından Amerikan yönetiminin bölgeye ilişkin temel önceliği normal yaşama dönülmesi ve gerekli koşulların oluşturularak Kosova’da özerk yapıların kurulması olmuş; Kosova’nın nihai statüsünün kesin belirlenmesi ise zamana ve sürece bırakılmıştı. Amerikan anlayışına göre, Kosova’nın gelecekte nasıl bir statüye sahip olacağı Batı Balkanlar bölgesinin istikrarı için de önemli olarak değerlendirilmiş ve Amerikalılara göre bu haliyle de Kosova sorunu “*bitirilmemiş bir iş*” olarak görölmüştür.

2011 tarihinde yakalanmıştır), Hırvat General Ante Gotovina (4 Nisan 2011’de mahkemeye teslim dilmiş ve yargılama sonunda 24 yıl hapse mahkûm edilmiştir.)

Kosova müdahalesinin sona ermesi ardından, BMGK 10 Haziran 1999 tarihinde 1244 sayılı kararını kabul etmiştir. Söz konusu kararla Güvenlik Konseyi, bir taraftan Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün garantisi altında olduğunu dolayısıyla da Kosova'nın da Yugoslavya'nın bir parçası olduğunu ama nihai statüsünün tayin edilmesine kadar geçecek sürede bölgede bir ara rejim tesis edileceğini ve bu rejimin idaresinin de kendisince oluşturulacak olan BM Kosova Misyonunun (UNMİK) kontrolünde olacağını belirtmiştir.⁴⁶⁶ Kararın kabulü, Kosova'nın statüsünün belirlenmesinin uluslararası toplum içinde yapılması gereken ilk iş olmadığını da ortaya koymuştu.⁴⁶⁷ Güvenlik Konseyi'nin bu şekilde aldığı kararı ile birlikte Kosova'da, Belgrad yönetiminden bağımsız olarak ayrı bir hükümet ve yönetim yapısı tesis edilmiş, bu da sonra ki süreçte Kosova'daki "devlet" oluşumunun da altyapısının da kurulmasının yolunu açmıştır.

1244 sayılı karar ile UNMİK yönetimi altında BM vesayeti altında bir yönetime kavuşan Kosova'da; UNMİK misyonu şu görevleri yerine getirecekti:

- Kosova'nın otonomisini güçlendirmek,
- Kosova'nın kendi kurumlarını tesis etmesini sağlamak,
- Kosova'nın statüsünü belirleyecek statü sürecini yönetmek,
- Sağlık ve eğitim altyapısını tesis etmek,
- Adli altyapısını sağlamak,
- Telekomünikasyon, toplu taşımacılık, elektrik santralleri gibi altyapı hizmetlerini desteklemek,
- Mültecilerin dönüşünü güvenli bir şekilde sağlamak,
- Siyasi çözüm için demokrasinin inşa edilmesini sağlamak amacıyla seçimleri düzenlemek,

⁴⁶⁶ Ceren Mutuş ve Muzaffer Vatansever, "Kosova'nın Bağımsızlığı Yeniden Müzakereye Açılabilir mi?", <http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/umZVnZxitonluROdSej5oAKAL6B3Be.pdf> (Erişim Tarihi:17.02.2011)

⁴⁶⁷ Muhammet Faruk Çakır ve Hüseyin Emiroğlu, "Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB'nin Liderliği: Kosova'nın Nihai Statüsü Meselesi (1999–2005)", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 5, No: 17, 2009, s. 88.

- Bölgede görev yapacak uluslararası polis gücünü oluşturmak ve düzeni sağlamak.⁴⁶⁸

İdari açıdan bölgeyi kontrolü altına alan UNMİK bölgede yönetim için 16 Temmuz 1999'da yerel Sırlar ve Arnavutların siyasi liderlerinin katılımı ile Kosova Geçici Konseyi adlı siyasi danışma organı tesis etmişti. Bu konsey aracılığıyla UNMİK'in hedefi, bölgedeki tüm siyasi parti ve etnik gruplarla işbirliği yapılmasını sağlayarak karar alma sürecine yerel unsurlarında katkı vermesini sağlamak olmuştur. UNMİK tarafından tesis edilen bu platform, UÇK ile de UÇK'nın silahsızlandırılması ve siyasal sistemde faaliyette bulunacak şekilde dönüşümünün de yolu açılmıştı. BM, UNMİK misyonu ile bir taraftan siyasal ve idari açıdan bölgede istikrarı devamlı kılmaya çalışırken diğer taraftan da lokâl olarak kimi yerlerde Sırp azınlık ile Arnavutlar arasındaki çatışmalarının da önüne geçmeye çalışmıştır.

NATO operasyonunun düzenlenmesi ile Kosova'ya müdahale ederek bölgede Sırlar lehine bozulan ve sonuçları ile tüm Balkanları istikrarsızlığa sürüklenmesine müsaade etmeyeceği mesajı veren Başkan Clinton ve yönetimi, bölgedeki varlığını daha da hissettirecek başka adımlar da atmıştır. Amerikan yönetimi tarafından atılan bu adımlar sadece KFOR bünyesinde görev yapacak askerlerle sınırlı kalmamıştı. Ekonomik, diplomasi ve siyasi alanlarda da adımlar atan Başkan Clinton yönetimi böylece hem Kosova'da barışın sağlam temeller üzerinde inşa edilmesine destek vermiş oluyordu hem de bölgedeki varlığını sağlamlaştırmış oluyordu. Bu amaçla ortaya konan Amerikan çabalarından biri de, AB üyesi ülkelerle birlikte Kosova'nın savaş nedeniyle tahrip olan ekonomik altyapısının yeniden inşa edilmesi için yapılan iki girişim olmuştu. Bu girişimlerden ilki, Kosova'da güvenlik, insani yardımlar, yeniden yapılandırılması, temel kamu hizmetlerinin karşılanması gibi acil ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla önemli bölge ülkelerden kimileri ile gelişmiş ülkelerden oluşan 100 üye ülkenin düzenlemiş olduğu 28 Temmuz 1999 tarihli bağış konferansı olmuştur.⁴⁶⁹ Amerikan yönetimi tarafından Kosova'ya verilen diplomatik-siyasi

⁴⁶⁸ <http://www.unmikonline.org/Pages/1244.aspx> (Erişim Tarihi: 18.02.2011)

⁴⁶⁹ Bağış konferansı çoğunlukla kısa vadeli olarak 757 milyon dolarlık bir paket uygulamaya konulmuştu. Temmuz ayındaki, bağış konferansının bir benzeri Ekim 1999'da toplanmıştır. ABD, bu konferansta

desteklerden biri de 30 Temmuz 1999'da Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da AGİT gözetiminde düzenlenen Balkan Zirvesine* katılmakla ortaya konmuştur. Zirve sırasında Clinton yönetimi, Kosova'nın ekonomik gelişmesi ve tüm Balkanları kapsayacak şekilde savaş sonrası yeniden yapılanma için yaklaşık 700 milyon dolar değerinde yeni bir ekonomik paket açıklamıştır. Clinton zirvedeki açıklamasında, kendilerinin bu katkıları yanında AB'nin de aynı şekilde katkılar vermesi çağrısında bulunmuştur. Başkan Clinton zirvede, Kosova'da yaşanan tüm bölge halkları için riskler taşıdığını, bölgenin gelecekte güvenli ve müreffeh bir bölge olması için Sırbistan'ın da katkı vermesi gerektiğini ve bunun içinde ülkede en kısa zamanda demokratik bir rejimin tesis edilmesi gerektiğini ve böylece Sırbistan'ın da İstikrar Paktına katkı sunabileceğini açıklamıştır.⁴⁷⁰ ABD yönetiminin, Kosova özelinde Balkanlar'a ilgisiz kalmayacağına en somut göstergelerinden biri de bizzat dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın 23 Kasım 1999'da Kosova'ya yapmış olduğu ziyarettir. Etnik çatışmaların tırmandığı bir sırada gerçekleşen ziyaretinde Başkan Clinton, Yugoslavya'ya karşı uygulanan ambargo kararının ülkede serbest seçimlerin düzenlenmesi karşılığında gevşetileceği yönünde AB tarafından getirilen öneriyi destek vereceklerini ifade etmişti.

Kosova'da bu şekilde siyasal-idari ve askeri açıdan düzeni tesis etmeye çalışan BM'nin gündemi statü sorunu olmaya devam etmiştir. Nihai statü konusunda nasıl bir yol haritası ortaya konacağına ilişkin ilk girişim, UNMİK Başkanı Michael Steiner 2002 Nisan'ında ortaya konan *Kosova için Standartlar Belgesi* olmuştur.

UNMİK misyonuna 45 milyon dolar, BM'ce belirlenen acil ihtiyaçlar için 200 milyon dolarlık bağışlarda bulunmuştu. Ekim ayındaki konferansta ise ABD, 157 milyon dolarlık bir bağış ve 2001 yılında da 593 milyon dolarlık yardım yapmış, 2002 yılında da Bush yönetimi 120 milyon dolarlık bir paket için Kongre'ye sunmuştur. ABD tarafından Kosova'ya yapılan yardımlar için bkz. <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTECASUMECSSD/0,,contentMDK:20013254~menuPK:1587207~pagePK:51246584~piPK:51241019~theSitePK:1587162,00.html>; <http://www.policyarchive.org/handle/10207/1000.pdf> (Erişim Tarihi: 19.02.2011)

* 29-30 Temmuz 1999 tarihlerinde Saraybosna'da yapılan Balkan zirvesine aralarında ABD Başkanı Bill Clinton, İngiltere Başbakanı Tony Blair, Rusya Başbakanı Sergei Stepashin'in de bulunduğu Japonya'dan, Kanada'ya kadar birçok ülke başkan/başbakan düzeyinde temsil edilmişlerdir. Ancak söz konusu zirveye sadece Sırbistan katılmamıştı.

⁴⁷⁰ "Balkan summit leaders endorse stability pact", http://articles.cnn.com/1999-07-30/world/9907_30_balkan.summit.04_1_balkan-nations-stability-pact-bosniaherzegovina-leaders?_s=PM:WORLD (Erişim Tarihi: 21.02.2011)

On sayfadan oluşan belgeye göre BM, Kosova'nın nihai statü görüşmelerine başlanması için öncelikli olarak yerine ulaştırılması gereken belirlenen standartlar şunlardır:

- Etkili, temsili ve demokratik kurumların yerleşmesi,
- Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünün sağlanması ve topluluk haklarına saygı,
- Belgrad ile normal diyalog kurulması,
- Hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi,
- Serbest dolaşım hakkının önündeki engellerin kaldırılması,
- Mülkiyet haklarının garanti altına alınması ve adil uygulanması,
- Piyasa ekonomisi için sağlam temellerin oluşturulması ve
- Kosova koruma güçlerinin ordu görüntüsünden uzaklaştırılması.⁴⁷¹

UNMİK tarafından bu şekilde “önce standartlar statüsü politikası” şeklinde ortaya konan standartlar ile Kosova'nın nihai statüsü arasında bir bağ kurularak standartların yerine getirilmesi ile nihai çözüm için uygun ortamın yaratılacağı varsayılmıştır.⁴⁷² Standartların uygulanmasında ne kadar ilerleme sağlandığı 2005 yılında değerlendirileceği ve karşılandığının tespit edilmesi halinde nihai statü müzakerelerinin başlatılmasına izin verileceği BMGK'ce de onaylanmıştı.⁴⁷³

BM Kosova misyonu başkanı tarafından ortaya konan ve öncelikli olarak uygulanması hedeflenen standartların sonra da statünün belirlenmesi esasına dayanan önerisine Amerikan yönetiminin yaklaşımı olumlu olmuştur. 2003 Kasım ayında Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman, yaptığı açıklamada Amerikan yaklaşımının ne olduğunu ortaya şu şekilde ortaya koymuştu: İşleyen bir demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve etnik azınlıkların haklarına saygı gösterilerek UNMİK başkanı tarafından

⁴⁷¹Steven Woehrel, “Kosovo's Future Status and U.S. Policy”, www.cfr.org/content/publications/attachments/Kosovo_%2520Future_Status.pdf+Kosovo's+Future+Stat us+and+U.S.+Policy (Erişim Tarihi: 23.02.2011)

⁴⁷²Çakır ve Emiroğlu, “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB'nin Liderliği..”, s. 89.

⁴⁷³<http://www.un.org/News/Press/docs/2002/sc7375.doc.htm> (Erişim Tarihi: 22.02.2011)

ortaya konulan standartların yerine getirilmesi için Amerika olarak Kosova özerk yönetimine çağrıda bulduklarını ve onların bu yöndeki uygulamalarına ABD ve uluslararası toplumla birlikte her türlü desteği vermekte hazır olduklarını ve tüm seçeneklerin masada olduğunu ama buna karşılık Birleşik Devletler olarak nihai statüye ilişkin herhangi bir pozisyon almadıklarını ve önceliklerinin standartların yerine getirilip getirilmediğini görmektir.⁴⁷⁴

Nihai statü için ulaşılmaması gereken standartlar bu şekilde ortaya konulmasına karşı, Sırp azınlıklar ile Arnavutlar arasında çatışmalar devam etmiş, yaşanan şiddet olayları içerisinde en dikkat çekenini ise 17 Mart 2004’de Mitroviça’da patlak veren ve 3 gün boyunca devam eden çatışmalar olmuştur. Üç gün içerisinde 19 kişinin ölmesi, 900’den fazla insanın yaralanması ve 4000’den fazla kişinin de evlerinden terk etmeye zorlanmasıyla neticelenen şiddet olayları, Kosova’da 1999 yılındaki savaşın sona etmesinden bu yana etnik gruplar arasında yaşanan en kötü şiddet olayları olarak dikkatleri çekmiştir.⁴⁷⁵ Mitroviça’da yaşanan etnik çatışmaların uluslararası toplum açısından sonucu ise, uluslararası toplumun UNMIK şefi Michael Steiner tarafından ortaya konan standartlara odaklanarak bunların hayata geçirilmesinin hızlandırılması kararı olmuştur. Bu çatışmalara karşın, 23 Ekim 2004’te düzenlenen ve Sırpların boykot ettikleri seçimlerde bağımsızlık yanlısı İbrahim Rugova’nın Kosova Demokratik Ligi (LDK) birinci, Haşim Taçi’nin Kosova Demokratik Partisi (PDK) de ikinci olmuştur. Seçim sonuçlarının bu şekilde olması Kosova halkının bağımsızlık yönünde tercihte bulunduğu göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Mart ayında Mitroviça merkezli olarak Kosova’da yaşanan etnik çatışmalar karşısında Amerikan yönetiminin tavrı; etnik çatışmaları kınamak, uluslararası kurumlarla işbirliğini devam ettirerek standartların yerine getirilmeleri çağrısında bulunmak şeklinde olmuştur.

Mayıs 2005’e gelindiğinde Amerikan yönetiminin, Kosova’ya ilişkin yaklaşımlarını şekillendiren önemli bir gelişmede, Başkan George W. Bush’un ikinci görev dönemine girmesi olmuştur. Bu yeni dönemde Kosova sorununa ilişkin Başkan Bush’un açıkladığı yeni politikası, Kosova’nın statüsünün artık bu haliyle

⁴⁷⁴ <http://www.unmikonline.org/press/2003/trans/tr051103.pdf> (Erişim Tarihi: 22.02.2011)

⁴⁷⁵ Woehrel, “Kosovo’s Future Status and U.S. Policy”.

sürdürülemeyeceği esasına dayanıyordu. Bu yeni anlayışın sonucu olarak inisiyatif alan Amerikan yönetiminin ilk başarısı, AB ve Temas grubu ülkeleri ile BM tarafından getirilen standartların gözden geçirilmesi konusunda mutabakat sağlamıştı. Amerikan tarafının standartların yerine getirilip getirilmediği noktasında kapsamlı gözden geçirme için bir başka girişimi de bu konuda destek arayışlarına girmek olmuştu. Dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nicholas Burns'ün bu amaçla yürüttüğü temaslarından ilki Mart 2005'de gerçekleşmiş ve ABD, statü görüşmelerinin kapsamlı gözden geçirmesi noktasında AB ve Temas Grubu üyesi ülkelerinde aynı anlayışta olduklarını öğrenmişti. Burns'ün ikinci bir girişimi de 13 Nisan 2005'te yine Temas Grubu üyesi ülke temsilcileri ile yaptığı toplantıdır. Bu toplantının önemi ABD ve Temas Grubu üyesi ülkelerin statü görüşmelerinde hangi seçenekleri dışladıkları kesin olarak kararlaştırılmış olmasıydı Bu temasların sonunda Burns, 18 Mayıs 2005'te Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinde yaptığı açıklamada, BM ve Temas Grubu ile birlikte Kosova konusunda ABD'nin yeni politikasını ortaya koymuştu. Burns, Kosova'daki durumun mevcut haliyle devam edemeyeceğini ve bu "işin bitirilmek" arzusunda olduklarını ifade ederek, artık ABD, Kosova'nın aktif ortak kalacağını söylemiştir.⁴⁷⁶ Burns, komitedeki konuşmasında Amerikan olarak standartların karşılanmasında kısmen gerçekleştiğinin tespit edilmesi halinde nihai statü görüşmelerinin başlaması gerektiğini, çözüm sürecinde Birleşik Devletler olarak hiçbir şekilde 1999'dan öncesine dönülemeyeceğini, Kosova'nın paylaşılması ve Kosova'nın Arnavutluk veya Arnavutların çoğunlukta olduğu herhangi başka bir ülke ile birleşmesi fikirlerine kesin olarak reddettiğini açıklamıştı. Burns'e göre, bu süreçte ABD olarak taraflara herhangi bir düşünce empoze edilmesini de kabul etmeyeceklerini de dile getirmişti. Burns, ABD olarak Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesini bir süreç olarak gördüklerini ifade ederek 2005 yılını Kosova için "karar yılı" ilan ettiklerini de belirtmiştir.⁴⁷⁷

Amerikan yönetiminin standartları gözden geçirmek için kapsamlı gözden geçirme konusundaki kararlı yaklaşımı sonrası BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan gelmişti Genel Sekreter Annan, standartların uygulanmasını incelemesi için özel elçi

⁴⁷⁶ Julie Kimve Steven Woehrel, "Kosova and U.S. Policy Background to Independence" CRS Report for Congress,2008. <http://www.setav.org/public/BilgiBelgeDetay.aspx?Dil=tr&dtur=13028&q=dis-politika> (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

⁴⁷⁷ <http://www.state.gov/p/us/rm/2005/56651.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2011)

olarak Norveçli diplomat Kai Eide'yi bölgeye göndermiştir. Ağustos 2005'de bölgeye giden Eide incelemeleri sonrası hazırladığı raporunu 7 Ekim 2005 tarihinde Genel Sekreter'e sunmuştu. Norveçli diplomat raporunda, UNMİK başkanı Steiner tarafından 2002'de Kosova'nın statüsünün nasıl olacağına ilişkin olarak ön şart olarak taraflara sunulan standartların, ülkedeki yolsuzlukların devam etmesi, yargı sisteminin hâlâ güçlendirilememesi, azınlık haklarının uygulanmasındaki eşitsizliklerin tam olarak giderilememiş olması nedeniyle ancak kısmen karşılanabilmiş olduğunu ve bunların giderilmesinin öncelik olduğunu tespit etmiştir. Eide raporunda, hedeflenen standartların yerine getirilen tüm eksikliklerine karşılık Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi sürecin daha fazla uzatılmaması gerektiğini bunun daha fazla risk anlamına geldiğini belirterek, nihai statü müzakerelerinin başlanması gerektiğini önermiştir.⁴⁷⁸ Hazırladığı rapor ile Eide, hem ülkedeki durumun nispeten doğru ve dengeli bir değerlendirilmesini ortaya koymuş hem de Kosova'nın siyasi ve ekonomik kurumlarını kurma başarısı da övmüştür. Eide'nin raporu ardından Kosova'nın statüsünün belirlenmesine yönelik olarak siyasi bir süreç başlatılmasını önerisini 24 Ekim 2005'te Güvenlik Konseyine sunan Genel Sekreter, Konsey'in de önerisine destek vermesi üzerine müzakereleri kendi adına yönetmesi için Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'yi, Kasım 2005'den itibaren BM Kosova Özel Temsilcisi olarak atamıştı.⁴⁷⁹ Konsey'in bu şekilde Kosova'nın nihai statüsünü belirleyecek olan siyasi müzakerelerin başlatılmasına ilişkin tavsiye kararını almasının ardından Amerikan yönetiminin tavrını açıklayan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nicholas Burns, Birleşik Devletler olarak Güvenlik Konseyinin aldığı ve taraflara müzakerelere başlamalarını öneren tavsiye kararına destek vereceklerini ve artık "*müzakerelerde merkezi bir rol üstleneceklerini*" söylemiştir.⁴⁸⁰

Ahtisaari gözetiminde ilk kez 20 Şubat 2006'da Viyana'da başlayacak olan müzakereler öncesinde Amerikan yönetimi, Ahtisaari tarafından başlatılacak yeni müzakere girişimine destek verdiğini ve taraflardan da Ahtisaari'nin gözetiminde yapacakları müzakerelerde "*yapıcı*" olmaları çağrısında bulunmuştu. Amerikan

⁴⁷⁸ BM Genel Sekreteri Kosova özel elçisi Kai Eide'nin hazırladığı raporun ayrıntıları için bkz. http://www.un/Docs/sc/unsc_presendsg_letters05.htm (Erişim Tarihi: 25.02.2011)

⁴⁷⁹ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/special/kosovo/contexts/feature-02> (Erişim Tarihi: 28.02.2011)

⁴⁸⁰ <http://www.setimes.com/2005/10/09> (Erişim Tarihi: 28.02.2011)

yönetimi, müzakerelerde olumlu sonuç alınması noktasında baskısını artırdığı taraf Sırbistan yönetimi olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığında yapılan bir açıklamada, yürütülen sürecin devamında yarar olduğunu ve Sırbistan yönetimin de bu sürece destek vermesinin önemi vurgulanmış ve bunun demokratik Sırp liderliğinin altında Sırbistan'ı, Avrupa ile entegrasyon sürecinde NATO ve AB üyelik perspektifleriyle de örtüştüğü ve olumlu bir ivme kazandıracağı vurgulanmıştır.⁴⁸¹ ABD yönetiminin çağrısına karşın müzakerelere başlayan iki taraftan Sırbistan yönetimi, Kosova üzerindeki Sırbistan egemenliğini devam ettirmekten vazgeçmeyeceklerini ve kabul edebileceklerinin de en fazla gerçek bir özerklik olabileceğini bildirmişler; buna karşılık Kosovalı Arnavutlar ise bağımsızlıktan dışında herhangi bir çözümü kabul etmeyecekleri fikrinden hiçbir şekilde geri adım atmamışlardır.

Amerikan yönetiminin taraflar arasında devam eden müzakere sürecine verdiği politik desteğin bir başka göstergesi de, 2006 Haziran'ın da Arnavutluk'a resmi bir ziyaret düzenleyen ABD Başkanı George W. Bush'un, Arnavutluk'a ziyareti sonrası Almanya'da katıldığı G-8 zirvesinde Kosova'ya ilişkin devam eden nihai statü belirleme sürecinden memnuniyet duyduklarını ifade eden ve artık sürecin bu noktadan sonra geriye dönüşünün mümkün olmadığını ve Kosova için “*zamanın şimdi*” olduğunu vurgulayan açıklaması olmuştur.⁴⁸² Dönemin Amerikan başkanının bu açıklaması da göstermiştir ki, ABD'nin artık Kosova'da ortaya çıkması muhtemel statüye ilişkin durum hakkında pozisyonun ne olduğunu tüm uluslararası zeminde dile getirmektedir ve destek arayışında olduğudur.

Ahtisaari arabuluculuğunda bu temelde başlamış olan Viyana'daki müzakere süreci sırasında taraflar arasındaki ilk yüz yüze doğrudan görüşmeler ise 24 Temmuz 2006'da yapılmış ve bu toplantılarda Kosova'yı Cumhurbaşkanı Fatmir Sejdiu'nun başkanlığındaki heyet, Sırbistan'ı da Cumhurbaşkanı Boris Tadić başkanlığındaki heyet temsil etmişlerdi. Toplantı sonrasında BM Kosova Özel Temsilcisi Ahtisaari tarafından yapılan; “*Tarafların tutumlarının hâlâ birbirinden çok uzak olduğu aşikârdır. Belgrad bağımsızlık dışında hemen her şeyi kabul edebilecek durumdayken, Priştine tam*

⁴⁸¹ Kim - Woehrel, “Kosova and U.S. Policy Background to Independence”

⁴⁸² Kim ve Woehrel, “Kosova and U.S. Policy Background to Independence”

bağımsızlıktan başkasını kabul etmiyor.” açıklamasından da anlaşılacağı üzere iki tarafında bildik pozisyonlarını koruduklarını bir kez daha orta koymuştu.⁴⁸³ Tarafların BM arabuluculuğu olmadan da yürüttükleri temaslarından bir sonuç alınamaması üzerine BM Genel Sekreterinin Kosova Özel temsilcisi Ahtisaari, BM tarafından da desteklenen ve uluslararası toplum gözetimi altında Kosova’ya bağımsızlık verilmesi planını 26 Ocak 2007 tarihinde taraflara sunmuştur. Genel Sekreterin Özel temsilcisinin planına göre; uluslararası gözetim altında bağımsız ve hukukun üstünlüğüne tam olarak saygılı, tüm uluslararası toplum tarafından desteklenen, insan haklarının garanti altında olduğu çok etnikli, istikrar ve demokratik bir Kosova oluşturulması amaçlanmıştı.

Ahtisaari’nin, uluslararası gözetim altında bağımsızlık öneren planını, dönemin Sırbistan başbakanı Vojislav Kostunica reddetmiş ve özel temsilci Ahtisaari’nin de görevinden alınması istenmiştir.⁴⁸⁴ Kosova Arnavutları ise, Ahtisaari’nin önerisinin sonuçta bağımsızlıklarını getirdiği için olumlu karşılamışlar, Rusya tarafından müzakerelerin yeniden başlanması önerisini de sonuçsuz kalacak bir girişim olarak değerlendirerek reddetmişlerdir. Onların reddetmeleri üzerine de, Sırp ve Ruslar da bu durumda Ahtisaari planının hükümsüz kaldığını iddia etmişlerdir.⁴⁸⁵ Planın açıklanması ardından ABD, NATO ve AB’den, destek açıklamaları gelmişti. Amerikan tarafından yapılan açıklamada; özel temsilci tarafından getirilen önerilere destek olunacağı ama Rusya tarafından getirilen müzakerelerin devam etmesi fikrine de karşı oldukları ve artık masadaki tek çözüm seçeneğinin sadece Ahtisaari’nin planına dayalı olarak bulunabileceği gerçeği olduğu dile getirilmişti.⁴⁸⁶ Amerikan yönetiminin, Ahtisaari planının arkasında olduğunu en açık göstergelerinden biri de dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nicholas Burns’ün şu açıklamasından da anlaşılabilir: *“Ahtisaari planında yapılacak herhangi bir temel değişikliğe açık olmayacağız.”*⁴⁸⁷ Sorunun tarafları ve ilgili ülkelerin plan hakkındaki tartışmaları devam etmesine karşın, Özel temsilci Ahtisaari önerisini içeren raporunu 14 Mart

⁴⁸³ Kim ve Woehrel, **“Kosova and U.S. Policy Background to Independence”**

⁴⁸⁴ http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sq/infoBios/setimes/resource_centre/ahtisaari_martti (Erişim Tarihi: 01.03.2011)

⁴⁸⁵ Erhan Türbedar, “Kosova Düğümü Çözülüyor mu?”, *Stratejik Analiz*, Eylül 2007, s. 49.

⁴⁸⁶ Kim ve Woehrel, **“Kosova and U.S. Policy Background to Independence”**

⁴⁸⁷ “AB, NATO ve ABD Ahtisaari’nin Kosova’nın Statüsü ve Çözüm Planına Destek Verdiler”, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/newsbriefs/setimes/newsbriefs/2007/03/27/nb-02> (Erişim Tarihi: 01.03.2011)

2007’de BM Genel Sekreterine sunmuştur. Ahtisaari planının sunulması üzerine BMGK Mirzet Mujezinovic’e göre, iki seçenekle karşı karşıya kalmıştı. Bu durumda Güvenlik Konseyi ya Kosova’nın bağımsızlık verecek ve uluslararası sivil bit temsilci ile bu süreci yönetecek ya da Rusya’nın veto olasılığını göz önünde tutarak herhangi bir karar almayarak süreci zamana bırakacak ve bu da Kosova’nın tek taraflı olarak bağımsızlık ilanının yolunu açmış olacaktı.⁴⁸⁸

Ahtisaari planına verilen desteğin ardından Amerikan yönetiminin çözüm sürecindeki Ahtisaari planını esasında çözüm bulunmasına dayanan politikalarının bir başka örneği de, ABD’nin öncülüğünde Rusya ve AB’den oluşan üçlü “troyka”* tarafından 10 Ağustos–29 Kasım 2007 tarihlerinde Kosovalı Arnavutlar ve Sırp lar arasındaki görüşme maratonu olmuştu. ABD’nin de üyesi olduğu bu troyka tarafından 120 gün olarak belirlenen müzakere süreci sonunda, troyka tarafından hazırlanan raporunu BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon’a sunması planlanmıştı.⁴⁸⁹ Bu son girişimlerden de bir sonuç çıkmaması üzerine konuyu tekrar görüşmek üzere 16 Ocak 2008’de toplanan Güvenlik Konseyi de nihai statü konusunda bir fikir birliği sağlayamamış ve bunun üzerine 17 Şubat 2008’de toplanan Kosova Meclisinde Başbakan Haşim Taçi Kosova’nın bağımsızlık ilan ettiği bildiriye açıklamıştır.⁴⁹⁰

Kosova’nın bağımsızlık ilanı karşısında, Sırbistan karar şiddetle tepki göstererek bağımsızlık kararını tanımadığını ilan ederek, tanıyan ülkelerle diplomatik ilişkilerinin seviyesini minimum düzeye indireceğini ve Uluslararası Adalet Divanına başvuracağını açıklamıştır.⁴⁹¹ Bağımsızlık ilanına Amerikan yönetiminin yanıtı ise, dönemin

⁴⁸⁸ Mirzet Mujezinovic, “Kosova Nihai Statüsü Planı Birleşmiş Milletlere Teslim Edildi”, <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=21&type=16> (Erişim Tarihi: 02.03.2011)

* **Troyka;** Temas Grubu üyesi altı üyesinden üçünün (ABD, AB ve Rusya) elçilerinden oluşan ve Sırbistan ve Kosova yönetimi arasında, Kosova’nın nihai statüsü müzakereleri sürecinde arabuluculuk yapmak üzere 25 Temmuz 2007 tarihinde oluşturulan mekanizmadır. Bu mekanizmada ABD’yi Frank Wisner, AB’yi Wolfgang Ischinger ve Rusya’yı da Aleksander Botsan-Karçenko temsil etmişlerdi.

⁴⁸⁹ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/08/13/feature-02> (Erişim Tarihi: 03.03.2011)

⁴⁹⁰ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/special/kosovo/contexts/timeline> (Erişim Tarihi: 03.03.2011)

⁴⁹¹ Kosova’nın bağımsızlık kararı ardından Sırbistan yönetiminin gösterdiği tepkiler şunlardır: Sırbistan parlamentosu, Kosova meclisinin bağımsızlık kararını geçersiz sayan bir karar almış, bağımsızlık kararını tanıyan ülkelerle olan diplomatik ilişkilerini minimum düzeye indireceğini ilan etmiş ve konuyu Uluslararası Adalet Divanına götüreceğini açıklamıştır.

Amerikan Başkanı'nın George Bush, Kosova'nın bağımsızlığı ile tarihi bir başarının sağlandığını işaret ederek "*Kosova artık bağımsızdır*" demiştir. Amerikan yönetiminin Kosova'nın bağımsızlık kararını tanınması Sırp yönetiminin ilk tepkisi, 18 Şubat 2008'de Washington'daki Sırbistan büyükelçisini geri çağırarak gösterirken, Sırp milliyetçileri de Belgrat'taki Amerikan elçiliğine saldırılar düzenlemişlerdir. Bağımsızlık kararını ABD'den başka aralarında İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın bulunduğu birçok ülke tanımışken, Rusya ve Çin ise bağımsızlık ilanına şiddetle karşı çıkmışlardı.⁴⁹²

Bağımsızlık ilanı sonrasında Amerikan yönetiminin, Kosova'ya olan desteği sadece bağımsızlık kararını tanımakla sınırlı kalmamış; bağımsızlık sonrasında da yeni devlete desteğini sürdürmüştür. Bunun en açık göstergelerinden ilki, bir taraftan AB liderliğinde Kosova'ya ekonomik yardımlar sağlamak şeklinde olurken diğer taraftan da bölgede görev yapan NATO misyonuna asker desteğini devam ettirmesi ile ortaya çıkmıştı.

ABD'nin, bağımsızlık kararını tanıma kararına yönelik yapılan eleştiriler karşısındaki tutumu ise; Kosova'daki durumun- bağımsızlık ilan edilmesi ve de kendisinin de bu kararı tanımmasını "*benzersiz*" bir durum olduğunu ve bu yönüyle de vermiş oldukları tanıma kararının diğer ulusların benzeri talepleri dile getirmeleri halinde bir "*emsal*" teşkil etmeyeceğini ileri sürmüştü. Amerikan yönetiminin, Kosova'ya verdiği siyasi desteğin bir başka örneği de; bağımsızlık ilanı kararının alınmasından 5 ay sonra Kosova Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tarafından Washington'a, 21 Temmuz 2008'de gerçekleştirilen ziyaret sırasında dönemin ABD Başkanı George W. Bush tarafından yapılan açıklamada ortaya bir kez daha konulmuştur. Başkan Bush, "*ABD'nin, bağımsız bir Kosova'yı tanımamış olan ülkeleri bunu en kısa sürede yapmaya ikna etmek için çalışmaya devam edeceğine söz verdim.*" demiş ve açıklamasına şöyle devam etmiştir: "*Kosova bölünmeyecek ve ABD bu yeni devleti her zaman destekleyecektir.*"⁴⁹³

⁴⁹² ABD, Kosova'yı bağımsızlık ilanından bir gün sonra 18 Şubat 2008'de resmen tanıdığını ilan etmiştir. <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2008/02/19/features-01> (Erişim Tarihi: 04.03.2011)

⁴⁹³ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/mobile/tr/features/setimes/features/2008/07/23/feature-02> (Erişim Tarihi: 04.03.2011)

C- BALKANLARIN SON KRİZİ: MAKEDONYA KRİZİ VE ABD POLİTİKASI

Makedonya, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde 8 Eylül 1991'de bağımsızlık yönünde yapılan referandum sonucunda seçmenlerin % 74'ü tercihlerini bağımsızlık yönünde kullanmaları ardından 11 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmişti.

ABD, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde en baştan itibaren Makedonya ile ilgilenmiş ve Makedonya'ya yönelik olarak Sırp'lardan ve diğer komşu ülkelerden gelebilecek saldırılara engel olmak amacıyla, kendi askeri gözlemcilerini Makedonya'ya göndermiştir. Askerlerinin Bosna-Hersek ve Kosova'dan sonra en azından gözlemci dahi olsa Makedonya'da bulunması, ABD'nin Balkanlardaki pozisyonunu kuvvetlendirici bir katkısı olmuştur.⁴⁹⁴

Makedonya'nın da etnik yapısının kırılabilirliği ve komşu ülkelerdeki çatışmaların Makedonya'ya sıçramasına engel olmak üzere 11 Aralık 1992'de dönemin Makedonya Devlet Başkanı Kiro Gligorov ülkeye BM gözlemcilerinin yerleştirilmesini istemiştir. 11 Aralık 1995 tarihinde toplanan BMGK aldığı 795 sayılı kararla Makedonya'da 31 Mart 1995 tarihine kadar görev yapacak uluslararası koruma gücü UNPROFOR'un oluşturulması kararı almıştır.⁴⁹⁵

BMGK, 31 Mart 1995 tarihine geldiğinde ise aldığı 983 sayılı karar ile Makedonya'da UNPROFOR'un yerine bu tarihten 28 Şubat 1999 tarihine kadar görev yapacak olan *BM Önleyici Görev Gücü (UNPREDEP)* oluşturulması kabul edilmiştir.⁴⁹⁶

Makedonya krizi, 2001 yılının Mart ayında ülkedeki etnik Arnavutların oluşturduğu "*Ulusal Kurtuluş Ordusu'na (NLA)*" bağlı gerillaların, ülkenin kuzeyinde

⁴⁹⁴ Burnazovic, "**Bosna Örneğinde ABD'nin...**", s. 289.

⁴⁹⁵ "Former Yugoslavia-UNPROFOR: Background", http://www.un.org/Dpats/DPKO/Missions/unprof_b.html (Erişim Tarihi:05.03.2011)

⁴⁹⁶ "UNPREDEP Mission Profile", http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unpred_p.htm (Erişim Tarihi: 05.03.2011)

bir Makedon polis karakolunu ele geçirmeleri ile patlak vermiş ve yaklaşık altı ay devam etmiştir.⁴⁹⁷ Önceleri sadece ülkenin kuzeyinde lokâl bir çatışma olarak başlayan çatışmalar bir süre sonra başkent Üsküp ve Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Kosova sınırına yakın yerlere de yayılmıştır.⁴⁹⁸

2001 yılında çatışmaların şiddetlenmesi üzerine uluslararası toplumun dikkatlerini yeniden bölgeye yöneltmesinde etkili olan bir neden de; Bosna ve Kosova'da yaşananlardan kazanılan tecrübeler olması ve benzer bir durumun Makedonya'da da ortaya çıkması ihtimalinin Avrupa'da tesis edilmiş olan istikrarı bir kez daha bozacağından duyulan endişeden kaynaklanmıştır. Önceleri sadece NLA gerillaları ve Makedon güvenlik kuvvetleri arasında ve daha çok ülkenin Kosova'ya yakın güney kesimleriyle sınırlı olan çatışmaların zaman içerisinde başkente kadar genişlemesi üzerine ABD ve AB sorun ile daha yakından ilgilenmeye başlamışlar ve tarafları soruna müzakereler yoluyla çözüm bulmaları çağrısında bulunmuşlardır.

2001'de patlak veren kriz karşısında Amerikan yönetiminin ilk yaklaşımı, sorunu AB'ne bırakmak ve onun devreye girmesini teşvik etmek şeklinde olmuştur. Amerikan yönetimi içerisinde önceki Bosna Savaşı ve Kosova müdahalesinde de görüleceği gibi benzer bir yaklaşım benimsenmesinde etkili olan bir etkende, söz konusu dönemde iş başına yeni gelen başkan George W. Bush ve kadrosunun, Makedonya'yı öncelikler arasında arka sıralarda bir yere koymuş olmaları da etkili olmuştur. Başka önceliklere yönelen Başkan Bush ve yönetimi bu nedenle, Makedonya'da yaşananlara karşı fazla bir ilgi göstermeyerek sorunu AB'ne bırakmıştı. Ancak daha sonra çatışmaların derinleşmesi Amerikan'ın, 1990'larda Bosna ve Kosova sonrası kurduğu statünün de bozulabileceğinin Amerikan yönetim kadrolarınca değerlendirilmesi, Bush yönetiminin kenarda durmak ve sürece AB tarafından da bir çözüm getirilip getirilemeyeceğinin kestirilememesi nedeniyle politikasını değiştirmeye yöneltmiştir.

⁴⁹⁷ http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG722.pdf (Erişim Tarihi: 09.04.2011)

⁴⁹⁸ <http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/1896.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2011)

Amerikan yönetimi, çatışmaların kontrolden çıkmasının Balkanlarda tesis edilmiş olan istikrarı bozma olasılığı karşısında bir taraftan da Makedonya'nın da parçalanmasına müsaade etmeyeceğinin işaretlerini de vermişti. Bu yöndeki Amerikan desteğinin en somut örneği de Makedon ordusuna 29 Mart 2001 tarihinden itibaren 13,6 milyon dolar tutarında askeri destek sağlanması olmuştu.⁴⁹⁹

Amerikan yönetiminin çatışmaların başlaması ardından sorunu AB'ye bırakma şeklindeki eğilimini, Üsküp yönetimine sağladığı askeri destekle birlikte değiştirmeye başladığının işaretlerini verirken bir başka somut adımı da bölgede taraflar nezdinde müzakereler yapmak üzere ABD Başkanının Özel temsilci ataması olmuştur. John Pardew isimli eski bir büyükelçi olan özel temsilci Haziran 2001'de resmen ABD Başkanının Makedonya Özel Temsilcisi olarak atanmıştı.⁵⁰⁰ ABD yönetimince atanan temsilci ile birlikte AB'nin de görevlendirdiği özel temsilci François Leotar da, taraflar nezdinde temaslar yürüterek şiddete son vermeleri ve kalıcı barış müzakerelerini başlatmışlardır.

Amerikan özel temsilcisi Pardew ve AB özel temsilcisi Leotar'ın 2001 Ağustos ayında yaptıkları temaslar sonucunda; etnik Arnavutlara tanınan azınlık haklarını genişletecek siyasi reformların yapılmasını, silahlı Arnavut güçlerinin de NATO gözetiminde dağıtılmasını, yerel yönetimlere tanınan yetkilerin artırılarak bir şekli ile özerkliklerinin genişletilmesini ve ülkenin etnik yapısının bir sonucu olarak nüfusun % 20'sinin farklı bir dil konuşması durumunda o dilin de Makedonca ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmesini öngören bir anlaşma üzerinde taraf arasında uzlaşma sağlanmışlardır.⁵⁰¹ *Ohrid Çerçeve Anlaşması*⁵⁰² adı verilen ve tarafların üzerinde uzlaşmaya vardıkları mutabakat metni, 13 Ağustos 2001 tarihinde ABD ve AB temsilcilerinin de hazır buldukları bir törende Makedonya'daki dört ana siyasi parti başkanı tarafından imzalanmıştır.⁵⁰³

⁴⁹⁹ <http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/1896.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2011)

⁵⁰⁰ http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG722.pdf

⁵⁰¹ <http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/1896.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2011)

⁵⁰² Ohrid Çerçeve Anlaşmasının tam metni için bkz.

http://www.faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf (Erişim Tarihi: 11.04.2011)

⁵⁰³ http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG722.pdf

Çatışmayı sona erdiren ABD'nin, Makedonya politikası anlaşmanın uygulanması aşamasında sadece siyasi destek şeklinde devam etmiş, NATO'nun NLA güçlerinin silahsızlandırılarak dağıtılması çabalarına da ABD asker katkısı vermemiştir.⁵⁰⁴ Söz konusu dönemde ABD'nin Makedonya'da NATO'ya asker desteği vermemesinin nedeni de, 11 Eylül 2001'de gerçekleşen terör saldırıları ardından 2002 yılından itibaren önceliğini Afganistan ve Irak'a yöneltmiş olmasından kaynaklanmıştır.⁵⁰⁵

Buna karşılık Amerikan yönetiminin, Üsküp yönetimine diğer alanlarda siyasi ve askeri desteği aynı şekilde devam etmiştir. Bush yönetiminin bir taraftan tüm Doğu Avrupa ülkelerinin yapılanması çerçevesinde başlattığı Doğu Avrupa Demokrasi Kanunu çerçevesinde Makedonya'ya mali destekler sağlamış⁵⁰⁶ bir taraftan da NATO ve AB ile entegrasyon çabalarına da tam destek vermiştir.⁵⁰⁷

ABD, 2001 yılında Arnavutlar ve Makedonlar arasında silahlı çatışmaya kadar varan gerginliği, aynı bölgedeki önceki iki krizden farklı olarak askeri bir müdahaleye bile gerek kalmaksızın siyasal bir anlaşma ile sona erdirmesi sonunda kazanımı hem bölgedeki prestijini daha da artırmak hem de küresel liderlik rolünü de pekiştirici bir katkısı olmuştur.

ABD'nin, Makedonya'ya bağımsızlık ilanından bu yana devam eden desteklerinden en sonuncusu da, bu ülkeyi 4 Kasım 2004 tarihinde anayasal adı ile yani "*Makedonya Cumhuriyeti*" olarak tanımasıdır.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴Julie Kim, "Macedonia (FYROM) Post-Conflict Situation and U.S. Policy", s. 8, <http://www.fas.org/sgp/crs/Row/RL32172.pdf> (Erişim Tarihi: 12.04.2011)

⁵⁰⁵ http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG722.pdf

⁵⁰⁶ ABD'nin Doğu Avrupa Demokrasi Kanunu çerçevesinde Makedonya'ya sağladığı destek 2004 yılında 39 milyon dolar, 2005 yılında 34 milyon tutarında olmuştur.

⁵⁰⁷ Kim, "**Macedonia (FYROM) Post-Conflict Situation and U.S. Policy**", ss. 17–18.

⁵⁰⁸ Kim, "**Macedonia (FYROM) Post-Conflict Situation and U.S. Policy**", s. 16.

III. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD'NİN BÖLGEYE YAKLAŞIMI

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta Dünya Ticaret Merkezi ikiz kulelerine ve Washington'da Savunma Bakanlığı Pentagon'a karşı gerçekleştirilen terörist eylemler, uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. İlk kez kendi topraklarında böylesi terörist eylemlere uğrayan ABD, saldırılardan sonra uluslararası terörizme karşı savaş ilan etmiştir. Bu kapsamda Amerika'nın temel önceliği saldırıların arkasındaki isim olduğu iddia edilen Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide olmuştur. Ancak başlayan mücadele ilerleyen yıllarda sadece El-Kaide örneğinde olduğu gibi terör örgütleri ile sınırlı kalmamış, Afganistan savaşı ve son olarak da Irak'ın işgali ile devam etmiştir.

11 Eylül saldırılarının ardından teröre karşı savaş başlatan Başkan George W. Bush yönetiminin stratejisi sonradan Bush doktrini diye tanımlanacak olan 20 Eylül 2002 tarihli "*Yeni Ulusal Strateji Belgesi*" ile olmuştur. Açıklanan stratejiye göre; Amerikan yönetimi kendisi için tehlike/tehdit olarak algıladığı durumlarda herhangi bir eylemin gerçekleşmesini beklemeden olası tehdit yok edilecekti. Bu şekilde güç kullanabileceğinin ifade edilmesi, aynı zamanda Amerikan yönetimince savaş'ın da bir seçenek olarak kabul edildiği anlamına gelmekteydi.⁵⁰⁹ Bush doktrinin ilanı ile 11 Eylül saldırıları ardından ABD'nin yeni tehdit algılamasının nasıl olduğu da ortaya çıkmış oluyordu. Tayyar Arı'ya göre, Amerikan yönetimi açıkladığı doktrin ile herhangi bir saldırı ihtimali karşısında önlem alması için bir saldırının gerçekleşmesini ya da tehlikenin ortaya çıkmasını beklemeden müdahale edeceğini de ilan etmiş oluyordu.⁵¹⁰

ABD'nin, 11 Eylül saldırıları sonrasında terörle mücadele stratejisi kapsamında tek taraflı olarak güç de (önleyici vuruş) kullanılabilmesine ilişkin bir stratejiyi benimsediği ilan etmesi, uluslararası ilişkilerde 1648'de Westphalia Anlaşması ile tesis edilmiş düzenin de yok sayılması anlamına gelen bir karardır.⁵¹¹

⁵⁰⁹ Francis Fukuyama, **Neo-Conların Sonu**, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2006, ss. 89–90.

⁵¹⁰ Tayyar Arı, **Irak, İran, ABD ve Petrol**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, s. 40.

⁵¹¹ Ergin Yıldızoğlu, **Hegemonya'dan İmparatorluğa**, İstanbul: Everest Yayınları, 2003, s. 346.

11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinin ardından açıklanan Amerikan stratejisi ile terörizmle tüm yerküre üzerinde mücadele edeceğini açıklamış olan Bush yönetiminin bu kapsamda attığı stratejik adımlar ise şunlardır:⁵¹²

- El-Kaide ile mücadele kapsamında Afganistan'ın işgali,
- Irak'ın işgali,
- NATO'nun terörle mücadelede daha aktif kullanılması çabaları,
- İkili ve çok taraflı oluşumlarla terörle mücadele vurgusu,
- G-8 ve APEC gibi oluşumların devreye girmesi ve kararlılık vurgusu,
- AB ülkelerinin destek vermesi ve operasyonlar için hava sahalarının kullanılması.

11 Eylül 2001 saldırılarına uğramasından bu yana Amerika'nın birincil önceliğinin terörizmle mücadele olması dış politikasını da derinden etkilemiştir. ABD'nin, küresel düzeyde başlattığı bu mücadelesinde nasıl bir anlayışla hareket edeceği ve dış politikasının da ne yönde şekilleneceğinin ilk işaretleri de Başkan Bush tarafından söylenen “*ya bizimlesiniz ya da değilsiniz*” şeklindeki sözleriyle ortaya konulmuştur. Bu anlayışla, tüm dünyada terörizmle mücadeleye başlayan Amerikan yönetimi, Başkan Bush'un ağzından dökülen sözlerle bu mücadelede diğer uluslara da bir yandan kendi yanlarında terörizmle mücadeleye katılmaları çağrısı yapmış bir yandan da onlar olmasalar dahi kendilerinin bu mücadeleyi yürütmekte kararlı oldukları mesajını da vermiş oluyordu.

11 Eylül 2001 saldırıları öncesinde Balkanlar bölgesi, Amerikan dış politikasında daha çok Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'daki istikrarı tehdit eden gelişmelerin merkezi olmasından dolayı önemli bir bölge olarak değerlendirilmişti. Bu anlayışın sonucu olarak ta, Amerikan yönetimleri 1990'lı yıllarda bölgede yaşanan Bosna Savaşı ve Kosova krizlerinde önceliğini Avrupa'da istikrarın tesis edilmesine vermişti. Bu dönem zarfında Amerikan yönetimi, Bosna örneğinde ilk yıllarda sorunu daha çok Avrupalı müttefiklerinin çözüm bulmaları gerektiği şeklinde

⁵¹² <http://www.utsam.org/IcerikDetay.aspx?pid=169&cid=8&lang=TR> (Erişim Tarihi: 12.06.2011)

bir politika izlerken ilerleyen süreçte Avrupalıların çözüm bulamamaları üzerine sorunlara doğrudan müdahil olmaya başlamıştır.

11 Eylül sonrasında da Balkanlar, ABD için yine aynı ekseninde değerlendirilmiş ve bölgede istikrarın devam ettirilmesi Amerikan yönetimlerinin bölgeye ilişkin politikalarında birincil öncelikleri arasında yer almıştır. 11 Eylül sonrasında, terörizmle mücadele anlayışı çerçevesinde şekillenen Amerikan yönetimlerinin anlayışına göre Balkanlar, 1990'lardaki gibi çatışmaların ve istikrarsızlığın hâkim olduğu bir alan olarak bırakılamazdı. ABD'ye göre, böylesi bir durum bölgeye girmek ve böylece tüm Avrupa'da eylemler yapmak isteyen terörist gruplar için de bulunmaz bir fırsat olacaktı.⁵¹³

11 Eylül terörist saldırıları sonrasında bu temel kaygılarla bölgeye yaklaşımını şekillendiren Amerikan yönetimlerinin bölgeye yönelik ilk politikası, Balkan ülkelerini önce Avrupa ile entegrasyona sonra da Avrupa-Atlantik kurumlarına katılmalarını sağlamak şeklinde olmuştur. Amerikan dış politikasına göre, bu yolla Balkanlarda etnik milliyetçilik temelindeki çatışmaları sona erdirebilecek, bölgede liberal demokratik yönetimler ihdas edilebilecek ve Avrupa'ya entegrasyon sürecine de katkı sağlamış olacaktı.⁵¹⁴ Bu politikalar kapsamında bölgedeki sürece destek olabilmek için de ABD, bölgede tesis edilmiş barış ve güven ortamını kalıcı hale getirmek adına somut adımlar atmıştır. Bu yöndeki Amerikan katkılarının en açık göstergelerinden birisi de bölgede görev yapan uluslararası barış gücüne asker katkısında bulunmasıdır.

Balkanların bu şekilde görece bir istikrara kavuşması, 11 Eylül saldırıları sonrasında bölgeyi ABD yönetimlerinin öncelikleri içerisinde daha arka sıralara kaydırmıştı. Bu yöndeki Amerikan değerlendirmelerine göre, Balkanların artık istikrara kavuşması nedeniyle burada konuşlandırılmış olan askeri varlığı terörle mücadelenin yoğunlaştığı bölgelere aktarabilirdi. Bu değerlendirmelerin sonucunda ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında Balkanlar'daki asker sayısında kontrollü ve kademeli bir

⁵¹³ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32136.pdf> (Erişim Tarihi: 12.06.2011)

⁵¹⁴ http://wilsoncenter.org/topics/pubs/MR_297Balkans.doc (Erişim Tarihi:13.06.2011)

azaltmaya gitmiştir.⁵¹⁵ 11 Eylül sonrasında Avrupa'daki askeri varlığını azaltmaya giden ABD'nin, Avrupa'ya ilişkin politikası da AB'nin *Acil Müdahale Gücü* adı altında bir askeri güç oluşturmasına destek vermesi olmuştur. Hatta Amerikan yönetimleri oluşturulacak bu gücün Balkanlar başta olmak üzere bazı yerlerde Amerikan askerlerinin yerini almasına da destek vermiştir.

Amerikan yönetiminin terörle mücadele politikası çerçevesinde Balkanlar'daki askeri varlığını azaltarak diğer bölgeler aktarmasını kolaylaştıran bir başka faktörde; bölgede istikrarın tesis edilebilmiş olmasıyla da ilişkili idi. Bu yöndeki Amerikan yaklaşımını kolaylaştıran bir başka gelişmede, yine Amerikan yönetiminin doğrudan devreye girerek uzlaşma sağladığı Makedonya krizi sırasında olmuştur. 2001 yılında Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki silahlı çatışmalara kadar varan anlaşmazlıkların, Amerikan yönetiminin arabuluculuğunda 2001 yılında Ohrid Anlaşması ile çözülebilmisti. ABD'nin, 2001 yılı sonrasında, bölgede istikrarın kalıcı olmasını sağlamak için attığı adımlardan birisi de, 2004 yılında Makedonya'yı anayasal adı olan "Makedonya Cumhuriyeti" olarak tanıması idi.⁵¹⁶

Bölgede istikrarın sağlanması noktasında Bush yönetimi döneminde atılan adımlardan bir diğeri de; Dayton Anlaşmasının uygulanması noktasında BH'in zayıf ve kırılgan yapısını güçlendirmek isteyen bir tutum takınarak, ülkede yürütülen anayasal reformlara destek vermesidir. Bush yönetimi tarafından bölgeye ilişkin izlenen politikanın bir başka uygulaması da, Kosova'nın statüsünün belirlenmesi sürecinde diplomatik girişimlerine hız vermiş olmasıdır. Bush yönetimi, bu nokta da Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık kararını-henüz o tarihte tanımamış olsa da- destek olacak şekilde uluslararası topluma baskı uygulayarak Kosova'ya önemli bir destek vermiştir.

11 Eylül saldırıları sonrası Bush yönetimini Balkanlar için en önemli stratejik hedefi bölgede istikrarın sürdürülebilir noktasında verilen Amerikan desteğinin bir

⁵¹⁵Akis Sakellariou, "Obamas Policy in the Western Balkans: Following Bush's Steps", <http://csis.org/blog/obamas-policy-western-balkans-following-bushs-steps> (Erişim Tarihi:13.06.2011)

⁵¹⁶Sakellariou, "Obamas Policy in the Western Balkans:...".

başka boyutu da, bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına katılımlarına destek vermesidir.⁵¹⁷

11 Eylül sonrası Balkanların ABD politikasındaki önemini artıran bir başka faktörde, bölgenin stratejik konumu ile ilişki olarak, bölgenin ABD'nin, Afganistan ve Irak'a karşı başlattığı müdahaleler sırasında oynayacağı lojistik üs olma niteliğinden kaynaklanmıştı. Buna göre, bölge ABD tarafından yürütülen operasyonlar sırasında Balkanlar ve Avrupa'daki Amerikan üslerinden bölgeye aktarılacak asker ve teçhizat için bir hareket üssü rolü oynayacaktı.

Sonuç olarak Amerikan yönetimlerinin 11 Eylül sonrası Balkanlara yönelik yaklaşımı şu dört temel üzerinde inşa edilmişti:

- Balkanların istikrarının sürdürülebilir kılınmalıdır.

Bunun için de Amerikan dış politikasının önceliği bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına üye olmalarına destek vermek şeklinde olmuştur.

- Terörle mücadele kapsamında bölgede yerleşik askeri mevcut azaltılmıştır.

Bu çerçevede Amerikan yönetimi, 11 Eylül saldırıları sonrasında başlattığı terörle mücadele operasyonları kapsamında Avrupa'daki yerleşik bulunan askerlerinin ve uluslararası misyonlar bünyesinde görev yapan mevcudunda azaltmaya gitmiştir.

- Terörle mücadelede NATO'nun daha etkin rol alması sağlanmaya çalışılmıştır.

BH özelinde olduğu gibi bazı yerlerde AB-NATO arasında liderlik rolünün paylaşılmasına ve AB'nin daha fazla rol alması istenmiştir.⁵¹⁸

⁵¹⁷ Bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmeleri sürecinde verilen ABD desteği neticesinde; 29 Mart 2004 tarihinde Bulgaristan, Romanya ve Slovenya, 1 Nisan 2009 tarihinde de Hırvatistan ve Makedonya NATO üyesi olmuşlardır.

⁵¹⁸ http://wilsoncenter.org/topics/pubs/MR_297Balkans.doc (Erişim Tarihi:13.06.2011)

SONUÇ

Soğuk Savaşın sona ermesi ardından uluslararası ilişkilerde yeni bir dönem başlamış, bu tarihe kadar istikrarın olduğu birçok bölge yeni dönemle birlikte bu özelliğini yitirerek çatışmalara ve istikrarsızlıklara sürüklenmiştir. Bu dönemde çatışmaların en dikkat çektiği alanlardan biri de Balkan coğrafyası ve özelinde de Yugoslavya olmuştur. Soğuk Savaş döneminin “görece” istikrarı içerisinde çok fazla dikkatleri çekmeyen bu ülkenin 1990’ların başından itibaren yaşadığı dönüşüm dalgası, sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde Soğuk Savaş sonrasına ilişkin uluslararası düzlemde yaşanacak siyasi ve toplumsal gelişmelerinde ilk işaretlerinin de ortaya koyması adına önemlidir.

Soğuk Savaşın ardından Yugoslavya özelinde Balkanlarda yaşananlar, aynı zamanda Soğuk Savaştan galip olarak çıkmış olan ABD’nin yeni dünya düzeni adına da nasıl bir politika takip edeceğini de ortaya koymuştur. Aslında yeni dönemde ABD’nin önceliklerinin ne olacağına ilişkin ilk işaretler, 1990 Ağustos’unda Irak’ın Kuveyt’i işgali ile ortaya çıkmış ve tartışılmaya başlanmıştır. Irak’ın bu eylemine karşılık ABD’nin önderliğindeki bir koalisyon tarafından askeri müdahale gerçekleştirilerek, kendi inisiyâtifi dışında böylesi girişimlere izin verilmeyeceği fiilen ilan edilmiştir.

ABD’nin şekillendirdiği ve yeni dünya düzeni diye tanımlanan bu dönemde Balkanlarda da silahlı çatışmalara varan derin krizler, 1990’ların başından itibaren yaşanmaya başlanmıştır. Bu krizler özellikle Yugoslavya’nın dağılması sürecinde yaşananlarla birlikte doruk noktasına ulaşmıştır. Doğu Blok’unun dağılması sonrasında Yugoslavya’da baş gösteren siyasi kriz neticesinde, 1991’den başlayarak federal cumhuriyetlerin birer birer bağımsızlıklarını ilan etmeleri ardından, ülke bu yeni devletlerin birbirleriyle yaşadıkları çekişmeler neticesinde hızla bir iç savaşın içerisine sürüklenmiştir.

ABD yönetimleri, Soğuk Savaşın sona ermesi ardından Yugoslavya’da ortaya çıkan gelişmeler karşısında ilk başlarda çok fazla ilgili olmamışlar ve bu dönem itibariyle tüm ilgilerini Kuveyt’in, Irak’ın tarafından işgali üzerine odaklanmışlardır. Bu

dönemde ABD karar alıcılarının değerlendirmelerine göre Balkanlar, Avrupa'nın bir parçası olarak değerlendirilerek Avrupalıların çözmesi gereken bir sorun olarak görülmüştür. Bu değerlendirmeler neticesinde ABD iç politikasında, 1991'de federal devletlerin bağımsızlık ilanları sonrasında Yugoslavya'da peş peşe patlak veren çatışmalara müdahil olmama yönünde bir eğilim ağırlık kazanmıştır. Zaman içerisinde Bosna-Hersek merkezli olarak çatışmaların giderek şiddetlenmesi ve Avrupa/Avrupalılar tarafından da çatışmalara yönelik olarak kalıcı bir çözüm bulunamaması, ülke içerisinde ABD'nin bu soruna müdahil olması gerektiği yönündeki değerlendirmeleri artırmıştır. Aynı dönemde bu yöndeki değerlendirmeleri kuvvetlendiren bir başka gelişmede, Amerikan iç politikasında yaşanmıştır. 1992'de yapılan seçimleri kazanarak yönetime gelen William Jefferson Clinton ile birlikte Balkanlar stratejik açıdan Amerikan öncelikleri arasında değerlendirilmeye başlanmıştır.

Başkan Clinton ve yönetiminin böylesi bir değerlendirme yapmasının temel nedeni de, Bosna-Hersek'teki savaşın sonuçları itibariyle giderek Yugoslavya sorununu bölgesel bir çatışma olmaktan çıkmaya ve Avrupa'nın temellerini sarsabilecek dinsel, etnik ve siyasal bir boyuta ulaştığı yönündeki endişelerinden/değerlendirmelerinden kaynaklanmıştır. Ayrıca, Clinton yönetiminin bu değerlendirmelerinde etkili olan bir başka etken de çatışmaların genişlemesi halinde bölgedeki ABD müttefiklerinin de bundan etkilenebileceği ve sorun/sorunlar yaşayabilecek olmalarıdır. Amerikan karar alıcılarına göre, böylesi bir ihtimalin varlığı NATO'nun da geleceğinin riske atılması anlamına gelebileceği için konu göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir nitelik kazanmıştır.

Bosna-Hersek sorununun ulusal güvenlik ve dış politikasına tehdit olduğuna ilişkin bu öngörülerin artması sonucunda ABD, 1994'e kadar sorunu Avrupalılara bırakmaya dayanan temel yaklaşımını değiştirmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra, ABD yönetimi krize daha fazla müdahil olmaya başlamış ve özellikle 1995 Temmuz'unda Srebrenica da gerçekleşen Sırp katliamından sonra da fiili olarak bölgeyle ilgilenmekle birlikte, olaylara karşı askeri güç kullanımını daha çok gündeme getirilmeye başlanmıştır.

ABD dış politikasının bu şekilde değişmesi, Bosna-Hersek sorununun ABD'ye sunduğu bir takım avantajları da beraberinde getirmiştir. Buna göre, soruna müdahil olan ABD, Bosna-Hersek'e dolayısıyla Balkanlara girmiş olacak böylece enerji kaynakları açısından zengin bölgeleri olan Ortadoğu ve Kafkasya'nın hemen yanı başında pozisyon elde etmiş olacaktır. Ayrıca ABD, bu bölgedeki sorunların çözümünde liderlik yaparak, uluslararası politikanın belirleyici ülkesinin hâlâ kendisi olduğu mesajını da tüm çevrelere vermiş olabilecektir.

1995 yılında Dayton Anlaşmasının imzalanmasını sağlayarak Bosna-Hersek sorununun çözüme ulaştırılması ardından ABD, tekrar kriz öncesi pozisyonuna dönerek Balkanlara çok fazla müdahil olmamaya özen göstermeye devam etmiş ve bölgeyi Avrupalıların dolayısıyla da Avrupa Birliği'nin etkinlik sahası olarak değerlendirmeye devam etmiştir. Dayton Anlaşması sonrası bu anlayışla ile şekillenen bölgeye yönelik Amerikan yaklaşımı, Kosova krizinin ortaya çıkmasında kadar da devam ettirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Kosova'daki krizin patlak vermesi ardından Bosna-Hersek tecrübesinden de çıkardığı dersler neticesinde krizin başlamasının ardından hızla soruna müdahil olmuş ve çözüm yönünde etkin bir rol üstlenmiştir. ABD dış politikasının, bu şekilde Bosna-Hersek'te yaşananların aksine, hızla olaya müdahil olmasının ardındaki temel faktör ise; ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ortaya çıkan yeni dünya düzeninin tek lideri olduğu yönündeki Amerikan düşüncesini uygulamaya koymak yönündeki arzusudur. ABD'nin böylesi bir yaklaşım içerisinde olduğunu gösteren bir başka Amerikan girişimi de; Kosova müdahalesi sırasında Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi iki önemli aktörü gözetmeden, BM'yi devre dışı bırakarak, askeri müdahale seçeneğini NATO üzerinden gerçekleştirmiş olmasıdır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan dış politikasının yönünün ne olacağına ilişkin Bosna-Hersek ve Kosova krizleri önemli örnekler olmuştur. Her iki kriz de ABD'nin doğrudan müdahaleleri ile çözülmüştü. Bu iki kriz sırasında Amerikan yaklaşımlarını belirleyen temel faktör ise; Soğuk Savaş sonrası yeni dönemde Balkanların, ABD için stratejik açıdan önemli bir alan olarak değerlendirilmesinden

kaynaklanmıştır. Ancak bu yöndeki Amerikan algılamaları 11 Eylül 2001 sonrasında değişmeye başlamıştır. Çünkü 11 Eylül 2001 sonrası ABD yönetiminin terörle mücadele kapsamında başlattığı mücadele neticesinde Balkanlar, Amerikan stratejik önceliklerinin olduğu alanlar sıralamasında gerilerde kalmaya başlamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan dış politikasının öncelikleri sıralamasında üst sıralara Afganistan ve Irak gibi ülkeler yükselmiştir. Bu algılamaların neticesinde ABD, Balkanlar'da NATO bünyesinde görev alan askeri varlığında azaltmalara gitmiş ve bu bölgeye ilişkin stratejisini de bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştirerek, bu ülkelerden askeri üsler edinme gibi kolaylıklar sağlamaya yönelmiştir.

Amerikan dış politikasında, 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele kapsamında, Balkanların azalan öneminin yeniden artmasındaki en önemli etken, bölgenin enerji politikaları çerçevesinde Ortadoğu ve Hazar bölgesine yakınlığından kaynaklanmıştır.

ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında Balkan politikasının bir başka ayağı ise, Doğu Bloğunun dağılmasının ardından yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin demokrasiye ve serbest piyasa modeline geçiş süreçleri sırasında verdiği destekle kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda Amerikan dış politikası, bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına üye olmalarını sağlamayı amaçlamıştır. ABD tarafından verilen destekle 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan Avrupa Birliği'ne, Hırvatistan ve Arnavutluk'unda 2009 yılında NATO'ya üye olmaları sağlanmıştır. Zaman zaman bölgeye olan ABD ilgisi çeşitlilik gösterse de, ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında yeni dünya düzeni çerçevesinde geliştirdiği dünya liderliğini sağlayabilmesi adına Balkan politikasının günümüzde amacına ulaştığı ifade edilebilir. Özellikle Bosna-Hersek ile Kosova olaylarındaki etkinliği ve belirleyiciliğiyle; ekonomik ve siyasi sebeplerle AB'yle ve NATO'nun genişlemesi sürecinde de bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına entegrasyonlarının sağlanması yolunda atılan adımlar, bu hedefe ulaşılmasında ciddi başarılar kazanıldığının birer göstergesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

I. Kitaplar:

AKMAN Halil, **Paylaşılamayan Balkanlar**, İstanbul, IQ Yayınları, 2006.

AKŞİN Sina - FIRAT Melek, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, **Balkanlar**, İstanbul, OBİV Yayınları, 1993.

ALKAN Necmettin, **Dağılan Yugoslavya Mozağinde BOSNA**, İstanbul, Beyan Yayınları, 1995.

AMBROSE Stephen E., **Dünya’ya Açılım, 1938’den Günümüze Amerikan Dış Politikası**, (Çev. Rucihan Tul) , Ankara, Dış Politika Enstitüsü Yayınları, 1992.

ARI Tayyar, **Irak, İran, ABD ve Petrol**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.

ARİBOĞAN Deniz Ülke, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna, Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003.

ARMAOĞLU Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.

_____, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt: 1–2: 1914–1995)**, Alkım Yayınevi.

ATAÖV Türkkaya, **Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu**, Ankara, Doğan Yayınevi, 1970.

AVRAMEA Anna, “MÖ. 2. Yüzyıl ile MS. 6. Yüzyıl Arasında Via Egnatia’nın Güzergâhı ve İşlevi”, (Ed.) Elizabeth A. Zachariadou, Sol Kol, **Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Via Egnatia (1380–1699)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye’ye Etkileri İle Balkanlar – Türkiye Otoyol Projesi, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Mayıs, 1999.

Balkan Harbinden Günümüze Bakış, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Mayıs, 1995.

BANAC Ivo, “Sırbistan’da Milliyetçilik” (Çev. Gencer Özcan), Kemal Saybaşı - Gencer Özcan (Edt), **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997.

BEST Antony - HANHİMAKİ J. M. Hanhimaki - MAIOLO Joseph A. - SCHULZE Kristen E., **Uluslararası Siyasi Tarih (20. Yüzyıl)**, (Çev. Taciser Ulaş Belge - Emel Kurt) , İstanbul, Yayın Odası, 2008.

BLANC Andre, **Balkan Ülkeleri İktisadı**, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1975.

BORA Tanıl, **Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası**, İstanbul, Birikim Yayınları, İstanbul, 1994.

_____, **Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu**, İstanbul, Birikim Yayınları, 2. Baskı, 1995.

BOSTANOĞLU Burcu, **Türkiye - ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi, 1. Baskı, 1999.

BRZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası, Amerikan'ın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere**, (Çev. Ertuğrul Dikbaş, Ergün Kocabıyık), İstanbul, Sabah Kitapları, 1998.

_____, **Tercih, Küresel Hakimiyet mi?, Küresel Liderlik mi?**, (Çev. Cem Küçük) İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2005.

BRUNE Lester H., **The United States & The Balkan Crisis, 1990–2005**, Conflict In Bosnia&Kosovo, California, Regina Books, Claremont, 2005.

BURNAZOVİĆ Tufik, “Bosna Örneğinde ABD'nin Balkan Siyasetini Anlamak”, (Çev. Emir Türkoğlu), Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

BUSH George - SCOWCROFT Brent, **A World Transformed**, New York, Vintage Boks, 1998.

CALVOCORESSİ Peter, **World Politics since 1945**, New York, Longman Inc., 1982

CASTELLAN Georges, **Balkanların Tarihi**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1993.

CHOMSKY Noam, **Amerikan Müdahaleciliği**, 6. Baskı, (Çev. Taylan Doğan ve Barış Zeren), İstanbul, Aram Yayınları.

CLARK Wesley K., **Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, And The Future Combat**, New York, Public Affairs, 2001.

CLINTON Bill, **My Life**, London, The Random House Group Limited, 2004.

CRAMPTON R. J., **İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar**, (Çev. Emel Kurt) İstanbul, Yayınodası, Mart 2007.

CVIIC Christopher, **Remaking The Balkans**, London, Royal Institute of International Affairs, 1995.

_____, “Yugoslavia: The Unmaking of a Federation”, **The Volatile Powder Keg**, (Ed.) F. Stephen Larrabee, Washington, The American University Press, 1994

ÇAŞEVIÇ Reco, **Bosna, Müslümanlara Son Uyarı 1**, İstanbul, Lâçin Repro Ltd. Şti, 1994.

DAALDER Ivo H., **Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy**, Washington, Brookings Institution Press, 2000.

DAĞ Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, Mayıs 2004.

DAVUTOĞLU Ahmet, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul, Küre Yayınları, Mayıs, 2004.

DEDEOĞLU Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.

EMİROĞLU Hüseyin, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara, Orient Yayınları, 2006.

ERHAN Çağrı, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Edt.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I: 1919–1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

_____, "NATO'nun Kuruluşu ve Genişlemesi", Baskın Oran (Edt.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, yorumlar**, Cilt I: 1919–1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2001.

FOUSKAS Vassilis K., **Balkanlar Ortadoğu Kafkasya**, İstanbul, Aykırı Yayınları, Şubat 2004.

FRIEDMAN Friedman, **The Bosnian Muslims: Denial of a Nation**, Colorado, Westview Pres, 1996.

FUKUYAMA Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, (Çev. Zülfü Dicleli), İstanbul, Gün Yayınları, 1999.

_____, **Neo-Conların Sonu**, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006.

GADDIS John Lewis, **The Cold War**, New York, The Penguin Press, 2005.

GERGER Haluk, **Soğuk Savaştan Yumuşamaya**, Ankara, Işık Yayıncılık, Mart 1980.

GLENNY Misha, **Balkanlar 1804 – 1999**, (Çev. Mehmet HARMANCI) İstanbul, Sabah Kitapları: Birinci Baskı, 2001.

_____, **The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War**, London: Penguin Books, 1992.

GÖKDAĞ Bilgehan A., “ Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları”, **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, Erhan Türbedar(Der), Ankara, ASAM Yayınları, 2003.

GÜNEY Ateşoğlu Nurşin, “ Bosna-Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci” Kemal Saybaşılı- Gencer Özcan (Edt), **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997.

GÜRKAN İhsan, “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945–1989)”, **Balkanlar**, İstanbul, OBİV Yayınları, 1993.

_____ , “Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye”, **Balkanlar**, İstanbul, OBİV Yayınları, 1993.

HALBERSTAM David, **Barış Zamanı Savaş, Bush, Clinton ve Generaller**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

HATİPOĞLU M. Murat, “Kurtuluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti’nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991–2000) ”, Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001.

HOLBROOKE Richard, **Bir Savaşı Bitirmek**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 1999.

HUNTINGTON Samuel P., **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, (Çev. M. Turhan, Cem SOYDEMİR), İstanbul, OkuyanUs Yayınları, 2005.

IGNATIEF Michael, **Sanal Savaş, Kosova ve Ötesi**, İstanbul, Everest Yayınları, Ağustos 2000.

İNALCIK Halil, “Türkler ve Balkanlar”, **Balkanlar**, İstanbul, OBİV Yayınları, 1993.

_____ , **Devlet-i Aliyye**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

İNBAŞI Mehmet, “Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlara Yerleşmesi”, Erhan Türbedar(Der), **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, Ankara, ASAM Yayınları, 2003.

JELAVICH Barbara, **Balkan Tarihi (20. Yüzyıl)**, Cilt II, İstanbul, Küre Yayınları, 2006.

_____ , **Balkanların Tarihi, Cilt:1 (18. ve 19. Yüzyıllar)**, (Çev. İhsan Durdu-Haşım Koç Gülçin) İstanbul, Küre Yayınları, 2006.

JELAVICH Charles - JELAVICH Barbara, **History of the Balkan**, Vol. II, London, Cambridge Univ. Press, 1985.

JOHNSTONE Diana, **Ahmakların Seferi** Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları, (Çev. Emre Ergüven & Ergin Bulut), İstanbul, Bağlam Yayıncılık, Haziran 2004.

JOXE Alain, **Kaos İmparatorluğu**, (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2003.

JUDAH Tim, **Kosovo: War and Revenge**, New Haven University Press, 2000.

KARATAY Osman, **Bosna-Hersek Barış Süreci**, Ankara, Karam Yayınları, 2002.

_____, **Kosova Kanlı Ova**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.

KARPAT Kemal, **“Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk”**, Ankara, İmge Kitapevi, 2004.

KAPETANOVIC Amer, “Bosna-Hersek’in On Yıllık Dış Politika Tecrübesi” Çev, Emir Türkoğlu, **Balkan Diplomasisi**, Der. Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

KENAR Nesrin, **Bir Dönemin Perde Arkası YUGOSLAVYA**, Yugoslavya Sorunun Ulusal ve Uluslararası Boyutu, Ankara, Palme Yayıncılık, 2005.

KENNEDY Paul, **Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Baskı, Aralık 2002.

KISSENGER Henry, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim H. Kurt) Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Döneminde Balkanlar”, **Balkanlar**, İstanbul, OBİV Yayınları, 1993.

KUT Şule, “ Turkish Diplomatic Initiatives For Bosnia-Hercegovina ”, **Balkans – A Mirror Of The New International Order**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1995.

_____, “Yugoslavya Bunalım ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990–1993”, Şule Kut(Der), **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

_____, **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

KÜPELİ Yusuf, **Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD**, Ankara, Öncü Kitabevi, 2000.

LARRABEE F. Stephen, “Washington, Moscow, and the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement”, **The Volatile Powder Keg**, (Ed.) F. Stephen Larrabee, Washington, The American University Press, 1994.

LAMPE John, **Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

LEFEBVRE Maxime, **Amerikan Dış Politikası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

LIPSET Seymour Martin, **The First New Nation – The United States in Historical and Comporative Perspective**, New York, Anchor Boks, Double Day&Co, Inc., 1967.

MALCOLM Noel, **Kosovo Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul: Sabah Kitapları, 1998.

_____ , **Kosovo: A Short History**, New York University Press, 1998.

Mc NEILL William H., **Dünya Tarihi**, (Çev. Alaeddin Şenel) Ankara, İmge Kitabevi, 9. Baskı, Kasım 2004.

MORRIS Richard B., **The Life History of the United States**, (Derleyen) Norman P. Ross, Time Inc, C: I, 1963.

NEVINS Allan Nevins - COMMANGER Henry Steele, **ABD Tarihi**, (Çev. Halil İnalçık) Ankara, DoğuBatı Yayınları, 3. Baskı, 2008.

OLSAN Keith W. , **Amerikan Tarihinin Ana Hatları**, Maryland, Maryland University, 1998.

ORTAYLI İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2001.

_____ , **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 1998.

OWEN David, **Balkan Odyssey**, London, Indigo,1996.

ÖNGÜN Çetin, **Küresel Rekabet ve ABD: Amerikan Gücüne Tarihsel Bir Yaklaşım**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2007.

ÖZDEMİROĞLU Nejat (Çev.), **Birleşmiş Milletler Kararlarında Eski Yugoslavya ve Bosna-Hersek**, İstanbul, Dayanışma Vakfı Yayınları, 1996.

ÖZEY Ramazan; “Balkanların Coğrafi Yapısı”, Osman KARATAY-Bilgehan A. GÖKDAĞ; (Der), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1, Çorum: Karam & Vadi, 2006.

ÖZMAN Recep, “İlkçağ'da Yunanistan”, Osman KARATAY-Bilgehan A. GÖKDAĞ(Der); **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1, Çorum, Karam & Vadi, 2006.

ÖZTÜRK Osman Metin, “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Coşkun, (Der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara, ASAM Yayınları, 2001.

POULTON Hugh, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, New Edition, London, Minority Rights Publication, 1993.

_____ ,**Balkanlar, Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, Çev: Yavuz Alagon, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1999.

SANDER Oral, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye(1945–1965)**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1969.

_____ , **Siyasi Tarih 1918–1994**, Ankara, İmge Kitabevi,1996.

_____ , **Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e**, Ankara, İmge Kitabevi, 5. Baskı, 1997.

SARICA Murat, **Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa’da Barış Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919–1929)**, İstanbul, İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

SLOANE William M., **Balkanlar; Bir Tarih Laboratuvarı**, Çev: Sibel ÖZBUDUN, İstanbul, Süreç Yayınları, 1987.

SPANIER John, **American Foreign Policy Since World War II**, Washington, Congressional Quarterly, 1992.

TILIÇ L. Doğan, **Kosova**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1999.

TINDEMAS Leos, **Barışa Çağrı, Uluslararası Komisyon’un Balkanlar Hakkındaki Raporu**, İstanbul, Sabah Kitapları, 1998.

TODOROVA Maria, “**Balkans**”, (Editors in Chief) John Merriman- Jay Winter, Europe Since 18914, London: Encyclopedia Of The age Of War And Restruction, Thomson Gale,2006.

_____ , “Balkanlar’daki Osmanlı Mirası” L. Carl Brown(Der), **İmparatorluk Mirası, Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Mirası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

TÜRKOĞLU Emir, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Ömer Engin Lütem, Birgül Demirtaş Çoşkun (Der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

UZGEL İlhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II: 1980–2001, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2001.

_____ , “Doğu Blokunda Sosyalist Rejimlerin Çöküşü Balkanlar ve Türkiye”, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II: 1980–2001, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2001.

ÜLGER İrfan Kaya, **Yugoslavya Neden Parçalandı?** , Ankara, Seçkin Yayınları, 2003.

ÜLMAN Haluk, “ Dünya Nereye Gidiyor ”, Sabahattin Şen(Ed.), **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.

WALLERSTEIN Immanuel, **Amerikan Gücünün Gerileyişi**, (Çev. Tuncay Birkan) İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

WOODWARD Bill, **Madeleine Albright**, Ankara: Elips Kitap, Aralık 2004.

WOODWORD Susan L., **Balkan Tragedy Chaos and Dissolution Ater War**, Washington, The Brookings Instituton, 1995.

YILDIZOĞLU Ergin, **Hegemonya'dan İmparatorluğa**, İstanbul, Everest Yayınları, 2003.

ZIMMERMANN Warren, **Origins of a Catastrophe**, Random House & Times, 1996.

ZINN Howard, **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, (Çev. Sevinç Sayan Özer), Ankara, İmge Kitapevi, 2005.

II. Makaleler:

ALKAN Necmettin, “Dayton Antlaşması Gölgesinde Bosna-Hersek”, **Avrasya Etüdüleri**, Bahar 2002, Sayı 22.

BOZBORA Nuray, “Arnavutluk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayınları, Ankara, 2008.

BRINKLEY Douglas, “Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine” **Foreign Policy**, Issue 106 (Spring 1997).

ÇAKIR Muhammet Faruk - EMİROĞLU Hüseyin, “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB’nin Liderliği: Kosova’nın Nihai Statüsü Meselesi (1999–2005)”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. 5, No: 17, 2009.

EMİROĞLU Hüseyin, “Kosova’nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları”, **Global Strateji Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 8, (Kış 2007).

_____, “Soğuk Savaş Sonrasında Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler”, **Avrasya Etüdüleri**, Yıl: 12, Sayı: 29–30 (2006).

_____, “Fransız Devriminin Osmanlı Üzerine Etkisi ve Sonuçları”, **Muhafazakâr Düşünce**, Bahar 2007, Yıl:3, Sayı:12.

EMİROĞLU Hüseyin ve ÇAKIR Faruk, “Yugoslavya’nın Dağılması Sürecinde Trans-Atlantik Dış Politika Parametreleri (1990–1995)”, **Avrasya Etüdüleri**, Yıl: 14, Sayı: 33, (2008–1)

HAGEN William W., “The Balkan’s Lethal Nationalism” , **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 4, July-August 1999.

HOFFMANN Stanley, “US-European Relations: Past and Future”, **International Affairs**, Vol. 5, No: 79, 2003.

KOTKA Robert M., “Sharings Risks, Bundens and Benefits: American Policy in the 1990s”, **Southeast European and Black Sea Studies** 3, No:2, (Mayıs 2003).

KUT Şule, “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü ”, **Foreign Policy**, Güz 1998, Sayı: 3.

MCCGWIRE Michael, “Why Did We Bomb Belgrade?” **Foreign Affairs**, Vol. 76, No: 1, January 2000.

SORENSEN Theodore, “American’s First Post-Cold War President”, **Foreign Affairs**, Vol. 71, No: 5, (Fall 1992).

TUSAM Amerika Araştırmaları Masası, “Dindar Amerika Birleşik Devletleri”, **Cumhuriyet Strateji**, Yıl 1, Sayı 21, 22 Kasım 2004.

TÜRBEDAR Erhan, “ Kosova Dügümü Çözölüyor mu?”, **Stratejik Analiz**, Eylül 2007.

UZGEL İlhan, “Yeni Dünya Düzeni, Yeni Yugoslavya ve Miloseviç Döneminin Sonu”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt XXIV, Sayı 225.

WELLER Mark, “Rambouillet Conference on Kosovo”, **International Affairs**, Vol. 75, No: 2, April 1999.

_____, “The Crisis in Kosovo 1989–1999 ”, **International Documents&Analysis**, Vol:1, 1999.

WILLS Garry, “Bully of the Free World”, **Foreign Affairs**, Vol. 78, No: 2, (March - April 1998).

YAPICI Merve İrem, "Bosna-Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 8, 2007.

YÜRÜR Pınar, “ Balkanlara Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna- Hersek Örneği”, **Balkanlar Özel, Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı: 1, 2008.

III. İnternet Kaynakları:

ALPKAYA Gökçen, “NATO Müdahalesi Üzerine”
<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm>.

ALTUNIŞIK Meliha Benli, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, Ortadoğu Etütleri, Temmuz 2009, Cilt: 1, Sayı: 1,
http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009918_meliha.pdf

ARI Tayyar, “Ortadoğu’nun Değişmeyen Kaderi ve ABD”,
<http://www.tayyarari.com/download/eskiyazi/ortadogununkaderi.doc>

ARI Tayyar - PİRİNÇÇİ Ferhat, “ Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”,
<http://www.alternatifpolitika.com/page/docs/mayis-2011-sayi-1/tam-metin/tayyar-ari-ferhat-pirincci.pdf>

ARMAĞAN Yusuf, “Balkanlar: Balkanlar’daki Son komşumuz: Amerika!”,
<http://www.dusuncegundem.com/sayi-6/balkanlar-balkanlardaki-son-komsumuz-amerika.html>

BABUNA Aydın, “Kosova Sorunu Üzerine”,
http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/ababuna_p.htm

BARTHE Sebastian-DAVID Charles Philippeid, “Foreign Policy-Making in the Clinton Administration: Reassessing Bosnia and the “Turning Point” of 1995”,
http://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/foreign_policy.pdf

BINDER David, “Conflict In Yugoslavia; United Yugoslavia Is U.S. Policy’s Aim”,
<http://www.nytimes.com/1991/07/01/world/conflict-in-yugoslavia-united-yugoslavia-is-us-policy-s-aim.html>

CHOSSUDOSVKY Michel, “America at War in Macedonia”,
http://greatchange.org/ov-chossudovsky,america_at_war_in_macedonia.html

ÇELİK Bilgin, “Vesayetten Bağımsızlığa mı? Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”, <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>

DAALDER Ivo H., “The United States, Europe, and the Balkans”,
www.brookings.edu/view/articles/Daalder/useurbalkch.pdf

_____, “Decision to Intervene: How the War in Bosnia Ended”,
http://www.brookings.edu/articles/1998/12balkans_daalder.aspx

DAALDER Ivo ve O’HANLON Michael E., “The United States in the Balkans: There to Stay”, The Washington Quarterly, Autumn 2000,
http://www.brookings.edu/views/articles/daalder/2000autumn_TWQ.pdf

DEMPSEY Gary, “Washington’s Kosovo Policy: Consequences and Contradictions”, <http://www.cato.org/pubs/pas/pa321b.pdf>

DORDEVIC Ivo-FILIJOVIC, “Balkan Energy Corridors As A Source and Potential For Solving Security Problems”, <http://www.megatrendreview.com/files/articles/015/Djordjevic-Filijovic.pdf>

ERLANGER Steven, “Christopher to Go Ahead With Visit to China”, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/cristrip.html>

GARAMONE Jim, “Clinton Asks Bosnians to Opt for Peace”, <http://www.defense.gov//News/NewsArticle.aspx?ID=41177>

HOLMES Kim R.- CARAFANO James Jay, “Defining the Obama Doctrine, Its Pitfalls, and How to Avoid Them”, <http://www.heritage.org/research/reports/2010/08/defining-the-obama-doctrine-its-pitfalls-and-how-to-avoid-them>

HURMİ Ayşe Bahar, “ Bush ve Obama Karşılaştırması Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi”, http://www.int.atilim.edu.tr/news_image/Ayse_Bahar_Hurmi_1298892965.pdf.

JOHNSEN William T., “Deciphering the Balkan Enigma: Using History To Inform Policy”, www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub159.pdf.

KANE Tim, “Global U.S Troop Deployment 1950–2005”, <http://www.heritage.org/Research/Reports/2006/05/Global-US-Troop-Deployment-1950-2005>

KLARE Michael T., “The Clinton Doctrine”, <http://www.thenation.com/article/clinton-doctrine>.

KARAKOÇ Julide, “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO’nun Kosova Müdahalesi”, http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/8/1/13.pdf.

KIM Julie, “Macedonia (FYROM) Post-Conflict Situation and U.S. Policy”, s.8, <http://www.fas.org/sgp/crs/Row/RL32172.pdf>

KOZARYN Linda D., “ Clinton Salutes U.S Forces in Bosnia”, <http://www.defense.gov//News/NewsArticle.aspx?ID=41531>

LAKE Anthony, “From Containment to Enlargement”, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>

LAYNE Christopher, “Blunder in the Balkans, The Clinton Administration’s Bungled War against Serbia”, Policy Analysis, May 20, 1999, www.cato.org/pubs/pas/pa345.pdf

_____, “Miscalculations and Blunder Lead to War”, NATO’s Empty Victory, Ed. Ted Galen Carpenter, CATO Institute, Washington, 2000.

LAZIC Dusan, “Dayton- Two Years Later: Belgrad’s Self-Isolation”, <http://www.reocities.com/CapitolHill/2890/css22lazic.html>

LINDSAY James M., “George W. Bush, Barack Obama and the future of US Global Leadership”, http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/87_4lindsay.pdf

MASTANDUNO Michael, “After Bush: A Return to Multilateralism in U.S. Foreign Policy”, *Nanzan Review Of American Studies*, Vol. 30 (2008), <http://www.ic.nanzan-u.ac.jp/AMERICA/kanko/documents/10MASTANDUNO.pdf>

MELTZ Steven, “ The American Army in The Balkans: Strategic Alternatives and Implications”, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub134.pdf>

MUJEZINOVIC Mirzet, “Kosova Nihai Statüsü Planı Birleşmiş Milletlere Teslim Edildi”, <http://www.usakgudem.com/yazarlar.php?id=21&type=16>.

MUTUŞ Ceren - VATANSEVER Muzaffer, “ Kosova’nın Bağımsızlığı Yeniden Müzakereye Açılabilir mi?”, <http://www.usak.org.tr//dosyalar/rapor/umZVnZxitonIuROdSej5oAKAL6B3Be.pdf>.

NICOLET Claude, “The İnterrelationship Between the Evolution of Civil Society and Progress in Reginal Security: The Case of the Balkans”, www.iew.org/publications.nsf

NATION R. War in the Balkans, 1991–2002, ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/215/pub123.pdf.

OBAMA Barack, “ Renewing American Leadership” http://www.realclearpolitics.com/articles/2007/06/renewing_american_leadership.html

ÖZKAN Behlül, “ Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Milli%20Guvenlik/ABD/Soguk_Savas_Sonrasi_ABD_Dis_Politikasi.pdf.

POVLAIN Loic-TELEKI Ilona, “ US Policy Toward The Western Balkans”, http://csis.org/files/publication/100917_Bugajski_Western_WEB.pdf.

ROHDE David, “A Cautionary Tale For US before It Enters Bosnia”, <http://www.columbia.edu/itc/journalism/nelson/rohde/p-10131.html>

SADAKATE Mamoru, “The Between the EU and NATO: Focusing On The Farmer Yugoslavia”, http://www.ier.ro/documente/rjea_vol6_no3/RJEA_Vol6_No3_The_Balkans_between_the_EU_and_NATO_on_the_Formet_Yugoslavia.pdf.

SAKELLARIOU Akis, “Obamas Policy in the Western Balkans: Following Bushs Steps”, <http://csis.org/blog/obamas-policy-western-balkans-following-bushs-steps>

SLOAN Stanley, “The United States and the Use of Force in the Post-Cold War World: Toward Self-Deterrence”, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/94-581s.htm>.

SPASOVSKI Milena-ZIVKOVIC Dragica- STEPIC Milomir, “The Ethnic Structure of the Population in Bosnia and Herzegovina”, The Serbian Questions in The Balkans, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbi-balkan/spasovski-zivkovic-stepic-bosnia.html>

TAŞDEMİR Fatma-YÜRÜR Pınar, “Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, Gazi İ.İ.B.F Dergisi, 3/99, s. 143. http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/1/3/12.pdf

TUATHAIL Gearoid O.-LUKE Timothy W. Luke, “ Present at the (Dis)integration: Deterritorialization and Reterritorialization in the New Wor(I)ld Order”, <http://www.nvc.vt.edu/toalg/Website/Publish/Papers/ToalLuke1994.pdf>

TÜYSÜZOĞLU Göktürk, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Balkanlar Stratejisi”, Uluslararası Balkan Kongresi, 21. Yüzyıl’da Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği(28–29 Nisan 2011), uli.kocaeli.edu.tr/balkankongre.pdf

USAK Balkan Studies, “ Independence of Kosovo and its Aftermath”, <http://www.usak.org.tr>.

UZGEL İlhan, “Yeni Dünya Düzeni, Yeni Yugoslavya ve Miloseviç Döneminin Sonu”, Mülkiye Dergisi, Cilt XXIV, Sayı 225, s. 112. http://www.mulkiyederigi.org/?option=com_rokdownloads&view=file&Itemid=63&id=731:yeni-duenya-duezeni-yeni-yugoslavya-ve-Miloseviç-doeneminin-sonu-dr&fontstyle=f-smaller

WESTERN Jon W., “U.S. Policy and Human Rights in Bosnia: The Transformation of Strategic Interest”, <http://www.mtholyoke.edu/~jwestern/ps62/bosnia.htm>

WOEHREL Steve J.-KIM Julie, Bosnia-Former Yugoslavia and U.S. Policy, <http://www.fas.org/man/crs/91-089.htm>

WOEHREL Steve J.-KIM Julie, “Kosova and U.S. Policy Bakground to Independence” CRS Report for Congress,2008. <http://www.setav.org/public/BilgiBelgeDetay.aspx?Dil=tr&dtur=13028&q=dis-politika>

WOEHREL Steven, “Kosovo’s Future Status and U.S. Policy”, www.cfr.org/content/publications/attachments/Kosovo_%2520Future_Status.pdf+Kosovo’s+Future+Status+and+U.S.+Policy

WOODWARD Susan L., “Dayton at Midpoint: The United States Leads, Europe Pays”, www.tol.org/client/article/2780-dayton-at-midpoint-the-united-states-leads-europe-pays.html?print

_____, “Kosova and U.S. Policy Bakground to Independence” CRS Report for Congress,2008. <http://www.setav.org/public/BilgiBelgeDetay.aspx?Dil=tr&dtur=13028&q=dis-politika>

ZELJKOVIC Nikola, “Clash of Interests on Balkans between USA, Russia, Turkey and the EU”, 2010 Moscow Conference on Geopolitics Connecting Geography to Politics: 21st Century Issues and Agendas., http://rc41.ipisa.org/public/Moscow_2010/Balkans.pdf

ZIMMERMANN Warren, “ Chapter 11:Yugoslavia: 1989-1996” http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF129/CF-129.chapter11.html.

“AB, NATO ve ABD Ahtisaari’nin Kosova’nın Statüsü ve Çözüm Planına Destek Verdiler”,<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/newsbriefs/setimes/newsbriefs/2007/03/27/nb-02>

“Amerikan Tarihinin Ana Hatları”, <http://www.usembankara.org.tr/ABDAnahtlar/Tarih.htm>

“Balkan summit leaders endorse stability pact”, http://articles.cnn.com/1999-07-30/world/9907_30_balkan.summit.04_1_balkan-nations-stability-pact-bosniaherzegovina-leaders?_s=PM:WORLD

“Crisis the Balkans; Statements of United States’ policy on Kosovo:”, <http://www.nytimes.com/1999/04/18/world/crisis-in-the-balkans-statements-of-united-states-policy-on-kosovo.html>

“Former Yugoslavia-UNPROFOR: Background”, http://www.un.org/Dpats/DPKO/Missions/unprof_b.html

“Summary of The Dayton Peace Agreement”, <http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/dayton.html>

“Rambouillet Agreement, Intern Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”, http://www.state.gov/www/region/eur/ksvo_ambouillet_text.html

“Remarks by President Obama to The Turkish Parliament”, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament.

“Remarks by The President on a New Beginning”, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-at-Cairo-University.

“Resolution 713 (1991)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>

“Resolution 743 (1992)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement>

“Resoulition 781 (1992)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement>

“Resolution 819 (1993)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement>

“Resolution 1160 (1998)” <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement>

“Resolution 1199 (1998)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>

“Resolution 1203 (1998)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement>

“Resolution 1207 (1998)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/357/01/PDF/N9835701.pdf?OpenElement>

“Resolution 1244 (1999)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>

“The National Security Strategy of the United States of America”, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

“The Yearbook of UNs, 1993” http://unyearbook.un.org/1993YUN/1993_P2_CH4.pdf

“The Yearbook of UNs, 1994”,
<http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1994index.html>

“The Yearbook of UNs,
1995”,<http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1995index.html>

“The Yearbook UNs, 1998”,
<http://unyearbook.un.org/unyearbook.html?name=1998index.html>

“UNPREDEP Mission Profile”,
http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unpred_p.htm

“Summary of The Dayton Peace Agreement”,
<http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/dayton.html>

<http://www.balkangunlugu.comv3/index.php?option&Itemid=435>.

<http://www.balkanpazar.org/haberler122.asp?id=264>.

<http://www-cgi.cnn.com/WORLD/9705/31/Albright.nato/index.html>

<http://www.davidchandler.org/pdf/chapters/Disintegration%20of%20Yugoslavia%20chapter.pdf>

http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=105

<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32136.pdf>

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

<http://www.kosovo.mod.uk/natokosovo.htm>

<http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=111085950>

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>

www.nato.int/docu/other/tr/treaty-tr.htm

<http://www.nato.int/issues/kfor/evolution.html>

<http://www.un.org/News/press/docs/2002/sc7375.doc.htm>

<http://www.unmikonline.org/Pages/1244.aspx>

<http://www.unmikonline.org/pres/2003/trans/tr051103.pdf>

<http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitsreams/1000.pdf>

<http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/1896.pdf>

http://www.rand.org/pubs/monographs/2008/RAND_MG722.pdf

<http://rks.gov.net/en-US/Republika/Kosova/Pages/default.aspx>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/special/kosovo/contexts/timeline>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/special/kosovo/contexts/feature-02>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/08/13/feature-02>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2007/05/31/features-03>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/mobile/tr/features/setimes/features/2008/07/23/feature-02>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/mobile/tr/features/setimes/features/2008/07/27/feature-02>

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2008/02/19/features-01>

<http://www.setimes.com/2005/10/09>

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sq/infoBios/setimes/resource_centre/ahtisaari_martti

“Ohrid Framework Agreement”,

http://www.faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf

<http://www.state.gov/p/us/rm/2005/56651.html>

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Drina_K%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC_\(yap%C4%B1\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Drina_K%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC_(yap%C4%B1))

http://tr.wikipedia.org/wiki/Theodore_Roosevelt

http://tr.wikipedia.org/wiki/William_McKinley

http://www.un/Docs/sc/unsc_presendsg_letters05.htm

<http://www.utsam.org/IcerikDetay.aspx?pid=169&cid=8&lang=TR>

[http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTECASU/MECSSD/0,contentMDK:20013254~menuPK:1587207~pagePK:51246584~piPK:51241019~theSitePK:1587162,00.html;](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTECASU/MECSSD/0,contentMDK:20013254~menuPK:1587207~pagePK:51246584~piPK:51241019~theSitePK:1587162,00.html)

http://wilsoncenter.org/topics/pubs/MR_297Balkans.doc

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Kırıkkale doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kırıkkale’de, Lisans eğitimini 1996–2000 yılları arasında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladı. Halen, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.